

Central and
Eastern
European Online
Library



ISSN 2587-4365

E-ISSN 2587-4373

Nr. 1 (373) 2023

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică

LAW AND LIFE

Scientific-practical publication

ЗАКОН И ЖИЗНЬ

Научно-практическое издание

Chișinău • 2023

Se editează din ianuarie 1991

Tipul C

DECIZIA

Consiliului de conducere al ANACEC nr. 17 din 24 februarie 2023

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Asociația Judecătorilor din Republica Moldova, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași)

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor-șef: prof. univ., dr. **Radion Cojocaru**

Redactor-șef adjunct: conf. univ., dr. **Vitalie Ionașcu**

din Republica Moldova:

prof. univ., dr. **Iu. Larii**; prof. univ., dr. hab. **V. Cușnir**; conf. univ., dr. **D. Ostavciuc**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Costachi**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Gladchi**; prof. univ., dr. **V. Bujor**; prof. univ., dr. **Șt. Belecciu**; prof. univ., dr. **T. Osoianu**; conf. univ., dr. **Iu. Odagiu**; conf. univ., dr. **I. Erhan**; conf. univ., dr. **V. Ursu**; conf. univ., dr. **Ig. Trofimov**; conf. univ., dr. **M. Gherman**; conf. univ., dr. **B. Glavan**; conf. univ., dr. **Al. Pareniuc**; conf. univ., dr. **C. Rusnac**; conf. univ., dr. **V. Rusu**; conf. univ., dr. **M. Pavlencu**; conf. univ., dr. **Gr. Ardelean**; conf. univ., dr. **A. Nastas**; dr. **V. Jitariuc**; dr. **S. Pilat**; conf. univ. **Ed. Pui**; drd. **I. Chirtoacă**; drd. **A. Lungu**; drd. **Ig. Soroceanu**; drd. **V. Vasilița**.

din străinătate:

prof. univ., dr. **C. Voicu** (București, România); prof. univ., dr. **Gh. Popa** (București, România); prof. univ., dr. **G.-M. Țical** (Constanța, România); prof. univ., dr. **C. Peța** (Constanța, România); prof. univ., dr. **W. Plywaczewski** (Olsztyn, Polonia); dr. **M. David** (Constanța, România); conf. univ., dr. **G.-A. Nicula** (Galați, România); prof. univ., dr. **O. Krișevici** (Kiev, Ucraina); conf. univ., dr. **A. Politova** (Mariupol, Ucraina).

COLEGIUL TEHNIC DE REDACȚIE

Ruslan Condrat, redactor-șef tehnic

Iulian Bogatu, redactor

Angela Pareniuc, traducător

Natalia Condrat, tehnoredactor

Victor Moțpan, tehnoredactor

Adresa redacției:

str. Gh. Asachi nr. 21, mun. Chișinău, MD - 2009, Republica Moldova

tel.: 022-234 132 (contabilitatea)

© Legea și Viața

pagina web: www.academy.police.md

Stimați cititori, autori și parteneri!

Prin Decizia Consiliului de conducere al ANACEC nr. 17 din 24 februarie 2023, Revista științifico-practică „Legea și Viața” a fost inclusă în lista publicațiilor științifice de tipul C la profilul Științe juridice, cu recunoașterea tuturor numerelor apărute în anul 2022.

În legătură cu aceasta, vreau să-mi exprim profunda și sincera gratitudine pentru sprijinul, ajutorul și capacitatea de reacție a celor mai activi autori ai studiilor publicate în Revista „Legea și Viața”: **Dinu OSTAVCIUC**, conf. univ., dr.; **Iurie ODAGIU**, conf. univ., dr.; **Iurie LARII**, prof. univ., dr.; **Boris GLAVAN**, conf. univ., dr.; **George-Marius ȚICAL**, prof. univ., dr.; **Cezar PEȚA**, prof. univ., dr.; **Vitalie IONAȘCU**, conf. univ., dr.; **Constantin RUSNAC**, conf. univ., dr.; **Alexandru PARENIUC**, conf. univ., dr.; **Alexandru CICALA**, conf. univ., dr.; **Octavian BEJAN**, dr.; **Grigore ARDELEANU**, conf. univ., dr.; **Vitalie JITARIUC**, dr.; **Liliana CREANGĂ**, conf. univ., dr.; **Mariana PAVLENCO**, conf. univ., dr.; **Igor SOROCEANU**, drd.; **Andrei LUNGU**, drd.; **Eugenia GUGULAN**, drd. ș.a. Fiind animați, în principal, de spirit științific prin dedicație și consacrare față de activitatea de cercetare, acești autori, chiar în cele mai dificile momente parcurse de Redacție, au fost receptivi și au oferit studii valorase pentru publicare, ridicând calitatea științifică a revistei.

Nu în ultimul rând, îmi exprim gratitudinea față de deosebita prestanță a dlui **Ruslan CONDRAT** care, în calitatea sa de redactor-șef tehnic, a produs o adevărată „schimbare la față” a revistei sub aspectul dozării vizibilității și a accesului deschis la studiile publicate, aducând un aport determinant la acreditarea științifică a revistei.

Reieșind din numărul, actualitatea și calitatea publicațiilor, cel mai activ autor al anului 2022 în cadrul Revistei „Legea și Viața” este declarat **Boris GLAVAN**, conf. univ., dr., fapt pentru care îl felicităm, dorindu-i progrese remarcabile și pentru viitor în explorarea științelor juridico-penale.

Titlul de cel mai activ cercetător doctorand al anului 2022 îi revine lui **Andrei LUNGU** care, dând dovadă de perseverență și abnegație, a reușit să pună în discuție subiecte de maximă actualitate în studiul științei criminalistice.

Cu deosebit respect și înaltă considerațiune,

Radion COJOCARU,
prof. univ., dr.,
redactor-șef al Revistei „Legea și Viața”

CONDIȚII DE PUBLICARE

Materialele destinate publicării se transmit de către autori numai pe suport electronic, prin adresa de e-mail ruslan.condrat@gmail.com.

- Odată cu înaintarea oricărui material autorul/autorii trebuie să indice următoarele date:
- prenumele (complet) și numele;
 - afilierea instituțională și denumirea funcției deținute;
 - adresa poștală pentru expedierea revistei „Legea și Viața” în care urmează să fie publicat articolul trimis redacției;
 - adresa de mesagerie electronică și un număr de telefon (mobil sau fix);
 - foto autorului/ autorilor în format **jpg.** sau **tiff.**;
 - este obligatorie indicarea CZU pentru fiecare articol.

Materialele trimise trebuie însoțite de un rezumat (în limbile română și engleză), cuprinzând 1.000-1.500 de caractere și de cel puțin cinci cuvinte-cheie (în limbile română și engleză). Rezumatul trebuie să cuprindă identificarea subiectului tratat, obiectivele urmărite de autor, rezultatele cercetării și implicațiile teoretice și practice ale studiului.

Conținutul articolului științific va include în mod obligatoriu următoarele elemente structurale: rezumat, cuvinte-cheie, introducere, metode și materiale aplicate, rezultate obținute și discuții, concluzii, referințe bibliografice.

Pentru materialele care urmează să fie publicate la rubricile „Recomandări editoriale”, „Practică judecătorească rezumată și comentată” și „Interviuri” nu sunt necesare rezumatul, cuvintele-cheie și bibliografia.

Mod de redactare:

- **format A4;**
- **marginii:** sus – 2 cm; jos – 2 cm; stânga – 2,5 cm; dreapta – 2 cm;
- **hârtie** interlinie – 1,15;
- **font** Times New Roman;
- **titlul:** corp 14, numele autorului și afilierea - corp 12, textul - corp 12.
- **tabelele:** se încadrează în text, se numerotează în dreapta sus, iar titlul se scrie în stânga sus;
- **figurile:** vor fi încadrate în text și vor fi numerotate;
- **ilustrațiile:** vor fi în format **jpg.** sau **tiff.** cu următoarele caracteristici: 300 dpi și minim 1 MB;
- **formulele și ecuațiile:** inserate în text vor fi numerotate în dreapta paginii;
- **referințele la sursele bibliografice:** se indică în paranteze pătrate, inserate în text, de exemplu [8]. Dacă sunt citate anumite părți ale sursei, după indicele bibliografic se indică și pagina, de exemplu [8, p. 231].

La sfârșitul articolelor se atașează bibliografia utilizată la notele din paranteze pătrate, potrivit următoarelor modele, după caz: [se trec doar referințele la lucrări/articole de specialitate, ordonate alfabetic, apoi cronologic]:

[Model lucrare]

Stătescu C. Drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Drepturile reale, București: Editura Didactică și Pedagogică, 2020. 234 p.

Семенов В.В. Философия: итог тысячелетий. Философская психология. Москва: Эврика, 2000. 64 с.

[Model lucrare cu mai mult de trei autori]

Stan N. ș.a. *Tratat de criminalistică*. București: Ed. Timpul, 2004. 282 p.

[Model contribuție într-o lucrare]

Kuglay I. „Procedura de cameră preliminară. Soluțiile”. În: M. Udriou (coord.), *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*, ediția a 2-a, București: Ed. C.H. Beck, 2004, p. 1422-1423.

[Model articol]

Adăscăliței M. Tăierea ilegală a vegetației forestiere. În: *Revista de drept*, nr. 9, 2018, p. 17-22.

[Model articol în lucrări științifice]

Rurac M. *Insolvabilitatea fictivă*. În: *Culegere de lucrări științifice a Universității de Stat din Moldova*, 2001, vol. 9, p. 95-99.

[Model articol în materialele simpoziunilor]

Babuc V. ș.a. *Cercetări și realizări în tehnica criminalistică*. În: *Realizări, programe, perspective. Tezele conf. jubiliare internaționale*. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 1995, p. 152-157.

[Alte surse]

Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova. Nr. 259-XV din 15 iulie 2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 30.07.2004, nr.125-129 (1479-1483).

[Model websites]

Mihai R. *Relațiile de muncă în contextul prevenirii riscului de îmbolnăvire cu coronavirus (COVID-19)*, disponibil pe www.juridice.ro, accesat la 13 martie 2020.

Articolele propuse spre publicare vor fi supuse unui proces de evaluare de tip peer-review, efectuată de către doi referenți independenți.

Evaluarea are în vedere, îndeosebi, valoarea științifică a materialelor propuse spre publicare, aspectele de noutate doctrinară, documentarea și informarea bibliografică a autorilor, interesul publicistic al articolelor, respectarea cerințelor tehnice de redactare și stilul publicistic al autorilor.

Articolele acceptate de redacție intră în procesul de tehnoredactare și tipărire cu o lună înaintea publicării.

Redacția recomandă autorilor ca dimensiunile materialelor transmise spre publicare să nu depășească, de regulă, **20.000-40.000** de semne (fără spațiu).

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Privitor la materialele care se publică, redacția își rezervă următoarele drepturi:

- să le redacteze în conformitate cu regulile de stil proprii revistei „Legea și Viața”;
- să le publice și în ediția electronică a revistei.

În vederea asigurării respectării deontologiei, prevenirii falsului științific și a plagiatului, autenticitatea textelor ce urmează a fi publicate în *Revista științifică „Legea și Viața”* va fi verificată prin programul pentru detectarea plagiatului *Plagiarism detector*. Nu vor fi publicate, iar cele publicate vor fi retrase dacă articolele conțin elemente plagiat sau suspiciuni de plagiat, fraude științifice sau date și rezultate falsificate, așa cum sunt definite de *Codul de etică și deontologie profesională a personalului științific și științifico-didactic* aprobat prin decizia CC a ANACEC din 18.12.2018.

De asemenea, opinia autorilor nu exprimă opinia redacției în abordarea subiectelor de referință.

Precizăm că regulile de stil proprii revistei „Legea și Viața” care trebuie avute în vedere la redactarea materialelor trimise redacției de către autori, precum și procesul de evaluare a acestora sunt disponibile în pagina web: www.academy.police.md

SUMAR:

OMAGIU

Valeriu BUJOR – 40 de ani de activitate profesională în domeniul criminologiei și al dreptului.....	9
Omagiu domnului Valeriu BUJOR, președinte al Institutului de Criminologie.....	10
Mihai CORJ – cercetător, avocat, mediator, președinte „LEX SCRIPTA” la jubileul de 60 de ani.....	12

STUDII ȘI COMENTARII

Simion CARP, Ruslan CONDRAT Crime și atrocități comise de organele represive sovietice pe teritoriul RSSM (cazul Savcenco-Mațenco, anul 1949) <i>Crimes and atrocities committed by Soviet repressive bodies on the territory of the MSSR (Savcenco-Mațenco case, year 1949).....</i>	13
Iurie LARII, Marian NUCU (România) Traficul ilicit de droguri: tendințe criminologice și amenințări la adresa securității populației <i>Illicit drug trafficking: criminology trends and threats to the security of the population.....</i>	23
Constantin RUSNAC, Nicolai LEVANDOVSKI Abordarea complexă și analiza factorială ca metode de cercetare a infracțiunilor <i>The complex approach and factor analysis as crime research methods.....</i>	30
Boris GLAVAN, Ghennadi CALCAVURA Reflecții privind normativitatea juridică a investigațiilor speciale ca mecanism al respectării drepturilor persoanei în Republica Moldova <i>Reflections on the legal normativity of special investigations as a mechanism of respecting personal rights in the Republic of Moldova.....</i>	39
Valeriu CUȘNIR, Natalia SECRIERU Pornirea și încetarea urmăririi penale: evoluția reglementărilor în dreptul românesc <i>Starting and ending the criminal prosecution: the evolution of the regulations in Romanian law.....</i>	55
Radion COJOCARU Despre infracțiunea săvârșită cu intenție depășită – studiu cazuistic <i>About the crime committed with exceeded intention – case study.....</i>	66
Marian GHERMAN, Ilie BOTNARI Criteriile de clasificare a măsurilor speciale de investigații <i>The criteria for the classification of special investigative measures.....</i>	74

Octavian BEJAN

Un model de prezicere criminologică individuală a recidivei criminale

Un modèle de prévision criminologique individuelle de la récidive criminelle.....80

Oxana POSTOLACHI, Teodor CÂRNAȚ

Dreptul achiziției publice ca instituție sau ca sub-ramură a dreptului administrativ

Public procurement law as an institution or as a sub-branch of administrative law.....89

Vitalie JITARIUC

Particularități metodologice privind investigarea infracțiunilor de corupție

Methodological particulars regarding the investigation of corruption crimes.....95

Grigore ARDELEAN

Apărarea dreptului de proprietate

– instituție garant în exercitarea drepturilor civile patrimoniale

Defense of property rights – institution guarantee in the exercise of civil property rights.....104

Liliana CREANGĂ, Mariana GOLOVATII (Italia)

Politici de muncă în Europa și Italia

Labor policies in Europe and Italy.....111

Marcel BOȘCANEANU

Atribuțiile organelor statului la exercitarea administrării fiscale

Exercise duties of the state bodies tax administration.....119

Marian GHERMAN, Ilie BOTNARI

Temeiurile dispunerii măsurilor speciale de investigații în cadrul procesului penal

The grounds for ordering special investigative measures in the criminal process.....133

Oleg RUSU

Prevenirea criminalității penitenciare

prin metode specifice activității speciale de investigații

Prevention of prison criminality through

specific methods of special investigation activities.....140

Oleg BONTEA

Principiul egalității în drepturi între doctrină, legislație și realitate

Principle of equal rights between doctrine, legislation and reality.....149

Alina COPANCEAN, Valentina RUSSU

Faptele de spălare a banilor și de finanțare a terorismului

Money laundering and terrorist financing facts.....157

Aliona FRUNZĂ, Sergiu CREȚU

Reflecții privind pregătirea pentru efectuarea reconstituirii faptei

Reflections on preparing for performance reconstitution of the crime.....163

Evghenia GUGULAN, Corina SUVAC

Regimul juridic particular al contractului de donație

The particular legal regulation of the donation contract.....175

Cătălin-Viorel RISTEA (România)

Considerații privind infracțiunea de lipsire de libertate în mod ilegal conform Codului Penal al României

Considerations regarding the crime of illegal deprivation of liberty,

according to the Criminal Code of Romania.....180

Florin ZAGAICAN (România)

Cooperarea europeană în domeniul investigării infracțiunii de spălare a banilor

European cooperation in the field of money laundering crime investigation.....185

RECENZII

Valeriu CUȘNIR

Principiile procesului penal – repere diriguitoare pentru cunoașterea și aplicarea normelor de procedură penală (Recenzie la monografia *Principiile procesului penal*)
The principles of the criminal process - guidelines for the knowledge and application of the rules of criminal procedure (Review of the monograph Principles of the Criminal Process) (autor/ author: Dinu OSTAVCIUC).....194

Igor DOLEA

Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări
Special investigative activity and the criminal process: common aspects and delimitation (autor/ author: Boris GLAVAN).....207

Valeriu CUȘNIR

Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări
Special investigative activity and the criminal process: common aspects and delimitation (autor/ author: Boris GLAVAN).....209

Rodica CIOBANU

Drepturile și libertățile omului în contextul ordinii și securității publice
Human rights and freedoms in the context of public order and security (autor/ author: Ianuș ERHAN).....211

OPINII

Octavian BEJAN

Unii indicatori de măsurare a roadelor muncii de avocat în domeniul penal
Ecertains indicateurs d'évaluation des résultats du travail de l'avocat dans le domain criminel.....213

INTERVIURI

Valeriu BUJOR

Să lupti cu răul pentru dreptate și echitate, așa eram educați și formați
To fight evil for justice and equity, that's the way we were educated and trained.....217

RECOMANDĂRI EDITORIALE

Principiile procesului penal. Monografie

Principles of the criminal process. Monograph (autor/ author: Dinu OSTAVCIUC).....222

Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări

Special investigative activity and the criminal process: common aspects and delimitation (autor/ author: Boris GLAVAN).....222

Temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații.

Studiu monografic

The grounds and conditions for carrying out special investigative measures. Monographic study (autori/ authors: Marian GHERMAN, Eugeniu BLÎNDU, Ilie BOTNARI).....223

Ghid în exercitarea dreptului la repararea prejudiciului cauzat prin infracțiuni de sustragere

Guide to the exercise of the right of damage reparation caused by evasion crimes (autori/ authors: Grigore ARDELEAN, Oxana EȘANU).....224

Discriminarea și asigurarea egalității de gen

Discrimination and ensuring of gender equality (autor/ author: Liliana CREANGĂ).....225

OMAGIU

VALERIU BUJOR - 40 DE ANI DE ACTIVITATE PROFESIONALĂ ÎN DOMENIUL CRIMINOLOGIEI ȘI AL DREPTULUI

Colegiul de redacție al revistei „Legea și Viața”, membru al căruia sunteți de mulți ani, vă felicită călduros și vă urează mulți ani, sănătate și noi realizări pe făgașul științei și învățământului național!

În cei 65 de ani de viață și 40 de ani de activitate profesională, ați muncit cu pasiune și dăruire în domeniul criminologiei și al dreptului.

Activitatea dumneavoastră este una multidimensională.

Ați profesat la numeroase și prestigioase instituții de învățământ din țară și din străinătate, contribuind la pregătirea a mii de specialiști în domeniul dreptului, criminologiei și securității. Unii dintre ei dețin astăzi funcții înalte în organele de drept și alte instituții publice. Zeci dintre aceștia au îmbrățișat activitatea științifică și didactică, lucrând alături de dumneavoastră. Vă puteți mândri cu ei, așa cum vă mândriți cu faptele dumneavoastră mărețe.

Sunteți autorul a numeroase manuale și materiale didactice universitare, unele fără pereche în țară, pe care le vor citi cu interes încă multe generații de studenți. Aceste împliniri vă fac vrednic de înaltul titlu de profesor universitar pe care îl purtați și îl întruchipați.

Vor rămâne actuale din punctul de vedere al cercetării științifice încă mult timp sutele de lucrări și zecile de cărți științifice pe care le-ați



scris. Așa cum se cuvine, nu v-ați mărginit la activitatea de conducător, ci și ați făcut descoperiri științifice de primă mărime. Noi vă apreciem înalta erudiție și măiestria științifică ieșită din comun, care vă impune ca o autoritate științifică notorie.

Nu putem trece cu vederea nici activitatea editorială la care ați participat și pe care ați susținut-o. Din râvna nestăvilă a domniei voastre s-au născut mai multe reviste științifice

și centre editoriale universitare. Datorită acestora, sute de lucrări științifice au văzut lumina tiparului, semănând cunoștințe în țară și dincolo de hotarele ei.

Faptele frumoase v-au făcut cunoscut numele în lumea criminologiei, învățământului, științei și dreptului.

Vă dorim din tot sufletul putere de muncă, inspirație și creativitate nesecată, noi descoperiri științifice, ucenici vrednici, recunoștința celor pe care i-ați format și susținut în viață și în activitate!

La mulți ani, domnul profesor!

*Cu înaltă considerațiune,
Colegiul de redacție*

OMAGIU DOMNULUI VALERIU BUJOR,
PREȘEDINTE AL INSTITUTULUI DE CRIMINOLOGIE

O dată cu straiile de om, fiu, frate, tată, bunel, învățător și cercetător științific, Valeriu Bujor poartă și straiile de conducător – președinte al Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată.

Valeriu Bujor poartă straiile de conducător de mulți-mulți ani, încă din anul 1995. Le-a purtat în țară și în străinătate, în sectorul public, privat și obștesc, în învățământ și în știință. Astăzi este unul din cei mai longevivi conducători ai instituțiilor de învățământ.

Mulți dintre noi au avut destui șefi pentru a-și face o bună măsură. De aceea, putem spune că straiile de conducător stau bine pe omul, învățătorul și cercetătorul științific Valeriu Bujor.

Conducătorul Valeriu Bujor a dat întotdeauna cea mai mare însemnătate lucrului bine făcut. Chiar și atunci când înălțimea lucrului făcut urcă peste măsură, el nu își slăbește așteptările privitoare la o îndeplinire fără meteahnă a sarcinilor puse. El îți poate întoarce de nenumărate ori foile, cerându-ți ceva mai bun. Răbdarea lui nu are capăt, căci îți poate întoarce până și de zece ori un material. Dumnealui așteaptă de la fiecare lucrător să se depășească în ceea ce face zi de zi.

Valeriu Bujor nu numai tinde spre perfecțiune, ci și știe să atingă cele mai înalte culmi. Pentru cei cărora le pasă de ceea ce fac, lucrul sub conducerea acestui reductabil specialist înseamnă o puțință cât se poate de bună de a pune umărul la mari înfăptuiri. Conducătorul Bujor nu se ferește să preia ce este mai bun de la alții, dar nici nu se mulțumește cu atât, căutând neîncetat noi căi de a îmbunătăți învățământul și știința națională.



Mai presus de toate, conducătorul Bujor crede în organizare, într-o inginerie socială care poate schimba totul! El este omul schimbării. Caută neîncetat formula ideală de organizare a instituției. Creativitatea lui organizatorică pare să nu aibă capăt. Nimic nu este bătut în cuie. Calitățile de novator ale domniei sale te pot uimi puternic. Îți vine să crezi uneori că va putea să stearcă apă și din piatră. Nu este ușor să îți pasul cu el, dar te bucuri

atunci când viața se schimbă spre bine grație eforturilor pe care le depune.

Așa cum se întâmplă rar în lumea șefilor, Valeriu Bujor nu își neglijează niciodată subalteronii săi. Îi place să glumească, uneori mai pipărat, dar nu folosește înjosirea pentru a stăpâni, a se preamări sau a se răzbuna. Nu folosește nici glume, atunci când cineva nu le înghite cu plăcere.

Conducătorul Bujor nu uită niciodată de viața fiecăruia. Vrea să știe cum o duce familia lucrătorului, ce bătaie de cap îl chinuie, cum se simte, ce își dorește și multe altele. Este înțelegător și simțitor cu nevoile altora. Dacă îi stă în puteri, atunci nu pregetă să îi sară în ajutor.

Cei dintre noi care au purtat straiile de conducător știu bine cât de grele sunt, cel puțin atunci când le porți cu răspundere. Vorbele domniei sale ne destăinuie că straiile de conducător devin mai ușoare pentru Valeriu Bujor atunci când este susținut de cei care îl urmează.

Înțelepciunea noastră strămoșească ne învață că putem să judecăm despre un om după prietenii lui. Depănând firul acestei înțelepciuni, am putea spune că un conducător

tor poate fi judecat după lucrătorii lui. Valeriu Bujor își alege colaboratorii după însușirile nu numai profesionale, ci și omenești. El caută oameni cinștiți, harnici, buni la inimă și cu alte trăsături asemănătoare.

De la Valeriu Bujor poți învăța de toate.

cercetătorul științific sau conducătorul. Pentru el, diriguirea este o știință și o măiestrie, care cere dăruire și implicare. El ține și trage de hăturile dirigitorului așa cum lăutarul ține și trage de arcușul vioarei. Valeriu Bujor îndeplinește conducerea cu aceeași migală și interes cu care



Citește repede și cu nesaț. Înghite carte după carte. La acestea, se adaugă ideile lui, care curg ca din izvor. Nimeni nu poate ține socoteala lucrărilor pe care le-a citit, sunt mii și mii. Iată de ce de la el are ce învăța și cel tânăr, și cel în vârstă. Am spune chiar că de la el are ce învăța o țară întreagă.

Rectorul Valeriu Bujor este și un făuritor de conducători. Nu vorbim numai despre cunoștințele pe care le împărtășește tinerilor conducători de subdiviziuni. El îi susține cu încredere. Nu se lasă înșelat de subalternii cârcotași și nu îi lasă să își schimbe superiorul după voia lor. Așteaptă însă de la conducătorii din subordinea lui să știe să facă lucrul fiecărui subaltern și să o facă mai bine.

Este de-a dreptul cu neputință să înțelegi ce precumpănește în Valeriu Bujor: învățătorul,

desfășoară o cercetare științifică. Procesul de dirijare îi aduce multă plăcere. Plăcerea vine nu de la puterea stăpânirii, ci de la dibăcia care ajută o corabie să străbată marea învolburată. El depune mult suflet în fiecare mișcare de cârmaci.

Mult stimat domnule Valeriu Bujor, vă felicităm călduros în legătură cu aniversarea a 65 de ani de viață și 40 de ani de activitate pe făgașele învățământului și cercetării. Vă urăm sănătate de fier, liniște sufletească, voie bună, putere de muncă, împlinire în toate și mulțumire de la toate!

La mulți ani!

*Colectivul Institutului de Științe
Penale și Criminologie Aplicată*

MIHAI CORJ – CERCETĂTOR, AVOCAT, MEDIATOR,
PREȘEDINTE AL INSTITUTULUI DE CREAȚIE LEGISLATIVĂ „LEX SCRIPTA”
LA JUBILEUL DE 60 DE ANI

Colegiul de redacție al revistei științifico-practice „Legea și Viața” Vă adresează, domnule Mihai CORJ, sincere felicitări cu prilejul aniversării a 60 de ani din ziua nașterii. Vă dorim mulți ani activi, energie, succese în munca Dumneavoastră – deloc ușoară, dar interesantă și utilă societății – de promovare a proiectelor *de lege ferenda* în beneficiul societății și educării unei noi generații de specialiști în domeniul dreptului.



rea și aplicarea dreptului. Această lucrare fundamentală este un manual de Creație legislativă, în care sunt relevate unele acțiuni concrete, competente și consecvente de interpretare și aplicare a dreptului.

A organizat consultări, dezbateri publice și a promovat, în perioada 2019-2021, o *Inițiativă Populară de Revizuire a Constituției* la Biblioteca Publică de Drept. Inițiativă înregistrată, la 29 iulie 2020, la Ministerul Justiției.

În 2021 apare de sub tipar lucrarea Inițiativă Populară de Revizuire a Constituției Republicii Moldova.

Mihai Corj este exigent față de sine și se străduiește să cultive tuturor această calitate, inclusiv responsabilitatea și spiritul de inițiativă. Opiniile dumnealui servesc drept reper și călăuză atât pentru studenți, colegi, cât și pentru autoritățile statului.

Publicarea unor lucrări complexe și necesare, precum „Lumea cunoașterii”, „Diplomația lui Otto von Bismarck în unificarea Germaniei”, „Dreptul tratatelor”, „Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr”, „Fapte, nu vorbe! Competență, consecvență și cumsecădenie” și „Inițiativă Populară de Revizuire a Constituției Republicii Moldova” sunt dovada investiției primordiale în capitalul uman, iar opera vieții, sperăm, urmează încă a fi scrisă de Domnia Sa.

Competența, consecvența, integritatea, cumsecădenia, modestia și firea echilibrată sunt minunatele trăsături de caracter ale jubilarului nostru.

Așa să Vă știm întotdeauna, domnule Mihai Corj: o persoană competentă, integră, cu verticalitate și voință de fier, pentru care legea este crezul întregii vieți.

La mulți ani, domnule profesor!

Colegiul de redacție

Cercetătorul științific coordonator Mihai Corj, fiind un bun specialist nu doar în domeniul dreptului, este considerat de către studenți și colegi o enciclopedie care are răspuns la întrebările ce îi frământă. Dacă Jubiliarul nostru ar pune întrebarea: „Am semănat, oare, ceea ce trebuia, i-am făcut pe discipolii și cititorii mei să înțeleagă că totul trebuie să meargă după legi, și că aceste legi nu pot fi ignorate?”, răspunsul, cu siguranță, ar fi „Da!”.

Ne bucurăm că faceți parte din pleiada de juriști cu verticalitate și, în pofida faptului că realizarea dreptului este adesea defectuoasă, dreptatea și adevărul pentru Domnia Voastră au fost și rămân lucruri sacre.

Actualmente, dr., conf. univ. Mihai Corj lucrează asupra tezei de doctor habilitat în drept cu tema: „Normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului”.

Domnul Mihai Corj sub auspiciile Academiei de Științe a Moldovei și Institutului de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” a editat și publicat, în 2015, un studiu inedit: „Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr. Studiu complex privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului”.

În 2018 editează cartea Fapte, nu vorbe! Competență, consecvență și cumsecădenie. Studiu complex privind normativitatea, interpreta-

STUDII ȘI COMENTARII

CZU 343.9:321.64

DOI 10.5281/zenodo.7885561



Simion CARP,
dr., prof. univ.

PhD,
University Professor



Ruslan CONDRAT,
drd., master în drept

PhD student,
master of law

CRIME ȘI ATROCITĂȚI COMISE DE ORGANELE REPRESIVE SOVIETICE PE TERITORIUL RSSM (CAZUL SAVCENCO-MAȚENCO, ANUL 1949)

Raptul Basarabiei, care s-a produs în baza Protocolului adițional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, a marcat una dintre cele mai triste pagini din istoria neamului nostru. Ulteriorul proces de formare a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM) a fost realizat prin punerea în aplicare a „terorii roșii”, cea mai diabolică mașinărie sovietică bazată pe săvârșirea de crime în masă și pe represiune organizată. Prezentul articol științific constituie un studiu istorico-documentar prin care autorii repun în discuție problematica crimelor și atrocitățile comise în perioada de referință pe actualul teritoriu al Republicii Moldova. Latura empirică a cercetării a fost asigurată prin prezentarea unui caz particular, Savcenco-Mațenco, persoană deportată în anul 1949 în orașul Kurgan din sud-vestul Siberiei, un caz reprezentativ care redă esențialmente ororile regimului de pe timpuri.

Cuvinte-cheie: regim totalitar, represiune penală, teroare, crime, atrocități, arbitrarie judiciară, pedeapsă penală.

CRIMES AND ATROCITIES COMMITTED BY SOVIET REPRESSIVE BODIES ON THE TERRITORY OF THE MSSR (SAVCENCO-MAȚENCO CASE, YEAR 1949)

The seizure of Bessarabia, which occurred based on the secret additional protocol of the Ribbentrop-Molotov Pact of August 23, 1939, marked one of the saddest pages in the history of our nation. The subsequent process of forming the Moldavian Soviet Socialist Republic (MSSR) was achieved by valuing the “red terror”, the most diabolical Soviet machinery based on the commission of mass murders and organized repression. This scientific article constitutes a historical-documentary study through which the authors discuss the issue of crimes and atrocities committed during the reference period on the current territory of the Republic of Moldova. The empirical side of the research was ensured by presenting a particular case, Savcenco-Mațenco, deported in 1949 to the city of Kurgan in southwestern Siberia, which essentially reproduces the horrors of the old regime.

Keywords: totalitarian regime, criminal repression, terror, crimes, atrocity, judicial arbitrariness, criminal penalty.

Introducere. Schimbările care s-au produs în anii '90 ai secolului trecut au marcat profund istoria poporului nostru. Sub presiunea factorilor externi și interni s-a prăbușit URSS. În acest context, grație mișcării de eliberare națională, în anul 1991 a fost adoptată Declarația de Independență a Republicii Moldova. În următorii ani au fost inițiate multiple reforme, fiind dinamizat și procesul de reabilitare a victimelor represiunilor regimului totalitar comunist. Exponenții acestuia din urmă, pe parcursul aflării lor la putere, au întemnițat, torturat și ucis oameni nevinovați, au persecutat oponenții politici în cel mai barbar mod pentru a-i reduce la tăcere. Sub pretextul luptei împotriva spionilor, chiaburilor și altor categorii de persoane din rândul așa-numiților „dușmani ai poporului”, au fost deportați zeci de mii de locuitori ai Basarabiei în regiuni îndepărtate ale Siberiei, unde mulți dintre ei au decedat.

Studierea surselor istorice impune cercetătorilor corectitudine și obiectivitate în interpretarea acestora. Prin urmare, doar o abordare academică pertinentă și echidistantă a documentelor de arhivă referitoare la ororile regimului totalitar comunist va permite efectuarea unei analize critice a acestor consecințe nefaste, ținându-se cont de noile informații, și, probabil, va condiționa operarea anumitor rectificări a concluziilor formate în baza unor date incomplete sau eronate.

Conținut de bază. În perioada totalitar-comunistă nu se respectau drepturile cetățenilor, iar justiția se înfăptuia la comandă politică. În acest sens, e cazul să amintim că „...în perioada totalitară comunistă are loc instrumentarea justiției și a dreptului, transformarea absolută a lor într-o armă eficientă de luptă, cel mai important rol al acestora fiind cel represiv... Astfel, în URSS categorii mari ale populației erau discriminate în temeiul unor motive politice, economice etc. Legislației din perioada sovietică îi erau proprii următoarele orientări de bază: prioritatea intereselor statului față de interesele personalității, exces de re-

presiune (aplicarea pe larg a pedepsei capitale și privațiunii de libertate), precum și tendința de a soluționa problemele sociale prin metodele dreptului penal... Răspunzând comandamentelor politice ale Partidului Comunist, organele de represiune ale regimului se întreceau să condamne nu pentru infracțiuni reale, ci pentru infracțiuni inventate, nesocotind legile și dreptul uman, semănând în urma lor moarte, durere și umilință” [4, p. 4-6].

Referitor la încălcarea abuzivă a legislației de către organele represive sovietice a scris și savantul autohton Alexandru Borodac, care afirmă că „...în fostul imperiu sovietic, din care a făcut parte și țara noastră, în pofida legislației internaționale o perioadă foarte îndelungată de timp se aplica analogia în dreptul penal. În „Decretul despre judecată nr. 1” se menționa că judecata trebuie să se conducă de „conștiința revoluționară”, „spiritul de drept revoluționară” și „programul Partidului”. Anume asemenea gen de încălcări ale legislației internaționale au dus la represaliile și fărădelegile cunoscute astăzi de întreaga omenire” [3, p. 25-26].

În primele legiuiri penale ale URSS, însuși conceptul legal al infracțiunii era vag, ambiguu și extensiv, concept ce permitea aplicarea arbitrară și represivă a legii penale. Astfel, la definirea infracțiunii în C.pen. al RSFSR din 1922 nu se pune accent prioritar pe ilegalitatea faptei ca trăsătură definitorie a infracțiunii, ci doar pe gradul prejudiciabil al acesteia¹. După cum se menționează în literatura de specialitate, „Încadrarea unei fapte ca infracțiune nu era fundamentată prioritar pe ilegalitatea faptei, ci pe ideea prejudicierii orânduirii sovietice sau a ordinii stabilite de puterea muncitoare și cea țărănească” [18, p. 150].

¹ În C. pen. al Republicii Sovietice Federative Socialiste Ruse (RSFSR) din 1922, infracțiunea era definită după cum urmează: „Infracțiunea este orice acțiune sau inacțiune social periculoasă, care atentează la bazele ordinii sociale și juridice sovietice, stabilite de puterea muncitorilor și țăranilor în perioada de tranziție la puterea comunistă”. A se vedea Уголовное законодательство СССР и союзных республик. Москва: Госюриздат, 1957.

Studiind crimele comise de către exponenții regimului totalitar comunist, cercetătorul rus L. Alperin constată că printre victime au ajuns și unii membri de partid, care au fost în timpul celui de-al Doilea Război Mondial pe teritorii unde erau dislocate trupele germane, dar și cei care pe parcurs s-au compromis din alte motive. Astfel, „...au fost inventate unele ritualuri sovietice pentru a exclude individul din comunitate. Adunarea generală a unui grup social solicita ca organele de conducere să excludă din partid, comsomol (organizația comunistă de tineret) sau sindicate o anumită persoană care, în viziunea lor, s-a compromis. Concomitent, aceasta putea fi exmatriculată din instituția de învățământ, concediată de la serviciu și, fiindcă toate structurile conduse de partidul comunist erau legate strâns cu serviciile speciale și alte organe ale puterii, cel care s-a „discreditat” era aruncat la periferia vieții, rămânând fără serviciu și fără mijloace de existență și, evident, nime-re în închisoare” [14, p. 162].

Totodată, în ordinele strict secrete erau stabilite anumite categorii de persoane care trebuiau excluse din societate, încarcerându-le sau deportându-le în Siberia sub diferite pre-texte. Unii dintre ei nu au fost reabilitați nici până în ziua de astăzi.

Este paradoxal faptul că și în prezent în Republica Moldova au continuat să se editeze cărți semnate de unele persoane controversate care au făcut parte din nomenclatura sovietică și, în mod normal, trebuiau să ajungă pe banca acuzaților pentru abuzurile comise. Însă aceștia s-au bucurat de înlesniri, iar în timpul liber au rescris istoria, lansând falsuri și glorificând activitatea organelor represive care au persecutat reprezentanții poporului nostru în timpul regimului totalitar comunist. Asemenea lucrări creează confuzii și împiedică tânăra generație să cunoască adevărul istoric.

Un exemplu elocvent în acest sens sunt memoriile generalului Gavriil Volkov, care a condus pe parcursul unui deceniu KGB-ul din RSSM. Cartea a fost tipărită în anul 2004. Astfel, generalul sovietic face mai multe incursiuni

în istorie, discreditând mișcarea de eliberare națională și prezentând frunțașii luptei pentru reîntregirea neamului românesc în calitate de coordonatori ai activității unor presupuse rețele de informatori ai serviciilor secrete străine. Acesta însă nu scrie nimic despre teroarea bolșevică din Rusia sovietică, de unde, în perioada interbelică, oamenii încercau să fugă în Basarabia. În acest sens, controversatul general declară că printre structurile ce mențineau legătura cu serviciile secrete străine se regăsea și „...Comitetul refugiaților din Transnistria sau «Societatea refugiaților moldoveni din Transnistria», structură fondată în orașul Chișinău în anii 1923-1924 la inițiativa membrilor Sfatului Țării - P. Halippa, Șt. Bulat și alții, în statutul căruia era stipulat că acest comitet îndeplinea misiuni umane, acordând ajutor refugiaților din RASSM și Ucraina (spațiu locativ temporar, hrană, educația copiilor etc.). În realitate, acest centru s-a transformat într-un nucleu de propagandă națională și de furnizare a cadrelor pentru serviciile străine de spionaj. Fiecare persoană reținută la hotar de către angajații siguranței române era interogată pentru a obține informațiile necesare și după aceasta era transmisă în custodia Comitetului pentru refugiați. În acea perioadă, în multe regiuni ale URSS era foame și serviciile secrete ale țărilor dușmănoase speculau pe situația refugiaților, racolându-i pe unii dintre ei, pentru o bucată de pâine, în calitate de agenți. Agenții secreți se considerau stăpâni în Comitetul pentru refugiați. Ei identificau printre refugiați persoane ce dădeau acordul să spioneze împotriva patriei sale. Toate datele obținute se transmiteau anumitor servicii secrete...” [16, p. 109].

Evident că generalul Volkov a urmărit scopul de a manipula cititorii, lăsând să se înțeleagă că oamenii din Rusia sovietică sufereau de foame doar din cauza secetei. Acesta ascunde tactica diabolică a bolșevicilor de a crea foamete artificială pentru a prelua sub control populația și a lichida orice formă de rezistență. Totodată, autorul tănuiește informația despre felul cum era terorizată populația în Rusia sovietică de că-

tre CEKA. Referitor la activitatea acestei structuri odioase în perioada anilor 1917-1921, autorul român Cornel Tabacu afirmă următoarele: „Cu asemenea executanți și cu tendința Cekăi de a suprima tot ce este contrarevoluționar, nu este de mirare că din anul 1917 până la finele războiului civil, teroarea roșie a făcut în total 1 761 065 victime: 25 episcopi, 1215 eclesiastici, 6575 profesori și învățători, 800 medici, 54 850 ofițeri, 260 000 oamenii de trupă, 10 500 agenți de poliție, 48 000 jandarmi, 19 850 funcționari, 344 250 intelectuali, 815 000 țărani și 192 000 lucrători” [13, p. 88-89].

Din păcate, această practică a fost aplicată ulterior de reprezentanții organelor represive sovietice și pe teritoriul RSSM. În memoriile sale, Gavriil Volkov scrie că „...tot teritoriul regiunii era invadat de organizații și grupuri de orientare națională și antisovietică... Printre ele se numără «Asociația ofițerilor», «Uniunea ofițerilor de cavalerie»..., «Minoritatea rusă» și diferite organizații sioniste. Acestea urmăreau scopul de a crea cât mai multe subdiviziuni, pe care le completeau cu noi membri. Distribuiau literatură și foi volante cu conținut antisovietic și de susținere a naționaliștilor și a monarhiei... De fapt, acestea erau scopurile urmărite de respectivele organizații și servicii străine care desfășurau activități direcționate contra noastră în acea perioadă” [16, p. 112].

Analizând situația în țările unde la conducere se aflau regimurile totalitare comuniste, autorul Leah Levin susține că „...regimurile totalitariste stabilite în anii 1920-1930 au violat grosolan drepturile omului în propriile teritorii. Cel de-al Doilea Război Mondial s-a caracterizat printr-un abuz enorm privind violarea drepturilor omului la viață și demnitate, cât și prin tentative nenumărate de a elimina grupuri întregi de popoare din motive de rasă, religie ori naționalitate” [7, p. 19].

De menționat că un număr mare de conaționali de-ai noștri au ajuns în rândul victimelor regimului totalitar comunist. Este regretabil faptul că în pofida solicitărilor din partea rudelor, organele represive nu se grăbeau să

reexamineze cauzele, pentru a nu se discredita. Doar la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut în URSS a început procesul de reabilitare a victimelor represiunilor politice.

În ceea ce privește situația în RSSM, fostul șef al KGB-ului, generalul Gavriil Volkov, a făcut următoarele comentarii: „...Societatea din republică a început să fie informată cu privire la procesul de reabilitare a persoanelor nevinovate ce au avut de suferit în perioada represiunilor din anii 30-40 și începutul anilor 50... În perioada anilor 1962-1987 de către procuratură și anchetatorii KGB au fost reexamineate dosarele a 1527 de persoane, dintre care 923 au fost reabilitate. După 16 ianuarie 1989, doar pe parcursul a trei-patru luni a fost reconfirmat bunul nume la 7259 de persoane, dintre care la 1789 post-mortem” [16, p. 197-199]. Iar la 24 mai 1989 în scopul restabilirii depline a dreptății sociale, Guvernul republicii a adoptat hotărârea „Cu privire la ordinea de restituire a averii și a compensării pagubelor cetățenilor deportați neîntemeiat în anul 1949”, care prevedea returnarea averii confiscate sau despăgubirea tuturor persoanelor reabilitate sau urmașilor lor, oferirea locuinței preferențial, a sectoarelor pentru construcții individuale și alte înlesniri importante [9, p. 54].

După destrămarea URSS, Parlamentul nostru a adoptat la 8 decembrie 1992 „Legea Republicii Moldova privind reabilitarea victimelor represiunilor politice săvârșite de regimul comunist totalitar de ocupație (7 noiembrie 1917 - 23 iunie 1990)” [12], care avea drept scop „reabilitarea victimelor represiunilor politice săvârșite pe teritoriul actual al Republicii Moldova, reintegrarea lor în drepturile politice, sociale și civile și compensarea, în măsura posibilităților, a daunelor materiale pe care le-au suferit, precum și lichidarea altor consecințe ale samavolniciei regimului comunist” [5, p. 148].

Totuși, în perioada totalitară, procesul de reabilitare se tergiversa intenționat, pentru că ieșeau la iveală dosarele fabricate la comandă politică. În acest context, Călin Hentea consta-

tă că „...asupra cetățenilor Moldovei Sovietice, indiferent de etnia lor, a urmat, începând din 1944 până la mijlocul anilor `80, o intensă și susținută campanie sovietică de rusificare. Propaganda prosovietică și antiromânească a fost sprijinită în perioada stalinistă prin cele mai severe măsuri de deportare în masă (peste 30 000 de deportați în Siberia doar pe 6 iulie 1949), intimidare, represiune și cenzură, vizând tot ceea ce era românesc: în primul rând limba, istoria și tradițiile, ca elemente identitare ale românilor moldoveni. În cei patruzeci și cinci de ani de regim sovietic, Republica Moldova a reprezentat pentru Moscova un element important al cordonului său strategic de protecție, alături de țările baltice, flota Mării Negre de la Sevastopol și enclava Kaliningrad” [6, p. 576-577].

Chiar și după aceste procese de reabilitare a victimelor represiunilor regimului totalitar comunist, generalul Volkov continua să glorifice activitatea organelor represive în lupta cu presupușii spioni. În acest sens, acesta menționează: „...În sectorul dintre or. Soroca și satul Rașcov, în anii 1930-1940 își desfășura activitatea de spionaj un oarecare Brazuli, arendaș al sectoarelor pentru pescuit pe râul Nistru. Acesta era subaltern al ajutorului atașatului militar francez în București” [16, p. 103].

Doar pentru faptul că unii oameni l-au cunoscut pe Brazuli, iar alții întâmplător s-au intersectat cu el, aceștia puteau să se aleagă cu un dosar fabricat la comandă.

Pentru a urmări anumite categorii de persoane au fost create fonduri speciale de arhivă, în care se păstrau „...interpelările organelor operative ale MAI-MSN pentru verificarea persoanelor și notele informative care vizau materialele compromițătoare în privința persoanelor supuse controlului special...” [2, p. 249].

Erau și alte documente, printre care „...informațiile speciale cu privire la elementele antisovietice, catalogul fișelor personale ale elementelor antisovietice, informații istorice și note informative din fondurile secrete cu pri-

vire la partidele și organizațiile antisovietice, corespondența Secției de arhivă cu organele operative referitoare la eficiența folosirii materialelor de arhivă în scopuri operative cekiste...” [2, p. 250].

Printre multiplele persoane care au comunicat cu Brazuli, menționat în memoriile lui Gavriil Volkov, se numără și „...Savcenca-Mațenco Eugen A. (n. 1882). Fost colonel în armata țaristă, medic militar în Războiul ruso-japonez și în Primul Război Mondial. Medic în or. Soroca. Directorul Colegiului de Medicină (1945-1949). Deportat în reg. Kurgan în 1949. Savcenca-Mațenco Polina I. – soția (n.1904). Profesoară de limba rusă la Școala nr. 1 din Soroca. Deportată în reg. Kurgan în 1949” [10, p. 384].

Studiind materialele de arhivă, nu am putut obține suficiente informații despre perioada participării acestuia la Războiul ruso-japonez din 1904-1905, însă am reușit să aflăm că medicul militar Savcenca-Mațenco, în timpul Primului Război Mondial a făcut parte din armata comandată de generalul Samsonov. După război, a făcut parte din armata albă și, fiind urmărit de bolșevici, s-a refugiat în Basarabia. În 1949 a fost deportat în Siberia. Cazul lui este un exemplu clasic care ne demonstrează cum organele represive sovietice fabricau dosare la comandă, urmărind foștii ofițeri ai armatei țariste care se aflau pe teritoriul Basarabiei. Aceste structuri acționau ca de obicei, pornind de la verificarea fondurilor de arhivă. Acolo au identificat documente din perioada interbelică, când Savcenca-Mațenco a fost anchetat de organele de drept din România pe cazul traversării ilicite a hotarului în anul 1920. Examinând aceste acte întocmite pe 08.01.1921 de către organele române, anchetatorul sovietic face următoarele însemnări în dosar: „...Savcenca-Mațenco Evghenii, născut pe 19 februarie 1882 în Petrograd, Rusia (actualmente Leningrad), rus, cetățenie rusă, dorește să ocupe funcție cu domiciliu în or. Soroca. Ultimul loc de aflare peste hotare a fost orașul Iampol - Ucraina, avere nu are, este căsătorit cu Burhard Evghenia, are o fiică - Tamara. A trecut în România pe 20 noiem-

brie 1920, prin punctul Vasilcău, Soroca. Rude în Basarabia nu are și nu are viză de reședință. A fost trimis la Tribunalul Militar al Diviziei 2 din or. Bălți și de 2 ori a fost eliberat de pedeapsă. A făcut serviciul în armată în calitate de medic, în grad de colonel. Din afirmații nu are condamnări. Vorbește limba germană și franceză. A absolvit Academia de medicină” [1, p. 8].

În perioada regimului totalitar comunist era suficient să recunoști că vorbești o limbă străină pentru a fi declarat spion. Un număr mare de ofițeri ai fostei armate țariste au fost urmăriți și ulterior condamnați la moarte de către organele represive sovietice la scurt timp după ocuparea Basarabiei de către Armata Roșie în vara anului 1940. Anume în anul 1940 a început să fie urmărit și Savcenca-Mațenco. Nu a fost arestat doar din cauza că bolșevicii au părăsit Basarabia în anul 1941, iar în 1944, odată cu reinstaurarea puterii sovietice, în RSSM urmărirea au fost reluate. Pe baza acestei informații, bolșevicii declarau că acesta este agent al serviciilor secrete engleze și franceze. Astfel, „...din informația agenturistică reiese că în anul 1941, aflându-se pe teritoriul ocupat de trupele germano-române, Savcenca-Mațenco a trecut cu traiul în or. Soroca, unde a lucrat medic până la eliberarea orașului în 1944. Pe parcursul activității, menținea legătura cu spionul englez Gavinschi-Cazacu și cu spionul francez Brazuli...” [1, p. 1].

Doar în baza acestei informații, Savcenca-Mațenco a continuat să fie urmărit. După cum menționa autorul Ion Rațiu, „...un om care nu este membru activ al partidului comunist poate fi oricând suspectat de sabotaj, reacționarism, fascism și toate celelalte păcate de moarte din societatea comunistă” [11, p. 219].

Este bine cunoscut faptul că cea mai simplă formă pentru serviciile represive sovietice era de a înainta învinuiri unei persoane, declarând-o spion în favoarea unei țări inamice URSS. În zadar încerca Savcenca-Mațenco să se justifice în fața organelor represive în timpul anchetei, nimeni nu-l asculta. Pentru a fi mai convingător acesta oferă următoarele detalii:

„...În timpul Primului Război Mondial am fost numit medic superior în componența armatei generalului Samsonov, care a luptat în Prusia și care a fost practic distrusă în lupte. Eu și cu o parte din militari am reușit să ieșim din încercuire. Ulterior corpul nostru a participat la lupte în Polonia pe Frontul German, de două ori am respins atacurile nemților sub Varșovia, apoi am trecut în Galiția sub Lvov, după care în Bucovina și în România, or. Dorohoi, unde toamna în 1917, după revoluția socialistă, unitatea noastră a fost redenumită în I Divizie a gărzii roșii. În ianuarie 1918 am părăsit România și prin Basarabia, loc. Otaci, am trecut spre Moghiliiov-Podolski, iar în primăvara anului 1918 am fost demobilizat... În 1918, împreună cu alți doi medici, am fost delegat să acord asistență medicală prizonierilor care soseau din Germania și Austria și erau dislocați lângă stația Vapnearka. Era dificil să activez din cauza epidemiei și din cauza că prizonierii dormeau în tranșee pe paie. Ceilalți doi medici m-au părăsit și lucram de unul singur cu doi felceri zi și noapte. Până m-am infectat și eu. În această perioadă puterea în Ucraina a trecut de partea lui Petliura... În anul 1920 în oraș nu era nicio conducere. În această perioadă soția, care era bolnavă grav după nașterea fiicei mele în 1911, avea accese de criză în anumite perioade de timp. Anume în timpul aflării noastre în Iampol starea ei s-a acutizat și am fost nevoit să o internez în spitalul de psihiatrie din or. Vinnița. Din cauza luptelor între bolșevici și detașamentele lui Petliura nu puteam ajunge la spitalul din Vinnița să o vizitez. Iar în perioada când bolșevicii preluaseră puterea nu erau medicamente și nici hrană pentru bolnavi. Astfel, soția mea, care era internată în spital, a decedat de malnutriție. Eu am rămas doar cu fiica minoră. Totodată m-am confruntat cu o nouă problemă. Din cauza că am învinuit deschis conducerea bolșevică de sustragerea produselor alimentare și alte abuzuri a fost întreprinsă o tentativă de a mă omorî. Au tras în mine din armă de patru ori. Înțelegând că fără mine fiica mea se va pierde eu am hotărât să fug în Basa-

rabia. Am fost ajutați de o persoană să trecem râul Nistru cu o barcă pe 20 octombrie 1920 și am ajuns la Soroca. A doua zi am fost arestat de „Siguranță” și internat în lagărul pentru refugiați, iar fiica mea a rămas la un medic din Soroca pe nume Svirschii. La scurt timp, instanța de judecată m-a pus în libertate. După aceste evenimente am fost mobilizat ca medic în armată română pentru un termen de patru luni de zile din cauza lipsei de medici. Ulterior am rugat să fiu transferat în batalionul din Soroca pentru a fi mai aproape de fiică. Transferul a avut loc în ianuarie 1921” [1, p. 9-10].

În continuare Savcenno-Mațenco afirmă următoarele: „...În iulie 1921 împreună cu fiica am primit invitație de la socrul meu Burhard E. E., care se afla în Germania, unde a fugit de bolșevici, să-i facem o vizită. El dorea să afle de la mine mai multă informație despre fiica lui (soția mea) care a decedat. Acolo ne-am aflat trei luni, după care eu m-am întors în Basarabia. Iar fiica mea, la insistența socrului, a rămas în Germania pentru a face studii. În Soroca am practicat medicina până în 1923, când am fost invitat într-o localitate evreiască Dumbrăveni, din județul Soroca, unde primeam 1000 de lei și eram obligat să acord asistență medicală gratuit populației. Am lucrat șase ani deservind localitățile: Căinari Vechi, Izvoare, Maramonovca, Ghizdita și Drochia. În Dumbrăveni m-am căsătorit pentru a doua oară cu Polina Iacovlevna Țughel, cu care trăiesc... În 1930 am primit cetățenie română. Medicii cunoscuți din Basarabia m-au îndrumat să susțin examenul la București pentru a primi un loc de lucru. Examenele le-am susținut bine în anul 1934, după care am fost numit șef al secției medicale în satul Maramonovca, pe urmă în Ghizdita și la stația Drochia” [1, p. 10].

Din mărturiile fostului ofițer al armatei țariste Savcenno-Mațenco aflăm că acesta s-a refugiat în Basarabia părăsind pe ascuns Rusia sovietică pentru a se salva de teroarea bolșevică. Totodată acesta confirmă că autoritățile române i-au respectat drepturile, oferindu-i posibilitatea să ducă un mod de

viață decent și să obțină cetățenie română. Nu a fost supus represiunilor, dimpotrivă i s-a oferit posibilitatea să se încadreze în câmpul muncii. La scurt timp a avut ocazia să circule liber în Germania împreună cu fiica minoră pentru a-și vizita rudele. Ulterior a putut învăța limba română și a susținut examenele pentru a obține licența de medic. Astfel, cele relatate de fostul ofițer al armatei țariste dovedesc că generalul KGB, Gavriil Volkov, în memoriile sale denigra guvernarea română și ascundea adevărul despre calvarul prin care treceau oamenii ce locuiau în URSS. În același timp, mulți dintre foștii militari ai armatei țariste și-au găsit refugiu în Basarabia. Unii dintre ei au luptat alături de militarii basarabeni pe fronturile Primului Război Mondial. Aflați în Basarabia, majoritatea făceau parte din organizațiile militarilor în rezervă ce activau în România. Mulți dintre ei, după ce Basarabia a fost ocupată de URSS, au ajuns în vizorul serviciilor speciale. Aceștia erau arestați și prelucrați de agentura infiltrată în celulele din închisoare pentru a le fabrica dosare.

În cazul lui Savcenno-Mațenco, informații de la agenții care îl monitorizau au fost acumulate de organele represive începând cu toamna anului 1940. Aceste informații au stat la baza condamnării lui în anul 1949. Astfel, la dosar este anexat următorul act: „La 12.10.1940, sursa „Severnaia” informează că medicul Savcenno-Mațenco este fost ofițer albgardist, în 1921 a fugit peste hotare, a fost judecat de autoritățile române pentru trecerea ilicită a hotarului. La interogatoriu a afirmat că în așa țară ca Uniunea Sovietică și cu așa oameni ca acolo el nu poate lucra și din această cauză a fugit în România. La 8.12.1940, sursa „Odesa” a relatat că Savcenno-Mațenco a traversat hotarul în 1917-1918, fiind în grad de locotenent-colonel, a practicat medicina. În 1935 a primit funcție de la stat și a fost numit în calitate de medic datorită ajutorului acordat de deputatul Gheorghiu de la Partidul Liberal. La 22.11.1940, sursa „Șum” raporta că medicul Savcenno-Mațenco activează la stația Drochia și din mărturiile lui a venit în Basarabia din Leningrad, a absolvit

școala de medicină, ulterior a fost ofițer. A fugit din URSS în România din cauza că acolo era urmărit pentru că tatăl lui a fost deputat în Duma de Stat. În 1940, odată cu venirea puterii Sovietice, când au organizat o secție medicală, el spunea: „Nu vă duceți la lucru, pentru că eu știu cum puterea sovietică azi te impune să lucrezi, iar mâine de bagă la închisoare”... Sursa „K...r” informează că Savcenco-Mațenco este ofițer al armatei țariste, specialist în medicină. În 1922 a fugit din URSS în România, fapt despre care mi-a relatat următoarele: „Am fugit din cauza că trebuia să fiu împușcat personal de secretarul comitetului partidului bolșevic din Iampol. În timpul aflării în România n-am fost supus represiunilor”. Informația agenturistică de la sursa „S.....v”: „Am fost arestat și mă aflam în secția de poliție, când l-au adus pe Savcenco și l-au plasat într-o celulă cu mine. El spunea că a fost suspectat de români precum că ar fi desfășurat activitate comunistă, însă niciodată nu a avut asemenea intenții” [1, p. 13].

După cum observăm, în dosar se acordă o atenție deosebită atitudinii lui Savcenco-Mațenco față de guvernarea română și exponenții regimului totalitar comunist. Se identifică și presupusa legătură cu un membru al Partidului Liberal din România. De regulă, unele informații se obțineau prin tortura aplicată de organele represive. În acest sens, criminologul rus G. V. Hohreakov relatează că „... represiunile în masă au descoperit adevăratele intenții ale regimului instaurat. De ce a fost introdusă răspunderea colectivă, ca fiul să răspundă pentru tată, șeful pentru subaltern? Pentru ca oamenii să se urmărească unul pe altul de frică pentru viața lor. De ce trebuia inclusă răspunderea pentru nedenunțare? Pentru ca să deprindă oamenii să-i urmărească pe cei din anturajul lor...; să întrerupă relațiile de prietenie din cauza unor bănuieli neimportante. De ce a apărut cultul lui Pavlik Morozov? Pentru ca și în cel mai sacru loc – în propria familie – să dispară încrederea, să nu fie discuții secrete, pentru ca propriul fiu, conducându-se de «adevărul suprem», să denunțe lucrurile discutate

în familie” [17, p. 148-149].

Savcenco-Mațenco a fost supus represiunilor pentru că avea o atitudine pozitivă față de autoritățile române, iar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial s-a aflat o perioadă de timp pe teritoriul ocupat de armata germană.

În ultimul proces verbal întocmit de organele represive se notează următoarele: „Savcenco-Mațenco, născut în 1882, în orașul Peterburg, actualmente Leningrad, naționalitatea rus, din dvoreni, tatăl a fost senator, nu este membru de partid, studii superioare, lucrează director al Tehnicumului de medicină, locuiește în or. Soroca pe str. Gorki, casa nr. 4. Este ofițer al armatei țariste, ulterior al armatei albe. În 1920 a fugit din Uniunea Sovietică în România pentru că era ofițer albgardist. Acolo la scurt timp a fost înrolat în armata română în grad de locotenent-colonel al serviciului medical. Rămas pe teritoriul ocupat de trupele germano-române a acordat ajutor ocupanților fiind membru al „comitetului de colaborare” și îndeplinind diferite misiuni administrative în oraș. Printre membrii familiei Savcenco-Mațenco nu sunt persoane care au făcut serviciul în Armata Roșie, în detașamentele de partizani și nimeni nu are distincții și merite față de patrie. Prin urmare, în baza procesului verbal nr. 65-a al Consfătuirii Speciale în cadrul Ministerului Securității de Stat al URSS din 30 noiembrie 1949, se decide de a-l deporta pe Savcenco-Mațenco Evghenii Arsenievici în regiunea Kurgan, sub supravegherea organelor NKVD, cu confiscarea averii, pentru faptul că a acordat ajutor ocupanților germani” [1, p. 33-34].

Așadar, Savcenco-Mațenco a fost deportat în orașul Kurgan situat în sud-vestul Siberiei, iar averea lui a fost confiscată. Din păcate, unii pseudo-savanți din RSSM, în cărțile editate de ei în acea perioadă, justificau crimele regimului comunist, afirmând că „...un număr mare de familii muncitorești au început să se transfere din subsoluri și alte construcții ce se ruinau în locuințele naționalizate de la burghezi. Situația materială a clasei muncitoare s-a îmbunătățit esențial. Muncitorii au devenit stă-

pâni ai propriului destin” [15, p. 211]. Adevărul este că majoritatea celor deportați nu au mai avut ocazia să-și recapete bunurile confiscate abuziv.

Revenind la fostul ofițer al armatei țariste, medicul Savcenca-Mațenco, constatăm că în anul 1949 el a fost deportat la locul indicat. Peste o perioadă, grație abilităților lui de medic, a fost solicitat și acolo să acorde asistență medicală populației. La doi ani de la moartea lui Stalin a fost amnistiat. În anul 1955 a revenit la baștină, iar în 1956 s-a stins din viață. Rudele au întreprins două tentative de a solicita reabilitarea lui post-mortem. Prima – în anul 1958 și ulterior în 1963, însă fără succes.

Procesul de reabilitare a victimelor represiunilor regimului totalitar comunist a fost mult așteptat de rudele celor vizați și a avut loc abia în anii '90 ai secolului trecut. Despre apariția volumelor ce conțineau listele celor supuși represaliilor, a vorbit în cadrul unui simpozion internațional istoricul Anatol Petrencu, afirmând că „...a fost lansat volumul Cartea memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist, elaborat în cadrul Muzeului Național de Istorie a Moldovei de către Elena Postică, Maria Praporșic și Vera Stăvilă.... Cartea Memoriei cuprinde lista a circa 20 000 de persoane arestate, deportate, reprimite sau asasinate. Fișa personală conține numele și prenumele reprimatului, anul nașterii, localitatea de origine, anul și motivul represiunii, locul detenției (deportării), date cu privire la reabilitare. Datele selectate au fost structurate conform diviziunii

administrativ-teritoriale a Republicii Moldova de până la 12 noiembrie 1998, în prezentarea pe municipii, raioane, comune, în cadrul comunei – în ordine alfabetică și respectând cronologia represiunilor... Ținând cont de faptul că regimul comunist a lichidat o bună parte din documentele timpului, autorii volumului fac apel la toți cei care pot oferi informații asupra persoanelor ce lipsesc în liste...” [8, p. 229-231].

Concluzii. Reieșind din cele relatate mai sus, considerăm că societatea trebuie să manifeste inițiativă și să continue acțiunile de redescoperire a biografiilor tuturor victimelor regimului totalitar comunist, care au fost omorâți, încadrați în colonii de muncă, persecutați și deportați în Siberia, pentru ca generația tânără să cunoască adevărul despre crimele acestui regim. Adresându-se generației tinere, autorul Ion Rațiu menționează: „Comunismul face apel la ură, dragoste, poftă de putere și teamă. Ura care naște comunismul este ura implacabilă împotriva ordinii existente a lucrurilor. Ea poate fi prezentă doar acolo unde este un argument solid că toate celelalte căi de îmbunătățire a situației sunt închise, și acolo unde oamenii pot fi făcuți să creadă că nu există altă alternativă, că pentru a-și îmbunătăți soarta trebuie să distrugă starea existentă de fapte. Nu are importanță dacă respectiva credință se bazează sau nu pe realități. Ceea ce importă este că ei pot fi făcuți să creadă” [11, p. 203]. Este un mesaj care atenționează că lecțiile neînvățate de istorie riscă să se repete.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Arhiva MAI a R. Moldova. Dosarul Nr. 322254, cu privire la deportarea familiei albgardistului Evghenii A. Savcenca-Mațenco.
2. Arhiva MAI a R. Moldova. Fond 103, Opis 5, Ex. 61, Dosarul Nr. 8.
3. Borodac Al., Gherman M. ș.a. Manual de drept penal: Partea generală. Chișinău: F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2005.
4. Carp S., Larii Iu., Formarea profesională a cadrelor pentru organele de drept și funcționarea justiției în perioada regimului totalitar comunist. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare”, 2017.
5. Gribincea Mihai, Basarabia în primii ani de ocupație sovietică 1944-1950, Cluj-Napoca: Editura „Dacia”. 1995.

6. Hentea C. Mereu nerostita istorie a luptelor românilor din antichitate până în zilele noastre. Chișinău: Ed. Cartier, 2018.
7. Leah Levin, Drepturile omului, întrebări și răspunsuri, UNESCO, 1998.
8. Petrencu An., Un important studiu privind trecutul totalitar. În: Impactul trecutului totalitar asupra noilor democrații din Europa Centrală și de Est. (Simpozion Internațional), Chișinău, 1-2 iulie 1999, Chișinău: Editura ARC, 2000.
9. Politica, nr. 5, 1991.
10. Postică El., Belous V., Stăvilă V. Cartea memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist. Vol. III, Chișinău, 2003.
11. Rațiu I. Moscova sfidează lumea. Introducere de Brian Crozier, Timișoara: Editura SigNata, 1990.
12. Sfatul Țării, 12 ianuarie 1993.
13. Tabacu C. Spionaj-Contraspionaj. București: Editura Militară, 1991.
14. Альперин Л., Архаический синдром или российская тюрьма как культурный институт. В: Тонков Е.Н., Нильс Кристи рекомендует. Структура Тюремной Индустрии, Санкт-Петербург: Алетея, 2012.
15. Брысякин С.К., Сытник М.К. Торжество исторической справедливости, Кишинев: Изд. «Картя Молдовеняскэ», 1969.
16. Волков Г.М. Очерки генерал-лейтенанта КГБ о личной жизни и чекистских операциях в России, Западной Украине, Казахстане и Молдавии. Кишинев: Служба информации и безопасности Республики Молдова, 2004.
17. Хохряков Г.В. Криминология, Москва: Юрист, 2000.
18. Cojocaru R., Modele de abordare a conceptului infracțiunii în spațiul românesc. În: Dreptul. Nr. 9/2020.
19. Уголовное законодательство СССР и союзных республик. Москва: Госюриздат, 1957.

DESPRE AUTORI

Simion CARP,

*dr., prof. univ.,
cercetător științific principal,
Departamentul Știință
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: carp.simion@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-4772-8325*

Ruslan CONDRAT,

*doctorand, master în drept,
șef aș Departamentului editorial-poligrafic
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: ruslan.condrat@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0001-8267-0486*

CZU 343.575

DOI 10.5281/zenodo.7885582



Iurie LARII,
dr., prof. univ.
PhD,
University Professor



Marian NUCU,
dr.
PhD

TRAFICUL ILICIT DE DROGURI: TENDINȚE CRIMINOLOGICE ȘI AMENINȚĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII POPULAȚIEI

În conținutul acestui articol sunt reflectate pericolul și tendințele criminologice ale traficului ilicit de droguri, precum și amenințările respectivului fenomen la adresa securității statelor și a populației. Astfel, se constată că tendința esențială a fenomenului studiat se manifestă prin existența unui număr tot mai mare de infracțiuni legate de circulația ilegală a drogurilor. Această tendință este caracteristică atât pentru Republica Moldova și România, cât și pentru alte state ale lumii. Traficul de droguri este nu doar o amenințare reală a securității publice, ci și o pârghie financiară consistentă care facilitează ascensiunea spre puterea politică. Prin urmare, prevenirea și combaterea traficului ilicit de droguri a reprezentat și reprezintă la nivel național și internațional o problemă socială complexă, ale cărei modalități de manifestare, repercusiuni și moduri de soluționare trebuie să intereseze atât factorii instituționali ai statelor, cât și opinia publică, din cauza faptului că este un fenomen deosebit de grav și periculos atât pentru sănătatea populației, cât și pentru stabilitatea economico-socială și buna dezvoltare a instituțiilor democratice ale statelor.

Cuvinte-cheie: trafic ilicit de droguri, tendințe criminologice, securitate publică, securitate a populației.

ILLICIT DRUG TRAFFICKING: CRIMINOLOGY TRENDS AND THREATS TO THE SECURITY OF THE POPULATION

The content of this article reflects the danger and criminological trends of illicit drug trafficking, as well as the threats of that phenomenon to the security of states and the population. Thus, it is found that the essential trend of the studied phenomenon is manifested by the existence of an increasing number of crimes related to the illegal circulation of drugs. This trend is characteristic both for the Republic of Moldova and Romania, as well as for other countries of the world. Drug trafficking is not only a real threat to public security, but also a consistent financial lever that facilitates the rise to political power. Therefore, the prevention and combating of illicit drug trafficking represented and still represents at the national and international level a complex social problem, whose ways of manifestation, repercussions and ways of solving must interest both the institutional factors of the states and the public opinion, due to the fact that it is a particularly serious and dangerous phenomenon both for the health of the population and for the economic and social stability, as well as for the good development of the democratic institutions of the states.

Keywords: illicit drug trafficking, criminological trends, public security, population security.

Introducere. În condițiile crizei societății moderne au cunoscut o răspândire largă diverse fenomene sociale negative, printre care se evidențiază și infracțiunile legate de circulația ilegală a substanțelor narcotice. Situația traficului și consumului ilicit de droguri devine în prezent tot mai complexă din mai multe considerente, între care deschiderea frontierelor între multe țări, mutațiile de ordin politic și economic, apariția unui tip de consumatori care dispun de resurse financiare importante pentru achiziționarea drogurilor, creșterea cererii și ofertei pentru majoritatea substanțelor aflate sub control internațional, schimbările culturale aduse de globalizare și de rapiditatea mijloacelor de comunicații etc.

În ultimii ani, flagelul drogurilor reprezintă fenomenul cel mai complex, profund și tragic al lumii contemporane, în condițiile în care, anual, miliarde de dolari și sute de mii de oameni sunt angrenați în acest mariaj al morții, numit „Traficul și consumul ilicit de droguri” [1, p. 7]. În perspectiva anilor viitori, amploarea acestui fenomen este deosebit de îngrijorătoare și din cauza faptului că nu există o statistică clară și precisă a producției, traficului, ofertei, consumului și numărului celor decedați din cauza drogurilor.

Urmează de menționat și faptul că creșterea interesului criminal față de substanțele narcotice și psihotrope este înregistrată practic în toate țările lumii, manifestându-se în special din a doua jumătate a secolului trecut. La nivel mondial, traficul ilicit de droguri a devenit una din direcțiile prioritare ale criminalității organizate, care aduce venituri enorme legalizate ulterior în cele mai diverse forme.

Conținut de bază. Astăzi traficul ilicit de droguri a căpătat un caracter global și a devenit un obstacol serios în dezvoltarea social-economică, politică și culturală a societății moderne. Este unanim recunoscut faptul că consumul substanțelor narcotice și circulația ilegală a acestora au un impact negativ asupra sănătății oamenilor, distrugându-le viața și familiile, compromițând dezvoltarea armonioasă a personalității, generând criminalitate și acte de corupție.

Astfel, circulația ilegală a substanțelor

narcotice erodează economia și sfera socială, sporește nivelul criminalității, descompune bazele morale ale societății, afectează tânăra generație și provoacă multiple conflicte sociale. În același timp, fenomenul respectiv poate fi apreciat și ca o amenințare serioasă la adresa securității naționale.

Consumul de droguri și problemele asociate acestuia continuă să se răspândească în majoritatea regiunilor lumii, transformând unele zone în puncte roșii pe harta degradării sistemului social. Menținerea la un nivel constant a cererii de droguri sau chiar creșterea acesteia au determinat orientarea și preocuparea grupurilor de crimă organizată către producția și traficul acestor substanțe, activități din care se obțin venituri importante într-un timp scurt [3, p. 5].

Drogurile, sub feluritele lor înfățișări, au constituit încă din cele mai vechi timpuri un însoțitor permanent al spiritualității umane. Astfel, ele au constituit un fenomen transcendent al cărui origine se pierde în negura timpului, apariția lor fiind învăluită, chiar și până în zilele noastre, într-un adevărat nimb de legende și superstiții. În acest sens, renumitul botanist și ecologist francez Jean-Marie Pelt aprecia că „în afara comunității de viață și de limbă, popoarele se exprimă prin tradiții, ritualuri și credințe proprii, astfel încât și utilizarea drogului constituie un element esențial al culturilor ancestrale, la fel ca și versul ori formula magică ce conferă sens misterios și sacru diferitelor culturi” [4, p. 21].

În prezent, traficul ilicit de droguri este o activitate criminală foarte lucrativă, cu caracter supranațional, care acționează în conformitate cu legile economiei de piață, având drept scop imediat alimentarea centrelor de consum și, ca finalitate, obținerea unor enorme beneficii, ceea ce presupune, în mod justificat, interesul statului de a-și orienta, în mod cât mai eficient, propria politică în lupta antidrog, pentru apărarea sănătății propriilor cetățeni și salvarea valorilor sociomorale [1, p. 1].

În măsura în care cultivatorii, producătorii, transportatorii, furnizorii, distribuitorii și consumatorii de droguri provin din toate regiuni-

nile lumii, comerțul cu droguri a devenit o componentă esențială a crimei organizate. Efectele globalizării se resimt puternic și în acest domeniu, de exemplu comprimatele de Ecstasy fabricate în Europa sunt vândute și în America de Nord, în Asia de Sud-Est și în Oceania, în timp ce cocaina produsă în America de Sud face obiectul unui trafic intens către Europa, uneori chiar pe rutele ce trec prin Africa de Vest [5, p. 9].

Reieșind din considerentele sus-menționate, combaterea traficului ilicit de droguri a reprezentat și reprezintă la nivel național și internațional o problemă socială complexă, ale cărei modalități de manifestare, repercusiuni și moduri de soluționare interesează atât factorii instituționali ai statelor, cât și opinia publică, din cauza faptului că este un fenomen deosebit de grav și periculos atât pentru sănătatea populației, cât și pentru stabilitatea economico-socială și buna dezvoltare a instituțiilor democratice ale statelor.

În prezent, producția și consumul de droguri au cunoscut o explozie extraordinară, rezultată din profiturile obținute în urma traficului ilicit de către structurile criminale organizate. Vechile locuri geografice unde se cultivau plante din care se obțineau droguri au atras atenția traficantilor care au preluat această practică, transformând-o într-o activitate profitabilă.

Traficul ilicit de droguri este strâns legat de alte forme grave de criminalitate, precum traficul de migranți, traficul de persoane, falsificarea cărților de credit, constituind în același timp și o importantă sursă de finanțare a unor activități deosebit de violente și distructive în care sunt implicate organizațiile teroriste și rețelele de crimă organizată. Infractorii implicați în traficul ilicit de droguri adoptă o abordare din ce în ce mai profesionistă și se adaptează cu flexibilitate la noile condiții geopolitice, juridice, economice și tehnologice, utilizând structuri antreprenoriale și combinând activitățile de afaceri ilegale cu cele comerciale legitime. În același timp, aceștia sunt pregătiți să acționeze prin orice mijloace pentru a-și atinge obiectivele, recurgând la amenințări sau la acte de violență împotriva persoanelor și a bunurilor, căutând să-și exercite influ-

ența în vederea manipulării oamenilor politici, a oamenilor de afaceri și a autorităților publice, cu principalul scop al maximizării profiturilor și al obținerii puterii.

Metoda de operare a rețelelor infracționale implicate în traficul de droguri se caracterizează prin specializare, diviziunea muncii și compartimentare. Profiturile ilegale sunt reinvestite în noi activități infracționale sau injectate în activități comerciale licite pentru spălarea banilor și crearea paravanului legal. Prin toate aceste îndeletniciri se caută câștigarea de influență și construirea unui monopol criminal [3, p. 9].

Analizele efectuate în ultima perioadă de timp de majoritatea organizațiilor internaționale și de autoritățile naționale specializate în domeniul combaterii traficului ilicit de droguri scot în evidență faptul că structurile criminale cu caracter transnațional în domeniul drogurilor își intensifică în mod constant activitățile, cucerind în permanență noi regiuni și teritorii destinate cultivării și producerii de stupefiante, perfecționându-și rutele de traficare și modalitățile de livrare a drogurilor.

În Africa, Asia și America Latină, spre exemplu, banii obținuți din vânzarea ilicită a drogurilor sunt folosiți la achiziționarea armelor și la sprijinirea războiului și a rebeliunii. Regiunea montană situată la nordul frontierei dintre Thailanda, Birmania și Laos, cunoscută sub numele de „Triunghiul de Aur”, a fost acaparată de traficanții de droguri. Culturile mari au putut exista datorită zonei semisălbatică, a populației seminomade precum și inaccesibilității zonei din cauza vegetației sălbatice de junglă. Toate eforturile autorităților de a împiedica culturile de mac opiaceu au fost sortite eșecului. Aceasta s-a întâmplat din cauza sărăciei populației care supraviețuiește din punct de vedere economic de pe urma acestor culturi, obținând venituri foarte mici, însă sigure în comparație cu sumele finale rezultate din traficul de droguri [6, p. 29].

Instabilitatea politică și militară, precum și sărăcia în care se află populația a permis traficantilor de droguri să stăpânească și zona cunoscută deja sub denumirea de „Semiluna de

Aur”, ce cuprinde Afganistanul, Pakistanul și Iranul. Aici populația seminomadă, care se bucură de obținerea unor venituri sigure din traficul ilicit de droguri, cultivă pe suprafețe mari macopiaceu și canabis, pe care traficanții le transformă în renumita „heroină persană” [6, p. 29].

Altă țară puternic afectată de invazia drogurilor și creșterea numărului de consumatori a devenit India. Întinsa suprafață a teritoriului, lungimea frontierelor maritime și terestre nu au permis autorităților să efectueze un control sever asupra circulației. Handicapul a fost imediat speculat de traficanții de droguri care la început au folosit India ca țară de tranzit pentru drogurile aduse din „Triunghiul de Aur”, după care s-au orientat către populație, numărul consumatorilor crescând continuu.

Față de acest fenomen distructiv din punct de vedere social, și nu numai, organismele internaționale au reacționat încercând să-și perfecțeze un sistem de luptă unitar. Având în vedere evoluția fenomenului traficului și consumului ilicit de droguri pe plan mondial, aceasta a influențat manifestarea genului respectiv de infracționalitate și în țara noastră. Astfel, România, dar și Republica Moldova, s-a preocupat permanent de îndeplinirea obligațiilor pe care și le-a asumat prin semnarea convențiilor internaționale, adaptându-și în acest sens legislația, fiind vorba despre Convenția din 1988 contra traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope, Convenția unică asupra stupefiantelor din 1961, modificată prin protocolul din 1972, Convenția Națiunilor Unite din 1971 asupra substanțelor psihotrope etc. Instrumentele bilaterale privind Acordul Comun din 2003 privind extrădarea între Uniunea Europeană și Statele Unite și de Asistență Reciprocă au fost încheiate în 2007. Acestea au fost ratificate de ambele țări, dar încă nu au intrat în vigoare. Legislația română privind precursorii este în conformitate cu legislația specifică a Uniunii Europene. De asemenea, România este parte la Convenția ONU împotriva Criminalității Transnaționale Organizate, la cele trei protocoale adiționale și la Convenția ONU împotriva Corupției [7, p. 13 și urm.; 8, p. 47].

România prezintă interes din ce în ce mai mare pentru rețelele de traficare a drogurilor, în special a hașișului provenit din Africa și a co-cainei traficată din America de Sud spre Europa Occidentală.

Traficul de droguri are statutul de amenințare la adresa securității naționale, pârgăia financiară a acestui fenomen facilitând ascensiunea spre puterea politică. În urma evenimentelor din decembrie 1989 care au facilitat deschiderea totală a frontierei de stat, România, datorită poziției sale geografice, a devenit un segment important de traficare a drogurilor, fiind inclusă în așa-numita „Rută Balcanică” de traficare a heroinei dinspre Turcia spre piețele occidentale, prin trei variante din totalul de cinci existente ale acestei rute: 1) Turcia (Istanbul) – România (Constanța, pe Marea Neagră – București – zona subcarpatică spre vest – Arad) – Ungaria – Slovacia – Cehia – Germania – Olanda; 2) Turcia – Bulgaria – România (Vama Ruse – Giurgiu – București – zona subcarpatică spre vest – Arad) – Ungaria – Austria – Germania – Olanda; 3) Turcia – Bulgaria – România – Ucraina – Polonia – Germania [9].

În Raportul strategic internațional privind controlul stupefiantelor (INCSR) se precizează că „România nu este o sursă majoră de droguri ilicite, ci servește ca țară de tranzit pentru narcotice, aflată pe ruta consacrată a Balcanilor de Nord, care este folosită pentru transportul derivatelor opiacee, precum opiu, baza de morfină și heroină – din Afganistan către Europa Centrală și de Vest” [9].

Capitala este zona principală pentru traficul și consumul de droguri. De aceea au fost intensificate programele orientate către consumatorii de heroină și de droguri sintetice, iar poliția și autoritățile guvernamentale au modernizat metodele de colectare a datelor și au înregistrat creșteri ale capturilor de droguri.

Pentru transportul terestru, se recurge atât la vehicule de marfă, cât și la cele de pasageri. Totuși drogurile, în primul rând heroina, sunt aduse în țară prin portul Constanța – la bordul unor nave comerciale – și pe la granița cu Republica Moldova, dar sunt introduse și prin aeroporturile

internaționale ale țării. Odată ajunse în România, drogurile sunt dirijate fie către nord-vest, prin Ungaria, fie spre vest, prin Serbia. Poliția estimează că 80% din drogurile care intră în România ajung în Europa de Vest [10, p. 216].

România se află, de asemenea, pe o rută de tranzit aflată în plină dezvoltare care merge în sens invers, dinspre Europa Occidentală și de Nord către Est. O mare cantitate din substanțele chimice precursore tranzitează România dinspre Țările Europei de Vest către Turcia.

Din păcate, nici o regiune a globului pământesc unde situația geografică și social-politică au permis, nu a scăpat de prezența traficantilor de droguri, care la prețuri mici reușesc cultivarea și transformarea culturilor în droguri ilicite pentru consum, după care le comercializează la prețuri exorbitante, profiturile fiind foarte mari. În consecință, consumul de droguri pune în pericol din ce în ce mai frecvent una din principalele valori ale omenirii – viața omului. În fiecare an, în întreaga lume, milioane de familii suportă consecințele consumului de droguri. Prin urmare, traficanții de droguri pot fi considerați criminali în serie, aceștia distrugând viețile oamenilor, flagelul extinzându-se de la o persoană la alta, în special în rândul tinerei generații.

Concluzii. Reieșind din caracteristicile criminologice ale traficului ilicit de droguri, constatăm că tendința esențială a narcotismului ca fenomen social negativ se caracterizează prin existența unui număr tot mai mare de infracțiuni legate de circulația drogurilor. Această tendință este inerentă narcotismului atât în România și Republica Moldova, cât și în alte state ale lumii. Astfel, numărul acestor infracțiuni în ultima perioada de timp a crescut aproximativ de 3 ori; proporția acestor fapte penale în structura generală a criminalității a crescut de la 11,5% până la 16,5%.

O atare tendință este însoțită de o serie de alte tendințe negative. Printre ultimele, cele mai clar și obiectiv exprimate sunt: 1) sporirea gradului de pericol public al infracțiunilor legate de traficul ilicit de droguri; 2) apariția și dezvoltarea rapidă a drogurilor noi și, ca urmare, creșterea numărului și diversității tipurilor de substanțe

narcotice; 3) răspândirea cultivării plantelor narcotice în zone izolate fizic; 4) implicarea unui număr tot mai mare de persoane în consumarea sistematică a substanțelor narcotice; 5) consolidarea gradului de organizare a acestor categorii de infracțiuni; 6) extinderea limitelor traficului ilicit de droguri la nivel internațional; 7) crearea și majorarea numărului laboratoarelor clandestine de producere a drogurilor; 8) perfecționarea metodelor și sporirea permanentă a numărului de rețele de comercializare a stupefiantelor prin prisma magazinelor ilegale și semiilegale, destinate sau adaptate pentru traficul de droguri; 9) creșterea numărului de cazuri de achiziționare a drogurilor, inclusiv furtul acestora din instituțiile medicale și farmaceutice; 10) perfecționarea metodelor de camuflare din partea funcționarilor corupți a organizatorilor și a altor participanți la traficul ilicit de droguri; 11) gradul foarte înalt de camuflare a metodelor de spălare, legalizare a surselor dobândite în urma traficului ilicit de droguri; 12) creșterea nivelului și gradului de latență a infracțiunilor legate de circulația ilicită a drogurilor.

În ceea ce privește tendința de *sporire a gradului de pericol public al infracțiunilor legate de traficul ilicit de droguri*, aceasta se exprimă, mai întâi de toate, prin creșterea numărului general al infracțiunilor din categoria vizată, a proporției infracțiunilor comise în scopul comercializării substanțelor narcotice și, în cele din urmă, a numărului de persoane condamnate la pedeapsa cu închisoare. De asemenea, gradul de pericol public al acestor infracțiuni mai poate fi constatat și prin elucidarea dimensiunilor referitoare la cantitatea totală de droguri aflate în circulație și retrase (confiscate) de către organele de drept abilitate în acest sens.

Apariția și dezvoltarea rapidă a drogurilor noi, inclusiv creșterea semnificativă a numărului și diversității tipurilor de substanțe narcotice, rezultă din actualizările periodice ale Listei de stupefiante (substanțe narcotice și substanțe narcotice medicamentoase) completată de Comitetul internațional pentru controlul asupra drogurilor al ONU, dar și din cadrul normativ național care se realizează permanent la

standardele internaționale.

Răspândirea cultivării plantelor narcotice în unele zone izolate fizic este confirmată de descoperirea sistematică, prin intermediul fotografiilor cosmice și aeriene, a culturilor acestor plante din diferite spații bine camuflate (izolate) ale globului pământesc.

Tendința *atragerii unui număr tot mai mare de persoane în consumarea sistematică a substanțelor narcotice* se manifestă prin creșterea numărului de persoane care suferă de narcomanie și care utilizează efectiv droguri. Majorarea permanentă a numărului de persoane care suferă de narcomanie este fixat și în statistica oficială a multor state, iar numărul în creștere al persoanelor consumatoare de droguri reiese din sondajul lucrătorilor medicali ai dispensarelor narcologice și personalului organelor de drept specializat în prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri.

Consolidarea gradului de organizare a infrafracțiunilor la regimul drogurilor se exprimă prin comasarea grupurilor și altor structuri infracționale, crearea sindicatelor, cartelurilor, întărirea disciplinei intragrupale, coeziunea membrilor, compatibilitatea acțiunilor acestora, înăsprirea metodelor de influență asupra celor care încalcă regulile de conduită în grupuri, punerea sub control strict a grupurilor, organizațiilor criminale, sindicatelor și cartelurilor de persoane care au comis infracțiuni legate de traficul drogurilor etc.

Extinderea limitelor traficului ilicit de droguri la nivel internațional se manifestă prin metoda contrabandei cu substanțe narcotice, acestea fiind răspândite ulterior practic în toate statele lumii. Această tendință, ca și cea precedentă, este înregistrată în urma livrărilor controlate de droguri și a sondajului experților în domeniu (funcționarii organelor de drept și cei ai structurilor vamale).

Crearea și creșterea numărului laboratoarelor clandestine de producere a drogurilor, inclusiv îmbunătățirea modalităților de comercializare a stupefiantelor și apariția noilor metode de răspândire a acestora, se observă foarte clar din datele oferite de organele de drept abi-

litate cu competențe de prevenire și combatere a traficului ilicit de droguri, care denotă creșterea anuală a numărului laboratoarelor respective și a magazinelor (camuflate ca vânzători de parfum, tutun, alcool etc.) sau a altor rețele comerciale specializate în traficul (comercializarea) ilicit de substanțe narcotice.

Creșterea numărului de cazuri de achiziționare a drogurilor, inclusiv furtul acestora din instituțiile medicale și farmaceutice, este demonstrată de datele statisticii oficiale. În plus, este înregistrată creșterea numărului de cazuri de eliberare printr-o prescripție medicală a mai multor doze de substanțe narcotice decât era indicat; deseori sunt constatate falsificări în pregătirea documentelor de distrugere a flacoanelor cu pulbere după utilizarea medicamentelor care conțin substanțe narcotice etc.

Tendința *perfecționării metodelor de camuflare a organizatorilor și a altor participanți la traficul ilicit de droguri* este evidențiată grație diferitor sondaje ale experților în domeniu (funcționari ai organelor de drept specializați în sfera prevenirii și combaterii narcotismului), care raportează că în ultimii ani crește tot mai mult numărul solicitărilor din partea înalților funcționari de a reduce pedeapsa penală sau chiar scutirea de aceasta a persoanelor împotriva cărora sunt inițiate cauze penale în baza comiterii diferitor infracțiuni legate de traficul ilicit al drogurilor.

Sporirea gradului de camuflare a metodelor de legalizare a surselor dobândite în urma traficului ilicit de droguri se manifestă prin existența unei mari diversități de metode „de spălare” a veniturilor respective, fapt care creează dificultăți serioase în identificarea surselor primare de obținere a acestora. În prezent, se delimitează utilizarea concomitentă a trei acțiuni de legalizare a veniturilor obținute pe cale infracțională. Prima acțiune constă în plasarea banilor în instituțiile financiare sau comerțul cu amănuntul, cu conversia lor imediată în alte valute sau prin transfer în străinătate. A doua acțiune presupune creșterea numărului de tranzacții, efectuate deseori în mai multe țări, pentru a împiedica urmărirea originii venituri-

lor obținute ilegal. Ultima fază a „spălării banilor” constă în integrarea veniturilor de origine criminală sub forma unor investiții în activități economice, cu scopul de a da „banilor murdari” aspectul de legalitate.

Tendința creșterii latenței infracțiunilor de trafic ilicit al drogurilor este urmărită în baza diferitor studii realizate atât de organizațiile din sfera științei și inovării, cât și de cele negu-

vernamentale. Tendințele conturate sunt unice nu doar pentru Republica Moldova și România, ci și pentru majoritatea țărilor lumii. În esență, aceste tendințe reflectă pericolul social sporit al flagelului narcomaniei pentru întreaga omenire, fapt care a generat o atenție sporită din partea comunității mondiale, care încearcă să i-a măsuri tot mai consistente în vederea prevenirii și combaterii fenomenului vizat.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Alecu. Gh. Incriminarea traficului și consumului ilicit de droguri. Constanța: Ed. Euro-polis, 2004.
2. Alecu. Gh. Mijloace juridice, strategii și programe destinate prevenirii criminalității create de traficul și consumul ilicit de droguri. În: https://www.google.md/?gws_rd=ssl#q=MIJLOACE+JURIDICE%2C+STRATEGII+%C5%9E+PROGRAME+DESTINATE+PREVENIRII+CRIMINALIT%C4%82%C5%A2II+CREATE+DE+TRAFICUL+%C5%9E+CONSUMUL+ILICIT+DE+DROGURI
3. Țone Cătălin et al. Drogurile și crima organizată. Craiova: Ed. Sitech, 2009.
4. Pelt Jean-Marie. Drogues et plantes magiques. Paris: Editeur Horizons de France, 1971.
5. Țone Cătălin. Drogurile – tentații și pasiuni ucigașe. Craiova: Ed. Sitech, 2010.
6. Ștefan. C.E. Flagelul drogurilor. București: Ed. Cernaprint, 2006.
7. Boroi A., Neagu N., Sultănescu. V.R. Infracțiuni prevăzute de Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri. București: Ed. Rosetti, 2001.
8. Bercheșan V., Pletea. C. Drogurile și traficanții de droguri. Pitești: Ed. Paralela 45, 1998.
9. Raportul strategic internațional privind controlul stupefiantelor (INCSR), prezentat la 27 februarie 2009 (www.ana.gov.ro).
10. Stancu. E. Tratat de Criminalistică. Ediția a IV-a. București: Ed. Universul Juridic, 2008.

DESPRE AUTORI

Iurie LARII,

doctor în drept, profesor universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: iulari72@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-4277-535X

Marian NUCU,

doctor în drept,
Inspectoratul de Poliție
al Județului Constanța, România
e-mail: tutankamon_great@yahoo.com
ORCID ID: 0009-0001-4720-3273



Constantin RUSNAC,
dr., conf. univ.

PhD,
Associate Professor



Nicolai LEVANDOVSKI,
dr.

PhD

ABORDAREA COMPLEXĂ ȘI ANALIZA FACTORIALĂ CA METODE DE CERCETARE A INFRAȚIUNILOR

Articolul are drept obiect de studiu analiza factorială și abordarea complexă ca metode criminalistice de cercetare a infracțiunilor. Astfel, sunt examinate dezideratele conceptuale ale acestor metode și caracteristicile aplicării lor de către ofițerul de urmărire penală în activitatea judiciară. Autorii accentuează necesitatea îmbunătățirii și identificării metodelor noi de cercetare criminalistică a infracțiunilor.

Cuvinte-cheie: abordare complexă, analiză factorială, cercetare, criminalistică, proces penal, metodă de cunoaștere, cauză penală.

THE COMPLEX APPROACH AND FACTOR ANALYSIS AS CRIME RESEARCH METHODS

The article's object of study is factorial analysis and the complex approach as forensic methods of crime research. The conceptual desirability of these methods and the characteristics of the application by the criminal investigation officer in judicial activity are examined.

The author emphasizes the need to improve and identify new methods of forensic investigation of crimes.

Keywords: complex approach and factor analysis, method, forensic research, crime.

Introducere. Când vorbim despre procesul de cercetare a infracțiunilor trebuie să conștientizăm că sarcina intelectuală principală a criminalistici este crearea unui model al evenimentului infracțional, model bazat pe sistematizarea și analiza datelor obținute în urma studierii urmelor descoperite și identificării persoanelor implicate.

Fapta infracțională ca formațiune siste-

mică holistică continuă viața sa retrospectivă în urmele create pe anumite obiecte ale realității și apoi ca model informațional în materialele cauzei penale.

Cunoașterea optimă a crimei este asigurată de metodele criminalistice speciale, dezvoltate pe baza unei abordări sistematice de studiere a structurii faptei și a unei analize a sistemului său de elemente individuale (circumstanțe/îm-

prejurări). Din categoria acestor metode, adaptate pentru soluționarea sarcinilor criminalistice, fac parte abordarea complexă și analiza factorială criminalistică.

Scopul articolului constă în evidențierea dezideratelor metodei abordării complexe și analizei factoriale în cercetarea criminalistică a infracțiunilor, astfel încât aplicarea acestora, în cadrul procesului penal, să aibă ca finalitate aflarea adevărului.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului propus, ținând cont de specificul și caracterul complex al temei investigate, au fost folosite următoarele metode de cercetare: logică, sistematică și de comparare. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei.

Rezultate obținute și discuții. Atentatul infracțional are un sistem complicat care se află într-o interdependență obiectivă cu alte sisteme, cel mai des la fel de complicate, cum ar fi sistemul evenimentelor ce au precedat, favorizat și au urmat după săvârșirea infracțiunii. În cadrul acestor evenimente, ca și în cazul infracțiunii săvârșite, în mod obligatoriu se regăsesc elemente studierea cărora ajută la descoperirea și cercetarea infracțiunii. Metoda abordării complexe este utilizată în cazul în care pentru realizarea sarcinii nu este de ajuns să se cerceteze doar circumstanțele în care s-a săvârșit infracțiunea, ci și circumstanțele ce au precedat și au urmat după ce infracțiunea a fost săvârșită.

Cu alte cuvinte, orice sistem de activități, inclusiv atentatul infracțional, este precedat de acțiuni/inacțiuni, realizarea căruia oferă evenimente. La fel, există fapte care favorizează realizarea sistemului. Deci, cercetând fapta săvârșită, consecințele ei, circumstanțele auxiliare ce au influențat fapta, subiectul cercetării poate să planifice și să realizeze activitățile astfel încât să se obțină rezultatele planificate și consecințele preconizate, care se transformă în evenimente ulterioare, reieșite din cele din trecut.

Metoda abordării complexe trebuie folo-

sită nu numai pentru a cunoaște circumstanțele infracțiunii, dar și în cadrul urmăririi penale în vederea realizării scopurilor înaintate, la aprecierea situațiilor de urmărire penală, la planificarea și efectuarea activității de urmărire penală, la prognozarea, la dirijarea cu comportamentul făptuitorului, a părții vătămate și a altor participanți din cadrul procesului penal.

Metoda abordării complexe, practic, nu se utilizează de una singură [5]. Ea se folosește în combinație cu alte metode: a țintei programate, a modelării etc.

Metoda respectivă, în primul rând, se utilizează la căutarea făptuitorului și probarea vinovăției. Acest lucru este condiționat de faptul că trăsăturile personalității făptuitorului în mod firesc se regăsesc în fapta săvârșită. De aceea, știind cu ce unealtă a fost săvârșită infracțiunea, de regulă e posibil de aflat răspunsul la întrebarea – cine a săvârșit infracțiunea?

Această legitate determină tradițional strategia de descoperire a infracțiunii – direcția de căutare [3, p. 732] (de la fapta spre făptuitor). Fapta infracțională, în situația respectivă, este în același timp și obiect al cercetării, și sursă principală de informație privitor la persoana făptuitorului. În cadrul cercetării această direcție este cea mai importantă, dar nu este singura.

Făptuitorul săvârșește nu numai infracțiunea, dar și alte acțiuni: mănâncă, bea, face anumite lucrări, își satisface necesitățile fiziologice și alte acțiuni voluntare și involuntare. La fel se comportă și partea vătămată, martorii, alte persoane terțe, care, apropo, poate să nu conștientizeze niciodată că a avut tangență cu săvârșirea unei infracțiuni.

Astfel, circumstanțele infracțiunii permanente sunt însoțite de alte evenimente/fapte care se realizează în câmpul infracțional sau în afara lui. Studierea acestora permite, semnificativ, ridicarea eficacității strategiei alese în vederea cercetării cauzei.

Săvârșind infracțiunea, făptuitorul continuă să acționeze: să folosească rezultatul produs ca urmare a săvârșirii infracțiunii; încearcă să creeze impedimente urmăririi penale și să

întreprindă acțiuni ce ar împiedica această urmărire; se asigură să nu aibă contact cu partea vătămată sau cu familia, prietenii, cunoscuții acesteia; săvârșește alte infracțiuni etc. Se poate întâmpla ca această activitate să fie la fel de complicată ca infracțiunea săvârșită. Deci, activitatea realizată de făptuitor, după săvârșirea infracțiunii, poate fi atât infracțională cât și legală, dar în ambele situații se vor reflecta trăsături ale personalității făptuitorului, exact ca în infracțiunea săvârșită de el. Concluzionând asupra celor spuse anterior, putem menționa că făptuitorul poate fi stabilit nu numai prin cercetarea faptei infracționale, dar și a evenimentelor și faptelor ce au urmat.

Toate acțiunile făptuitorului, inclusiv cele îndreptate spre săvârșirea infracțiunii, sunt într-o relație strânsă cu evenimentele, faptele și circumstanțele ce au precedat infracțiunea (condițiile sociale ce au influențat formarea personalității, relațiile interpersonale, pregătirea pentru infracțiune). În ele, la fel, se reflectă trăsăturile personalității făptuitorului, iar cercetarea lor ajută la determinarea făptuitorului și descoperirea infracțiunii.

În cazul în care, în cadrul cercetării infracțiunii, se constată existența unor legături obiective între fapta infracțională săvârșită și făptuitor, strategia de descoperire a infracțiunii obține oportunități suplimentare [5]:

căutarea de la fapta infracțională spre faptele ce au precedat infracțiunea săvârșită și în continuare spre făptuitor,

căutarea de la fapta infracțională spre faptele ce au urmat după săvârșirea infracțiunii și de la ele spre făptuitor.

Astfel, organizând descoperirea și cercetarea infracțiunii, există posibilitatea de a merge spre făptuitor pe mai multe căi.

În acest caz se supun unei cercetări complexe mai multe lucruri care sunt interdependente, dar care se află în diferite perioade de timp și spații și care se deosebesc după natura și caracterul său: fapta ce a existat la momentul săvârșirii infracțiunii, fapta ce a precedat infracțiunea cercetată, faptele ce au urmat du-

pă săvârșirea infracțiunii cercetate. În această ordine de idei necesită de menționat opinia autorilor C. Aionițoaie, V. Bercheșan ș.a.: „Natura infracțiunii comise determină activitățile ce trebuie întreprinse pentru administrarea probatoriilor” [1, p. 14].

Luând în calcul legitățile criminalistice expuse mai sus și strategiile de căutare bazate pe acestea, vom concluziona că metoda abordării complexe este o metodă de organizare a cercetării și de obținere a noi cunoștințe, necesare soluționării sarcinilor procesului penal, pe calea studierii complexului de obiecte interdependente: fapta săvârșită, fapta ce a precedat săvârșirea infracțiunii, fapte ce au urmat după săvârșirea infracțiunii și fapte ce însoțesc săvârșirea infracțiunii.

Faptele infracționale în cadrul unei abordări complexe, la fel, constituie obiect al cercetării. Dar spre deosebire de strategiile tradiționale, ele sunt investigate nu numai pentru acumularea informației despre făptuitor, ci și pentru a obține cunoștințe despre faptele ce au avut loc până și după săvârșirea infracțiunii. Investigarea faptelor ce reprezintă obiecte individuale de cercetare oferă posibilitatea de a identifica persoana făptuitorului, în situațiile cele mai dificile.

O altă trăsătură specifică metodei respective este că faptele cu caracter criminal, săvârșite până la și după săvârșirea infracțiunii, la etapa inițială de cercetare, nu sunt cunoscute. De aceea pentru a putea utiliza în activitatea de organizare a cercetării legitățile indicate anterior, inițial trebuie să se descopere aceste obiecte: fapte ce au precedat infracțiunea și fapte care au urmat după săvârșirea infracțiunii. Făptuitorul poate săvârși o multitudine de astfel de fapte, însă cercetării vor fi supuse numai acelea ce au o încărcătură informațională privitor la făptuitor [5].

În faptele descoperite se cercetează și se stabilesc relațiile lor privitor la infracțiunea săvârșită, dar rezultatele obținute sunt folosite la elaborarea și verificarea versiunilor criminalistice, referitoare la făptuitor. Realizarea aces-

tui proces presupune efectuarea unei munci dificile, realizarea unui număr mare de operațiuni logice. De aceea în paralel trebuie folosită metoda abordării complexe, a modelării, precum și alte metode.

Operațiunile de bază ale acestor metode sunt: descoperirea faptelor ce au existat înainte de săvârșirea infracțiunii și care au urmat după; studierea faptelor indicate și înaintarea versiunilor cu privire la făptuitor; verificarea persoanei bănuite în săvârșirea infracțiunii și descoperirea făptuitorului.

Algoritmul metodei complexe poate fi prezentat astfel [5]:

1. Analiza materialelor inițiale existente pe dosar, determinarea și studierea faptelor concrete ce au un caracter criminal săvârșite până la și după săvârșirea infracțiunii. Organizarea descoperirii lor. În funcție de situația creată folosirea programele tipice de cercetare a faptelor:

- identificarea făptuitorului în sectorul unde s-a săvârșit infracțiunea,
- elementele structurale ale infracțiunii,
- folosirea de către făptuitor a rezultatelor infracționale,
- încercările făptuitorului de a se eschiva de la răspundere,
- circumstanțele în care s-a săvârșit infracțiunea,
- alte infracțiuni săvârșite de făptuitor sau de complicitii acestuia.

2. Studierea faptele descoperite, folosirea rezultatelor obținute pentru înaintarea versiunilor privitor la persoana făptuitorului.

3. Organizarea verificării versiunilor, stabilirea făptuitorului.

În programele tipice desfășurate, faptele criminalistice cu caracter criminal săvârșite până la și după săvârșirea infracțiunii trebuie să fie completate, incluzând organic într-un sistem unic de elemente structurale ale infracțiunii sursele de informație cu privire la aceste fapte, acțiunile de urmărire penală și măsurile speciale de investigație ce permit descoperirea și cercetarea acestora, precum și folosirea da-

telor obținute, luând în calcul materialele existente în dosar și particularitățile infracțiunii săvârșite.

Este necesar de menționat că cercetarea faptelor cu caracter criminal comise până la și după săvârșirea infracțiunii permit nu numai stabilirea făptuitorului, dar ajută și la verificarea versiunilor cu privire la făptuitor, stabilirea formei de vinovăție și a motivului infracțiunii, soluționarea problemelor ce se referă la existența sau lipsa faptei infracționale, determinarea caracterului și gradului de pericol social și de răspundere penală.

Există încă un aspect în ceea ce privește folosirea metodei abordării complexe, bazat pe aceleași legități. Cum a fost specificat anterior, orice faptă este precedată și însoțită de alte fapte ce într-o oarecare măsură determină caracterul celei săvârșite, care la rândul său determină caracterul faptelor ulterioare (săvârșite după infracțiune). Orice obiect material a existat în trecut într-o anumită stare și va exista într-o anumită stare în viitor, aceasta determinând caracterul faptelor, care au existat în trecut sau care au survenit drept consecința. Orice activitate fizică a fost sau va fi precedată de o activitate psihică, care o și determină. De aceea activitatea fizică, în mare parte, determină caracterul faptelor. Toate faptele se săvârșesc în anumite limite de spațiu și timp, reflectându-se în realitatea obiectivă [3, p. 729] sub formă de fapte-consecințe. Procesele enumerate fac parte din elementele de bază ale oricărei fapte, studiate în cadrul cercetării.

Metoda abordării complexe permite ca orice element structurat [8, p. 212] al faptei cercetate să fie privit ca obiect principal al cercetării, indiferent de starea acestuia – cum a fost anterior, la momentul cercetării faptei și după cercetarea faptei. Legitățile care guvernează procesul de modificare a acestuia și de corelație cu alte fapte ce îl însoțesc, rămân aceleași ca și în cazul metodei de bază. Corelația cu faptele ce îl însoțesc trebuie percepută ca o legătură interdependentă cu celelalte elemente structurale ale faptei cercetate.

Cercetând, în așa mod, fiecare element individual, este posibil de determinat:

- corelația și interacțiunea sa cu alte elemente și legități, inclusiv atitudinea unui element cunoscut față de fapta cercetată,
- calitățile pe care trebuie să le dețină elementul pentru a interacționa cu alte elemente structurale,
- faptele (evenimentele) care au precedat apariția și includerea sa în sistemul faptei cercetate;
- faptele (evenimentele) ce au urmat după cercetarea faptei.

Toate acestea privesc în ansamblu permit de a cerceta obiectiv, complet și sub toate aspectele, în dinamică și static, atât fiecare element cât și întregul sistem al faptei, de a determina dacă elementul analizat face parte din sistemul cercetat sau este parte componentă a unui altui sistem, care încă nu a fost cercetat.

Metoda analizei factoriale

Analiza factorială, de regulă, se folosește în scopul studierii circumstanțelor infracțiunii săvârșite, descoperirii urmelor infracțiunii în situații complicate în cazul în care datele existente pe dosar nu permit înaintarea versiunilor cu privire la cea mai importantă circumstanță a infracțiunii, precum și în scopul aflării modalității de săvârșire a infracțiunii [6].

Această metodă, de asemenea, poate fi utilizată pentru stabilirea altor circumstanțe ale infracțiunii. În primul rând, pentru clasificarea întrebărilor: de ce fapta a fost comisă anume așa? Prin ce modalități este posibil de comis infracțiunea? De ce a fost aleasă această modalitate de săvârșire a infracțiunii? De ce s-au creat aceste urme? etc.

Analiza factorială poate fi folosită și la studierea situațiilor de urmărire penală, și la organizarea activității probatorii de cercetare. În aceste cazuri metoda este eficientă, deoarece cu ajutorul ei sunt analizate nu numai circumstanțele ce au existat în trecut, activitatea interioară, ci și cea ulterioară (de exemplu, ce factori necesită a fi luați în calcul sau creați ca să fie realizate sarcinile înaintate). Esența me-

todei constă în alegerea „instrumentului” de activitate în funcție de factorii existenți și care pot influența această activitate [3, p. 718].

Comportamentul făptuitorului, ca și al oricărei alte persoane, alegerea modului de activitate și a metodei de săvârșire a infracțiunii este condiționată de un complex de factori subiectivi și obiectivi. Aplicând metoda analizei factoriale la studierea metodei de săvârșire a infracțiunii putem menționa că: existența, în realitate, a anumitor condiții (factori) permit făptuitorului să folosească metoda potrivită sau condiționează folosirea ei. Altfel spus, lipsa acestor condiții (factori) exclude folosirea metodei, iar prezența lor dictează folosirea metodei.

Legitatea indicată permite de a concluziona asupra elementelor faptei infracționale, inclusiv asupra metodei de săvârșire a acesteia, bazându-se nu numai pe informația oferită de urmele infracțiunii, ci și pe analiza factorilor care determină comportamentul făptuitorului.

Reieșind din cele relatate putem afirma că metoda criminalistică de analiză factorială înseamnă cunoașterea elementelor structurale ale infracțiunii prin studierea factorilor ce le condiționează existența.

Obiectul analizei factoriale îl reprezintă circumstanțele ce influențează comportamentul făptuitorului, în special alegerea locului, timpului, mijlocului, metodei de săvârșire a infracțiunii, a obiectului infracțiunii etc.

Un rol important în acest plan îl are studierea circumstanțelor ce au însoțit momentul săvârșirii infracțiunii. Scopul studierii este constatarea existenței sau lipsei condițiilor (factorilor) obiective, ce determină comportamentul făptuitorului, în special alegerea metodei de săvârșire a infracțiunii.

În cazul în care lipsesc aceste condiții este posibil de a formula concluzii fiabile (sigure) privitor la faptul că suspectul nu a aplicat metoda respectivă de săvârșire a infracțiunii, deoarece el obiectiv nu putea să o facă.

Existența factorilor obiectivi oferă posibilitatea de a formula concluzii fiabile privitor la faptul că suspectul a putut să aplice metoda

respectivă de săvârșire a infracțiunii.

În esență, analiza factorială este o metoda de excludere. Ea permite de a formula concluzii privitor la imposibilitatea folosirii de către suspect a unei sau altei metode de săvârșire a infracțiunii. Ceea ce semnifică că prin aplicarea metodei respective se evită realizarea unor activități inutile, dar totodată se asigură apropierea momentului de formulare a concluziilor privitor la metoda de săvârșire a infracțiunii.

Aprecierile obținute prin intermediul metodei analizei factoriale, cu privire la posibilitățile reale de folosire a unei anumite metode de săvârșire a infracțiunii, reprezintă niște versiuni care determină direcțiile ulterioare de cercetare. Concluziile ce țin de metoda de săvârșire a infracțiunii pot fi formulate numai după ce versiunile vor fi verificate în baza de date factice, ce indică la faptul că făptuitorul a folosit anume această metodă.

Astfel, procesul de cercetare prin intermediul metodei de analiză factorială se finalizează cu descoperirea semnelor metodei de săvârșire a infracțiunii, semne suficiente pentru formularea unor concluzii fiabile că făptuitorul a săvârșit infracțiunea prin metoda respectivă și nu prin alta.

Identificarea semnelor caracteristice unei anumite metode de săvârșire a infracțiunii favorizează organizarea cercetării.

Constatarea metodei de săvârșire a infracțiunii prin intermediul metodei analizei factoriale parcurge următoarele etape [6]:

1. Studiarea și analiza circumstanțelor infracțiunii.

2. Formularea concluziei cu privire la posibilitatea reală a utilizării de către suspecti a unei anumite metode de săvârșire a infracțiunii.

3. Verificarea aprecierilor prin intermediul activităților practice – căutarea unor anumite semne specifice unor metode concrete de săvârșire a infracțiunii.

4. Concluzii cu privire la metoda de săvârșire a infracțiunii utilizată de către făptuitor.

Aplicarea metodei analizei factoriale ajută la organizarea identificării metodei de

săvârșire a infracțiunii, în special oferă posibilitatea: de a concretiza cercetările; de a trece de la căutarea metodei de săvârșire a infracțiunii la verificarea unei metode concrete; de a trece de la căutarea oricăror semne ale metodei de săvârșire a infracțiunii la căutarea unor semne specifice unor metode concrete de săvârșire a infracțiunii; de a utiliza integral materialele existente în cauza penală; de a face ca cercetarea infracțiunii să aibă o finalitate mai mare, ceea ce va permite formularea și înaintarea sarcinilor concrete față de persoanele ce efectuează măsuri speciale de investigație, expertize, inclusiv la identificarea martorilor și stabilirea problemelor care urmează a fi soluționate în cadru audierii acestora; de a folosi mai efectiv specialiștii și experții din domeniu; îl eliberează pe ofițerul de urmărire penală și pe alți angajați ai MAI de realizarea unor activități care nu sunt necesare; de optimizare a procesului de descoperire a metodei de săvârșire a infracțiunii și simplifică descoperirea, în situații dificile, a metodei de săvârșire a infracțiunii.

Prin metoda de săvârșire a infracțiunii [6] se înțelege un sistem de activități, condiționat de factorii subiectivi și obiectivi, privind crearea condițiilor pentru săvârșirea infracțiunii, care asigură săvârșirea infracțiunii și tăinuirea urmelor infracțiunii. Metoda de săvârșire a infracțiunii ocupă un loc central în cadrul sistemului de activități infracționale și este în strânsă legătură cu alte elemente ale acestuia. Deținând date cu privire la metoda folosită de făptuitor la săvârșirea infracțiunii, e posibil de realizat aprecieri privitor la obiectul infracțiunii, participanții, locul și alte semne ale infracțiunii. Iar ca rezultat al aplicării acestora e posibil de descoperit și curmat la timp posibilitatea făptuitorului de a folosi rezultatele infracțiunii și de a le tăinui; astfel, instituțiile abilitate vor putea lua decizii corecte cu privire la începerea urmăririi penale și la identificarea mecanismului de verificare a versiunilor etc.

Acțiunea făptuitorului, ce se reflectă în realitate, influențează metoda de săvârșire a infracțiunii. De aceea, știind metoda prin care

a fost săvârșită infracțiunea e posibil de a determina caracterul, tipul și amplasamentul urmelor în câmpul infracțional, calitățile specifice personalității făptuitorului și persoanei vătămate. Cunoașterea acestor date permite eficientizarea procesului de căutare a făptuitorului, a probelor, organizarea și planificarea calitativă a activității de cercetare a cauzei.

Stabilirea metodei prin care a fost săvârșită infracțiunea de asemenea simplifică descoperirea și înlăturarea circumstanțelor ce au favorizat săvârșirea infracțiunii, ajută la determinarea corectă a nivelului de pericolozitate și responsabilitate a făptuitorului în raport cu cele săvârșite.

Cu cât ofițerul de urmărire penală deține mai multe informații cu privire la metodele folosite de făptuitor la săvârșirea infracțiunii, cu atât este mai efektivă metoda analizei factoriale.

Lipsa, imperfecțiunea și incapacitatea de a sintetiza aceste informații împiedică punerea în acțiune a metodei analizei factoriale.

Elementul principal al analizei factoriale criminalistice o reprezintă circumstanțele infracțiunii. Acestea, în mare parte, condiționează metoda de săvârșire a infracțiunii.

Prin circumstanțele infracțiunii se înțelege un complex de condiții obiective și subiective (sociale, economice, psihologice etc.) în care a acționat făptuitorul și care influențează alegerea metodei de pregătire, săvârșire și de tănuire a urmelor infracțiunii, condiții care se modifică în urma săvârșirii infracțiunii.

Nu toate condițiile ce fac parte din circumstanțele infracțiunii influențează identic metoda de săvârșire a infracțiunii. Totul depinde de condițiile în care s-a săvârșit o infracțiune concretă, studierea cărora ne permite să adoptăm versiuni cu privire la metodele ce au putut fi folosite de făptuitor în vederea săvârșirii infracțiunii. Verificarea acestor versiuni determină stabilirea metodei de săvârșire a infracțiunii.

Orice metodă de săvârșire a infracțiunii se structurează în fapte mai mici, ce constituie elemente ale acesteia. În cazul în care folosim

metoda analizei factoriale, aceasta este recomandată de a se începe cu unele elemente ale metodei de săvârșire a infracțiunii. Iar dacă nu cunoaștem metoda de săvârșire este rațional de aplicat metoda analizei factoriale pentru a identifica posibilitatea folosirii mai multor sau a unei metode concrete.

Orice activitate întreprinsă de făptuitor în vederea săvârșirii infracțiunii este condiționată de factori obiectivi: caracteristica timpului (ploaie, ninge, secetă etc.), locul (câmp, pădure, încăpere etc.), alte elemente din mediul infracțional ce oferă posibilitatea de a săvârși fapta infracțională; calitățile pe care le deține obiectul la care se atentează (calități care oferă posibilitatea ca în privința lui să se săvârșească aceste acțiuni); trăsăturile (calitățile) personalității făptuitorului, care permit săvârșirea acestei fapte.

Făptuitorul poate săvârși infracțiunea numai în cazul în care, în realitate, există condiții subiective și obiective, ce asigură săvârșirea acesteia. Dacă lipsește măcar o calitate a elementelor indicate, aceasta înseamnă că făptuitorul obiectiv nu a putut săvârși infracțiunea prin acțiunea respectivă.

Pentru a determina o acțiune concretă se întocmește o formulă analitică separată, care cuprinde: acțiunea cercetată, trăsăturile cunoscute ale elementelor/condițiilor indicate mai sus, ce oferă posibilitatea realizării acțiunii. Ulterior prin intermediul simbolurilor „+” „-” „?” se specifică existența acestei calități, lipsa sau existența insuficientă a informației pentru a face aprecieri fiabile cu privire la lipsa sau existența acestei condiții.

Iar pentru analiza acțiunii este necesar de realizat următoarele [6]:

- Determinarea faptei, care teoretic putea fi săvârșită de făptuitor.
- Determinarea calităților elementelor anterior menționate, care oferă posibilitatea de a realiza acțiunea respectivă.
- Reexaminarea materialelor inițiale conform elementelor formulei. Este necesar de a determina dacă sunt cunoscute calitățile

elementelor sus-menționate, dacă există ele în realitate și de a marca rezultatele cercetării cu simbolurile „+” „-” „?”.

– Formularea concluziilor folosind rezultatele analizei.

În cazul în care toate calitățile sunt marcate cu simbolul „+”, aceasta înseamnă că, în realitate, au existat toate condițiile ca acțiunea respectivă să fie realizată, iar ca urmare versiunea bazată pe acțiunea respectivă necesită a fi verificată. Dacă cel puțin un element este marcat cu simbolul „-”, înseamnă că, în realitatea obiectivă, făptuitorul nu a avut posibilitatea să realizeze acțiunea respectivă. Iar dacă, ca urmare a analizei efectuate, cel puțin un element este marcat cu „?”, aceasta înseamnă că informația existentă este insuficientă și există necesitatea de acumulare a mai multor date. În cazul dat este necesar: de acumulat date ce lipsesc conform elementelor formulei, date marcate cu simbolul „?”; de apreciat informația obținută și de reexaminat în vederea formulării concluziilor privitor la posibilitatea/imposibilitatea folosirii de către suspect a metodei cercetate de săvârșire a infracțiunii, în situația creată; de a lua decizii cu privire la căutarea ulterioară (decizie care depinde de rezultatele analizei realizate).

Aplicând formula respectivă, se analizează posibilitatea săvârșirii infracțiunii printr-o metodă anumită sau printr-un grup de metode. Această metodă doar ne apropie de scopul urmărit.

Concluziile formulate cu privire la metoda de săvârșire a infracțiunii sau la acțiunile realizate necesită a fi verificate. În acest scop este necesar de a stabili dacă există acele consecințe faptice, ce rămân la locul faptei ca rezultat al folosirii unei anumite metode de săvârșire a infracțiunii sau ca rezultat al unor anumite acțiuni.

Aceste consecințe sunt reale și concrete, iar descoperirea lor permite de a formula concluzii fiabile cu referire la faptul dacă suspectul a săvârșit infracțiunea printr-o metodă concretă sau a realizat alt gen de acțiuni.

După ce au fost formulate concluzii fiabile cu privire la posibila metodă de săvârșire

a infracțiunii, este necesar de a folosi cunoștințele obținute și de a determina corect consecințele faptice și mijloacele de descoperire a acestora.

În vederea realizării acestui obiectiv se folosesc alte metode, în special metoda modelării.

Căutarea se va realiza după următoarea schemă [6]:

1. Determinarea acțiunilor ce trebuie să fie realizate de către făptuitor, dacă el a folosit metoda respectivă. La necesitate poate fi implicat un specialist care va crea un model imaginat al metodei cercetate.

2. Formularea concluziilor cu privire la acele schimbări existente, în realitate, care trebuiau sau puteau să se creeze, dacă făptuitorul ar fi realizat acțiunile ce fac parte din metoda de săvârșire a infracțiunii. La necesitate, va fi implicat un specialist și aplicat modelul metodei de săvârșire a infracțiunii cercetate.

3. Determinarea acțiunilor de urmărire penală și a măsurilor speciale de investigație care necesită a fi efectuate pentru a verifica existența/lipsa, în realitate, a datelor căutate. La necesitate, pot fi folosite recomandările criminalistice în privința sistemelor tipice particulare de căutare.

4. Organizarea efectuării acțiunilor de urmărire penală și a măsurilor speciale de investigație programate.

5. Aprecierea rezultatelor și formularea concluziilor cu privire la folosirea de către suspect a metodei respective de săvârșire a infracțiunii.

Ținând cont de cele relatate mai sus, aplicarea metodei de analiză factorială la identificarea metodei de săvârșire a infracțiunii impune efectuarea unor operațiuni logice și activități practice complicate. De aceea, în paralel este necesar să se aplice metoda țintei programate, în special programele tipice.

Aceste programe trebuie să aibă drept sarcină descoperirea condițiilor ce determină comportamentul făptuitorului. Programele realizate mai trebuie să conțină lista acțiunilor de urmărire penală și a măsurilor speciale de

investigație, ce permit acumularea informației necesare în vederea realizării aprecierilor cu privire la metodele de săvârșire a infracțiunii și la cele de analiză a datelor acumulate.

Concluzii. Cercetarea infracțiunilor, ca și alte activități complexe, are propriile mijloace, modalități, metode de obținere a rezultatului dorit.

Potențialul tactic al ofițerului de urmărire penală determină evitarea greșelilor, sporirea calității cercetării, minimalizează numărul

infracțiunilor nedescoperite și asigură respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Prin urmare, cunoașterea și aplicarea de către ofițerul de urmărire penală a metodelor criminalistice de cercetare a infracțiunilor, cum ar fi abordarea complexă și analiza factorială, va permite dezvoltarea științifică a unor metode eficiente de cercetare a infracțiunilor, iar implementarea lor va economisi timp, efort, mijloace și fonduri.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Aionîtoaie C., Bercheșan V. *Tratat de metodică criminalistică*. Vol. I. Craiova: Carpați, 1994.
2. Gheorghiuța M. *Noțiunea, obiectul și sarcinile metodicii criminalistice*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/89-95_6.pdf (accesat: 25.09.2022).
3. Gheorghiuța M. *Tratat de criminalistică*. Chișinău: S.n., 2017.
4. Лозовский Д. К вопросу о комплексном подходе к расследованию преступлений. *În: Общество и Право*, 2014, № 4 (50).
5. *Метод комплексного подхода*. Disponibil: https://bstudy.net/834529/pravo/metod_kompleksnogo_podhoda (accesat: 25.01.2023).
6. *Метод факторного анализа*. Disponibil: https://bstudy.net/834530/pravo/metod_faktornogo_analiza (accesat: 25.11.2023).
7. Пристансков В. Генрих Арсеньевич Густов. <https://www.procuror.spb.ru/k1030.html> 13.02.2023.
8. Селиванов Н. А. *Современная криминалистика: система понятий*. – М., 1982.
9. Яблоков Н. *Криминалистика*. Изд.: Норма. Москва, 2001.

DESPRE AUTORI

Constantin RUSNAC,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Procedură penală,
criminalistică și securitate informațională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: navrucnd1@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8122-7711*

Nicolai LEVANDOVSKI,

*doctor în drept,
Catedra „Drept public”,
Universitatea de Stat din Comrat,
e-mail: levandovskii@mail.ru,
ORCID ID: 0000-0003-2926-0204*

CZU 343.1

DOI 10.5281/zenodo.7885624



Boris GLAVAN,
dr., conf. univ.
PhD,
Associate Professor

Ghennadi CALCAVURA,
drd.
PhD student



REFLECȚII PRIVIND NORMATIVITATEA JURIDICĂ A INVESTIGAȚIILOR SPECIALE CA MECANISM AL RESPECTĂRII DREPTURILOR PERSOANEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA*

Lucrarea este consacrată analizei unui subiect de o importanță deosebită din perspectiva respectării drepturilor și libertăților persoanei în domeniul investigațiilor speciale, fiind vorba despre reglementarea juridică a acestui gen de activitate. Necesitatea studiului este determinată de lipsa unor prevederi juridice clare în sistemul de drept național ce ar indica normativitatea juridică a investigațiilor speciale. Actualitatea studiului derivă din complexitatea determinării actelor normative și a limitelor lor de reglementare a relațiilor sociale formate în procesul de realizare a investigațiilor speciale. În lucrare sunt elucidate circumstanțele care au condus la reglementarea diferențiată a două grupuri de relații investigative speciale ce se produc în cadrul și în afara procesului penal și, prin consecință, la ideea existenței a două tipuri de investigații speciale, fiind totodată analizate mai multe probleme legate de reglementarea juridică a măsurilor speciale de investigații ca element structural principal al activității speciale de investigații.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, proces penal, investigații speciale, normativitate juridică, respectarea drepturilor persoanei.

REFLECTIONS ON THE LEGAL NORMATIVITY OF SPECIAL INVESTIGATIONS AS A MECHANISM OF RESPECTING PERSONAL RIGHTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The work is dedicated to the analysis of a subject of particular importance from the perspective of respecting the rights and freedoms of the person in the field of special investigations, being the legal regulation of this type of activity. The need for the study is determined by the lack of clear legal provisions in the national law system that would indicate the legal normativity of special investigations. The actuality of the study derives from the complexity of determining the normative acts and their regulatory limits of social relations formed in the process of carrying out special investigations. The paper elucidates the circumstances that led to the differentiated regulation of two groups of special investigative relationships that occur within and outside the criminal process

* Lucrarea este elaborată în cadrul Proiectului de cercetare „Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept”, cifrul 22.00208.8007.07/PD I, susținut din bugetul de stat.

and, as a consequence, to the idea of the existence of two types of special investigations, while at the same time several problems related to of the legal regulation of special investigative measures as the main structural element of special investigative activity.

Keywords: special investigative activity, special investigative measures, criminal process, special investigations, legal norms, respect for the rights of the person.

Introducere. Conform teoriei generale a dreptului [1, p.28-30.], normativitatea juridică (reglementarea juridică) presupune activitatea statului, a organelor și a funcționarilor săi în stabilirea normelor juridice și adoptarea, la necesitate, a deciziilor individuale de reglementare, în conformitate cu aceste norme, a problemelor semnificative din punct de vedere juridic, apărute în cadrul unor relații ce ar asigura scopul și coerența activităților conexe [2]. Se pare că această explicație se potrivește pe deplin și normativității juridice a investigațiilor speciale [3; 4].

În doctrina de specialitate s-a remarcat faptul că o mare importanță în mecanismul respectării drepturilor și libertăților persoanei la realizarea investigațiilor speciale o are deplinătatea și acuratețea reglementării juridice a acestora în actele legislative și în alte acte normative de reglementare care stabilesc tipurile investigațiilor speciale, temeiurile, condițiile și procedura efectuării lor, precum și drepturile și obligațiile subiecților acestora, totalitatea căroră, reunite într-un singur sistem, constituie normativitatea juridică a investigațiilor speciale [5, p.22].

Având în vedere faptul că respectarea drepturilor civile la efectuarea investigațiilor speciale depinde, în cea mai mare parte, de nivelul calității și clarității normativității juridice a efectuării investigațiilor speciale, se poate spune că importanța reglementării legale în această sferă de activitate și necesitatea îmbunătățirii cadrului legal în actualele condiții sunt absolut necesare, mai ales că astfel de probleme permanente s-au aflat în centrul atenției organelor respective ale statului. De foarte multe ori problema reglementării juridice a respectării drepturilor persoanei la efectuarea

investigațiilor speciale s-a discutat în cadrul multiplelor întruniri a grupurilor de lucru formate la inițiativa Comisiei securitate națională a Parlamentului Republicii Moldova, pentru a studia situația în domeniul de referință și a înainta propunerile corespunzătoare de modificare și îmbunătățire a actualului cadru legal.

Din conținutul Notei explicative anexată la ultimul Proiect de lege [6] pentru modificarea unor acte normative (privind activitatea specială de investigații) se poate observa că obiectul discuțiilor l-a alcătuit cumulul de probleme generate de calitatea slabă a actualelor reglementări juridice referitoare la realizarea măsurilor speciale de investigații, în special fiind vorba despre prevederile Legii nr.59/2012 privind activitatea specială de investigații și cele ale Codului de procedură penală nr. 122/2003.

Problema normativității juridice a investigațiilor speciale, în general, și a măsurilor speciale de investigație ca și element structural al activității speciale de investigații, în mod special, derivă și din lipsa unor prevederi legale exprese care ar stabili nomenclatorul actelor normative menit să reglementeze acțiunile, inclusiv măsurile speciale de investigații realizate în cadrul acestui gen de activitate. Este de remarcat și faptul că legea precedentă, Legea nr.45/1994, spre deosebire de cea actuală, Legea nr.59/2012, conținea prevederi ce indicau expres cadrul normativ al activității operative de investigații (art.4). Neincluderea unor astfel de prevederi în actuala lege poate fi înțeleasă doar într-un singur mod: rezolvarea problemei normativității juridice a investigațiilor speciale a fost lăsată pe seama doctrinei, lucru asupra căruia ne vom concentra atenția în cele ce urmează.

Metodologia studiului cuprinde meto-

dele tradiționale de cercetare: logică, gramaticală, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație. În baza analizei materialelor pertinente (legislația națională și din străinătate, literatura de specialitate, note și avize ale proiectelor de lege, hotărâri și recomandări ale instanțelor de judecată, alte materiale relevante) sunt formulate concluziile și propunerile corespunzătoare.

Rezultate obținute și discuții. Până la independența Republicii Moldova, dar mai exact până în 1994, măsurile operative/speciale de investigații au fost reglementate în principal prin acte normative departamentale și interdepartamentale, anumite prevederi legislative în vigoare până la acel moment (Bazele procesului penal în URSS și în republicile unionale, Codul de procedură penală al RSSM, Legile URSS și RSSM „Cu privire la poliție”) reglementând doar aspectele generale ale aplicării măsurilor operative/speciale de investigații. Adoptarea în 1994 a Legii Republicii Moldova nr.45 „Cu privire la activitatea operativă de investigație” a făcut posibilă determinarea pentru prima dată la nivel legislativ a legislației moldovenești cu privire la activitatea operativă/specială de investigații și recunoașterea legalității formelor, mijloacelor și metodelor secrete de combatere a criminalității.

Însuși faptul adoptării și punerii în aplicare a Legii nr.45/1994 a marcat un moment istoric foarte important, demonstrând că investigațiile operative/speciale constituie unul dintre cele mai eficiente mijloace de combatere a infracțiunilor latente, în special a criminalității organizate, inclusiv a infracțiunilor îndreptate împotriva vieții și a sănătății persoanei.

Continuând discuția despre importanța adoptării Legii nr.45/1994 se poate adăuga și faptul că aceasta se remarcă prin următoarele teze [7, p.42]:

1) activitatea operativă de investigații a obținut statutul de gen de activitate juridică de stat cu drepturi depline;

2) a fost consolidată legalitatea scopu-

rilor, sarcinilor și principiilor, precum și a dispozițiilor și categoriilor fundamentale ale activității operative de investigații;

3) pentru prima dată a fost formulată o definiție legală a activității operative/speciale de investigații;

4) a fost evidențiată la nivel legal importanța respectării drepturilor și libertăților persoanei în activitatea operativă de investigații;

5) a fost exclus monopolul asupra realizării activității operative de investigații, fiind extins numărul subiecților în drept să practice acest gen de activitate;

6) a fost stabilită reglementarea legală a controlului departamental și din partea procuraturii cu privire la respectarea legalității activității operative de investigații;

7) s-a trecut decisiv și ireversibil de la nivelul reglementării juridice subordonat legii la nivelul reglementării legislative a activității investigative secrete a organelor de stat;

8) a fost stabilit nomenclatorul măsurilor operative/speciale de investigații;

9) au fost formulate principalele prevederi care stabilesc legitimitatea, condițiile și limitele efectuării măsurilor operative/speciale de investigații, utilizarea rezultatelor acestora pentru rezolvarea problemelor de combatere a criminalității;

10) au fost stabilite drepturile și obligațiile persoanelor implicate la realizarea investigațiilor operative /speciale, precum și protecția socială și juridică a acestora.

Recunoașterea legitimității investigațiilor operative/speciale și a reglementării relațiilor sociale care apar în acest spațiu, precum și includerea ulterioară a acestora în Nomenclatorul specialităților științifice [8; 9] a creat un mediu favorabil și creativ pentru fundamentarea teoretică a obiectului, sistemului și metodologiei ei de cercetare ca știință juridică independentă.

În doctrină s-a remarcat faptul că reglementarea legală a investigațiilor speciale are caracter funcțional, deoarece, în acest domeniu de activitate, relațiile dintre stat și cetățean sunt reglementate prin norme legale în legă-

tură cu necesitatea de protejare a intereselor vitale ale persoanei, societății și statului. Reglementarea legală a investigațiilor speciale presupune influența juridică și imperativă a statului asupra unui grup de relații sociale ce apar în sfera acestui domeniu de activitate în vederea eficientizării lor. O astfel de influență are loc prin stabilirea normelor juridice cu privire la problemele semnificative din punct de vedere juridic, apărute în cadrul investigațiilor speciale [10, p.48; 11, p.63].

De asemenea, s-a spus că obiectul reglementării legale a investigațiilor speciale îl constituie raporturile juridice care apar, durează și încetează în acest domeniu de activitate și în legătură cu aceasta. Raportul juridic al investigațiilor speciale presupune legătura dintre subiecții investigațiilor speciale, formată în baza normelor legale în legătură cu săvârșirea unei infracțiuni sau cu probabilitatea suficientă că aceasta se săvârșește și necesitatea relevării ei (în special în mod confidențial). Legătura juridică în cauză se caracterizează prin existența unității de drepturi și obligații legale și garanțate de puterea coercitivă a statului [10, p.48].

Nu mai puțin importantă este și evidențierea independenței conținutului raporturilor juridice investigativ operative/speciale. S-a atras atenția că ele nu pot fi numite procesual-penale, întrucât se desfășoară în mare parte în mod confidențial, în secret, nu conform regulilor Codului de procedură penală. În același timp, ele nu sunt nici contravențional-juridice, deoarece obiectul lor nu este o contravenție, ci o infracțiune. Tot în acest context au fost statuate și limitele reglementării juridice a investigațiilor speciale, limita inițială fiind marcată de posibilitatea oferită de stat de a interveni în relațiile publice care nu sunt încă reglementate cu ajutorul normelor ramurilor „tradiționale” de drept procesual (procesual penal, procesual contravențional etc.), dar necesitând deja intervenția acestuia pentru reprimarea în timp util a amenințărilor la adresa siguranței persoanei, a societății și a statului. În ceea ce privește limita finală a reglementării

juridice a investigațiilor speciale, s-a menționat că spațiul juridic al investigațiilor speciale se extinde până la hotarul care desparte acest gen de activitate de alte tipuri de activitate conexe, fiind vorba în primul rând de cel procesual-penal [10, p.48].

În linii generale susținem relatările invocate în acest sens, dar se impun și anumite precizări. Într-adevăr, raporturile juridice investigative operative/speciale sunt specifice anume datorită caracterului confidențial de realizare, ceea ce le și deosebește de raporturile juridice procesuale tradiționale. Totodată, este de remarcat faptul că această teorie s-a înscris perfect situației țării noastre de până la reforma juridică din 2012 și, cu siguranță, mai rămâne valabilă pentru sistemele de drept care păstrează delimitarea clară, anume sub aspectul reglementării juridice, între cele două sfere de activitate: procesual-penală și investigații operative, fiind vorba în mod special despre legislația Federației Ruse și a altor câteva state ex-sovietice.

Tendința legiuitorului Republicii Moldova de a se alinia țărilor cu democrații veritabile, în special occidentale, care au integrat investigațiile speciale și procesul penal, răstoarnă într-un fel, dacă nu în totalitate atunci într-o proporție destul de mare, caracterul independent al raporturilor juridice investigativ operative/speciale. Reieșind din actualele prevederi juridice, nu mai este valabilă în deplină măsură afirmația precum că raporturile investigative speciale decurg după alte reguli decât cele procesual-penale, dat fiind faptul că după reforma din 2012 Codul de procedură penală a început să reglementeze realizarea măsurilor speciale de investigații în proporție de 75%.

Însăși ideea efectuării investigațiilor speciale în cadrul procesului penal, promovată în actuala Lege cu privire la activitatea specială de investigații, deja vorbește despre desfășurarea relațiilor investigative speciale pe terenul și după regulile procesului penal. În aceste condiții este foarte complicată stabilirea liniei de demarcație dintre aceste două categorii de

relații. Discuțiile la acest subiect au avansat atât de mult, încât astăzi experții delegați să propună modificări de îmbunătățire a legislației pe segmentul investigațiilor speciale vorbesc despre două tipuri de investigații speciale, primul tip desfășurându-se după regulile procesului penal și celălalt după regulile tradiționale (neprocesuale) [6].

Prin urmare, s-a propus ca primul tip de activitate specială de investigații efectuată în cadrul procesului penal să fie reglementat exclusiv de prevederile Codului de procedură penală, iar cel de-al doilea tip să fie reglementat de Legea nr.59/2012.

Totodată, constatăm faptul că pe interior, adică în limitele reglementării procesuale penale, grupul relațiilor investigative speciale nu se identifică cu grupul de relații reglementate tradițional de Codul de procedură penală. Deși, sub aspect sistemic, măsurile speciale de investigații incluse în Cod, ca generatoare de relații, au fost alăturate la procedeele probatorii, totuși acestea formează un grup separat (Secțiunea a V-a din Capitolul 3 al Părții Generale a Codului de procedură penală intitulat „Activitatea specială de investigații”) și după natura lor nu se identifică cu acțiunile de urmărire penală tradiționale [12]. Pe de altă parte, acest grup de relații sociale, reglementat de Codul de procedură penală, este diferit și față de grupul relațiilor reglementate de Legea nr.59/2012.

Deci, în urma fuziunii a unei părți a investigațiilor speciale cu procesul penal a apărut un nou grup de relații sociale, distincte față de cele cunoscute anterior, care deși sunt reglementate de Codul de procedură penală, totuși decurg diferit atât față de celelalte relații reglementate de Cod, cât și față de cele reglementate de Legea nr.59/2012. Acest nou grup de relații sociale constituie produsul îmbinării dintre cele două materii – activitatea specială de investigații și procesul penal – și cu siguranță se poate spune că acestea formează obiectul unei noi direcții de cercetare de perspectivă.

Dificultatea delimitării clare dintre grupurile de relații discutate și stabilirea cu certi-

tudine a cadrului normativ ce le-ar reglementa se pare că a servit drept motiv de bază pentru care legiuitorul s-a abținut ca în actuala Lege nr.59/2012 să indice (să păstreze) prevederile legii anterioare în care se menționa expres cadrul normativ al investigațiilor operative/speciale. Conform prevederilor art.4 al Legii nr.45/1994, baza juridică a activității operative de investigații era formată din „Constituție, prezenta lege și alte acte normative adoptate în conformitate cu acestea”. Observăm că în această listă legiuitorul nu inclusese Codul de procedură penală. La acel moment se făcea distincție clară între grupurile de relații ce aparțineau celor două sfere de activitate, inclusiv prin reglementarea lor în acte juridice diferite. Cu toate acestea, în doctrina națională de până la reformă, Codul de procedură penală era menționat ca făcând parte din conținutul bazei juridice a activității operative de investigații [13, p.182; 14].

Argumentele în acest sens se bazează pe faptul că Legea procesuală penală prevedea, și mai prevede și astăzi, atribuțiile organului de urmărire penală privind efectuarea măsurilor operative de investigații (art.55 CPP), atribuțiile procurorului (art.52, 298 CPP) și judecătorului de instrucție (art.300, 303, 306 CPP) în domeniul activității operative de investigații, procedura utilizării datelor care au fost obținute prin activitate operativă de investigații în calitate de probe în procesul penal (art.93 alin. (4) CPP), precum și alte implicații ale forțelor, mijloacelor și metodelor investigativ-operative în procesul penal [13, p.182].

În condițiile integrării unui număr impunător de măsuri speciale de investigații în Codul de procedură penală, legiuitorului se pare că i-a fost mai complicat să se pronunțe referitor la cadrul normativ al activității speciale de investigații, dat fiind faptul că rămânea nelămurită problema apartenenței sau neapartenenței noilor relații (generate de măsurile speciale de investigații incluse în Codul de procedură penală) la sfera activității speciale de investigații, reglementată de actuala Lege nr.59/2012. În

urma deliberărilor, s-a acceptat ca cele două grupuri de relații să fie reglementate distinct în cadrul și în afara procesului penal, ceea ce prin consecință a condus la ideea existenței a două tipuri de activitate specială de investigații, fiind chiar definite în mod diferit.

Astfel, conform Codului de procedură penală, prin activitate specială de investigații în sensul procesului penal se înțelege „totalitatea de acțiuni de urmărire penală cu caracter public și/sau secret efectuate de către ofițerii de investigații în cadrul urmăririi penale numai în condițiile și în modul prevăzut de prezentul cod” (art.132² CPP), iar în sensul Legii nr.59/2012 prin activitate specială de investigații se înțelege o „procedură cu caracter secret și/sau public, efectuată de autoritățile competente, cu sau fără utilizarea echipamentelor tehnice speciale, în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor” (art.1).

În acest context este de remarcat faptul că nu doar la nivel conceptual cele două tipuri de activitate specială de investigații au fost definite diferit, ci și alte aspecte au fost statuate separat, pe de o parte în Legea nr.59/2012 și, pe de altă parte, în Codul de procedură penală. Analiza comparativă ne permite să constatăm că, de fapt, multe elemente se dublează în cele două acte normative, fiind vorba de lista măsurilor speciale de investigații, temeiurile, condițiile efectuării măsurilor speciale de investigații, perfectarea rezultatelor, etc.

Ulterior, așa cum am arătat mai sus, discuțiile au avansat pe direcția celor două tipuri de activitate specială de investigații: una procesuală penală și alta neprocesuală.

Reieșind din prevederile art.132² CPP, și anume din expresia „... numai în condițiile și în modul prevăzut de prezentul cod” reiese că baza juridică de reglementare a activității speciale de investigații, efectuată în procesul penal, este compusă doar din prevederile Codului de procedură

penală. Cât privește baza juridică de reglementare a activității speciale de investigații efectuate în afara procesului penal, putem constata că aceasta are caracter mai larg, principalul act normativ fiind Legea nr.59/2012, dar pe lângă această lege pot fi identificate și alte acte normative.

Deși s-ar părea că în felul acesta problema reglementării juridice a activității speciale de investigații a fost rezolvată, în fapt situația este un pic alta, rămânând nelămurite mai multe întrebări care cu siguranță împiedică înțelegerea și aplicarea unitară a normelor de drept și, prin consecință, influențează negativ asupra respectării drepturilor și libertăților persoanelor implicate într-un fel sau altul la realizarea activității speciale de investigații. De exemplu, cum ar trebui înțelese principiile activității speciale de investigații indicare în art.3 al Legii nr.59/2012, ca fiind valabile pentru ambele tipuri de activitate specială de investigații sau poate doar pentru cel care se efectuează în afara procesului penal? Dacă admitem prima ipoteză, atunci cum rămâne cu faptul că activitatea specială de investigații efectuată în cadrul procesului penal este reglementată în mod exclusiv de Codul de procedură penală? Și cum vom putea explica necesitatea includerii măsurilor speciale de investigații în Codul de procedură penală, în timp ce Legea nr.59/2012 ar face parte din cadrul normativ al măsurilor efectuate în cadrul procesului penal?

În cazul celei de-a doua ipoteze, rămâne nelămurită problema principiilor activității speciale de investigații, efectuată în cadrul procesului penal. Incertă rămâne și problema statutului ofițerului de investigații în cadrul procesului penal, precum și al altor persoane atrase spre colaborare și care participă la realizarea măsurilor speciale de investigații [15]. Șirul întrebărilor poate să continue mai departe; la unele din ele am atras atenția cu alte ocazii. De o certă importanță pentru actuala cercetare este înțelegerea contextului și a limitelor de reglementare a activității speciale de investigații din perspectiva Legii nr.59/2012 și a Codului de procedură penală.

Analiza conținutului acestor două acte normative ne permite să observăm că întreaga atenție este acordată reglementării juridice a măsurilor speciale de investigații. În Legea nr.59/2012 acestei instituții îi este rezervat un capitol separat, compus din două secțiuni care includ 18 articole din cele 42 disponibile în lege, ocupând astfel aproape jumătate din volumul total al acesteia. Acest capitol conține lista măsurilor speciale de investigații, temeiurile și condițiile de efectuare a acestora, procedura de examinare judiciară a materialelor privind restrângerea drepturilor constituționale ale persoanei, utilizarea rezultatelor obținute și definirea măsurilor care se efectuează în afara procesului penal. În plus, o mare parte din normele cuprinse în alte secțiuni ale legii reglementează, printre altele, aspecte legate direct de efectuarea măsurilor speciale de investigații. Printre acestea se numără normele care consacră principiile activității speciale de investigații, mecanismul de asigurare a drepturilor constituționale ale persoanei, drepturile și obligațiile subiecților activității speciale de investigații, controlul activității speciale de investigații și altele.

Cât privește Secțiunea a V-a din Capitolul 3 al Părții Generale a Codului de procedură penală, intitulată „Activitatea specială de investigații”, practic în totalitate aceasta este consacrată doar măsurilor speciale de investigații, fiind compusă din 26 de articole, dintre care doar unul singur se referă la definirea în general a activității speciale de investigații, celelalte fiind dedicate listei măsurilor speciale de investigații, definirii lor, temeiurilor și condițiilor de efectuare a acestora, procedurii necesare de urmat la realizarea respectivelor măsuri.

Este de menționat că în pofida faptului că legiuitorul a acordat o atenție deosebită măsurilor speciale de investigații, în lege (atât în Legea nr.59/2012, cât și în Codul de procedură penală) lipsește definirea acestui concept. Desigur că actuala reglementare juridică a acestui domeniu de activitate comparativ cu regle-

mentarea precedentă a avansat pe segmentul definirii fiecărei măsuri speciale de investigații, dar o definiție generală care ar explica înțelesul propriu-zis al conceptului de măsură specială de investigații lipsește. În acest context, în literatura de specialitate subiectul în cauză este discutat foarte intens, dar unanimitate de opinii așa și nu a fost atinsă. Majoritatea cercetătorilor sunt de părere că în lege ar trebui totuși să fie reflectat și conceptul de măsură specială de investigații, fapt care ar permite înțelegerea mai bună a esenței acestei măsuri și delimitarea ei de alte acțiuni asemănătoare.

Analizând problema reglementării juridice a investigațiilor speciale, merită observat și caracterul exhaustiv al listei măsurilor speciale de investigații, menționat în alin.(2) al art.18 al Legii nr.59/2012. Conform prevederilor legale, lista măsurilor speciale de investigații indicată în alin. (1) al art.18 este exhaustivă și poate fi modificată sau completată doar prin lege. În doctrină s-au pronunțat diferite opinii cu privire la acest subiect. Potrivit susținătorilor unei viziuni, caracterul exhaustiv al listei măsurilor speciale de investigații pune în dificultate inițiativa ofițerilor de investigații și abordarea lor creativă în rezolvarea problemelor de combatere a celor mai periculoase tipuri de infracțiuni, împiedică dezvoltarea tacticii activității speciale de investigații, precum și introducerea noilor forme și metode de investigații speciale, neprevăzute de lege, dar care sunt bazate pe realizările științei și ale progresului tehnologic [16, P.11-12]. Alți cercetători consideră că pentru respectarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei în lege ar trebui menționat faptul că ofițerii de investigații au dreptul să efectueze și alte acțiuni ce corespund principiilor activității speciale de investigații, îndreptate spre realizarea sarcinilor acestei activități și care nu restrâng drepturile și libertățile constituționale ale persoanei și nu dăunează mediului [17, p.154].

Există și viziunea conform căreia problema exhaustivității listei măsurilor speciale de investigații poate fi rezolvată dacă în lege

se va face mențiunea cu privire la admiterea altor acțiuni, pe lângă măsurile speciale de investigații, care vizează rezolvarea sarcinilor activității speciale de investigații și care respectă principiile acestei activități, și nu prejudiciază cetățenii [18, p.85]. Potrivit susținătorilor altei viziuni, legiuitorul ar trebui să consolideze lista doar cu cele mai complexe și mai serioase măsuri speciale de investigații, care restrâng drepturile și libertățile constituționale ale persoanei, prevăzând o regulă care să permită includerea altor măsuri speciale de investigații nespecificate în respectiva listă [19, p.119]. Contrar opiniilor de mai sus există viziunea conform căreia ofițerilor de investigații nu ar trebui să li se permită efectuarea altor măsuri speciale de investigații decât cele indicate expres în lege, iar dacă totuși aceștia le efectuează, atunci rezultatele obținute nu ar trebui folosite în procesul probator, fiindcă nu este clară legalitatea măsurilor prin care au fost obținute [20, p.191; 21, p.23].

În contextul opiniilor relatate merită observat și faptul că nici Legea Ucrainei [22] „Cu privire la activitatea operativă de investigații” și nici legea respectivă a Kazahstanului [23] nu menționează caracterul exhaustiv al listei măsurilor speciale de investigații. Nici Legea României [24] cu privire la securitatea națională, în care sunt enumerate măsurile speciale de investigații/activități specifice culegerii de informații (art.14), nu face referință la caracterul exhaustiv al listei respectivelor acțiuni.

Se pare că problema este mai complicată decât pare la prima vedere, dat fiind faptul că nici legiuitorul moldovean nu este consecvent în abordarea acesteia. Pe de o parte, în Codul de procedură penală nu menționează caracterul exhaustiv al listei măsurilor speciale de investigații, iar pe de altă parte, Legea nr.59/2012 indică un astfel de caracter. În fapt, acest caracter exhaustiv a fost preluat din legea anterioară (alin.(3) al art.6 Legea nr.45/1994); în legătură cu aceste prevederi există și practică judiciară care demonstrează, în viziunea noastră, ineficiența și chiar efectul dăunător al acestui caracter.

Pentru a documenta un caz de omor la comandă [25], ofițerii de investigații (pe atunci ofițeri operativi) au autorizat la judecătorul de instrucție efectuarea măsurii operative „Interceptarea convorbirilor telefonice și a altor convorbiri” prevăzută de art.6 alin.(2) lit.c) din Legea nr.45/1994. Confruntându-se probabil de mai multe ori cu una și aceeași problemă, s-a recurs la includerea în încheierea de autorizare a judecătorului de instrucție a cuvântului „înregistrare” pe lângă cuvântul „interceptare”, ceea ce i-a folosit apărării să răstoarne învinuirea în ultima instanță la Curtea Supremă de Justiție, făcând referință anume la caracterul exhaustiv al măsurilor speciale de investigații. În viziunea apărării, măsura în cauză presupunea doar interceptarea convorbirilor, fără a le oferi ofițerilor operativi dreptul să și le înregistreze, deși în alin.(4) al art.6 Legea nr.45/1994 se menționa clar că „În procesul efectuării măsurilor operative de investigații se face uz de sisteme informaționale, de mijloace tehnice speciale destinate pentru obținerea ascunsă a informației, de aparate de înregistrare video, audio, de filmat, de fotografiat și de alte mijloace tehnice moderne”, mențiune care de fapt a fost păstrată și în actuala Lege nr.59/2012 (art.18 alin.(5)), respectiv în Codul de procedură penală (art.132² alin.(2), și asta în pofida faptului că măsura de interceptare în actuala redacție presupune și înregistrarea („interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor” – art.132² alin.(1) lit.c) CPP).

Amintim faptul că legea anterioară, spre deosebire de cea actuală, nu definea măsurile operative de investigații, ceea ce într-un fel oferea ofițerilor operativi un anumit câmp de manevră și creativitate la efectuarea măsurilor în vederea realizării sarcinilor puse în fața lor. Legiuitorul nu indicase în denumirea fiecărei măsuri și cuvântul „înregistrare”, nici nu era nevoie în condițiile în care menționase printr-o dispoziție generală că la efectuarea măsurilor operative de investigații se pot aplica mijloace tehnice de înregistrare audio, video, foto și chiar de filmat. Din punctul nostru de vedere

lucrurile erau atât de evidente încât chiar și pentru un neinițiat în domeniul dreptului era clar ce anume presupunea acțiunea de interceptare a unor convorbiri și că împreună cu acestea, conform legii, puteau fi efectuate și înregistrări.

Considerăm că problema în cazul dat nu era în neclaritatea legii, ci în aplicarea ei într-un spirit neloial valorilor constituționale. Este adevărat că pe alocuri poate și ofițerii de investigații au manifestat prea multă inițiativă, dar, pe de altă parte, și apărarea a cam exagerat cu interpretarea legii. Desigur că legea ar trebui să fie în primul rând clară, dar și laconică în același timp. Legea nu ar trebui asociată cu un dicționar. O lege încărcată cu prea mult text creează nu doar dificultatea de a o cunoaște și înțelege, ci și de a o aplica în practică, fiindcă permanent există riscul să nu fie respectată întocmai după cum este scris. Mai mult text de lege nu înseamnă neapărat o lege mai bună, ci dimpotrivă: este reflecția divergențelor și neînțelegerilor părților la raporturile pe care respectiva lege încearcă să le reglementeze. Legea, în viziunea noastră, necesită privită prin prisma unui contract, iar executarea acestuia depinde foarte mult de loialitatea părților. Conține foarte mult atât cultura juridică, cât și cea morală a participanților la raporturile reglementate de lege. Cu cât aceste calități vor fi mai slabe, cu atât legea va deveni mai bogată din punct de vedere textual, și invers, cu cât legea devine mai detaliată înțelegem că, tot cu atât, pe segmentul ei de reglementare, avansează și divergențele între părți. Vorba marelui poet Mihai Eminescu: „Moravurile fără legi pot totul, legea fără moravuri aproape nimic”.

În încheierea acestei idei, este de remarcant faptul că Legea României, la care am făcut referință mai devreme, păstrează mai bine de trei decenii doar lista cu denumirile măsurilor speciale de investigații, fără să descopere și conținutul acestora, așa cum era de fapt în Legea noastră anterioară, cu nr.45/1994, și se pare că nu au apărut probleme sub acest aspect. Să fie oare un indicator de performanță

faptul că actuala lege moldovenească descoperă conținutul măsurilor speciale de investigații sau este mai degrabă o dovadă a faptului că divergențele pe segmentul ei de reglementare au sporit?

Revenind la caracterul exhaustiv al listei măsurilor speciale de investigații, în viziunea noastră, nu este neapărat necesar ca în textul legii să fie menționat acest fapt. Acest caracter este prezumat din conținutul principiului legalității ce stă la baza întregului text al Legii nr.59/2012 (art.3). Dacă în Codul de procedură penală nu este fixat expres un astfel de caracter și totul este în ordine, atunci nu este clar de ce ar fi nevoie de o astfel de mențiune în Legea nr.59/2012. S-ar putea oare spune că nivelul de cultură juridică și moralitate al ofițerilor de investigații care efectuează măsurile speciale de investigații în cadrul procesului penal este mai ridicat comparativ cu al celor care efectuează măsuri de investigații în afara procesului penal, considerent din care în Codul de procedură penală nu ar fi nevoie de menționat o dată în plus despre exhaustivitatea listei măsurilor speciale de investigații? Cu siguranță că nu. Conform prevederilor legale (art.132² alin.(3) CPP), măsurile speciale de investigații se efectuează atât în cadrul, cât și în afara procesului penal de către aceiași ofițeri de investigații ai subdiviziunilor specializate ale autorităților indicate în art.6 din Legea nr.59/2012.

Interesante în acest context par discuțiile doctrinare referitoare la oportunitatea completării listei măsurilor speciale de investigații cu alte măsuri noi, unii cercetători considerând rațională completarea listei cu așa măsuri ca filajul (urmărirea operativă), utilizarea capacităților psihofiziologice extraordinare ale unei persoane, alcătuirea portretului psihologic operativ și negocierea operativă [26, p.14-15], alții propun să fie incluse și așa măsuri ca recrutarea informatorilor, reținerea persoanei suspectate de săvârșirea unei infracțiuni, organizarea ambuscadei [27, p.28], controlul auditiv [28, p.11].

În legătură cu propunerile înaintate me-

rită menționat faptul că reforma juridică din 2012 a produs și anumite schimbări în nomenclatorul măsurilor speciale de investigații, astfel că unele măsuri ca „ținerea convorbirilor cu aplicarea detectorului comportamentului simulat”; „marcarea cu substanțe chimice și alte substanțe speciale” nu s-au mai regăsit în actuala listă a măsurilor indicate în art.18 din Legea nr.59/2012, cel mai probabil din considerentul că astfel de acțiuni operativ-tactice nu ar întruni trăsăturile distinctive ale unei măsuri speciale de investigații, fiindcă, în esență, nu ar fi orientate spre culegerea și fixarea informațiilor ce prezintă interes operativ. Cu ajutorul testării poligraf, conform opiniei dominante în literatura de specialitate, nu se obțin date de fapt, ci se constată comportamentul simulat al persoanei la întrebările relevante. Actualmente acest procedeu tactic este aplicat în cadrul măsurii speciale de investigații chestionarea. Când privește procedeu de marcarea cu substanțe speciale chimice este de menționat că, în fapt, acesta nu schimbă cu nimic fondul informativ existent, ci doar ajută la identificarea mai rapidă a unui obiect dintr-un grup de obiecte omogene.

Argumente similare pot fi aduse și în privința organizării ambuscadei, procedeu tactic care de asemenea nu însușește elemente cognitive proprii menite să identifice și să stabilească informații (date de fapt) semnificative din punct de vedere al investigațiilor speciale, aceasta exprimând, în principiu, esența fiecărei măsuri speciale de investigații. Ambuscada vizează de fapt reținerea prin surprindere a unui infractor sau presupus infractor, ori a unei persoane ce prezintă interes operativ. Din aceleași considerente nici reținerea unei persoane suspecte nu poate însuși calitatea de măsură specială de investigații independentă.

Când privește *controlul auditiv* ca măsură specială de investigații este de menționat că în prezent acest procedeu de culegere a informațiilor este cuprins de așa măsură ca „documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice, precum și localizarea sau urmă-

rirea prin sistem de poziționare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice” (art.18 alin.(1) lit.g) din Legea nr.59/2012). Controlul auditiv este de fapt o formă a urmăririi electronice, iar aceasta la rândul său, pe lângă urmărirea fizică, formează conținutul activităților de urmărire (supraveghere), în reglementarea națională acestea fiind divizate.

Controlul auditiv, ca măsură specială de investigații independentă, este recunoscut în Legea Republicii Belarus „Cu privire la activitatea operativă de investigații” [29], presupunând obținerea și fixarea semnalelor acustice cu ajutorul mijloacelor tehnice în vederea obținerii informațiilor necesare îndeplinirii sarcinilor activității operative de investigații (art. 30).

Referitor la negocierea operativă este de menționat că ar putea în principiu să fie recunoscută ca procedeu de culegere a informațiilor. Materialele obținute în urma negocierilor cu infractorii ar putea fi folosite în procesul probator pe cauzele penale, oferind posibilitatea efectuării cercetărilor complexe de identificare acustică. Negocierile operative au o importanță deosebită pentru identificarea persoanei cu care s-au purtat negocieri prin telefon, radio sau verbal în timpul operațiunilor de eliberare a ostajilor.

Analiza practicii judiciare prin prisma propunerilor de îmbunătățire a cadrului legal în domeniul investigațiilor speciale, inclusiv prin revizuirea listei măsurilor speciale de investigații ce s-au materializat într-un Proiect de Lege [6], ne permite să înțelegem că doleanța practicienilor este să excludă din lista măsurilor speciale de investigații indicată în Codul de procedură penală pe cele care fie nu se aplică, fie se aplică foarte rar, fiind vorba de „Monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice” și „Supravegherea transfrontalieră”. Totodată, se propune ca aceeași listă să fie completată cu două măsuri noi: „Accesarea, interceptarea și înregistrarea datelor informatice” și „Culegerea de informații”. Totodată se propune unificarea unor măsuri („Suprave-

gherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea” și „Documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice, localizarea sau urmărirea prin sistemul de poziționare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice”) sub denumirea unei singure măsuri „Supravegherea tehnică”. Măsura în cauză este propusă și pentru lista măsurilor indicate în Legea nr.59/2012, fiind, totodată, păstrată tendința de unificare a măsurilor speciale de investigații. Astfel, se propune ca măsurile „Chestionarea”, „Culegerea informațiilor despre persoane și fapte” și „Identificarea persoanei” să fie unificate sub denumirea unei singure măsuri – „Culegerea de informații”.

În principiu, suntem de acord că atât lista măsurilor speciale de investigații prevăzută Legea nr.59/2012, cât și cea indicată în Codul de procedură penală necesită să fie îmbunătățite, căci permanent s-ar găsi loc și de mai bine, dar este și cazul ca acest proces, în opinia noastră, să fie abordat cu atenție și foarte echilibrat. Fiecare propunere nouă de introducere, eliminare, comasare sau modificare a măsurilor speciale de investigații necesită, înainte de a fi înaintată legiuitorului, analizată și argumentată științific, discutată în cadrul forurilor științifice dedicate investigațiilor speciale care din păcate nu se prea organizează în țara noastră, dar chiar și dacă au loc, din motive greu de înțeles se atestă încă un număr modest de doritori de a discuta public problemele actuale ale activității speciale de investigații.

Pe lângă aceste două legi de bază, Legea nr.59/2012 și Codul de procedură penală, ce reglementează nemijlocit investigațiile speciale, există și un șir de alte acte normative care, într-un fel sau altul, influențează relațiile ce se formează în legătură cu realizarea acestui gen de activitate.

Se știe că Legea supremă este actul normativ de bază în temeiul căreia și în conformitate cu aceasta sunt adoptate restul legilor într-un sistem juridic al unui stat de drept, inclusiv, în cazul nostru, Legea nr.59/2012 și Codul de procedură penală. Valoarea Constituției Republicii

Moldova sub aspectul reglementării normative a activității speciale de investigații, chiar dacă în textul acesteia nu este folosit expres termenul activitate specială de investigații, constă în faptul că ne arată lista drepturilor și libertăților persoanei garantate de către stat și care necesită să fie protejate, inclusiv prin efectuarea activității speciale de investigații. De fapt menirea de bază a activității speciale de investigații, sau altfel spus scopul principal al acestui gen de activitate (art.1 al Legii nr.59/2012), constă anume în apărarea drepturilor și libertăților persoanei, prevederi stipulate în Capitolul 2 al Constituției.

De asemenea, în Constituție găsim divizarea respectivelor drepturi în absolute și relative, adică drepturi care nu pot fi restrânse și drepturi care în anumite circumstanțe ar putea să fie restrânse, iar activitatea specială de investigații, prin menirea și natura sa, poate fi apreciată ca o astfel de circumstanță. Desigur că nu poate fi vorba despre restrângerea nelimitată a drepturilor relative în cadrul activității speciale de investigații. Există anumite condiții stabilite în primul rând de Constituție și concretizate mai departe atât în Legea nr.59/2012, cât și în Codul de procedură penală. În acest context, Legea supremă statuează în art.54 că „exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției”. În Constituție se mai spune că restrângerea respectivelor drepturi și libertăți poate avea loc doar dacă este proporțională cu situația care a determinat-o (alin.(4) al art.54).

Conform prevederilor alin.(3) al art.54 din Constituția Republicii Moldova nu pot fi supuse restrângerii: Accesul liber la justiție

(art.20), Prezumția nevinovăției (art.21), Neroactivitatea legii (art.22), Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle (art.23) și Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică (art.24). Restul drepturilor și libertăților persoanei ar putea fi restrânse, inclusiv în cadrul activității speciale de investigații, dacă acest fapt va fi prevăzut de lege, cele mai vizate drepturi în acest sens fiind: inviolabilitatea vieții private (art.28); inviolabilitatea domiciliară (art.29); inviolabilitatea secretului corespondenței (art.30)

Este de menționat că mai presus de Constituție, ca act normativ care reglementează activitatea specială de investigații, sunt actele internaționale care de fapt formează nivelul juridic internațional de reglementare a investigațiilor speciale, format din principiile și normele generale recunoscute ale dreptului internațional și ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, care, conform prevederilor art.4 din Constituția RM sunt prioritare față de reglementările naționale. Relațiile cu Interpolul și Europolul sunt construite pe bază legală internațională. Cadrul juridic internațional al investigațiilor speciale este atât de extins și diversificat, diferit de dreptul penal internațional (deși indisolubil legat de acesta), încât se poate vorbi despre formarea unei noi ramuri de drept internațional – dreptul internațional al investigațiilor speciale.

Printre cele mai relevante acte internaționale sunt: Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948; Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950; Convenția ONU cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966; Convenția privind statutul refugiaților din 28.07.1951; Convenția Europeană de extrădare din 13.12.1957; Convenția Europeană despre asistența juridică în materie penală din 20.04.1959; Convenția Europeană pentru reprimarea terorismului din 27.01.1977; Convenția penală privind corupția din 27.01.1999; Convenția ONU privind suprimarea finanțării terorismului din 09.12.1999;

Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000; Convenția Consiliului European cu privire la criminalitatea informatică, adoptată la Budapesta pe 23.11.2001; Convenția ONU împotriva corupției din 31.10.2003; Recomandarea CM / Rec (2017)6 a Comitetului de Miniștrilor privind „tehnici speciale de investigare” în legătură cu infracțiunile grave, inclusiv acte de terorism, etc.

Revenind la nivelul legal de reglementare a investigațiilor speciale este important să menționăm Codul penal, care constituie garantul drepturilor și libertăților persoanei consacrate în Constituția Republicii Moldova și în actele internaționale prin stabilirea pedepselor penale pentru încălcarea lor. Importanța Legii penale pentru reglementarea investigațiilor speciale constă și în faptul că definește infracțiunea și pune în evidență elementele ei structurale. Or, unul din scopurile de bază ale activității speciale de investigații este anume apărarea valorilor constituționale împotriva infracțiunilor prin relevarea, prevenirea, curmarea, descoperirea și cercetarea acestora (art.1 și 2 din Legea nr.59/2012). Existența informațiilor cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni servește drept temei pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații (art.19 din Legea nr.59/2012).

În Codul penal se conțin o serie de instituții și norme juridice care sunt importante pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații. Astfel, în art.16 din Codul penal sunt specificate noțiunile de infracțiune gravă, deosebit de gravă și excepțional de gravă, de a căror prezență, inclusiv la etapa de pregătire și săvârșire, va depinde dispunerea și efectuarea măsurilor speciale de investigații în cadrul procesului penal ca o condiție impusă de prevederile art.132¹ din Codul de procedură penală. În art.26 și 27 din Legea penală sunt apreciate noțiunile de pregătire și tentativă de infracțiune, al căror conținut are o mare importanță pentru investigațiile speciale, mai ales pentru realizarea principalelor sarcini ale

activității speciale de investigații – relevarea, prevenirea și curmarea infracțiunilor.

Interzicerea prin normele de drept penal a unui șir de fapte (inviolabilității vieții personale (art.177); inviolabilității secretului corespondenței (art.178); inviolabilității domiciliului (art.179); inviolabilității secretului comercial sau bancar (art.245¹⁰); regulilor de acces la informația computerizată (art.259); regulilor de acces la rețelele și serviciile de telecomunicații (art.261¹¹); regulilor de producere, comercializare sau procurare în scop de comercializare a mijloacelor tehnice speciale destinate pentru obținerea ascunsă a informației (art.301¹) etc.) este una dintre garanțiile statului de drept și a drepturilor și libertăților persoanei atât la efectuarea măsurilor speciale de investigații, cât și la realizarea investigațiilor speciale, în general.

Pe lângă Codul penal, la baza juridică a investigațiilor speciale se atribuie un număr semnificativ de alte acte legislative, care, în funcție de rolul și natura relațiilor reglementate, pot fi împărțite în trei grupuri independente:

1) Legi instituționale ce se referă la competența generală a autorităților activității speciale de investigații, la acesta atribuindu-se: Legea nr.320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului; Legea nr.283 din 28.12.2011 cu privire la Poliția de Frontieră; Legea nr.1104 din 06.06.2002 cu privire la Centrul Național Anticorupție; Legea nr.753 din 23.12.1999 privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova; Legea nr.170 din 19.07.2007 privind statutul ofițerului de informații și securitate; Legea Nr.134 din 13.06.2008 cu privire la Serviciul de Protecție și Pază de Stat; Legea Nr.302 din 21.12.2017 cu privire la Serviciul Vamal; Legea Nr.300 din 21.12.2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare; etc.

2) Legi speciale pe linii de activitate ale activității speciale de investigații: Legea nr. 50 din 22.03.2012 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate; Legea nr. 308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului;

Legea nr. 20 din 03.02.2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice; Legea nr.120 din 21.09.2017 cu privire la prevenirea și combaterea terorismului; Legea nr.241 din 20-10-2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane; Legea nr.105 din 16.05.2008 cu privire la protecția martorilor și altor participanți în procesul penal.

3) Legi transversale activității speciale de investigații: Legea nr.112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a RM; Legea nr.618 din 31.10.1995 cu privire la securitatea statului; Legea nr.245 din 27.11.2008 cu privire la secretul de stat; Legea nr.133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal; Legea nr. 982-XIV din 11.05.2000 privind accesul la informație; Legea nr. 241-XVI din 15.11.2007 privind telecomunicațiile; Legea nr.325 din 23.12.2013 privind evaluarea integrității instituționale; Legea nr.269 din 12.12.2008 privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (poligraf); Legea nr.235 din 17.11.2017 cu privire la înregistrarea genetică judiciară.

Cadrul normativ al investigațiilor speciale nu ar fi complet fără să facem referință și la actele normative subordonate legii, menirea cărora este să detalieze în limite legale anumite aspecte legate de activitățile subiecților individuali ai activității speciale de investigații. Aceste acte stau la baza delimitării împuternicirilor serviciilor speciale de investigații, determină sarcinile funcționale, concretizează drepturile și obligațiile acestora. Din această categorie de acte fac parte: Regulamentul cu privire la importul, exportul, proiectarea, producerea și comercializarea mijloacelor tehnice speciale destinate pentru obținerea ascunsă a informației; Clasificatorul mijloacelor tehnice speciale destinate pentru obținerea ascunsă a informației, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.100 din 09.02.2009; Regulamentul privind modul de organizare și efectuare a măsurilor speciale de investigații în rețelele de comunicații electronice, aprobat prin Ordinul MAI nr. 405 din 15.09.2020, etc.

Concluzionând cele relatate în această lucrare, vom pune în evidență cele mai esențiale aspecte necesare a fi considerate la abordarea normativității juridice a investigațiilor speciale.

Importanța subiectului analizat derivă din rigorile statului de drept, care impun ca orice restrângere a drepturilor persoanei să fie în mod obligatoriu prevăzută în lege. Or, investigațiile speciale prin natura și esența lor interferează, mai mult sau mai puțin, cu restrângerea unor drepturi și libertăți ale persoanei. Normativitatea juridică a investigațiilor speciale, după cum sugerează și titlul acestei lucrări, este garantul respectării drepturilor și libertăților persoanei în procesul de realizare a sarcinilor puse în fața practicienilor împuterniciți să acționeze într-un mod netraditional în ceea ce ține de combaterea criminalității și de apărarea securității statului și cetățeanului, a drepturilor și libertăților acestuia ca valori constituționale.

Menirea normativității juridice a investigațiilor speciale constă în reglementarea juridică a relațiilor sociale ce apar în cadrul transpunerii în practică a acestui gen de activitate. În urma reformelor juridice la care au fost supuse investigațiile speciale și a fuziunii unei părți a acestora cu procesul penal s-au format două tipuri de relații investigativ-speciale, unele realizându-se pe durata sau în cadrul procesului penal, altele în afara acestuia. Ca urmare, normativitatea juridică a

investigațiilor speciale s-a impus să fie divizată în două părți. Respectiv, investigațiile speciale efectuate în limitele procesului penal sunt reglementate exclusiv de Codul de procedură penală, Constituție și actele internaționale relevante, iar investigațiile speciale efectuate în afara procesului penal sunt reglementate de Legea nr.59/2012 cu privire la activitatea specială de investigații, Constituție și actele internaționale relevante, precum și de alte acte normative la care s-a făcut referință în lucrare.

Atât în Legea nr.59/2012, cât și în Codul de procedură penală accentul reglementării juridice este pus pe măsurile speciale de investigații ca instrumente de culegere a informațiilor necesare pentru realizarea sarcinilor activității speciale de investigații. Reducerea din potențialul realizării măsurilor speciale de investigații este direct proporțională cu reducerea capacității practicianului de a-și îndeplini sarcinile de serviciu. Astfel, reglementarea juridică a măsurilor speciale de investigații se impune să fie, pe de o parte, clară, laconică și cu garanții suficiente de respectare a drepturilor și libertăților persoanei, iar, pe de altă parte, să ofere practicianului suficientă libertate de acțiune și creativitate pentru îndeplinirea misiunilor înaintate. Căci, fără doar și poate, activitatea specială de investigații constituie o formă creativă de combatere a criminalității și de asigurare a securității statului și cetățeanului.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Sida A., Berlingher D. *Teoria generală a dreptului*. Ed. a 3-a, rev. - Arad: „Vasile Goldiș” University Press, 2006. 232p. ISBN 973-664-065-5.
2. Белякович Е.В. *Понятие и пределы правового регулирования* // Сибирский юридический вестник. 2006. №4.
3. Мальцагов И.Д. *Некоторые проблемы правового регулирования проведения оперативно-розыскных мероприятий по раскрытию преступлений* // Закон и право. 2019. №2.
4. Ходанов А.И., Мокров Г.В. *Некоторые вопросы правового регулирования оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел* // Закон и право. 2019. №3.
5. Чечётин А.Е. *Обеспечение прав личности при проведении оперативно-розыскных мероприятий: монография*. СПб.: Изд-во СПб ун-та МВД России, 2016. – 232 с.
6. Proiectul de Lege pentru modificarea unor acte normative (privind activitatea specială de investigații). [citat 11.10.2022]. Disponi-

- bil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/nu_438_mj.pdf.
7. Glavan, Boris. *Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări: Studiu monografic*. Chișinău: 2022 (Print-Caro). – 475 p.: ISBN 978-9975-135-63-4.
 8. Hotărârea Guvernului nr. 1025 din 14 septembrie 2004 cu privire la aprobarea Nomenclatorului specialităților științifice.
 9. Hotărârea Guvernului Nr. 199 din 13-03-2013 cu privire la aprobarea Nomenclatorului specialităților științifice.
 10. Шумилов, А.Ю. *Курс основ оперативно-розыскной деятельности: учебник для вузов*. 3-е изд., доп. И перераб. М.: Издательский дом Шумиловой И.И., 2008. – 391 с. (Библиотечка студента, курсанта и слушателя). ISBN 978-5-89784-140-0.
 11. Халиков А.Н. *Правовые основы оперативно-розыскной деятельности. Курс лекций*. М., 2007. – 304 с.
 12. Glavan B., *Relationship between special investigation measures and criminal prosecution actions in the legal regulation of the Republic of Moldova*. «Bulletin of the academy of law enforcement agencies» Scientific Journal № 3 (21) 2021. Committee for Communications, Informatization and Information of the Ministry on Investments and Development of the Republic of Kazakhstan. p.63-69.
 13. Didâc V., Căpățici M., Cușnir V., Moraru V. *Tactica criminalistică. Activitatea operativă de investigații*. Chișinău: Elan poligraf, 2009. 344 p. ISBN 978-9975-66-093-8.
 14. Moraru V. *Reglementarea juridică a activităților operative de investigații*. Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. 2004, nr.7, pag.255.
 15. Cușnir V., Glavan B. *Activitatea specială de investigații și actele de constatare: aspecte comune și delimitări*. Materialele conferinței științifico-practice naționale „Probleme actuale privind respectarea dreptului omului în procesul penal și activitatea specială de investigații” din 10 noiembrie 2022. Chișinău, p. 12-26.
 16. Атмажитов В.М., Бобров В.Г. *Современное состояние и основные направления развития теории оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: научный доклад / В.М. Атмажитов, – М., 2001. – 24 с.*
 17. Парманасов А.Д. *Законодательное регулирование оперативно-розыскной деятельности в странах – участниках Евразийского экономического союза (по материалам органов внутренних дел): дис ... канд. юрид. наук / А.Д. Парманасов. – СПб., 2018. – 263 с.*
 18. Чечётин А.Е. *Актуальные проблемы теории оперативно-розыскных мероприятий: монография / А.Е. Чечётин. – М., 2006. – 180 с.*
 19. Железняк Н.С. *Содействие граждан оперативным подразделениям органов внутренних дел: Дис. ...д-ра юрид. наук. М., 2002. 180 с.*
 20. Омелин, В.Н. *О системе оперативно-розыскных мероприятий / В.Н. Омелин // Актуальные проблемы теории оперативно-розыскной деятельности: сборник научных трудов / под общ. ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского. – М., 2017. – С. 188-206.*
 21. Батаев, И.А. *Уголовно-процессуальный аспект использования результатов оперативно-розыскной деятельности: учебное пособие / И.А. Батаев. – Ижевск, 2004. – 124 с.*
 22. Закон Украины от 18.02.1992 № 2135-XII „Об оперативно-розыскной деятельности”.
 23. Закон Республики Казахстан от 15 сентября 1994 года № 154-XIII „Об оперативно-розыскной деятельности”.
 24. Legea nr.51 din 29.07.1991 privind securitatea națională a României.
 25. Dosarul 1re-1425/08 Curtea Supremă de Justiție.

26. Аتماжитов В.М., Бобров В.Г. *О законодательном регулировании оперативно-розыскной деятельности: научный доклад*. М., 2003. 24 с.
27. Железняк Н.С. *К вопросу о соотношении оперативно-розыскных мероприятий и оперативно-розыскной деятельности // Оперативно-розыскные мероприятия: актуальные вопросы теории и практики: Материалы научно-практического семинара*. М.: Академия управления МВД России, 2005. - С. 27-31.
28. Омелин В.Н. *О дополнении определенного законом перечня оперативно-розыскных мероприятий // Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление*. 2017. № 4. С. 11 - 13.
29. Закон Республики Беларусь от 15 июля 2015 г. № 307-З «Об оперативно-розыскной деятельности».

DESPRE AUTORI

Boris GLAVAN,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Secretar Științific al Senatului
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: gba74@rambler.ru,
e-mail: boris.glavan@mai.gov.md,
ORCID ID: 0000-0002-3838-4308*

Ghennadi CALCAVURA,

*doctorand,
asistent universitar
al Catedrei „Activitate specială
de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: ghenadie.calcavura@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5466-3588*

CZU 343.12

DOI 10.5281/zenodo.7885646



Valeriu CUȘNIR,
dr. hab., prof. univ.
PhD,
University Professor



Natalia SECRIERU,
drd.
PhD student

PORNIREA ȘI ÎNCETAREA URMĂRIRII PENALE: EVOLUȚIA REGLEMENTĂRIILOR ÎN DREPTUL ROMÂNESC

*Ideea dreptului străbate de la un capăt la altul istoria, iar viața lăuntrică a popoarelor nu poate fi bine înțeleasă fără cercetarea așezămintelor lor, care toate se întemeiază pe reglementări și rapo-
turi juridice, relevarea lor având importanță pentru cunoașterea științifică.*

*Examinarea împrejurărilor și a condițiilor de timp, a contextului social-istoric în care a fost ela-
borată o normă de drept apare ca necesară nu numai pentru a dezvălui cât mai deplin intenția
legiuitorului în momentul elaborării normei, dar și pentru că, prin trecerea timpului, apar uneori și
notabile modificări ale sensului unor noțiuni sau concepte utilizate, la un moment dat.*

*Cuvinte-cheie: stat, drept, lege, infracțiune, procedură penală, proces penal, acțiune penală,
urmărire penală, începerea urmăririi penale, încetarea urmăririi, Cod de procedură penală.*

STARTING AND ENDING THE CRIMINAL PROSECUTION: THE EVOLUTION OF THE REGULATIONS IN ROMANIAN LAW

*The idea of law crosses history from one end to the other, the inner life of peoples cannot be
well understood without researching their settlements, all of which are based on legal regulations
and relationships, their revelation having importance for scientific knowledge.*

*Examining the circumstances and conditions of time, the social-historical context in which
a legal norm was developed appears to be necessary not only to reveal as fully as possible the
intention of the legislator at the time of the development of the norm, but also because, through
the passage of time, sometimes appear and notable changes in the meaning of some notions or
concepts used, at a given time.*

*Keywords: state, right, law, crime, criminal procedure, criminal process, criminal action, crim-
inal prosecution, initiation of criminal prosecution, termination of prosecution, Code of Criminal
Procedure.*

Introducere. Din perspectivă istorică se poate spune că suveranitatea puterii de stat ca fenomen social-politic a apărut cu mult înainte

de cristalizarea sa ca noțiune teoretică, în urma unei profunde necesități istorice, reflectând caracteristicile fundamentale ale statului: autori-

tate supremă exercitată pe un anumit teritoriu, dreptul exclusiv de a se organiza de sine stătător, de a elabora și impune la nevoie, prin forța sa de constrângere, norme juridice obligatorii pentru întreaga societate.

Fără putere nu poate exista nici organizare socială și nici ordine, puterea sprijinind ordinea fundamentală a societății și organizarea socială în cadrul ei, în toate epocile istorice.

Sub aspect istoric, puterea politică și relațiile de putere politică nu au existat dintotdeauna. Ele au apărut pe o anumită treaptă de evoluție a omenirii, odată cu procesul trecerii de la faza comunităților naturale, instinctiv constituite, la faza de societate [1, p.38].

Discuții și opinii.

Autorul Liviu P. Marcu în lucrarea „Istoria dreptului românesc” a remarcat, că o primă reglementare a procedurii penale au cunoscut Țările Române înainte de constituirea statelor medievale, și anume în cadrul obștii sătești ce dispunea de organe menite să judece și pricini penale, și civile. După formarea statului medieval, domnia, în tendința de centralizare a puterii, a dat în competența dregătorilor domnești teritoriali (pârcălabi, sudeți, căpitani de județ, bani de județ, ispravnici) pricinile penale, rezervându-și ei, marelui ban și marilor vornici judecarea infracțiunilor mai grave („vini mari”). Înlocuirea judecății obștești cu cea domnească s-a făcut treptat. Domnia a îngăduit, în continuare, exercitarea jurisdicției organelor obștilor sătești, limitându-i dreptul de a judeca pricini penale; hotărârile acestor organe au fost supuse apelului la domnie până în secolul al XVIII-lea [2, p.136].

În aceeași monografie *autorii au menționat*, că procedura penală medievală în Țările Române întrunea următoarele caracteristici:

a) normele juridice după care se desfășoară procesul penal, atât în cadrul obștii, cât și înaintea domnului erau nescrise, fiind stabilite prin obiceiuri;

b) nu se redactau acte scrise cu ocazia instrumentării procesului penal;

c) dregătorii judecau atât pricinile penale,

cât și pe cele civile, neexistând instanțe penale speciale;

d) un început de diferențiere se observă cu privire la executare, armașii aducând la îndeplinire hotărârile penale, iar apozii pe cele civile. De asemenea, cei condamnați în penal își exercitau pedepsele în ocnă, temniță, „grosuri”, pe când debitorii insolvabili erau ținuți numai la arest;

e) acuzația putea fi pornită de către partea vătămată sau din oficiu de către dregătorii competenți;

f) cercetarea se făcea de obicei de către judecătorul ce soluționa pricina;

g) mijloacele de probă folosite cu predicție erau martorii și jurătorii;

h) procedura de judecată se desfășura, de regulă, public.

În Transilvania, procesul penal putea fi pornit în cazuri grave și *din oficiu*; chemarea la judecată cuprindea elemente similare procesului civil, iar procedura accelerată a funcționat în ambele categorii de cauze. Probele în penal puteau fi scrise și orale; la acestea se adăugau jurătorii, ordaliile, mărturisirea inculpatului și tortura. Stăpânirea austriacă a introdus un sistem de drept și procedură penală mai detaliat, destinat să reprime nemulțumirea crescândă față de povara fiscalității excesive; fenomenul a fost similar celui din Moldova și Țara Românească când, sub domniile fanariote, în secolul al XVIII-lea, creșterea continuă a sarcinilor fiscale a dus la agravarea situației producătorilor direcți și la înăsprirea pedepselor.

Grațierea a fost practică încă de la începutul epocii medievale; dreptul de grațiere individuală aparținea șefului statului și unor faturi superioare celui care pronunțase sentința; *amnistia* a apărut numai spre sfârșitul perioadei medievale, formând un drept exclusiv al șefului statului. În Transilvania merită să fie menționate succesivele amnistii acordate de împărații austrieci dezertorilor care se întorceau la vetrele lor după ani de pribegie [2, p.137-138].

Autorul Gheorghe Cronț remarcă că, în

sistemul transilvănean, procesul judiciar se putea încheia uneori, atât în materia civilă, cât și în materia penală, printr-o *tranzacție* între părți, intervenită în cursul procesului, după începerea acestuia, dar înainte de pronunțarea sentinței: „Însă între timp oricare din părți ar voi, poate să se împace”, glăsuiește textul constituției din 4 august 1298, care reglementează un obicei mai vechi. Inițial, tranzacția a fost condiționată de permisiunea judecătorului (care pierdea partea din pedeapsa bănească pe care ar fi fost cazul s-o hotărăscă); ulterior, judecătorul nu a mai putut prohibi tranzacția, în schimb încasa cu această ocazie o sumă denumită *iudicium pacis*, al cărei quantum, până atunci variabil, a fost fixat în 1351 la maximum la 3 mărci; în 1435 a fost abolită și încasarea acestei sume, părțile fiind libere să se împace fără nicio condiție. Tranzacția se putea încheia fie în fața judecătorului, fie în fața unor *loca credibilia*; în cel de-al doilea caz, actul încheiat trebuia prezentat instanței. Executarea tranzacției era asigurată prin prevederea unor pedepse, de regulă amenzi, pentru cazul încălcării. Inițiativa tranzacției putea aparține și instanței. Efectuarea ei avea loc, de regulă, prin intermediul unor conciliatori. E de menționat, pentru Transilvania, ca tranzacție în penal cea încheiată la 25 iunie 1274 la Alba-Iulia, în fața voievodului Transilvaniei și din inițiativa acestuia, prin mijlocirea unor conciliatori, cu plata unui *iudicium pacis* de 25 de mărci [3, p.419].

Nici *principiul autorității lucrului judecat* nu-și face apariția în Principate decât la începutul secolului al XIX-lea. Hotărârile judecătorești pronunțate de un domnitor, chiar rămase definitive, puteau fi declarate fără valoare de domnitorul următor, procedând la o nouă judecată [3, p.417].

În mod similar opinează și *autorul Dan Top*, care susține că hotărârile pronunțate nu aveau puterea lucrului judecat. Nu exista apel, partea nemulțumită de hotărâre putea redeschide procesul la aceeași instanță sau la o instanță superioară, sfatul domnesc și domnul țării [1, p.130].

În epoca feudalismului dezvoltat „legea țării” a fost principalul izvor de drept, dar în paralel s-a aplicat și dreptul scris, în forma pravilelor bisericesti și laice sau a codificării unor obiceiuri juridice.

Obiceiul tradițional, format într-o perioadă istorică îndelungată, în procesul constituirii și consolidării relațiilor feudale, a fost până în secolul al XV-lea unicul izvor de drept.

În Transilvania, față de încercările nobilimii celor trei națiuni privilegiate de a impune noi reglementări, românii și-au apărat vechile obiceiuri juridice; mai mult, chiar au reușit să impună codificarea și publicarea lor, dându-le astfel o formă scrisă, așa cum a fost cazul Statutelor Țării Făgărașului.

Începând din secolul XV-lea, promovând o politică de centralizare tot mai accentuată a statului, domnitorii, cu sprijinul bisericii, au introdus legislația scrisă care oferea posibilitatea introducerii unor noi reglementări pe întregul cuprins al statului, în toate domeniile vieții sociale și economice.

Pravilele adoptate în epoca feudalismului dezvoltat au avut izvoare comune, ceea ce a contribuit la accentuarea caracterului unitar al dreptului nostru [4, p.126].

În concepția autorilor *Emil Cernea și Emil Molcuț*, instanțele de judecată erau laice și bisericesti.

Activitatea judiciară era marcată de confuzia atribuțiilor judecătorești și administrative și de inexistența specializării instanțelor, toate procesele, indiferent dacă erau civile sau penale, fiind soluționate de aceiași dregători.

În domeniul dreptului penal, acțiunea era intentată fie de către victimă, fie de către o altă persoană (părinte pentru copil, soț pentru soție). În anumite cazuri (hiclenie, calpuzanie) denunțarea era obligatorie.

Pravilele prevedeau ca mijloace de probă: înscrisurile, martorii, jurământul, expertizele. Judecătorul avea dreptul să aprecieze mărturiile în funcție de condiția socială a persoanelor.

Partea nemulțumită de soluția dată se

putea adresa unui judecător superior, cu toate că sistemul apelului nu se constituie încă.

Unele progrese s-au realizat în direcția recunoașterii prescripției acțiunii. Astfel, acțiunea pentru valorificarea creanțelor se prescria în 30 de ani. Și în dreptul procesului penal s-a introdus termene de prescriere a acțiunii (furt – 5 ani, rănire – 10 ani) [4, p.133-134].

Corespunzător organizării celor două state române existente în epoca regimului turco-fanariot, societatea românească s-a dezvoltat atât în cadrul ordinii juridice, întemeiată pe vechiul drept românesc cutumiar (nescris), cât și pe baza legislației scrise noi. Epoca acestor mari prefaceri legislative pregătea astfel trecerea, odată cu marele evenimente revoluționare din prima jumătate a secolului al XIX-lea, de la sistemul dreptului feudal român la sistemul dreptului român modern.

Legiuirile apărute în epoca regimului turco-fanariot sunt variate și îmbracă forma reformelor, pravilelor, codurilor, manualelor juridice etc. În acest cadru larg se regăsesc reformele lui Constantin Mavrocordat.

În literatura de specialitate majoritatea autorilor au remarcat faptul, că reforma judiciară a lui Constantin Mavrocordat a adus dreptului procedural din Țara Românească și Moldova schimbări importante [5, p.333; 6, p.92; 7, p.177].

Unele instituții din perioada anterioară dispar, cele mai multe se mențin și se ivesc altele noi. La cele care se mențin, este de observat că, alături de numeroase caracteristici ce continuă să existe, apar precizări, dezvoltări și inovații introduse prin hrisoave domnești, legi sau proiecte de legi. *Câteva mari hrisoave din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, proiectele de cod ale lui M. Fotino (1765, 1766, 1777), Pravilniceasca condică* întocmită în Țara Românească la porunca domnitorului Alexandru Ipsilanti în 1775 și aplicată începând cu anul 1780; *Manualul lui Donici* (1814) ce s-a aplicat în Moldova până în 1833, *Codul Calimach (Codica țivilă a Moldovei din 1817)*, inspirat nu numai din legiuirile romano-bizantine și obiceiul pământului, ci și din Codul civil al lui Napoleon

din 1804 și din cel austriac din 1811, *Leguirea Caragea* întocmită și publicată în anul 1818, care deși se caracteriza printr-un puternic spirit conservator, adoptă în câteva domenii unele reglementări juridice din Codul lui Napoleon [2, p.167].

Dan Țop susține în lucrarea sa că, *Pravilniceasca condică* întocmită în Țara Românească la porunca domnitorului Alexandru Ipsilanti în 1775 și aplicată începând cu anul 1780, este primul cod de sinteză pus în vigoare în Țara Românească. Denumirea de Pravilnicească condică este convențională, căci ea s-a numit în limba greacă „Sintagmation nonicon”, iar în traducere românească „Mica rânduială juridică”. De mici proporții, 40 de titluri și 220 de puncte sau articole, ea se referă în special la organizarea instanțelor și la procedura de judecată, texte alături de care întâlnim și reglementări de drept civil, la organizarea administrativă și la raporturile dintre boieri și țărani.

Pravilniceasca condică s-a aplicat până la adoptarea Codului Caragea în 1818, dar a fost abrogată abia în 1865, când a intrat în vigoare Codul civil român.

Leguirea Caragea a fost întocmită și publicată în anul 1818 din ordinul domnitorului Ioan Gheorghe Caragea. Principalii autori ai codului au fost Antonie Hristopol și logofătul Nestor, stadiul final bucurându-se de aportul stolnicilor Constantin și Ioniță Băleanu. Este tot un cod general de 630 de paragrafe, peste care se juxtapuneau patru coduri specializate: civil, părțile 1-4 (despre obraze, lucruri tocmită); drept penal, partea a 5-a intitulată „vini”; procedură penală și civilă în partea a 6-a, intitulată „ale judecăților”.

Sub domnia lui Alexandru D. Ghica, în anul 1841 s-au alcătuit și s-au publicat două condici: una de procedură criminalicească și alta criminalicească, adică de drept penal. În anul 1851 s-a alcătuit Condica criminalicească cu procedura ei. Tot după modelul francez, în anul 1852 este promulgată și Condica penală obștească cu procedura ei, retipărită în 1861 și 1871, care a rămas în vigoare până în anul 1875.

Codul Calimach sau Condica țivilă a Moldovei a fost elaborat de mai multe comisii de juriști formate în anul 1831 la inițiativa domnitorului Scarlat Calimach. Fiind o condică civilă sau „polițienească”, aceasta constituie un adevărat cod de ramură.

O revizuire a Codului a avut loc în 1837 și ulterior în 1861, cu participarea lui Mihail Kogălniceanu, rămânând în vigoare până în anul 1865.

Sub domnia lui Mihai Șuțu, în anul 1820 s-a tipărit procedura penală, iar sub aceea a lui Ioniță Sandu Sturza, în 1826, *Criminaliceasca condică*.

Condica Criminală din Moldova a făcut distincție între faza instrucțiunii penale unde sesizarea infracțiunilor, cercetarea și strângerea de dovezi și anunțarea situației revenea zapciilor, și faza de judecată, unde judecătorul era obligat prin lege să cerceteze cauza, nemijlocit și în amănunt [1, p.147].

Autorul *Alexandru Herlea* în monografia sa remarcă că procedura penală în fața judecății avea loc între „prigonitoarele părți”, în temeiul jalbei sau al acțiunii jeluitorului pentru supunere la pedeapsă a pârâtului; prezentarea părților și martorilor se comunica prin porunca de înfățișare, iar hotărârile Curții apelative și ale Înaltei curți se puneau în executare de către domnitor în Țara Românească. După apelație partea nemulțumită mai avea și calea recursului, numită nimicire, ea constând în desființarea unei hotărâri și trimiterea pricinii spre de iznoavă cercetare. Aveau dreptul de a face recurs: procurorul, osânditul și jeluitorul. Termenul de intentare a recursului era de trei zile. Motivele de recurs erau: instanță necompetentă, nerespectarea legii, instanța nu a pus în executare hotărârea, hotărârea dată în apel de un judecător care a judecat și în prima instanță, hotărârea a fost semnată de un judecător ce nu a fost prezent la toată cercetarea pricinii.

După ce hotărârea penală a rămas definitivă, se permitea revizuirea în cazurile în care: 1) existau două persoane condamnate pentru

aceeași crimă, fără ca hotărârile să fie conciliante; 2) au apărut probe noi, necunoscute în momentul hotărârii; 3) victima într-o infracțiune de omucidere se constată a fi în viață; 4) martorii pe baza cărora s-a dat hotărârea au fost ulterior condamnați pentru mărturie mincinoasă în procesul respectiv. Cererea de revizuire se adresa domnitorului care, pe baza raportului Departamentului dreptății, încuviințează re-judecarea; până la darea noii hotărâri, vechea hotărâre se suspendă.

Cercetarea de iznoavă era o reluare a judecății întrerupte din cauza lipsei de probe sau o revizuire a unei hotărâri definitive, când ulterior s-au descoperit fapte noi sau complici necunoscuți în timpul judecării inițiale, dacă între timp fapta penală nu s-a prescris [5, p.353].

Revoluția din 1821 s-a produs pe un fond de agitație și un context general, care avea la bază o adâncă stare de nemulțumire pricinuită de un regim social-politic detestat de întreaga societate, în ce privește Principatele Române, dar și într-un climat de nemulțumire ce dăinuia și în alte țări europene.

Important a fost și faptul că a apărut o personalitate capabilă de a conduce o acțiune revoluționară în Țara Românească, slugerul Tudor Vladimirescu [7, p.187].

De la 28 ianuarie până la 27 mai 1821 puterea politică a fost deținută de către Tudor Vladimirescu și armata revoluționară, constituită în Adunarea poporului. După ce armata de voluntari s-a stabilit la București, Tudor Vladimirescu a recunoscut Divanul boieresc ca organ al administrației țării, urmând ca acesta, prin aparatul de care dispunea, să-i aducă la îndeplinire dispozițiile. Recunoașterea Divanului avea, în concepția lui Tudor Vladimirescu, un caracter temporar, până la organizarea aparatului de stat pe baze noi. Într-adevăr, din actele adoptate de către mișcarea revoluționară rezultă că Tudor Vladimirescu intenționa să introducă un regim constituțional modern, întemeiat pe principii și instituții avansate [4, p.161].

În opinia lui *Dan Țop*, accelerarea procesului de descompunere a feudalismului și al

ascensiunii capitalismului a dus la accentuarea legii scrise față de obiceiurile tradiționale, consacându-se principiul legalității, prin impunerea respectării normelor de drept de toate persoanele, indiferent de poziția lor socială sau politică.

Încep să se întrevadă începuturile unui sistem de drept, bazat pe deosebirea tot mai netă între dreptul public și cel privat. Din punct de vedere al conținutului, dreptul acestei perioade se caracterizează prin identitatea sa în ambele țări române [1, p.155].

În mod similar opinează cercetătorii *Emil Cernea și Emil Molcuț*, care susțin că o caracteristică a dreptului acestei perioade constă în modernizarea formei sale prin elaborarea de noi coduri, care să vină în completarea celor anterioare și să contureze începuturile unui sistem de drept [4, p.171].

În materia procedurii penale aspecte noi privesc *acțiunea*, care nu mai trebuia susținută prin jurământ și era supravegheată de către procuror. De asemenea, se garanta inviolabilitatea persoanei prin introducerea mandatului de arestare și a obligației de a se proceda la cercetarea celui arestat în termen de 24 de ore de la aducere.

Realizată sub semnul ideilor revoluționare de la 1848, prin lupta poporului român, Unirea de la 1859 a deschis o nouă pagină a istoriei, prin formarea statului național modern.

Unirea Principatelor Române, realizată prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, a constituit prin ea însăși un act de curaj și de demnitate națională, dar pentru ca acest act să fie valorificat până la capăt au fost necesare eforturi uriașe de consolidare pe plan intern și internațional. Lupta pentru desăvârșirea Unirii a durat mai mulți ani, la capătul căroră, prin voința poporului condus de marele reformator care a fost Cuza, statul național român modern era de acum constituit [4, p.194].

Or, cea mai marcantă perioadă, în sensul dezvoltării legislației românești, este cea a domniei lui Alexandru Ioan Cuza. În acest sens este de arătat că reformele întreprinse de

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza (după Unirea Principatelor Române din 1859) au condus la adoptarea, la 30 octombrie 1864, a Codului penal român, iar la 2 decembrie a aceluiași an, a Codului de procedură penală, ambele intrate în vigoare la 1 mai 1865. În anul 1873 a fost adoptat Codul justiției militare, care a suferit importante modificări în 1881, iar la 6 ianuarie 1884 a fost publicat Codul de justiție special pentru corpul marinei (Codul justiției marine).

Deopotrivă cu Codul penal și Codul de procedură penală, legislația penală românească beneficia de un șir de alte legi care serveau drept bază justiției penale în Vechiul Regat, printre care amintim (în ordine cronologică): Legea pentru formarea Curților cu Jurați din 16 iulie 1868; Legea poliției rurale din 25 decembrie 1868; Legea asupra regimului închisorilor din 1 februarie 1874 și regulamentele referitoare la această instituție (Regulamentul general pentru arestul preventiv din 14 mai 1874; Regulamentul general al casei centrale de corecție pentru minori din 14 mai 1874; Regulamentul general pentru penitenciarele centrale din 24 mai 1874; Legea jandarmeriei rurale din 1 septembrie 1893; Legea pentru organizarea poliției generale a Statului din 1 aprilie 1903; Regulamentul pentru organizarea serviciului polițienesc la orașe din 14 septembrie 1904; Legea pentru organizarea corpului jandarmeriei din 25 martie 1908; Legea privitoare la instrucțiunea și judecarea în fața instanțelor corecționale a flagrantelor delictes ș.a.

Prin adoptarea acestor legi s-a constituit, în linii generale, un sistem de drept național (burghez), s-a creat cadrul juridic necesar pentru dezvoltarea celor mai moderne legislații în materie, introducându-se norme și instituții juridice dintre cele mai moderne, iar opera legislativă a lui Alexandru Ioan Cuza a plasat România în rândul țărilor cu cea mai înaintată legislație.

Dumitru V. Firoiu, în monografia sa concepe că *Codul de procedură penală (Codicele de procedură criminală)*, elaborat în timpul lui Alexandru Ioan Cuza, are ca izvor de inspirație,

în mare parte, *Code d'instruction criminelle al Franței (1808)*.

Două au fost modificările cele mai importante, suferite de acest Cod până la Primul Război Mondial. Prima a fost făcută printr-o *Lege din 15 martie 1902*, privitoare la libertatea individuală, care a conferit inculpatului, între altele, dreptul de a avea un apărător în cursul instrucției și de a comunica cu el; cea de-a doua modificare s-a realizat prin *Legea privitoare la instrucțiunea și judecarea în fața instanțelor corecționale a flagrantelor delict (Micul parchet), din 13 aprilie 1913*. Legea s-a referit la instrucția și judecarea flagrantelor delict săvârșite în orașele reședință de județ, în gări, porturi și bâlciuri ce țineau de aceste orașe, „chiar atunci când acele gări, porturi și bâlciuri ar fi situate în afară de raza orașului”.

Elementul esențial al acestei modificări îl constituie competența pe care o primește Ministerul Public de a face instrucția și de a emite mandat de arestare, cu mențiunea că atunci când procurorul va găsi cu cale, va trimite pe cel interogat (prins în flagrant delict pentru un fapt pedepsit cu închisoare corecțională) de îndată, potrivit competenței, înaintea tribunalului sau a judecătoriei de ocol a orașului de reședință a tribunalului, spre a fi judecat chiar în aceeași zi [8, p.207-208].

Codul este compus din două mari părți: cartea I-a reglementează *descoperirea, urmărirea și instrucția infracțiunilor*, iar cartea a II-a *judecarea proceselor*.

Descoperirea infracțiunilor revenea ofițerilor de poliție judiciară. Ei strângeau probele referitoare la infracțiunile săvârșite și dacă socoteau că sunt întrunite elementele unei infracțiuni, înaintau dosarul procurorului, care se ocupa de procedura urmăririi infractorului. În anumite cazuri, pe care le găsea mai complicate, procurorul înainta cauza respectivă unui judecător de instrucție care proceda la o anchetă numită instrucție. După efectuarea urmăririi sau, după caz, a anchetei, procurorul putea sesiza instanța de judecată [4, p.208].

În mod similar își exprimă punctul de ve-

dere și alți autori: *Dan Țop, Emil Cernea, Emil Molcuț, Marian Cicerone Gavrilescu, Octavian Burcin, Anca Roxana Gavrilescu, Ion Gheorghiu Brădeț, Elena Aramă, Mihai Tașcă*.

Ion Gheorghiu Brădeț opinează că procesul penal cuprindea două faze: *cea premergătoare judecării (descoperirea, urmărirea și instrucția) și cea a judecării*. În faza judecării, Codul din 1865 a introdus reguli moderne: publicitatea și contradictorialitatea dezbaterilor judiciare. În virtutea acestor reguli moderne instanța administra probele solicitate de părți, în scopul aflării adevărului judiciar [6, p.118].

Liviu P. Marcu consideră că fazele procesului penal erau *instrucția prealabilă* ce cuprindea primele cercetări, urmărirea și instrucția propriu-zisă, și *faza judecării*, împărțită în judecata în prima instanță și cea cu folosirea căilor de atac. Cu excepția instrucției propriu-zise, desfășurată sub influența principiilor *procedurii inchizitoriale*, toate celelalte faze ale procesului penal erau guvernate de principii ale *procedurii acuzatoriale* [2, p.204-205].

Alexandru Herlea și Ion Gheorghiu Brădeț în monografiile sale susțin că una din instituțiile procesuale care a cunoscut modificări sub influența doctrinei juridice din acea vreme a fost *acțiunea penală*. În conformitate cu dispozițiile Codului de procedură penală din 1865, prin *acțiune* se înțelegea facultatea de a recurge la autoritatea judecătorească spre a obține recunoașterea unui drept violat și asigurarea restabilirii lui prin mijloace legale. În acest sens, s-a pornit de la realitatea conform căreia drepturile acordate sau recunoscute de lege pot fi uneori violate. În consecință, legiuitorul trebuia să instituie autorități judecătorești și să dea mijloacele pentru ca aceste violări să fie pedepsite. În fapt, exercițiul acțiunii se realiza prin chemarea în judecată a celui vinovat, prin susținerea procesului, prin declararea de apel etc., sediul materiei aflându-se, de asemenea, în procedura penală.

Legiuitorul timpului a făcut distincția între acțiunea publică și cea privată. Astfel, întrucât orice infracțiune produce o tulburare a

ordinii publice sau sociale, ea dădea naștere la o acțiune publică (penală) în fața instanței de judecată, chemată a constata faptul socialmente periculos și a aplica sancțiunea împotriva infractorului. Dar, în cele mai multe cazuri, orice infracțiune, pe lângă tulburarea socială, leza și interesele persoanei, victimă a faptului socialmente periculos. Pe lângă acțiunea publică, infracțiunea dădea naștere unei acțiuni private, care avea drept scop repararea prejudiciului cauzat. Dintr-un fapt civil dăunător nu izvora decât o singură acțiune, acțiunea de despăgubire, pe când cel penal dădea naștere întotdeauna la o acțiune publică (penală) și putea produce și o acțiune privată.

În sistemul procedurii penale române, acțiunea penală era încredințată unui corp de magistrați, cunoscut sub denumirea de *Ministerul Public*. Membrii acestui corp de magistrați erau liberi, în principiu, de a aprecia dacă este cazul de a pune sau nu în mișcare acțiunea publică.

Acțiunea publică se putea intenta ca urmare a unui *denunț* (aducerea la cunoștința Ministerului Public a oricărei încălcări a legii penale), *prin plângerea părții vătămate*, din *oficiu* și prin *ordinul scris* al superiorilor (procurorul general și ministrul justiției).

Acțiunea penală, odată pusă în mișcare de către Ministerul Public (prin investirea instanței competente) sau de către partea vătămată (prin acțiune directă), nu mai putea fi retrasă și nici nu se mai putea renunța la ea. Acțiunea penală (ca și cea civilă) se stinge prin hotărâre judecătorească (în ultimă instanță), într-unul din modurile prevăzute de lege (achitare, condamnare sau absolvire), împăcarea părților (în cazurile permise de lege) și prin prescripție (considerată drept mijlocul de a înlătura consecințele penale sau civile ale unei infracțiuni sau condamnări penale prin trecerea timpului prevăzut de lege).

Codul de procedură penală stabilea termenele de prescripție, după gravitatea infracțiunilor, cu sublinieri legate de momentul curgerii prescripției, al întreruperii prescripției și de efectele acestei întreruperi, precum și de

efectele prescripției. Legiuitorul a mai prevăzut cauzele speciale de stingere a acțiunii penale, cum ar fi amnistia și moartea inculpatului. În legătură cu acest ultim aspect, în doctrină s-au purtat discuții privind motivul stingerii acțiunii penale (imposibilitatea din partea celui decedat de a se mai apăra, sau faptul că pedeapsa, fiind personală, prin moartea inculpatului, nu se mai putea aplica). De asemenea, au fost prevăzute cauze speciale de stingere a acțiunii civile, cum ar fi tranzacțiunea și renunțarea sau desistarea [5, p.193-194; 6, p.131].

În mod similar opinează *Dumitru V. Firoiu*, care susține că Codul de procedură penală român a pornit de la principiul că orice infracțiune dă naștere la acțiune publică (acțiunea penală propriu-zisă), în înțelesul art.2 aceasta însemnând că avea „de obiect pedepsirea faptelor care vatămă ordinea socială” și poate produce o acțiune privată (acțiune civilă), care avea de obiect „repararea daunelor cauzate prin vreo infracțiune”.

În legătură cu titularul acestor acțiuni, acțiunea penală se exercita de funcționarii publici cărora legea le-a încredințat acest drept, iar acțiunea privată se putea urmări de cei care au suferit acele daune sau de reprezentanții lor (art.4).

Acțiunea publică se putea intenta, în condițiile bine stabilite de lege, fie în urma unei denunțări, fie în urma unei plângeri sau din propria inițiativă a funcționarului competent. Este de subliniat că plângerea nu putea fi opera decât a persoanei care direct sau indirect a suferit o vătămare în urma unei infracțiuni. Acțiunea publică (penală) se stinge prin moartea prevenitului, în timp ce acțiunea privată se putea exercita, în caz de moarte a prevenitului, și în contra reprezentațiilor săi.

Acțiunea penală lua sfârșit prin: *achitare*, când se recunoștea că fapta imputată nu avea ființă, sau că nu se putea face inculpatul răspunzător de ea; *absoluțiune*, când fapta imputată inculpatului nu cădea sub prevederile niciunui text de lege; *condamnare*, când și autorul, și ființa, și imputabilitatea legală a faptei

sunt constatate (art.10) [8, p.208-209].

Alexandru Herlea menționează că în Transilvania s-a aplicat, în domeniul procesului penal, mai întâi Codul de procedură penală austriac din 1853. Codul cuprins în Legea nr. XXXIII din 1896 a fost pus în aplicare în 1900, modificat de mai multe ori, în 1914 fiind elaborată Legea XIII, denumită „Novela procedurii penale”, care a rămas în vigoare până la terminarea Primului Război Mondial.

Spre deosebire de Codul de procedură penală din 1864, potrivit căruia acțiunea penală nu se putea revoca după punerea ei în mișcare, Codul din 1896 prevedea că acțiunea era revocabilă, bazându-se, în această materie, pe principiul oportunității, fără a o declara însă expres. Dacă procurorul își revoca acuzarea înainte de terminarea judecării, iar partea lezată nu o prelua în termenul prevăzut de lege, instanța nu mai putea judeca, trebuind să închidă procedura prin încheiere. Acuzarea publică era de ordine generală, iar cea privată era numai de excepție, și anume fie în cazurile limitativ enumerate de art.41, fie în cazurile când Ministerul Public nu ridică acuzarea sau se desista după ridicarea ei [5, p.193-199].

La fel și autorii *Liviu P. Marcu, Dumitru V. Firoiu* concep similar, că procesul penal în Transilvania s-a bazat pe *principiul acuzării*. „Instanțele judecătorești în cauze penale pot proceda numai în baza legii, dacă există acuzare”, acuzarea aparținând în principiu Ministerului Public. Când parchetul refuza să susțină acuzarea, lezatul avea dreptul să preia reprezentarea acuzării, devenind acuzator privat subsidiar, care nu era altul decât partea vătămată [2, p.205; 8, p.241-242].

În opinia cercetătorilor *Ion Gheorghiu-Brădeț, Marian Cicerone Gavrilescu, Octavian Burcin, Anca Roxana Gavrilescu*, în vremea Domnului Alexandru Ioan Cuza și din dispoziția acestuia s-a format sistemul de drept modern aparținând statului unitar național România. Cerință ferească a mersului societății românești pe calea progresului omenirii, opera legislativă a lui Alexandru Ioan Cuza a plasat România în

spațiul statelor europene civilizate și a deschis cale liberă întemeierii orânduirii democratice în țara noastră. Supuse unor cercetări laborioase din partea marilor profesori de drept și oameni de știință români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX (1859-1918), codurile de legi apărute în vremea și din dispoziția domnitorului Alexandru Ioan Cuza, au cunoscut perfecționări demne de prestigiul și autoritatea școlii juridice românești întemeiate de savanți ca: Dem. Alexandresco, Matei Cantacuzino, Nicolae Titulescu, Ioan Tanoviceanu, Vintilă Dongoroz ș.a. [6, p. 118; 7, p. 223]

În domeniul dreptului procesual penal, este de remarcat extinderea dispozițiilor Legii micului parchet din 1913 pe întreg teritoriu țării, prin dispozițiile legii din 1924 și prin circulara Ministerului Justiției din 1925 pentru extinderea pe teritoriul României a unor dispoziții de procedură penală referitoare la poliția judiciară, la atribuțiile ministerului public, la judecătorul de instrucție, la tribunalele corecționale ca instanțe de confirmare și infirmare a mandatelor de arestare.

În anul 1935 a fost adoptat un nou Cod de procedură penală, care a intrat în vigoare în 1937, preluând o serie de dispoziții din Codul penal de la 1864, ale Codului penal aplicat în Transilvania înainte de 1918 și inspirându-se din unele coduri străine, în special din cel de procedură penală italian din 1930. Codul a îmbrățișat sistemul procedural mixt, cercetarea, urmărirea și instrucția penală, aplicând principii ale sistemului inchizitorial, iar în faza de judecată sistemul acuzatorial [1, p.195].

Art.1 al Codului de procedură penală prevedea că „Orice infracțiune dă naștere la o acțiune penală și poate da loc totdeodată la o acțiune civilă”.

În art. 2 se stabilea că „Acțiunea penală are de obiect aplicarea pedepselor și a măsurilor de siguranță.

Acțiunea penală se exercită de Ministerul Public. El o pune în mișcare din oficiu, când nu este necesară o plângere sau o autorizare prealabilă.

În cazurile și condițiile prevăzute de lege, acțiunea penală mai poate fi pusă în mișcare și susținută de partea vătămată, de unele autorități, precum și de persoanele juridice autorizate în acest scop”.

Acțiunea publică odată pusă în mișcare de Ministerul Public, prin investirea instanței competente, sau de către partea vătămată prin acțiune directă, nu mai poate fi retrasă și nici nu se poate renunța la ea; ea nu poate lua sfârșit decât prin hotărâre judecătorească, într-unul din următoarele patru moduri prevăzute de lege, adică prin: **condamnare, achitare, încetarea urmăririi sau anularea urmăririi**.

Art.4 al Codului de procedură penală prevedea: „*Acțiunea penală ia sfârșit prin hotărârea instanței în fața căreia a fost dedusă, care poate pronunța condamnarea ori achitarea infractorului, încetarea ori anularea urmăririi penale*”.

I. Achitarea se pronunță:

1. Când se constată inexistența faptului imputat;
2. Când faptul nu a fost comis de cel învinuit;
3. Când faptul, deși imputabil, nu cade sub prevederile niciunui text de lege penală sau când unul din elementele infracțiunii lipsește;
4. Când există o cauză legală care înlătură responsabilitatea sau caracterul penal al faptului.

II. Încetarea urmăririi se pronunță când acțiunea penală este stinsă printr-o cauză legală.

III. Anularea urmăririi se pronunță când lipsește autorizarea sau plângerea prealabilă necesară, precum și în cazul când nulitatea este prevăzută de lege.

Vechiul Cod de procedură penală român prevedea numai 3 moduri pentru încetarea acțiunii penale: **achitarea, absolvirea și con-**

damnarea. Noul cod a suprimat „*absolvirea*” și a introdus alte două noi soluțiuni: încetarea urmăririi și anularea urmăririi.

Motivul acestei modificări, în ce privește absolvirea, e acela că această soluțiune, neavând o noțiune prea precisă în raport cu achitarea, instanțele judecătorești le confundau și în fapt pronunțau numai achitarea și niciodată absolvirea; iar în ceea ce privește celelalte două soluțiuni introduse, acest lucru s-a făcut pentru că de fapt ele existau în practică, așa că legea a consfințit soluțiunile indicate de jurisprudență [9, p.126-128].

Noțiunea de „urmărire penală” este proprie reglementării românești, fiind, se pare, o consecință a caracterului unitar al fazei procesuale respective și nu în ultimul rând a modalităților unice în care se realizează această activitate.

Însă urmărirea penală poate avea și o compunere complexă, exemplu fiind Codul de procedură penală din 1936, potrivit căruia urmărirea penală putea fi formată din prime cercetări sau instrucție ori din parcurgerea ambelor etape. Pe de altă parte între sensul actual și cel anterior există diferențe de conținut, dat fiind faptul că în terminologia codului din 1936 „urmărirea” echivala cu punerea în mișcare a acțiunii penale și îndeplinirea celorlalte activități procesuale legate de aceasta [10, p.9].

Concluzie. Istoria ne arată că toate societățile au fost, dintotdeauna și oriunde, dotate cu ordine juridică. Această ordine juridică este însă foarte diversă, în funcție de organizarea societăților, de epoci, de sisteme de gândire. Cercetarea istorică demonstrează că există un element comun tuturor acestor societăți, anume relații obligatorii de conduită și o organizare a raporturilor sociale.

BIBLIOGRAFIE BIBLIOGRAPHY

1. Dan Țop. Istoria dreptului și statului românesc. Târgoviște: Editura Bibliotheca &

București: Editura Bibliotecii Pedagogice Naționale, 2005.

2. Liviu P. Marcu. Istoria dreptului românesc. București: Editura Lumina Lex, 1997.
3. Gheorghe Cronț. Istoria dreptului românesc. Vol. I. București: Editura Academiei de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, 1980.
4. Emil Cernea, Emil Molcuț. Istoria statului și dreptului românesc. București, 1994.
5. Alexandru Herlea. Istoria dreptului românesc". Vol. II. București: Editura Academiei de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, 1984.
6. Ion Gheorghiu Brădeț. Istoria dreptului românesc (de la origini până în 1945). Ediția II, Brașov, 1994.
7. Marian Cicerone Gavrilescu, Octavian Burcin, Anca Roxana Gavrilescu. Istoria statului și dreptului românesc. Iași, 2012.
8. Dumitru V. Firoiu. Istoria statului și dreptului românesc. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1976.
9. Ioan Ionescu-Dolj. Curs de procedură penală română întocmit după principiile noului cod de procedură penală, Carol al II-lea din 1937, cuprinzând la fiecare capitol referințe asupra originii instituțiilor procedurale și principiilor adoptate. București: Editura SOCEC & Co., S.A., 1937.
10. Alexandru Pinte. Procedura începerii, efectuării și terminării urmăririi penale. București: Editura Lumina Lex, 2006.

DESPRE AUTORI

Valeriu CUȘNIR,

*doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Institutul de Cercetări Juridice,
Politice și Sociologice,
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: cusnirvm@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-1338-5993*

Natalia SECRIERU,

*doctorandă,
Institutul de Cercetări Juridice,
Politice și Sociologice,
Universitatea de Stat din Moldova,
avocat, Cabinetul avocatului „Secrieru Natalia”,
e-mail: secrierunatalia11@gmail.com*



Radion COJOCARU,
dr., prof. univ.

PhD,
University Professor

DESPRE INFRAȚIUNEA SĂVÂRȘITĂ CU INTENȚIE DEPĂȘITĂ – STUDIU CAZUISTIC

Infraționea săvârșită cu intenție depășită face parte din categoria celor mai spinoase probleme de drept penal, iar discuțiile și polemicile asupra acesteia s-au aflat neconținut în agenda subiectelor prioritare ale științei penale. În același timp, studiul minuțios al practicii judiciare naționale scoate în evidență dificultăți de interpretare și soluții ambigue promovate de către instanțele de judecată la încadrarea juridică a acestor categorii de infracțiuni. Plecând de la aceste premise, autorul pune la îndemâna cititorului interesat de problematica în cauză criteriile în baza cărora infracțiunile susceptibile de a fi săvârșite cu intenție depășită pot fi identificate în legea penală, precum și regulile aplicabile la încadrarea juridică a acestora. Fiind conștienți că prezentul demers științific este unul perfectibil, așteptăm sugestiile cititorului, sugestii care cu siguranță vor contribui la sustenabilitatea discursului științific în materia analizată.

Cuvinte-cheie: infracțiune, vinovăție, intenție, imprudență, intenție depășită, primum delictum, majus delictum.

ABOUT THE CRIME COMMITTED WITH EXCEEDED INTENTION – CASE STUDY

The crime committed with an exceeded intention is part of the category of the thorniest problems of criminal law, and the discussions and polemics about it were constantly on the agenda of the priority subjects of criminal science. At the same time, the thorough study of the national judicial practice highlights interpretation difficulties and ambiguous solutions promoted by the courts in the legal classification of these categories of crimes. Starting from these premises, the author puts at the disposal of the reader interested in the issue in question, the criteria on the basis of which the crimes likely to be committed with an exceeded intention can be identified in the criminal law, as well as the rules applicable to their legal classification. Being aware that the present scientific approach is one that can be perfected, we await the reader's suggestions, proposals that will surely provide the sustainability of the scientific discourse in the analyzed matter.

Keywords: criminal offence, guilt, intent, imprudence, exceeded intention, primum delictum, majus delictum.

Introducere. În legislația penală sunt descrise infracțiuni la care acțiunea sau inacțiunea săvârșită cu intenție poate produce o urmare prejudiciabilă mai gravă decât cea dorită sau admisă de către subiect, urmare față de care subiectul manifestă imprudență sub modalitatea încrederii exagerate sau a neglijenței. În aceste situații identificăm o infracțiune săvârșită cu două forme de vinovăție, ce presupune o combinație a intenției cu imprudența, în care prima faptă (*primum delictum*) este comisă cu intenție, iar fapta mai gravă (*majus delictum*), care implică un rezultat mai grav, este comisă din imprudență.

Infracțiunea cu două forme de vinovăție este definită la art. 19 C.pen. al R. Moldova: „Dacă, drept rezultat al săvârșirii cu intenție a infracțiunii, se produc urmări mai grave care, conform legii, atrag înăsprirea pedepsei penale și care nu erau cuprinse de intenția făptuitorului, răspunderea penală pentru atare urmări survine numai dacă persoana a prevăzut urmările prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate sau dacă persoana nu a prevăzut posibilitatea survenirii acestor urmări, deși trebuia și putea să le prevadă. În consecință, infracțiunea se consideră intenționată” [1].

Din interpretarea acestei noțiuni legale rezultă că legiuitorul nu stabilește o a treia formă de vinovăție ce ar exista pe lângă intenție și imprudență. Acest lucru reiese cu prisosință din ultima parte a textului de lege, prin care se recunoaște că infracțiunea rezultată din combinația dintre elementul subiectiv al intenției și elementul subiectiv al imprudenței în formula prevăzută la art. 19 C.pen. se consideră a fi „intenționată”. Prin urmare, în legislația penală a Republicii Moldova sunt reglementate două forme de vinovăție (intenția și imprudența), iar situația de la art. 19 C.pen. este recunoscută de către legiuitor ca o formă combinată sau mixtă de vinovăție, denumită în doctrina penală praeterintenție sau intenție depășită.

În unele legislații penale, intenția depășită este recunoscută în calitate de formă distinctă de vinovăție. De exemplu, în conformitate cu

art. 6 alin. (2) C.pen. al României: „Vinovăție există când fapta este comisă cu intenție, din culpă sau cu intenție depășită”, iar potrivit alin. (5) al aceluiași articol: „Există intenție depășită când fapta constând într-o acțiune sau inacțiune intenționată produce un rezultat mai grav, care se datorează culpei făptuitorului” [2].

Discuții și opinii.

Factorul intelectual și factorul volitiv al intenției depășite. Intenția depășită reprezintă o formă mixtă de vinovăție, care din punct de vedere structural combină în latura subiectivă a uneia și aceleași infracțiuni două forme de vinovăție: intenția și imprudența. Făptuitorul la comiterea acestor infracțiuni își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, prevede posibilitatea survenirii urmării prejudiciabile, dorește sau admite în mod conștient survenirea acesteia, dar în realitate se produce un rezultat mai grav sau un rezultat în plus pe care făptuitorul l-a prevăzut, dar a sperat în mod ușuratic că nu se va produce, sau nu l-a prevăzut, dar putea și trebuia să-l prevadă.

Pentru a înțelege esența proceselor psihice ale intenției depășite este necesară cunoașterea conținutului laturii obiective a infracțiunilor săvârșite cu o asemenea intenție. Anume față de aceste semne obiective se stabilește factorului intelectual și cel volitiv în procesul de încadrare juridică a infracțiunilor. Din punct de vedere al laturii obiective, infracțiunea săvârșită cu intenție depășită, pe lângă acțiune (inacțiune) criminală, urmare prejudiciabilă și legătura de cauzalitate (*primum delictum*), mai include și o urmare prejudiciabilă suplimentară (*majus delictum*). Acest lucru este consacrat în dispoziția art. 19 C.pen. și rezultă din expresia „...se produc urmări mai grave care, conform legii, atrag înăsprirea pedepsei penale și care nu erau cuprinse de intenția făptuitorului..”. Astfel, atitudinea psihică la aceste infracțiuni se exprimă prin intenție față de urmarea prejudiciabilă de bază, survenirea căreia este dorită sau admisă de către făptuitor, și prin imprudență în raport cu urmarea prejudiciabilă suplimentară. Astfel, urmarea prejudiciabilă

suplimentară, pe de o parte, nu este cuprinsă de intenția făptuitorului, iar, pe de o parte, este mai gravă decât urmarea prejudiciabilă de bază și atrage agravarea răspunderii penale în cadrul aceleiași componente de infracțiune. În acest sens, poate fi invocată concluzia interpretativă din HP CSJ a R. Moldova *Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM) nr. 11 din 24.12.2012*: „Structural, infracțiunea de vătămare intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care a provocat decesul victimei (art.151 alin.(4) CP al RM), cuprinde vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (urmările prejudiciabile primare), care, la rândul său, a implicat producerea unor urmări prejudiciabile și mai grave – decesul victimei (urmările prejudiciabile secundare) sau conform art.19 CP al RM este o infracțiune cu două forme de vinovăție” [3].

Dată fiind complexitatea factorului intelectual și al celui volitiv, în practica judiciară națională sunt atestate dificultăți la constatarea conținutului subiectiv al infracțiunilor săvârșite cu intenție depășită. Într-o speță s-a constatat: „*T.D. la 1 martie 2020, aproximativ la ora 02.30, aflându-se în apartamentul nr. xx, etajul nr. xx, al blocului de locuit amplasat în mun. xxxx, str. xxxx, în urma unui conflict iscat cu cetățeanul L.V., fiind în stare de ebrietate alcoolică, având scopul de a-i cauza victimei vătămări corporale, din motive huliganice și urmărind manifestarea bravurii, conștientizând urmările ce pot surveni în rezultatul acțiunilor sale, cu intenție directă, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, i-a aplicat lovituri ultimului în odaia și la balconul locuinței menționate. În rezultatul acestora și în urma altercației cu T.D., victima L.V. a fost proiectată peste balustrada balconului din apartamentul respectiv. În rezultatul proiectării victimei de la balcon și căderii acesteia de la înălțime, conform raportului de expertiză judiciară medico-legală nr. xxxx din 18 mai 2020, acesteia i-au fost cauzate vătămări corporale grave, care au provocat decesul lui Lupașcu Vasile peste aproximativ*

3 ore de la apariția vătămarilor corporale [...]. Prima instanță a calificat acțiunile lui T.D. în baza art. 151 alin. (4) Cod penal, conform indicilor calificativi: vătămarea intenționată gravă a integrității corporale și a sănătății, care este periculoasă pentru viață și care a provocat decesul victimei [...] Prin decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău din 26 aprilie 2021, apelul declarat de avocatul Mihalache Iurie în numele inculpatului a fost respins ca fiind nefondat, și menținută fără modificări hotărârea contestată” [4].

Din speța descrisă mai sus, se poate observa că în partea descriptivă a sentinței pronunțate de prima instanță la care face referire CSJ, activitatea infracțională este descrisă ca fiind săvârșită cu intenție (a se vedea, „conștientizând urmările ce pot surveni în rezultatul acțiunilor sale”, „cu intenție directă”, „dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale”), iar la încadrarea juridică se invocă art. 151 alin. (4) C.pen. al R. Moldova, fără a menționa împrejurările din care rezultă că decesul victimei a survenit din imprudență. Mai mult decât atât, la descrierea acțiunii prejudiciabile instanța menționează că „...victima a fost proiectată peste balustrada balconului din apartamentul respectiv” (sb. ns) [4]. Potrivit DEX-ului, proiectarea presupune „acțiunea de a arunca (cu forța) un obiect solid...” [5]. În afară de această, instanța de judecată nu invocă nici măcar etajul de la care a fost proiectată victima, aspect care îl găsim deosebit de relevant pentru constatarea atitudinii psihice față de decesul victimei. Prin abordare ușuratică a circumstanțelor care determină justa încadrarea a faptei sunt încălcate prevederile art. 385 alin. (1) pct.3) C.pr.pen. al R. Moldova, potrivit căruia printre chestiunile pe care trebuie să le rezolve instanța de judecată la adoptarea sentinței se înscrie „...dacă fapta întrunește elementele infracțiunii și de care anume lege penală este prevăzută ea...”. Cu alte cuvinte instanța de judecată trebuie să soluționeze problema încadrării juridice a infracțiunii, care potrivit art. 113 C.pen. al R. Moldova presupune „...deter-

minarea și constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele componenței infracțiunii, prevăzute de norma penală”. Or, sintagma „... corespundere exactă...” utilizată de textul de lege exprimă certitudinea juridică pe care trebuie să se bazeze instanțele de judecată la calificarea/încadrarea juridică a infracțiunilor. Dincolo de orice îndoială rezonabilă, încadrarea juridică a infracțiunilor realizată de către instanța de judecată trebuie să fie conformă principiului legalității incriminării, astfel încât să fie asigurată certitudinea juridică în materia dreptului penal. După cum a concluzionat Curtea Constituțională a R. Moldova: „Standardul dincolo de orice îndoială rezonabilă consacrat în jurisprudența Curții Europene, presupune că, pentru a putea fi pronunțată o soluție de condamnare, acuzația trebuie dovedită dincolo de orice îndoială rezonabilă. Existența unor probe dincolo de orice îndoială rezonabilă constituie o componentă esențială a dreptului la un proces echitabil și instituie în sarcina acuzării obligația de a proba toate elementele vinovăției într-o manieră aptă să înlăture orice dubiu” [6].

Reguli de încadrare juridică. La încadrarea juridică a infracțiunilor săvârșite cu două forme de vinovăție, organul de urmărire penală trebuie să stabilească concret, în fiecare caz în parte, dacă o anumită urmare prejudiciabilă prevăzută de legea penală s-a datorat activității infracționale a unei persoane care a acționat cu intenție depășită. În acest scop se va recurge la o analiză detaliată a proceselor psihice din care rezultă conținutul factorului intelectual și celui volitiv, procese care trebuie să fie constatate în raport cu semnele obiective ce caracterizează activitatea infracțională.

Încadrarea juridică a infracțiunilor săvârșite cu intenție depășită parcurge două etape.

Prima etapă presupune constatarea *susceptibilității infracțiunii de a fi comisă cu intenție depășită* (cu două forme de vinovăție). Organul de urmărire penală și instanța de judecată trebuie să constate de fiecare dată forma de vino-

văție concretă prin care poate fi comisă infracțiunea ce formează obiectul încadrării juridice, inclusiv atunci când aceasta se exprimă prin intenție depășită. Evaluarea susceptibilității unei infracțiuni de a fi săvârșită prin două forme de vinovăție se face în baza procedeelelor legislative utilizate la descrierea acestor infracțiuni în legea penală.

Pot fi comise cu intenție depășită *infracțiunile cu urmări prejudiciabile suplimentare*, în conținutul cărora este agravantă răspunderea penală pentru amplificarea rezultatului infracțional, amplificare care provoacă o urmare prejudiciabilă mai gravă sau suplimentară necuprinsă de intenția făptuitorului.

Urmările prejudiciabile suplimentare pot fi prevăzute ca semne agravante calificative atât la infracțiunile cu componentă materială, cât și la infracțiunile cu componentă formală.

În cadrul infracțiunilor cu componentă materială survin două urmări prejudiciabile: una de bază și alta suplimentară. Urmarea prejudiciabilă de bază condiționează varianta tip a infracțiunii (componenta de bază), iar urmarea prejudiciabilă suplimentară – varianta agravată a infracțiunii (componenta agravată). Din această categorie face parte, spre exemplu, infracțiunea de vătămare intenționată gravă a integrității corporale, urmată de decesul victimei [art. 151 alin. (4) C.pen.]. Astfel, în cadrul acestei componente decesul victimei (urmarea prejudiciabilă suplimentară) este efectul amplificării vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății (urmărire prejudiciabilă de bază). La aceste infracțiuni atitudinea psihică față de urmarea prejudiciabilă de bază se exprimă prin intenție directă sau intenție indirectă, iar față de urmarea prejudiciabilă suplimentată prin imprudență sub forma încrederii exagerate sau a neglijenței.

În cadrul infracțiunilor cu componentă formală urmarea prejudiciabilă, ce constă în starea de pericol care survine pentru valorile și relațiile sociale, datorită împrejurărilor și circumstanțelor de săvârșire a infracțiunii se agravează provocând o urmare prejudiciabi-

lă efectivă mai gravă, care depășește intenția subiectului. Prin urmare, la infracțiunile cu componente formale urmarea prejudiciabilă nu condiționează varianta tip a infracțiunii, însă poate condiționa una sau mai multe forme agravante ale acesteia. Din această categorie face parte, de exemplu, infracțiunea de viol „...care a cauzat din imprudență o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății...” – art. 171 alin. (3) lit. d) C.pen. – sau violul „...care a provocat din imprudență decesul victimei...” – art. 171 alin. (3) lit. e) C.pen. În aceste cazuri, atitudinea psihică a subiectului față de varianta tip a infracțiunii se exprimă prin intenție directă, iar față de urmarea prejudiciabilă mai gravă – prin imprudență sub forma încrederii exagrate sau a neglijenței.

De cele mai multe ori la descrierea infracțiunilor săvârșite cu două forme de vinovăție legiuitorul utilizează expresii și formulări din care rezultă că forma tipică a infracțiunii (*primum delictum*) se comite cu intenție, iar forma agravată la care este descrisă urmarea prejudiciabilă suplimentară (*maius delictum*) din imprudență. În asemenea cazuri pentru identificarea infracțiunilor săvârșite cu două forme de vinovăție se va recurge la interpretarea gramaticală a normei penale. De exemplu, la art. 160 alin. (1) C.pen, este prevăzută răspunderea penală pentru „Efectuarea ilegală a sterilizării chirurgicale de către medic...”, iar la alin. (3) este agravată răspunderea penală pentru acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (2) care „...au cauzat din *imprudență* o dereglare îndelungată a sănătății ori o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății...” (sb.ns) sau care „...au provocat din *imprudență* decesul pacientului” (sb. n.s.). Legiuitorul prevede expres (*ad litteram*) chiar în textul de lege că urmarea prejudiciabilă, prin care se agravează răspunderea penală pentru infracțiunea de efectuare ilegală a sterilizării chirurgicale, survine din imprudență. Este de menționat că această tehnică legislativă facilitează considerabil procesul de identificare și încadrare juridică a infracțiunilor săvârșite cu două forme de vinovăție.

În alte situații, legiuitorul nu prevede expres forma de vinovăție prin care se produce urmarea prejudiciabilă mai gravă sau suplimentară descrisă ca circumstanță agravantă a unei infracțiuni intenționate. În tăcerea legii, se va recurge la interpretarea logică și sistematică a normei penale. Cel mai elocvent exemplu îl constituie vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății care a cauzat decesul victimei, incriminată la art. 151 alin. (4) C.pen.: „Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), care au provocat decesul victimei”. Se poate observa că legiuitorul nu consacră expres în norma incriminatoare forma de vinovăție cu care este provocat decesul victimei. În acest caz, pentru a se constata dacă norma de la art. 151 alin. (4) C.pen. poate absorbi „decesul provocat prin omor” sau „decesul din imprudență” a victimei, se va recurge la compararea sancțiunilor prevăzute la art. 145 și 151 C.pen. Dat fiind faptul că sancțiunea de la art. 151 alin. (4) este mai mică decât sancțiunea de la art. 145 alin. (2) C.pen., se exclude posibilitatea absorbirii infracțiunii de omor în cadrul agravantei de la art. 151 alin. (4) C.pen. Prin urmare, forma agravantă de la art. 151 alin. (4) C.pen. poate absorbi doar lipsirea de viață imprudență a unei persoane. Or, o soluție contrară ar conduce la consecințe absurde, inadmisibile, contrare spiritului legii, întrucât ar rezulta că fapta de vătămare intenționată gravă ar fi sancționată mai aspru decât omorul. Această regulă de încadrare juridică este valabilă și pentru alte situații de formulare a circumstanțelor agravante cu urmări prejudiciabile suplimentare, la care nu este indicată forma de vinovăție în conținutul normei incriminatoare, cum ar fi: traficul de organe, țesuturi și celule umane soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, cu decesul persoanei sau sinuciderea acesteia [art. 158 alin. (4) lit. b) C.pen.]; traficul de ființe umane soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a persoanei, cu decesul ori sinuciderea acesteia [art. 165 alin. (3) lit. b) C.pen.] etc.

În cea de a doua etapă se va stabili con-

ținutul factorului intelectual și al celui volitiv al infracțiunii săvârșite cu intenție depășită, reieșind din împrejurările și circumstanțele obiective ale cauzei. Pentru aceasta se va proba existența intenției față de prima faptă (*primum delictum*) și imprudența față de urmarea prejudiciabilă mai gravă sau suplimentară (*majus delictum*). În primul caz, se va stabili că făptuitorul a prevăzut și a dorit sau a admis în mod conștient urmarea prejudiciabilă de bază și nu urmarea prejudiciabilă suplimentară mai gravă, care s-a produs în realitate (*majus delictum*). În cel de al doilea caz, se va constata că față de urmarea prejudiciabilă suplimentară (*majus delictum*) atitudinea psihică a făptuitorului se exprimă prin imprudență, adică subiectul a prevăzut-o, însă nu a dorit-o și nici nu a admis-o, dar a sperat în mod ușuratic că aceasta nu va surveni ori nu a prevăzut-o, dar trebuia și putea să o prevadă. În acest sens, luându-se în considerație particularitățile situației factice, determinate de totalitatea împrejurărilor și circumstanțelor ce-i sunt aferente, se va verifica dacă urmarea prejudiciabilă suplimentară nu a survenit din intenție. Mai ales, dat fiind gradul înalt de similitudine, dificultățile apar la delimitarea intenției indirecte de încrederea exagerată. În speță: „XY la data de 12 martie 2021, aproximativ la ora 24:00, aflându-se în s. [...], r-nul [...] la domiciliul SX, în rezultatul unui conflict apărut între el și IX, i-a aplicat intenționat multiple lovituri pe toată suprafața corpului, cauzându-i conform Raportului de expertiză judiciară [...], traumă cranio-cerebrală deschisă, hemoragie în țesăturile moi ale capului, fractura oaselor bolții și bazei craniului, hematom subdural, hemoragie subarahnoidiană, excoriații pe față, echimoze pe mâna dreaptă, cotul stâng, în rezultatul cărora ultimul a fost internat la Spitalul raional [...], unde în urma leziunilor corporale primite, la data 13 martie 2021, a decedat. Acțiunile lui XY au fost încadrate în baza art. 151 alin. (4) Cod penal, după indicii calificativi: vătămarea intenționată gravă a integrității corporale care este periculoasă pentru viață, acțiuni care au provocat decesul victimei” [7]. Reieșind

din împrejurarea că victima a fost lăsată vie, făptuitorul nepersistând în continuarea acțiunilor violente pentru a-i provoca decesul, în speța de mai sus se exclude existența intenției directe față de moartea victimei, manifestată prin dorința survenirii acesteia. Totodată, luând în considerație multitudinea și repetabilitatea loviturilor aplicate, dislocarea acestora în regiunile vitale ale corpului, instanța de judecată trebuia să verifice dacă făptuitorul nu a manifestat o atitudine de indiferență față de eventualitatea producerii decesului victimei, adică dacă nu a admis în mod conștient acest lucru.

În cazul infracțiunii de vătămare intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății care a provocat decesul victimei [art. 151 alin. (4) C.pen.], printre împrejurările obiective care pot sta la baza identificării imprudenței față de urmarea prejudiciabilă suplimentară se numără: absența persistenței în aplicarea actelor de violență asupra victimei, cum ar fi: lovirea victimei doar o singură dată; neutilizarea unor instrumente ce ar constitui un pericol iminent pentru viața victimei; trecerea unui interval de timp dintre aplicarea actelor violente și survenirea decesului; comportamentul post-infracțional al făptuitorului, manifestat prin preocuparea acestuia de a salva viața victimei (de exemplu, chemarea ambulanței) etc.

Într-o altă speță: „...instanța a constatat că XZ, la data de 10.07.2022 aproximativ la ora [...] minute, aflându-se în stradă, în adiacentul blocului locativ amplasat în [...] din or. [...], acționând violent și brutal, în timpul unui conflict apărut cu XY, manifestând intenție directă, cu scopul aplicării violenței fizice asupra persoanei, conștientizând caracterul ilegal al acțiunilor sale și dorind conștiincios survenirea consecințelor prejudiciabile pe fonul conflictului cu XY, intenționat i-a aplicat acestuia o lovitură cu pumnul în zona feței. [...] conform raportului de expertiză judiciară [...], moartea lui XY a survenit în urma hemoragiilor intracerebrale, ca rezultat al traumei cranio-cerebrale deschise cu fracturi ale oaselor bolții și craniului, fapt confirmat prin modificările patologice depistate la necropsia ca-

davrului și prin adeverințele histologice. Toate leziunile au fost produse intra vital, înainte de internare în staționar, cu aproximativ 2-3 zile înainte de decesul lui XZ care a survenit la 12.07.2020 și au legătură directă cu cauza morții și în comun se califică ca vătămări corporale grave, periculoase pentru viață. Acțiunile lui XY au fost încadrate în baza art.151 alin.(4) Cod penal, adică vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății care este periculoasă pentru viață, care a provocat decesul victimei” [8].

În speța de mai sus, spre deosebire de cea descrisă anterior, împrejurările și circumstanțele faptei denotă o certitudine mai mare că s-a acționat cu intenție depășită față de decesul victimei. Astfel, subiectul manifestând intenție față de acțiunea violentă și urmarea prejudiciabilă de bază produsă sub forma *hemoragiilor intracerebrale*, ca rezultat al traumei cranio-cerebrale deschise cu fracturi ale oaselor bolții și craniului, nu a prevăzut posibilitatea morții victimei, deși din experiența de viață și cea practică de zi cu zi trebuia și putea să prevadă o asemenea amplificare a rezultatului infracțional.

Concluzii. Procesele psihice ce caracterizează intenția depășită și care urmează să fie stabilite la încadrarea juridică a infracțiunii se manifestă după cum urmează:

► *factor intelectual mixt*, alcătuit din pro-

cese psihice caracteristice factorului intelectual al intenției și procese psihice caracteristice factorului intelectual al imprudenței. Față de *primum delictum* factorul intelectual se exprimă prin intenție, adică făptuitorul percepe sau conștientizează caracterul prejudiciabil al acțiunii/inacțiunii săvârșite și prevede urmarea prejudiciabilă de bază. Față de *majus delictum* factorul intelectual se exprimă prin imprudență, în sensul că făptuitorul fie că își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale și prevedea posibilitatea survenirii urmării prejudiciabile în cazul încrederii exagerate, fie că nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale și nu prevedea posibilitatea survenirii unei asemenea urmări prejudiciabile, în cazul neglijenței.

► *factor volitiv mixt*, alcătuit din procese psihice caracteristice factorului volitiv al intenției și din procese psihice aferente factorului volitiv al imprudenței. Astfel, față de *primum delictum* făptuitorul fie că dorește, fie că admite în mod conștient survenirea urmării prejudiciabile, iar în raport cu *majus delictum*, reprezentată de urmarea prejudiciabilă mai gravă, făptuitorul fie că speră în mod ușuratic că aceasta va putea fi evitată în cazul încrederii exagerate, fie că trebuia și putea să o prevadă în cazul neglijenței.

BIBLIOGRAFIE BIBLIOGRAPHY

- Hotărârea Plenului CSJ a R. Moldova, Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM) nr. 11 din 24.12.2012. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=318 (accesat la data de 14.02.2022).
- Codul penal al României din 17.07.2009. <https://legislatie.just.ro/Public/Detalii-DocumentAfis/223635> (accesat la data de 14.02.2023).
- Hotărârea Plenului CSJ a R. Moldova, Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM) nr. 11 din 24.12.2012. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=318 (accesat la data de 14.02.2022).
- Decizia CSJ a R. Moldova din 16.05.2022. Dosarul nr. 4-1re-236/2021 1-20060840-01-4/1r/e-17112021. http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2484.
- Dexonline. <https://dexonline.ro/definitie/proiecta> (accesat la data de 14.02.2023).

6. Hotărârea nr. 18 din 22.05.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (intima convingere a judecătorului). <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=586&l=ro> (accesat la data de 3.03.2023).
7. Decizia Curții Supreme de Justiție din 10.08.2022. Dosarul nr. 1ra-887/2022 1-21081066-01-1ra-13062022.
8. Decizia Curții Supreme de Justiție a R. Moldova din 7.09.2022. Dosarul nr. 1ra-763/2022 1-20115212-01-1ra-19052022.

DESPRE AUTORI**Radion COJOCARU,**

*doctor în drept, profesor universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România,
e-mail: radioncojocaruu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3809-7392*

CZU 343.132

DOI 10.5281/zenodo.7885735



Marian GHERMAN,
dr., conf. univ.
PhD,
Associate Professor



Ilie BOTNARI,
dr.
PhD

CRITERIILE DE CLASIFICARE A MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII

Subiectul „măsurilor speciale de investigații” (MSI) are o importanță fundamentală pentru teoria activității speciale de investigații, abordarea căruia implică soluționarea mai multor probleme, fiind vorba despre definirea conceptului măsurilor speciale de investigații, identificarea esenței acestora, determinarea statutului lor juridic și nu în ultimul rând clasificarea acestora.

În cadrul demersului nostru științific ne propunem să clasificăm măsurile speciale de investigații în funcție de: durata desfășurării lor, forma (metoda) realizării, necesitatea autorizării, nivelul pătrunderii în mediul criminogen, modul de realizare al acestora (public/secret), subiectul autorizării (judecător de instrucție, procuror, conducător al subdiviziunii specializate), gradul de lezare a drepturilor și libertăților omului (nu duc la încălcarea drepturilor constituționale/încalcă aceste drepturi), intensitatea utilizării mijloacelor tehnice speciale etc.

Cuvinte-cheie: activitatea specială de investigație, informație, metoda publică și secretă, măsura specială de investigație, clasificare, criteriu, judecător de instrucție, procuror.

THE CRITERIA FOR THE CLASSIFICATION OF SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES

The subject of „special investigative measures” is of fundamental importance for the theory of special investigative activity, the approach of which involves solving several questions, being about defining the concept of special investigative measures, identifying their essence, determining their legal status and, last but not least, classifying the basket determining their legal status and last but not least their classification.

As part of our scientific approach, we propose to classify special investigative measures according to the duration of their implementation, the form (method) of implementation, the need for authorization, the level of penetration into the criminogenic environment, the way they are implemented (public/secret), the subject authorization (investigating judge, prosecutor, head of the specialized subdivision), the degree of infringement of human rights and freedoms (they do not lead to the violation of constitutional rights/violate these rights), the intensity of the use of special technical means, etc.

Keywords: special investigative activity, information, public and secret method, special investigative measure, classification, criterion, investigating judge, prosecutor, etc.

Introducere. Exercitarea activității speciale de investigații (ASI) urmărește, în principiu, relevarea și acumularea informației care, inițial, nu ar avea nicio legătură cu evenimentele verificate, însă prin suprapunerea ei devine posibilă obținerea datelor noi, a presupunerilor întemeiate, a concluziilor, înaintarea versiunilor, care necesită verificare și, în mod corespunzător, înfăptuirea măsurilor speciale adăugătoare. În asemenea condiții, realizarea măsurilor speciale de investigații întotdeauna capătă teme juridic [1, p.301-304].

Obținerea informației inițiale este posibilă din orice sursă, inclusiv din surse care nu sunt legate de activitatea specială de investigații. Asemenea categorii de informații poate fi obținută din sesizările cetățenilor, documentele anexate la ele, autodenunțurile, publicațiile în sursele mass-media, materialele verificărilor pe cauze contravenționale, precum și cele primite de la colaboratorii confidențiali.

În fiecare caz de realizare a măsurilor speciale de investigații sau pentru investigarea unei infracțiuni concrete, ori pentru relevarea și acumularea informațiilor de interes operativ, este necesară prezența temeiurilor de înfăptuire a lor, dar și a temeiurilor care nu sunt legate de măsurile speciale de investigații și nici de activitatea specială de investigații, în general.

Informația de interes operativ poate fi obținută atât pe calea realizării unor măsuri speciale de investigații, cât și din surse oficiale, fiind privită în calitate de rezultat al efectuării măsurilor speciale de investigații sau premisă pentru înfăptuirea lor. În mod corespunzător, dacă sunt temeiuri pentru realizarea unei asemenea măsuri speciale de investigații, în urma rezultatului obținut pot apărea temeiuri pentru efectuarea altor măsuri în privința altor obiecte.

Totodată, în cazul în care din informația parvenită se extrag date despre circumstanțele care exclud pornirea urmăririi penale, acest fapt nu exclude prezența temeiurilor de înfăptuire a măsurilor speciale de investigații. Dacă informația devenită cunoscută subdiviziunilor specializate se atribuie la infracțiunile pe care

se pornește urmărirea penală numai în baza plângerii victimei, atunci măsurile speciale de investigații pe aceste cazuri se desfășoară în mod general, inclusiv în lipsa sesizării din partea victimei. Acest fapt este legat de necesitatea stabilirii particularităților infracțiunii comise, stabilirea motivului refuzului de sesizare și eventualelor amenințări la adresa victimei sau a rudelor, precum și a altor informații referitoare la infracțiunea comisă și urmările survenite. În alte cazuri, măsurile speciale de investigații urmează a fi realizate pentru obținerea unor informații suplimentare despre veridicitatea datelor privind săvârșirea infracțiunilor, pentru concretizarea unor circumstanțe neclare, altele pentru surprinderea unor acțiuni infracționale în faza de pregătire. De aceea considerăm că nu ar fi posibil de clasificat temeiurile dispunerii măsurilor speciale de investigații fără o clasificare a înseși măsurilor după categoriile și modul lor de realizare.

Conținut de bază. După cum se știe, potrivit reglementărilor actuale, măsurile speciale de investigații au atât un caracter procesual penal, cât și un caracter extrajudiciar.

Pe cale de consecință, nomenclatorul larg al măsurilor speciale de investigații a determinat problema criteriilor de clasificare a lor, iar importanța acestei clasificări raportată la importanța clasificării temeiurilor și condițiilor de realizare se datorează faptului că distingerea categoriilor măsurilor speciale permite de a stabili mai ușor care este regimul juridic în parte al dispunerii acestora, al autorizării, realizării, dar cu preponderență și a temeiurilor ce au stat la baza dispunerii lor, respectiv și condițiile de efectuare.

Cu toate acestea, în doctrină teoreticienii nu au exprimat niciodată o viziune unică referitoare la clasificarea MSI, fiecare autor clasificându-le după cum a găsit de cuviință, bazându-se pe propria experiență.

Așadar, o variantă de clasificare a măsurilor speciale de investigații este propusă de către V. G. Bobrov [2, p.23-24], care le sistematizează în funcție de:

ianuarie - martie 2023

- timpul (durata) desfășurării;
- forma realizării;
- necesitatea autorizării.

În funcție de durata desfășurării lor, măsurile speciale de investigații pot fi realizate o singură dată (chestionarea; culegerea informației despre persoane și fapte; identificarea persoanei; colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată) și prelungite (interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor; reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimiterilor poștale; monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice).

În funcție de forma (metoda) realizării, măsurile speciale de investigații pot fi publice și secrete, înfăptuite cu cifrarea scopului lor sau fără. În cazul formei publice a măsurilor speciale de investigații, de regulă nu se ascunde faptul efectuării ei. Or, la realizarea chestionării la fața locului, cu scopul stabilirii martorilor și a circumstanțelor comiterii infracțiunii, ofițerul de investigații nu ascunde acțiunile sale, dar el poate să cifreze scopul lor. Este cazul cercetării obiectelor și documentelor, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată, culegerea informației despre persoane și fapte etc.

Metoda secretă a măsurilor speciale de investigații presupune înfăptuirea lor în secret față de alte persoane, în primul rând față de persoanele verificate, investigate operativ, învinuite etc.

După criteriul necesității autorizării, autorul V. G. Bobrov divizează măsurile speciale de investigații în alte două subcategorii, și anume MSI care:

- *nu necesită autorizare judecătorească* – chestionarea, culegerea informației despre persoane și fapte, identificarea persoanei etc.;
- *necesită autorizare judecătorească* – cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat, interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor etc.

De fapt, modul și criteriile de clasificare

arătate sunt susținute de unii autori ruși, cum ar fi M. V. Remizov și R. N. Lastocikina, apreciind că pentru verificarea legalității efectuării MSI este comodă clasificarea lor în funcție de necesitatea autorizării acestora [3, p.54].

Un alt doctrinar rus, A. I. Șumilov [4, p.9-10], divizează măsurile speciale de investigații în trei categorii:

- *care nu limitează drepturile ocrotite de lege* – chestionarea, culegerea informației, urmărirea vizuală, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparativă, achiziții de control, cercetarea obiectelor și actelor, identificarea persoanei, cercetarea încăperilor, clădirilor, porțiunilor de teren și a mijloacelor de transport;

- *care limitează drepturile ocrotite de lege și care se efectuează numai în cadrul procesului special de investigații în vederea soluționării sarcinilor legate de limitarea unui drept constituțional al persoanei pentru identificarea infracțiunii, pornirea urmăririi penale, relevarea informațiilor despre evenimentele sau acțiunile care creează pericol pentru securitatea statului. La această categorie el atribuie controlul comunicărilor telegrafice și altor comunicări, interceptarea convorbirilor telefonice și altor convorbiri, culegerea informației de la instituțiile de telecomunicații.*

- *experimentul operativ*. În viziunea autorului, această măsură specială de investigație este îndreptată spre contracararea infracțiunilor deosebit de grave și excepțional de grave.

În alte lucrări ale sale, același autor propune și alte clasificări ale măsurilor speciale de investigații, cum ar fi: *măsurile tehnice, măsurile speciale și celelalte măsuri* [5, p.79-81].

Un stil cu totul deosebit utilizat la clasificarea măsurilor speciale de investigații este implementat de autorii ruși K. K. Goreainov, Iu. F. Kvașa și K. V. Surkov, divizându-le în:

- *metodele criminalistice adaptate pentru investigațiile speciale* – chestionarea, culegerea informației, urmărirea vizuală, colectarea mostrelor pentru cercetarea comparativă, achiziții de control, cercetarea obiectelor și actelor, identificarea persoanei, cercetarea încăperilor,

clădirilor, porțiunilor de teren și a mijloacelor de transport, experimentul operativ;

măsurile investigative caracteristice numai activității speciale de investigații – controlul comunicărilor telegrafice și altor comunicări, interceptarea convorbirilor telefonice și altor convorbiri, culegerea informației de la instituțiile de telecomunicații;

operațiuni investigative – livrarea controlată, achiziția de control și investigația sub acoperire [6, p.197-198].

O clasificare mai largă a MSI este realizată de autorii ruși O. A. Vaghin, A. P. Isicenko și G. H. Șabanov [7, p.11-14], care le divizează în funcție de următoarele criterii:

- nivelul pătrunderii în mediul crimogen: profunde și superficiale;
- durata efectuării: în măsuri de scurtă durată și măsuri de lungă durată;
- subiectul care le efectuează: efectuate de către toți subiecții ASI și cele efectuate doar de către subiecții determinați de lege;
- gradul de lezare a drepturilor și libertăților omului: MSI care lezează drepturile și libertățile persoanei și cele care nu lezează asemenea drepturi;
- condițiile de efectuare: MSI care nu cer autorizare și MSI care necesită autorizarea din partea conducătorului subdiviziunii specializate sau a instanței de judecată;
- nivelul conspirației: publice, confidentiale și cifrate;
- intensitatea utilizării mijloacelor tehnice: MSI special-tehnice și MSI care nu au conținut preponderent sau exclusiv tehnic;
- combinarea diferitelor MSI: MSI autonome și MSI combinate.

În ce privește acest mod de clasificare, ținem să ne exprimăm dezacordul, deoarece orice măsură specială de investigație are potențialul de a identifica și valorifica informații în vederea soluționării sarcinilor ASI, iar în cazul efectuării lor în cadrul urmăririi penale – în vederea soluționării scopului procesului penal. De aceea ni se pare incorect să spunem că o măsură sau alta este mai profundă sau mai superficială.

Astfel, clasificarea MSI, în funcție de nivelul conspirației, în publice, confidentiale și cifrate, de asemenea ni se pare inoperantă, deoarece măsurile speciale de investigații efectuate în cadrul urmăririi penale poartă un caracter conspirat sau, în cel mai rău caz, în anumite situații – cifrat. Chiar și în cazul aplicării modalității cifrate, se ascunde faptul efectuării măsurii și scopul ei, în caz contrar realizarea acesteia în cadrul urmăririi penale ar fi lipsită de eficiență.

O altă clasificare este propusă de autorul S. I. Zaharțev [8, p.55], având la bază considerentul că măsurile speciale de investigație urmează a fi clasificate după următoarele criterii:

- limitarea drepturilor constituționale ale persoanei (omului);
- condițiile și particularitățile efectuării;
- reglementarea MSI;
- documentarea MSI și utilizarea rezultatelor.

În partea ce ține de utilizarea rezultatelor ASI în calitate de probe pe cauzele penale, S. I. Zaharțev divizează MSI în măsuri care se utilizează în probatoriu și măsuri al căror rezultat nu poate fi utilizat în calitate de probe. Ținem să menționăm că deși această clasificare, în aparență, pare destul de logică în contextul legislației speciale de investigații a RM, o asemenea clasificare este inutilă, deoarece majoritatea MSI sunt reglementate atât de Legea nr. 59/2012, cât și de CPP, având în cadrul urmăririi penale statut de acțiune de urmărire penală, iar conform prevederilor art. 93 al CPP, „în calitate de probe în procesul penal se admit elementele de fapt constatate prin intermediul actelor procedurale în care se consemnează rezultatele MSI și anexele la ele, inclusiv stenograma, fotografiile, înregistrările și altele”.

Dintre autorii autohtoni ce s-au preocupat de clasificarea măsurilor speciale de investigații, Victor Mîrzac și Boris Glavan le divizează convențional după următoarele criterii:

- după modul de realizare al acestora (public/secret);
- după subiectul autorizării (judecător de instrucție, procuror, conducător al subdivi-

ziunii specializate);

– după gradul de lezare a drepturilor și libertăților omului (nu duc la încălcarea drepturilor constituționale/încalcă aceste drepturi);

– după intensitatea utilizării mijloacelor tehnice speciale (măsurile speciale tehnice; preponderent cu utilizarea mijloacelor tehnice; fără aplicarea echipamentelor tehnice) [9, p. 15].

În ce privește viziunea noastră asupra criteriilor de clasificare a măsurilor speciale de investigații utilizate de autorii V. Mîrzac și B. Glavan, considerăm că doar două din ele corespund realității împrejurărilor în care se impun: 1) după subiectul autorizării și 2) după intensitatea utilizării mijloacelor tehnice speciale. Dacă e să vorbim despre clasificarea în funcție de modul de realizare, atunci spunem că măsurile speciale de investigație, ținând cont de esența și scopul lor, mai ales de persoana în privința căreia sunt aplicate, toate sunt efectuate în secret. Or, față de presupusul infractor, bănuit sau alți subiecți supuși investigației, măsurile speciale de investigații sunt secrete. Chiar și în cazul chestionării, scopul acestei măsuri este ascuns, deci este secret (eventual cifrat), iar întrebările adresate camuflează adevărul: celui chestionat i se prezintă o anumită legendă.

De asemenea, clasificarea după gradul de lezare a drepturilor nu este corect percepută. Or, prin aplicarea măsurilor speciale de investigații ce presupun ingerințe în viața privată nu se lezează drepturile persoanei; în cazul dat ar trebui să urmeze și sancțiunea, însă dreptul devine, în cazul aplicării măsurii, unul limitat, limitare pe care persoana trebuie să o tolereze. Această măsură este justificată tot de lege, deci, este legală. O asemenea situație se creează și în cazul privațiunii de libertate: persoana este limitată în mișcare, libertate, aceasta fiind pe deapsa suportată, dar nu spunem că este lipsită întru totul de libertate sau lezată în dreptul de a fi liberă.

În concluzie, considerăm că clasificarea măsurilor speciale de investigații ar trebui să fie operată în funcție de două criterii esențiale:

– subiecții ce o autorizează;

– destinația efectuării.

Ultimul criteriu, de fapt, pregătește câmpul teoretico-doctrinar, dar și cel legislativ al clasificării temeiurilor de dispunere și realizare a măsurilor speciale de investigații, având în vedere că ultimele vin pentru o anumită destinație.

Având în vedere faptul că atât Legea nr. 59/2012, cât și CPP divizează cu claritate subiecții cu drept de autorizare a măsurilor speciale de investigații, ne rămâne doar să prezentăm varianta noastră de clasificare a lor în funcție de destinația efectuării:

1. *Măsuri speciale de investigații efectuate doar în cadrul procesului penal* – cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat; supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea; interceptarea și înregistrarea comunicărilor sau a imaginilor; reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimitărilor poștale; monitorizarea conexiunii comunicațiilor telegrafice și electronice; monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și accesul la informația financiară; documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice, precum și localizarea sau urmărirea prin sistemul de poziționare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice; colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice; controlul transmișiei sau primirii banilor, serviciilor ori altor valori materiale sau nemateriale pretinse, acceptate, extorcate sau oferite; supravegherea transfrontalieră; livrarea controlată.

2. *Măsuri speciale de investigații efectuate doar în afara procesului penal* – chestionarea; culegerea informației despre persoane și fapte; identificarea persoanei.

3. *Măsuri speciale de investigații efectuate atât în cadrul procesului penal, cât și în afara procesului penal (acoperirea unor necesități comune)* – identificarea abonatului, proprietarului sau utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un

sistem informatic; urmărirea vizuală; investigația sub acoperire; colectarea mostrelor pen-

tru cercetarea comparată; cercetarea obiectelor și documentelor; achiziția de control.

BIBLIOGRAFIE BIBLIOGRAPHY

1. Горяинов К.К., Овчинский В.С., Шумилов А.Ю. Оперативно-розыскная деятельность: Учебник. Москва: ИНФРА-М, 2002. 794 с. ISBN 5-16-000661-3.
2. Бобров В.Г. Понятие оперативно-розыскного мероприятия. Основания и условия проведения оперативно-розыскных мероприятий. Москва: Академия управления МВД России, 2003. 64 с. ISSN 1812-7339.
3. Ремизов М.В., Ласточкина Р.Н. Оперативно-розыскная деятельность: правовое регулирование и использование результатов в уголовном судопроизводстве. Ярославль, 2007. 156 с. ISBN 978-5-8397-0545-6.
4. Шумилов А.Ю. Юридические основы оперативно-розыскных мероприятий. Москва, 1999. 128 с. ISBN 5-89784-018-0.
5. Шумилов А.Ю. Краткая сыскная энциклопедия: Деятельность оперативно-розыскная, контрразведывательная, частная сыскная (детективная). Москва, 2000. ISBN 5-89784-024-5.
6. Горяинов К.К., Кваша Ю.Ф., Сурков К.В. Федеральный закон об оперативно-розыскной деятельности: Комментарий. Москва, 1997. 640 с. ISBN 5-7858-0025-X.
7. Вагин О.А., Исиченко А.П., Шабанов Г.Х. Оперативно-розыскные мероприятия и использование их результатов: Учебно-практическое пособие. Москва, 2006. 119 с. ISBN 5-89784-100-4.
8. Захарцев С.И. Оперативно-розыскные мероприятия. Санкт-Петербург, 2004. 257 с. ISBN 5-94201-342-X.
9. Mîrzac V., Glavan B. *Utilizarea mijloacelor tehnice în activitatea specială de investigații*. Chișinău, 2014. 152 p. ISBN 978-9975-121-05-7.

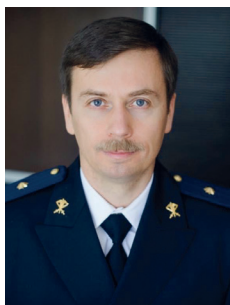
DESPRE AUTORI

Marian GHERMAN,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Activitate specială
de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: liuboi1@rambler.ru
ORCID ID: 0000-0002-2033-1566*

Ilie BOTNARI,

*doctor în drept,
lector universitar
al Catedrei „Activitate specială
de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: iliebotnari777@mail.ru
ORCID ID: 0000-0003-0578-8258*



Octavian BEJAN,
dr., criminolog

docteur en droit,
criminologue

UN MODEL DE PREZICERE CRIMINOLOGICĂ INDIVIDUALĂ A RECIDIVEI CRIMINALE

Este nevoie și este cu putință a individualiza mai bine răspunderea și pedeapsa penală. O mai bună individualizare a răspunderii și a pedepsei penale poate să fie făcută cu ajutorul prezicerilor criminologice. Printre putințele de prezicere criminologică se află prezicerea criminologică individuală a purtărilor criminale înturnătoare (recidiviste). O așa prezicere criminologică poate să fie făcută și prin metoda modelării criminologice. Ca urmare a cercetărilor criminologice înfăptuite, am alcătuit un model de prezicere criminologică individuală a purtărilor criminale înturnătoare (recidiviste). Această cercetare criminologică a fost înfăptuită folosind metoda construcției abstracte (alcătuirea modelului de prezicere criminologică) și metoda analizei de conținut (adunarea cunoștințelor criminologice). Modelul nostru este alcătuit din zece trăsături (indicatori). Folosirea acestui model va aduce numeroase foloase obștii (mai puțini bani cheltuiți, mai puțină lume care suferă, mai puțină criminalitate...). Alături de acest model, pot să fie folosite și un șir de alte modele de prezicere particularizată.

Cuvinte-cheie: crimă, criminalitate, criminal, prezicere criminologică individuală, prognozare criminologică individuală, prognosticare criminologică individuală, recidivă criminală, criminal înrăit.

UN MODÈLE DE PRÉVISION CRIMINOLOGIQUE INDIVIDUELLE DE LA RÉCIDIVE CRIMINELLE

Il est nécessaire et possible à individualiser la responsabilité et la peine criminelle. Une meilleure individualisation de la responsabilité et de la peine peut être accompli à travers des prévisions criminologiques. Parmi les possibilités de prévision criminologue on trouve la prévision criminologique individuelle des conduites criminelles récidivistes. Une telle prévision criminologique peut être effectué aussi par la méthode de la modélisation criminologique. À la suite de notre recherche criminologique, nous avons élaboré un modèle de prévision criminologique des conduites criminelles récidivistes. Cette recherche criminologique a été faite en utilisant la méthode de la construction abstraite (élaboration du modèle criminologique) et la méthode de l'analyse de contenu (la collection des connaissances criminologique). Notre modèle est composé de dix caractéristiques (indicateurs). L'utilisation de ce modèle va apporter nombreuses gains pour la société

(*moins d'argents dépensé, moins de gens qui souffre, moins de criminalité...*). En parallèle, on peut utiliser et d'autres modèle de prévision criminologique particularisée.

Mots-clés: crime, criminalité, criminel, prévision criminologique individuelle, récidive criminelle.

Problema. Aplicarea nepotrivită a răspunderii și pedepsei penale în fiecare pricină este dăunătoare pentru obște. Sînt cheltuiți bani obștești fără folos, sînt chinuiți oameni fără folos, sînt stîrnite noi purtări criminale ș.a. Una dintre căile de îmbunătățire a practicilor de aplicare a răspunderii și pedepsei penale este prezicerea criminologică a purtărilor criminale. Ea ajută într-o mare măsură la o mai bună individualizare a răspunderii și pedepsei penale. Datorită prezicerii criminologice, cei care stabilesc răspunderea și pedeapsa penală vor putea să cunoască care este probabilitatea săvîrșirii unei noi crime de către făptuitor, ba chiar vor putea să știe ce fel de crimă va săvîrși în viitor acesta.

Actualitatea temei de cercetare. Astăzi, mulți dintre cei care urmează să aplice răspunderea și pedeapsa penală nu au nicio pregătire criminologică sau, cel mult, au o pregătire foarte restrînsă. Ei cunosc mai nimic despre criminalitate, criminali și pătimiți, cu atît mai puțin despre urmările criminalității, ca și despre crimă, criminal și pătimitor sau despre urmările faptei criminale. De vină sînt slăbiciunile din învățămîntul de meserie și din practica cernerii lucrătorilor pentru organele de drept, cele care au sarcina de a preveni criminalitatea. În aceste împrejurări, individualizarea răspunderii și pedepsei penale nu are cum să nu fie departe de ceea ce poate să fie, adică de putințele pe care le dau practicii cunoștințele criminologice adunate pînă acum de către cercetătorii științifici care fac descoperiri în ramura criminologiei. Suferă puternic și munca de prevenire nerepresivă a criminalității și a purtărilor criminale individuale sau de gașcă.

Scopul și sarcinile cercetării. Prin cercetarea criminologică înfăptuită și ale cărei descoperiri științifice sînt înfățișate în această lucrare, am urmărit *scopul* de a alcătui un model de prezicere criminologică a purtărilor criminale înturnătoare (recidiviste). Întru atingerea acestei ținte științifice, ne-am pus în gînd să îndeplinim următoarele *sarcini*: a) a gîndi un model de prezicere criminologică a purtărilor criminale înturnătoare, b) a gîndi niște unelte de prezicere criminologică a purtărilor criminale înturnătoare prin modelul alcătuit, c) a gîndi niște îndrumări de folosire a acestui model criminologic și a uneltelor de aplicare a acestuia.

Metodele aplicate și materialele folosite. Cercetarea științifică, ale cărei descoperiri sînt înfățișate în lucrarea de față, a fost înfăptuită cu ajutorul metodei construcției abstracte (alcătuirea modelului criminologic și a uneltelor de aplicare a lui) și a metodei analizei de conținut (lucrările criminologice citite de-a lungul pregătirii și muncii criminologice). În ceea ce privește cunoștințele criminologice pe care le-am folosit la alcătuirea acestui model criminologic de prezicere criminologică a purtărilor criminale înturnătoare (recidiviste) individuale, vezi, bunăoară, bibliografia lucrărilor citate în această lucrare științifică.

Rezultatele obținute și dezbateri. Toate crimele înregistrate (criminalitatea înregistrată) într-un răstimp oarecare pot să fie împărțite în două: a) criminalitatea primară, adică crimele al căror făptuitor este pentru întâia oară tras la răspundere penală, b) criminalitatea de recidivă (înturnătoare), adică crimele al căror făptuitor a fost înainte tras la răspundere penală

* Articolul este publicat în regia autorului.

sau este criminal înturnător (recidivist).

La rîndul său, criminalitatea primară trebuie să fie împărțită în alte două părți: a) crime al căror făptuitor nu va săvîrși niciodată o altă crimă și b) crime al căror făptuitor va săvîrși o nouă crimă și va mări pătura recidiviștilor (criminalilor înturnători).

Cei dintîi nu încalcă, ci dimpotrivă îmbrățișează, de cele mai dese ori, rînduilele obștești și legile țării, iar cei din urmă le resping, le încalcă și le disprețuiesc. Pentru cei dintîi, crima săvîrșită este cea dintîi și cea din urmă din viața lor sau, cel puțin, cea din urmă tragere la răspundere penală, în timp ce pentru cei din urmă cea dintîi crimă este numai începutul unui șir, mai lung sau mai scurt, de crime și osîndiri sau chiar prefacerea în criminali de meserie.

Cei care nu vor mai săvîrși niciodată o altă crimă pot să fie scutiți de pedeapsă, dar este nevoie a face, mai întîi, o precizare criminologică în stare să îi deosebească de cei care vor călca iarăși strîmb. Pedepsirea lor va aduce cheltuieli fără folos pentru obște și îi va chinui tot fără folos, pe ei și pe apropiații lor. În schimb tragerea la răspundere penală îi va face să înțeleagă că au greșit, atunci cînd s-au hotărît să își îndestuleze nevoile pe cale criminală. Precizarea purtărilor criminale este destul de ușoară și neîndoioasă în privința unei părți mari din acești făptuitori.

Plecînd de la această socotință și avînd în vedere folosul practic, am alcătuit un model de precizare criminologică individuală a purtărilor criminale înturnătoare. Iată acest model de precizare criminologică a purtărilor criminale înturnătoare (tabelul nr. 1):

Tabelul nr. 1

Nr. d.o.	INDICATOR CRIMINOLOGIC	Pondere
1	Părerea despre legi	10 %
2	Părerea despre bunăcuviință	10 %
3	Crima săvîrșită	10 %
4	Vîrsta făptuitorului	10 %
5	Părerea despre muncă și cuprinderea în cîmpul muncii	10 %

6	Purtările în copilărie	10 %
7	Prietenii	10 %
8	Părerea despre oamenii legii	10 %
9	Părerea față de prinderea sa	10 %
10	Părerea față de criminali	10 %

Vom descrie fiecare dintre indicatorii criminologici din care a fost alcătuit modelul criminologic cu pricina în rîndurile care urmează.

1. Părerea despre legi. Pot să se vădească două păreri opuse în rîndurile criminalilor. Unii socotesc că omul și obștea are nevoie de legi, adică de o prevedere a legăturilor dintre oameni. Aceștia se împart, la rîndul lor, iarăși în două părți. Cei dintîi sînt de părere că prevederile legilor trebuie să fie urmate neabătut, iar cei din urmă nu văd o primejdie în încălcarea legii în unele împrejurări. Cei dintîi pot să încalce legea din necunoaștere, iar cei din urmă atunci cînd socotesc că împrejurările o îngăduie (nu va fi prins, nu o încalcă peste măsură, o fac și alții...). Neștiutorii socotesc greșit că unele fapte nu sînt oprite, deci pedepsite. Bunoară, băieții se bat destul de des între ei de mici copii, pentru a-și apăra sau a le băga pe gît interesele lor altora. Ei se ghigosesc și atunci cînd se fac mai măricei sau atunci cînd se fac oameni mari, căci această purtare este privită și susținută de cei din jur ca un semn al neînfricării și bărbăției. Într-o încăierare oarecare însă cineva îl lovește prea puternic pe altul și îi pricinuieste răni care cer o ședere într-o casă de bolnavi sau îl lovește pe cineva care cere ajutorul organelor de drept, din care pricină neînfricatul este tras la răspundere penală, ceea ce îl descumpănește. Cei din urmă, adică cei care nu văd folos dintr-o urmare neabătută a legii, ba chiar socotesc că o asemenea purtare poate să fie sine înrobitoare, căci cîrmuitorii se abat uneori de la voința norodului, săvîrșesc noi crime pînă nu sînt prinși, dar rar o fac din nou, după ce au fost trași la răspundere, chiar dacă nu au fost pedepsiți.

Alți oameni socotesc că legea este o înrobire nedreaptă a omului, nu îl lasă să fie slobod așa cum ar trebui să fie. Aceștia se împart, și ei,

în două. Cei dinții sînt anarhiști sau oameni care s-au ridicat împotriva unei orînduri sau cîrmuriri nedrepte, asupritoare a obștii. Anarhiștii se tem de pedeapsă, de aceea rar încalcă legea. Nu o încalcă cu atît mai mult dacă au fost prinși și trași la răspundere penală. Anarhiștii săvîrșesc crime în împrejurările în care întrec cumva măsura și, în chip nest p nit, încalcă totuși legea. Unii anarhiști pot să se opună obștii numai prin mici încălcări de lege, care nu duc la răspundere penală. Răsculații pașnici o vor încălca iarăși, și iarăși, at t timp c t au o viață nesuferită. Ei nu se vor alipi criminalilor înrăiți și lumii criminale, dar nici nu se vor lăsa de crimă, pentru a-și croi o viață mai bună [5; 2].

Ceilalți, adică criminalii care nu sînt nici anarhiști, nici răsculați tăcuți, urăsc și disprețuiesc din tot sufletul legea. Ei nu se tem de pedeapsă și socotesc cu tărie că sînt în stare să scape de m na pedepsitoare a obștii. Acești oameni sînt criminali înrăiți, care nu suferă nici obștea în care trăiesc, c ut nd să își înfiripeze o lume a lor, în care să se simtă bine. Ei se lasă de s v rșirea crimelor numai după 45 de ani.  i lasă puterile și ajung să înțeleagă că nu vor putea nicicum să scape de închisoare. Numai foarte puțini se lasă după a doua, a treia sau a patra crimă. Cei care se fac criminali de meserie [1; 3] s v rșesc mult mai repede o nouă crimă, după ispășirea pedepsei, dec t ceilalți criminali  nturn tori [1; 4].

Unii oameni au o părere bună față de moralitate, dar o părere rea despre unele prevederi de lege. Ei socotesc că este firesc să ocolești sau să  ncalci legea pe alocuri. Frica de închisoare, adică părerea că nu face să suferi în închisoare pentru c știgul pe care ți-l dă o crimă, poate să  i oprească de la s v rșirea celei de-a doua sau a treia crime, după cum a fost cea dinții pedeapsă.

2. Părerea despre bun cuviniță. Ca și în privința legilor, părerile criminalilor se împart în două, atunci c nd este vorba despre bun cuviniță (moralitate). Unii îmbrățișează vederile obștești despre o purtare cuviincioasă, iar alții le resping cu  nversunare. Criminalii înrăiți urăsc și disprețuiesc bun cuvinița.

Fără o asemenea respingere, ei nu pot să își  ndrept teasc  purtările răufăcătoare. Cei care nu vor mai s v rși o crimă sau nu vor călca neabătut pe calea purtărilor criminale urmează precumpănitor bun cuvinița obștească nu numai de frică, ci și dintr-o înțelegere a însemnătății ei pentru viața în obște. Ei nu resping îndeobște bun cuvinița. Pentru aceștia sînt îndreptățite numai unele abateri de la aceasta, după împrejurări.

3. Crima s v rșit . Cei mai mulți dintre cei care s v rșesc din nou o crimă, deși au fost trași la răspundere pentru cea dinții faptă nelegitimă, se prefac în criminali înrăiți, adică înturnători și meseriași. Aceștia nu s v rșesc însă orice fel de crime. Meseriașii folosesc numai crimele care le aduc venituri grase, adică furturi (din buzunare, apartamente...), înșelăciune, jafuri sau t lh rii.

Criminalii  nturn tori (recidiviști) nu se mărginesc la nevoile trupești, așa cum o fac răufăcătorii de meserie. Crima poate să fie o cale de îndestulare nemijlocită și a unor nevoie sufletești. De aceea,  nturn torii pot să facă și un huliganism, și o nimicire de bunuri, și alte crime asemănătoare.

După cum vedem, nu găsim printre crimele s v rșite de criminalii înrăiți t inuiri de date sau prezentarea intenționată de date neautentice despre poluarea mediului (art. 225 al C. pen.), violarea dreptului la libertatea întrunirilor (art. 184 al C. pen.), eschivarea de la achitarea drepturilor de import (art. 249 al C. pen.) ș.a.m.d. Cea mai mare parte din crimele care cer un subiect special nu  i privesc pe criminalii înrăiți, mai puțin cele legate de v rst  și de statutul de recidivist.

Felul crimei s v rșite este, așadar, un semn deosebitor, destul de general, al criminalilor înrăiți.

4. V rsta făptuitorului. O bună parte din criminalii înrăiți, cum ar fi cei înturnători (recidiviști) și meseriași, își încep viața criminală în copilărie sau în tinerețe, mai ales în răstimpul în care trebuie să se desprindă de părinți și să își găsească un loc în lumea oame-

nilor mari. Rar întâlnești un criminal înrăit care s-a apucat de săvârșirea crimelor după 25 sau, cu atât mai mult după 30 de ani. Prin urmare, vârsta făptuitorului ne vorbește foarte mult despre viitorul criminal al făptuitorului. Un om care a călcat strîmb după treizeci de ani nu va săvârși, cel mai curînd, o altă crimă, deci nu se va preface în criminal înturnător sau meseriaș.

5. Părerea despre muncă și cuprinderea în cîmpul muncii. Toți criminalii înrăiți nu doresc să muncească. Ei nu privesc cu ochi buni munca cinstită. Oamenii care nu vor fi niciodată criminali înrăiți se trag la muncă. Șederea fără treabă le urăște viața. Sînt și oameni care se văd împliniți prin muncă.

Este adevărat că unii dintre cei care resping calea criminală de îndestulare a nervilor și viața criminală nu se trag la muncă. O fac mai mult din nevoie. Pentru aceștia munca este la fel de chinuitoare ca și viața în închisoare. Nici ei nu sînt predispuși spre o viață criminală și, deci, spre săvârșirea unei crime și, cu atât mai mult, stăruirea în această privință, adică săvârșirea unei noi crime, după ce au fost prinși și trași la răspundere. Deși munca și închisoarea sînt la fel de chinuitoare pentru acești oameni, îndeosebi orășeni crescuți în trîndăvie de părinți care au dorit să le dăruiască o copilărie fericită, ei vor alege întotdeauna să muncească decît să stea la închisoare, spre deosebire de criminalii înrăiți.

Unii criminali înturnători muncesc totuși, pentru a-și cîștiga o bucată de pîine și, poate, pentru a se desfăta mai bine. Sînt însă nestatornici în această privință. Ei sînt gata să schimbe oricînd munca cinstită pe o crimă aducătoare de venituri mari sau măricele. Chiar și dorința puternică de a petrece într-o zi după plac vremea este îndeajuns pentru a săvârși o crimă. În obștea capitalistă, criminalii înturnători tind să facă, mai degrabă, ceva cu mîna lor și să vîndă ceea ce au făcut cuiva.

Criminalii de meserie trăiesc din crimă. Ei nu au un loc de muncă cinstit. Este o rușine în lumea lor să muncești cinstit. Greu sînt siliți să muncească chiar și în obștile comuniste. Aleg

ceva mai ușurel.

Prin urmare, criminalul primar care muncește și a muncit întotdeauna, rar se va încumeta să săvârșească o nouă crimă. Chiar dacă a păcătuit și a doua oară, probabilitatea este foarte mică să calce strîmb și a treia oară. După timpul petrecut muncind, ne dăm seama despre viitorul criminal al celor care au săvârșit întîia și chiar a doua oară o crimă și măsurile de prevenire care trebuie să fie luate față de ei.

6. Purtările în copilărie. Înțeleptul zice că ziua bună se cunoaște de dimineață. Cam tot așa se întîmplă și cu oamenii. Criminalii înrăiți se văd de mici copii. Ei de timpuriu se apucă de fapte rele. Încep cu ștregării și neascultare. Trec la obrăznicii și nesimțire. Apoi, se apucă de furțișaguri, stricăciuni și chiar bătăi. De mici copii vădesc o stimă față de criminalii înrăiți, se află sau caută să fie în preajma acestora. Le este obișnuită și viața desfrînată, adică bețiile, fumatul, trîndăvia, purtările necuviincioase, jocurile de noroc și altele asemănătoare. Cu timpul, încep să se țină departe de lumea bună și să se închidă în sine față de aceasta. Se trag și își petrec vremea lîngă sau între oamenii decăzuți ai obștii. Ei, parcă, nu mai știu să vorbească cu cei mulți. Vederile lor asupra vieții și lumii se deosebesc prea tare. Încep să simtă că gîndesc altfel și nu sînt înțeleși de ceilalți. Felul lor de a vedea lumea și de a-și trăi viața, chiar și cea de copil, nu este împărtășit de cei mulți. Acești copii se descătușează numai atunci cînd sînt destui de numeroși pentru a putea să-i precumpănească pe copiii nestricați și, de obicei, mai temători. Crima pentru care este tras la răspundere în anii nevîrstniciei un copilandru este o urmare firească a purtărilor dinainte. Pe cît de adevărat este că închisoarea îi va întări pe mulți dintre acești copilandri în apucăturile lor criminale, pe atât de adevărat este că nici rămînerea în afara închisorii nu le va opri cotilirea spre viața de criminal înrăit. O altă măsură de prevenire va putea să fie luată după ce obștea va făuri putințe de a-i ține, zi și noapte, între oameni nestricați și le va da o cale de a păși bine prin viață.

7. Prietenii. Criminalii care nu se vor opri după cea dintâi crimă descoperită de organele de drept și, cu atât mai mult, după cea de-a doua sînt prinși în lumea criminală. Ei petrec vremea cu criminali înturnători sau cu răufăcători mărunți, care vor ajunge într-o zi pe mîna poliției. Anume obștea de criminali și răufăcători, în care se află, le plămădește gîndirea și purtările criminale. Această obște îi pregătește și îi împinge spre crimă. Cu cît este mai lung timpul în care copilandrii sau tinerii se află în mrejele lumii criminale, cu atât este mai mare probabilitatea săvîrșirii unei noi crime. Mai rar se întîmplă ceva asemănător cu vîrstnicii. Unii dintre oamenii trecuți de tinerețe se pomenesc legați de criminali prin beție sau în alt chip. Criminalii înrăiți ajung să îi înduplece să săvîrșescă sau să participe la săvîrșirea unei crime. Cele mai multe dintre aceste jertfe, trecute de vîrsta tinereții, nu se încumetă să săvîrșescă o altă crimă, bă chiar se îndepărtează de criminalii înrăiți deopotrivă de cei care i-au împins la săvîrșirea crimei și alții, necunoscuți înainte. Partea covîrșitoare dintre aceștia își însușesc învățătura din chiar întîia crimă descoperită de către dregătorii de drept. Acestora le pare rău că s-au legat și i-au ascultat pe niște oameni nepotriviți, de care nu mai doresc să audă.

8. Părerea despre oamenii legii. Cei mai mulți dintre obșteni prețuiesc oamenii legii, deși se tem de ei. Dorința de a căpăta ascultarea oamenilor de rînd îi face pe oamenii legii să întrecă măsura, să fie nedrepti și asupritori. Ca urmare, norodul tinde să se țină mai departe de oamenii legii, iar unii îi iau cu binișorul. Frica nu îi face însă pe oameni să-și piardă în împrejurări obișnuite prețuirea față de oamenii legii (armași, răspîntieși, judecători...). Numai atunci cînd oamenii legii se pun întruna în capul obștenilor, se iscă o ură față de ei în sufletul întregului norod. Criminalii înturnători, adică cei care nu se vor opri după întîia crimă, îi urăsc întotdeauna și din toată ființa lor pe oamenii legii. Prefăcătorii oamenilor legii, făcută pentru a-l prinde pe criminal și a descoperi crima,

în rădăcinează o neîncredere trainică față de aceștia în criminalii înrăiți. Răufăcătorii înrăiți păstrează stimă numai pentru puțini oameni ai legii, cei care sînt cinștiți și drepti. Din opus, oamenii obișnuiți au încredere în oamenii legii, chiar dacă frica de pedeapsă și rușine îi face pe unii să umble cu fofirlica sau să se închidă în sine.

9. Părerea față de prinderea sa. Partea covîrșitoare a celor care săvîrșesc întîia oară o crimă se hotărăsc să facă această faptă, deoarece socotesc greșit că nu vor fi trași la răspundere. Ei socotesc că nu vor fi trași la răspundere pentru crima pe care o săvîrșesc, pentru că organele de drept nu prea privesc spre asemenea fapte, puterea de descoperire a crimelor este mică, vor putea să le plătească lucrătorilor organelor de drept și să scape broboadă curată și din alte pricini. Este vorba despre o judecată strîmbă. După ce sînt trași la răspundere, aceștia își dau seama că săvîrșirea crimei a fost o greșeală cumplită. Unii nu suferă rușinea, iar alții — statul în închisoare. De aceea, acești oameni nu vor săvîrși niciodată o altă crimă, poate numai din întîmplare sau din necunoaștere.

Numai o mică parte din cei care au săvîrșit întîia oară o crimă cred că nu au avut noroc mare și că data viitoare vor scăpa nepedepsiți. Se adaugă și criminalii înrăiți, îndeosebi în închisori, care încearcă să îi înduplece că poți să nu fii prins, dacă îți dezvolti îndeajuns măiestria criminală. Unora le place viața criminală cu tot cu statul în închisoare. Vița criminală este mai bună pentru ei decît viața obișnuită, necriminală. Și unii, și alții săvîrșesc noi crime. Unii dintre ei se opresc după a doua sau a treia crimă, iar alții se astîmpără numai după patru-zeci de ani. Aceștia din urmă pot să fie numiți criminali înrăiți. Ei sînt criminali înturnători și criminali de meserie.

Criminologul trebuie să deosebească părerea de rău că a fost prins și tras la răspundere de părerea de rău pentru fapta săvîrșită. Remușcările sînt un semn de nădejde că făptuitorul nu va săvîrși o nouă crimă. Cu cît sînt mai mari muștrările de conștiință ale făptuitorului,

cu atât trebuie să ne așteptăm mai puțin că acesta va săvârși încă o crimă. Nu va săvârși o nouă crimă nici cel care a înțeles că a greșit, socotind că nu va fi prins sau nu va fi tras la răspundere pentru fapta săvârșită.

10. Părerea față de criminali. Inșii care vor ajunge criminali înrăiți îi disprețuiesc pe obștenii obișnuiți. Au însă o părere foarte bună despre criminali. Caută să afle cât mai multe despre viața și tainele acestora. Cîntă și ascultă cu plăcere cîntecele despre viața criminală. Tind să se apropie în fel și chip de oamenii despre care se spune că au săvârșit crime, au stat la închisoare sau sînt criminali. Părerea acestora precumpănește asupra părerii obștenilor obișnuiți. Unii dintre cei care vor săvârși a doua crimă au legături cu criminalii înrăiți ori chiar au fost împinși la săvârșirea crimei de către aceștia. În împrejurările din urmă, ei săvârșesc de sine stătător o crimă sau împreună cu criminalii înrăiți. Se întîmplă că criminalii înrăiți îi învață cum să săvârșească o crimă și le făgăduiesc că se vor îngriji de vinderea bunurilor furate sau, mai larg, însușite.

Cei care nu vor săvârși niciodată a doua crimă se țin departe de criminalii înrăiți. Partea covârșitoare din ei se tem și îi urăsc pe criminalii înturnători și de meserie. Ei socotesc că viața criminală este greșita și răufăcătoare. Pentru ei, șederea la închisoare este un chin, pe care nu îl îndreptățește niciun câștig din lume.

Se întîmplă că unii criminali primari nu se feresc tare de criminalii înrăiți, bă chiar sînt dornici să afle cât mai multe de la aceștia, dar ei nu îmbrățișează viața criminală și nu se simt în largul lor în lumea criminală.

Unii criminali primari se deosebesc totuși de toți cei descriși mai sus. Acest fel de criminal respinge lumea criminală, dar stăruie în purtările lor criminale. Ei sînt cei care săvârșesc fapte de ajunsătură (corupție), crime economice și înșelăciuni legate de pretinse afaceri. Toți acești criminali socotesc că banii pe care îi câștigă din crime îndreptățesc chiar și șederea la închisoare. Purtările lor criminale sînt ușurate și de puțința de a-și cumpăra prin

ajunsătură nedreptatea sau o pedeapsă blîndă. Asemenea criminali nu întîlnim în țările comuniste, deoarece în aceste obști lipsesc puțințele de a cîștiga și a cheltui mulți bani. Lipsesc și nevoile arzătoare de viață, precum locul de muncă, locuința sau mîncarea.

La cei numiți se adaugă criminalii care săvârșesc fapte penale care țin de circulația rutieră. Ei socotesc că legile prevăd prea multe măsuri de precauție, că sînt bune numai pentru începători, că trebuie să fie urmate după împrejurări... Aceștia săvârșesc foarte multe astfel de încălcări de lege pînă ajungă pe mîna lucrătorilor de drept. De aceea, socotesc greșit că nu au avut noroc și au fost prinși. Oamenii de acest fel înclină spre o nouă crimă. Ei se liniștesc numai după întîia, a doua sau a treia osîndire, hotărîtoare fiind asprimea pedepsei pe care au primit-o.

Pentru a face mai ușor o prezicere a purtărilor criminale înturnătoare (recidiviste) cu ajutorul modelului criminologic pe care l-am înfățișat în rîndurile premergătoare, criminologul poate să folosească o fișă de socotire a probabilității (tabelul nr. 2).

Tabelul 2

FIȘĂ DE PREZICERE CRIMINOLOGICĂ INDIVIDUALĂ <i>a purtărilor criminale înturnătoare</i>		
Numele și prenumele făptuitorului _____		
Data nașterii făptuitorului _____		
Nr. d.o.	Indicator criminologic	Puncte
1	Părerea despre legi	
2	Părerea despre bunăcuviință	
3	Crima săvârșită	
4	Vîrsta făptuitorului	
5	Părerea despre muncă și cuprinderea în cîmpul muncii	
6	Purtările în copilărie	
7	Prietenii	
8	Părerea despre oamenii legii	

9	Păreră față de prinderea sa	
10	Păreră față de criminali	
PROBABILITATA că va săvârși o nouă crimă este de		%
Numele și prenumele criminologului _____		
Data prezicerii criminologice _____		

În această fișă de analiză criminologică individuală a criminalului și a purtării lui criminale, criminologul va pune **0** sau **1** punct în dreptul fiecăruia dintre cei zece indicatori criminologici. Bunăoară, dacă făptuitorul are, în principiu, o părere bună despre legi, adică despre nevoia acestora în viața obștească, atunci criminologul va pune zero puncte. Dacă însă făptuitorul vedește un dispreț față de legi și nu vede niciun folos pentru viața oamenilor, atunci criminologul va pune un punct la indicatorul criminologic numărul unu. Tot astfel, criminologul va pune un punct la indicatorul criminologic numărul trei, atunci când vede, din dosarul penal, că crima săvârșită de făptuitorul supus analizei criminologice individuale se înscrie între crimele pe care le săvârșesc în chip obișnuit criminalii de meserie. Din opus, el va pune zero puncte, dacă este o crimă de alt fel. Apoi, criminologul va aduna punctele de la toți indicatorii criminologici, zece la număr. Numărul total al acestor puncte arată probabilitatea săvârșirii unei noi crime. De pildă, 2 puncte înseamnă o probabilitate de 20 %, 5 puncte arată o probabilitate de 50 %, iar 9 puncte ne vorbesc despre o probabilitate de 90 % de săvârșire a unei noi crime de către făptuitorul a cărui purtare criminală este supusă prezicerii criminologice individuale. Dacă avem o probabilitate mai mare de 50 %, atunci este potrivită folosirea măsurilor de prevenire represivă, adică a pedepsei penale. Mai mult decât atât, o probabilitate de 80-100% ne spune că făptuitorului trebuie să i se aplice o pedeapsă cu închisoare pe termenul

cel mai lung cu putință, cel puțin celor nevîrstnici. O întemnițare pe timp cât mai lung poate să fie folosită și la o probabilitate mai mică, în lipsă de date pentru unii indicatori, numai dacă datele pe care le are criminologul zic neîndoiios că este vorba despre un criminal de meserie sau înturnător (în înțelesul criminologic al cuvîntului). Din opus, dacă probabilitatea este mai mică de jumătate, atunci făptuitorul poate să fie scutit nu numai de pedeapsă, ci și de răspundere penală pentru fapta săvârșită, oricare ar fi aceasta, chiar și omor.

Acest model de prezicere criminologică individuală a purtărilor criminale înturnătoare poate să folosească și unități de măsură mai mici. Bunăoară, criminologul poate să pună **0,5** puncte în loc de 1 punct la orice indicator criminologic, atunci când trăsăturile acestuia sînt slab dezvoltate. Astfel, el poate să capete o probabilitate de 35 % sau de 75 %. De pildă, criminologul poate să pună o jumătate de punct, după ce se încredințează că făptuitorul a călcat deseori strîmb în copilărie, săvîrșind mici furturi, stricăciuni sau vandalism, dar s-a ținut departe de criminali și alți inși destrăbălați. Este cu putință și o particularizare mai mare de jumătate de punct, dar asemenea măsuri mici nu schimbă hotărîtor prezicerea criminologică, dat fiind numărul mic de indicatori și puncte.

Datele trebuincioase pentru înfăptuirea unei preziceri criminologice individuale cu ajutorul acestui model criminologic pot să fie căpătate (a) din materialele dosarului penal, (b) din răspunsurile nemijlocite de la făptuitor și (c) din orice altă parte care este purtătoare de date grăitoare despre făptuitor și fapta lui (referință luată de la locul de muncă sau de trai, răspunsuri date de vecini...).

Criminologul care va folosi această unealtă de prezicere criminologică trebuie să își dezvoltate îndemînări de punere a unor întrebări dezvoltătoare. Răspunsurile căpătate astfel îl vor ajuta să cunoască firea criminalului supus analizei criminologice individuale.

Modelul de prezicere criminologică individuală a recidivei criminale pe care l-am al-

căzut și înfățișat în această lucrare nu poate să fie folosit în toate împrejurările. Bunăoară, el nu poate să fie folosit în aceeași măsură în răs-timpurile în care norodul respinge o orînduire (politică, economică...) și, deci, întreaga ordine de drept din obște și o încalcă în semn de mare nemulțumire, fiind gata să îndure vitregiile închisorii de dragul dezrobirii, adică a unei învingeri în lupta obștească iscată, ca urmare a unei puternice nedreptăți [5; 2]. Se cere, în aceste împrejurări, o potrivire a modelului de prezicere criminologică individuală la noua stare de lucruri. Poate să facă această potrivire chiar și criminologul-practician care face prezicerea criminologică, adică o aplică.

Modelul criminologic alcătuit de noi este general. De aceea, alături de el, pot să fie folosite și alte modele criminologice, care privesc crime și criminali particulari.

Concluzii. Este nevoie a individualiza mai bine răspunderea și pedeapsa penală. O mai bună individualizare a răspunderii și a pedepsei penale poate să fie făcută cu ajutorul prezicerilor criminologice. Printre puțințele de prezicere criminologică se află prezicerea criminologică individuală a purtărilor criminale înturnătoare (recidiviste). O așa prezicere poate să fie făcută și prin metoda modelării criminologice. Ca urmare a cercetărilor criminologice înfăptuite, am alcătuit un model de prezicere criminologică individuală a purtărilor criminale înturnătoare (recidiviste). Modelul nostru este alcătuit din zece trăsături (indicatori). Folosirea acestui model va aduce numeroase foloase obștii (mai puțini bani cheltuiți, mai puțină lume care suferă, mai puțină criminalitate...). Pe lângă acest model, pot să fie folosite un șir de alte modele de prezicere particularizată.

BIBLIOGRAFIE BIBLIOGRAPHY

1. Bejan Octavian. Crîmpeie de criminologie specială. Chișinău, 2020.
2. Bejan Octavian, Bujor Valeriu. Interes și crimă. Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept al Academiei de Științe a Moldovei. Chișinău, 2004.
3. Bujor Valeriu, Bejan Octavian. Criminalitate profesională. Chișinău: Editura „Lyceum”, 1999.
4. Bujor Valeriu, Bejan Octavian. Criminalitatea recidiviștilor. Chișinău: Editura „Lyceum”, 1998.
5. Бужор Валерий. О сущности преступности. Кишинэу: Editura „Lyceum”, 1998.

DESPRE AUTOR

Octavian BEJAN,

*doctor în drept, criminolog,
prorector, Institutul de Științe Penale
și Criminologie Aplicată,
e-mail: octavian.bejan@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-4808-3186*

CZU 342.97

DOI 10.5281/zenodo.7885799



Oxana POSTOLACHI,
drd.
PhD student

Teodor CĂRNAȚ,
dr. hab., prof. univ.
PhD
University Professor



DREPTUL ACHIZIȚIEI PUBLICE CA INSTITUȚIE SAU CA SUB-RAMURĂ A DREPTULUI ADMINISTRATIV

Prin mecanismul de achiziții publice se asigură procurarea în mod transparent și echitabil a bunurilor, executarea de lucrări sau prestarea de servicii pentru necesități publice fie de nivel central, fie de nivel local. Obținerea unui sistem eficient și credibil de achiziții publice reprezintă unul dintre elementele importante în dezvoltarea unor servicii publice de calitate. Reglementarea de stat a domeniului achizițiilor presupune activitatea unor autorități publice competente, în temei executive, privind regulile, standardele și cerințele după care se efectuează procedurile de achiziție publică. În calitate de autoritate competentă principală în domeniul achizițiilor publice apare Agenția Achiziții Publice (AAP), care este o autoritate administrativă în subordinea Ministerului Finanțelor, constituită în scopul efectuării supravegherii, controlului ex-post și coordonării între ramuri în domeniul achizițiilor publice. Dreptul achizițiilor publice este subordonat dreptului administrativ. Cercetarea noastră presupune încadrarea dreptului achizițiilor publice ca instituție sau ca sub-ramură a dreptului administrativ în funcție de aspectele evolutive ale acestuia în timp.

Cuvinte-cheie: achiziție, drept, contract, ramură, sub-ramură, instituție, procedură.

PUBLIC PROCUREMENT LAW AS AN INSTITUTION OR AS A SUBBRANCH OF ADMINISTRATIVE LAW

The public procurement mechanism ensures the transparent and fair procurement of goods, the execution of some works or the provision of services for public needs either at the central or local level. Obtaining an efficient and credible public procurement system is one of the important elements in the development of quality public services. State regulation of the field of procurement involves the activity of competent public authorities, in executive terms, regarding the rules, standards and requirements according to which public procurement procedures are carried out. As the main competent authority in the field of public procurement, there is the Public Procurement Agency (AAP), which is an administrative authority subordinate to the Ministry of Finance, established for the purpose of supervision, ex-post control and interbranch coordination in the field of public procurement. Public procurement law is subordinated to administrative law. Our research involves framing public procurement law as an institution or as a sub-branch of administrative law, depending on its evolution over time.

Keywords: procurement, law, contract, branch, sub-branch, institution, procedure.

Introducere. În esență dreptul achizițiilor publice are conexiuni cu dreptul administrativ, dacă realizăm o analiză sub aspectul de gen și specie. În cadrul cercetării urmează să aducem argumente pro și contra poziției plasării dreptului achizițiilor publice ca *instituție* sau ca *sub-ramură* a dreptului administrativ.

Metode și materiale aplicate. „Dreptul reprezintă totalitatea normelor sau regulilor de conduită, cu caracter determinat și impersonal, a căror respectare și realizare este asigurată prin forța de constrângere a statului”. [1, p.13]

Dreptul reprezintă o sumarizare a tuturor domeniilor, deoarece are atât de multe conexiuni cu alte științe sociale, cum ar fi filosofia, teologia, istoria, sociologia și altele. Dacă considerăm societatea ca fiind un corp uman, am putea spune că sângele care propulsează organele interne către o dezvoltare și o funcționare sănătoasă este legea. Drept urmare, se poate spune că legea joacă un rol fundamental și esențial în societate, deoarece stabilește limite între interesele fiecăruia prin folosirea normelor legale și frica de constrângere, permițând astfel interacțiunea socială.

Adesea, fie legea promovează societatea prin stabilirea unor standarde pentru care societatea nu este încă pregătită (cum ar fi încercările de a legaliza prostituția sau uniunile homosexuale), fie legea rămâne în urma societății și devine depășită. Legea necesită o schimbare continuă, deoarece este un produs al societății.

Deci, pe parcursul investigației și argumentării poziției precum că dreptul achizițiilor publice este sub-ramură de drept sau instituție a unei ramuri de drept (drept administrativ) am utilizat următoarele metode: analiza, compararea, sinteza etc.

Au fost analizate aspectele teoretice privind instituția și sub-ramura de drept. A fost scos în evidență caracterul dreptului achiziții publice în baza conexiunilor cu dreptul administrativ. Și în final, dreptul achizițiilor publice a fost încadrat ca fiind sub-ramură de drept administrativ.

Rezultate obținute și discuții. O instituție

de drept reprezintă o grupă omogenă de norme de drept, legate de un anumit aspect al vieții sociale pe care încearcă să o descrie și să o reglementeze. Instituțiile juridice reprezintă un ansamblu unitar de norme juridice legate între ele prin obiectul reglementării și finalitatea lor.

O grupare mai largă de norme și instituții juridice care sunt legate între ele prin obiectul lor comun (un anumit complex de relații sociale pe care le reglementează), prin anumite principii comune care stau la baza lor, precum și prin unitatea de metodă folosită în reglementarea relațiilor sociale respective, potrivit intereselor din societatea respectivă se numește ramură de drept.

O sub-ramură a dreptului reprezintă un corp de instituții legate de o anumită ramură de drept.

„O sub-ramură a dreptului reprezintă un set de instituții uniforme ale unei ramuri de drept. Sub-ramura dreptului nu mai este o instituție a unei ramuri de drept. Deci, de exemplu, dreptul civil include sub-ramuri precum dreptul de autor, dreptul de creație și dreptul locuinței; dreptul financiar include dreptul fiscal; iar dreptul administrativ include dreptul municipal”. [2, p.10-15]

Savanții au subliniat în mod constant importanța fuziunii instituțiilor juridice într-o sub-industrie ca subdiviziuni structurale cruciale ale dreptului în teoria statului și a dreptului, precum și în științele juridice sectoriale.

V. S. Nersesyants a definit subramura dreptului ca un grup de instituții juridice uniforme care este o componentă vitală a ramurii dreptului. Potrivit acestuia: „după ce s-a dezvoltat inițial dintr-una sau mai multe instituții juridice, subramura dreptului se dezvoltă treptat în izolare ca o nouă ramură independentă a dreptului în anumite condiții (necesități, obiective de reglementare juridică a noilor sfere corespunzătoare ale relațiilor publice, o actualizare semnificativă a fundamentelor și principiilor reglementării legale în sine etc.)”. [3, p.112]

Dreptul administrativ este definit ca fi-

ind: „cea mai largă ramură de drept public, care reglementează un spectru larg de relații privind organizarea și funcționarea organelor administrației publice, asigurarea legalității în funcționarea puterii executive”. [4, p.43]

Sub-ramura de drept este de fapt un grup organizat de instituții legate din aceeași ramură de drept. Existența unui astfel de grup de reguli, care încorporează cerințe largi inerente multor instituții juridice, în cadrul acestuia servește ca un indicator extern al unei sub-industrii.

Sub-ramura dreptului posedă următoarele trăsături:

– cuprinde o gamă foarte largă de subiecte de relații publice care intră în sfera de competență a domeniului reglementării juridice a dreptului;

– legislație distinctă;

– este o componentă a sistemului juridic, fiind facultativă.

Instituția dreptului este o colecție relativ modestă, dar de încredere, de standarde juridice care guvernează o anumită clasă de interacțiuni sociale.

Dacă o normă juridică este „un element fundamental, o celulă „vie” a materiei juridice, atunci o instituție juridică este o comunitate juridică primară.

Instituțiile de drept au următoarele caracteristici:

– Unitatea normelor juridice care este parte din ramura respectivă de drept;

– Unitatea reglementărilor normative;

– Împărțirea normelor unei instituții juridice, de regulă, în capitole sau secțiuni ale unui act juridic normativ.

Exemple de instituții în dreptul administrativ: instituția unui funcționar. Toate instituțiile conlucrează în relații strânse – atât în cadrul acestei industrii, cât și în afara acesteia.

Noțiunea de administrație publică poate fi definită într-un sens dublu:

a) Ca un sistem de autorități publice – *sens formal-organic*;

b) Ca activitate de organizare a execută-

rii și executării în concret a legii – *sens material-funcțional*.

Sensurile respective rezultă din legislație. De exemplu:

a) Potrivit articolului 96 din Constituția [5] Republicii Moldova: „Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice”. În acest caz este vorba de conducerea cu un sistem de organe (autorități publice).

b) Guvernul, în conformitate cu articolului 30 din Legea nr. 64-XII din 31.05.1990 cu privire la Guvern, exercită atribuțiile constituționale și organizează executarea legilor. În acest caz este vorba de o activitate în cadrul statului.

Prin sistem al administrației publice se înțelege totalitatea organelor structurate într-un sistem destinat unei activități de organizare a executării și de executare a normelor legii, în interesul întregii populații a țării, care se aplica pe întreg teritoriul statului. Această activitate poate fi atât de conducere și dirijare, cât și de prestație a anumitor servicii populației sub cele mai diverse forme.

Conform Legii Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice [6], „achizițiile publice reprezintă procurarea, prin intermediul unui contract de achiziții publice, de bunuri, de lucrări sau servicii de către una sau mai multe autorități contractante de la operatorii economici selectați de acestea, indiferent dacă bunurile, lucrările sau serviciile sunt destinate sau nu unui scop public”.

Deci, analizând aspectele teoretice privind instituția și sub-ramura de drept, plasăm dreptul achizițiilor publice ca sub-ramură a dreptului administrativ.

Dreptul achizițiilor publice este sub-ramură a dreptului administrativ, deoarece are grupe de norme juridice, are obiect și metodă de reglementare dedusă din obiectul și metoda de reglementare a dreptului administrativ, are principii proprii, izvoare proprii și raport juridic propriu.

Odată cu evoluția instituției date, reglementări juridice specifice, principii specifice,

izvoare, metodă și obiect de reglementare, într-un cuvânt dezvoltarea elementelor caracteristice unei ramuri de drept, în cazul nostru – drept administrativ, o definește ca sub-ramură a dreptului administrativ.

Există diverse puncte de vedere asupra abordării reglementării dreptului administrativ în literatura de specialitate. Având în vedere că fiecare ramură de drept are propria sa metodă de reglementare, unii savanți susțin că dreptul administrativ are propria sa metodă de reglementare, care este diferită de metodele de reglementare ale altor domenii ale dreptului. Alți cercetători cred că singurul aspect al efectului juridic asupra interacțiunilor sociale care variază de la o ramură de drept la alta – mai degrabă decât procedurile legale în sine – este volumul.

În ceea ce privește reglementarea administrativ-juridică a relațiilor sociale, cunoscută și sub denumirea de metoda de reglementare a dreptului administrativ, se distinge prin faptul că funcționează ca un tip de mediere juridică a relațiilor sociale în care o parte își asumă rolul de conducător, iar cealaltă își asumă rolul de conduși.

Dreptul administrativ exercită funcție de reglementare și folosește un set de mijloace, procedee juridice sau metode de influență prin normele sale asupra raporturilor juridice cu caracter administrativ.

Din conținutul obiectului de reglementare a dreptului administrativ putem deduce obiectul de reglementare a dreptului achizițiilor publice care ar consta în: *totalitatea raporturilor sociale (juridice) care apar, se modifică sau se sting în procesul de realizare a achizițiilor publice.*

Normele dreptului administrativ, respectiv pot fi asociate dreptului achizițiilor publice, sunt clasificate în mai multe categorii, având la bază anumite criterii:

- 1) după obiectul de reglementare;
 - 2) după sfera de cuprindere;
 - 3) după conținutul juridic.
- După obiect de reglementare:

a) Norme materiale care fixează drepturile și obligațiile participanților la raporturile de drept administrativ. Normele materiale includ regimul juridic în limitele căruia funcționează sistemul administrației publice și interacționează diferiți participanți la raporturile juridice administrative, în cazul nostru de drept al achizițiilor publice;

b) Norme procedurale au ca obiect reglementarea relațiilor cu caracter procedural ce apar în procesul activității organelor AP. Scopul acestor norme de drept administrativ este să determine ordinea de realizare a drepturilor și obligațiilor juridice prevăzute de normele materiale.

După sfera de cuprindere:

a) norme generale – au un spectru larg de reglementare și se aplică la un număr nelimitat de situații;

b) norme speciale – reglementează o anumită categorie de raporturi sociale bine determinate; ele reglementează numai un domeniu sau se referă numai la o anumită categorie de subiecte;

c) norme excepționale – reglementează situații apărute în mod excepțional (calamități naturale, catastrofe, epidemii etc.). Normele excepționale derogă de la normele generale și normele speciale.

După conținutul juridic:

Această clasificare este în baza unei din metodele de reglementare a dreptului administrativ. Astfel pot fi evidențiate următoarele categorii de norme:

a) norme onerative – prescriu ca condiție prevăzută de norma de drept ca să fie efectuate anumite acțiuni concrete;

b) norme prohibitive – prevăd o interdicție în săvârșirea unor sau altor acțiuni ca condiție prevăzută de norma de drept;

c) norme permissive – prevăd posibilitatea subiectului de a acționa la aprecierea sa în limitele prevăzute de lege. [7]

Studiile juridice demonstrează semnificația principiilor juridice. Când vine vorba de a determina dacă normele juridice sunt aplicabile

sau de a identifica soluții care nu decurg direct din modul de reglementare juridică, principiile unei instituții juridice, ale unei ramuri de drept sau chiar principiile generale ale dreptului completează frecvent golurile.

Următoarele principii trebuie luate în considerare pe parcursul întregului proces de achiziție publică la luarea oricărei decizii: nediscriminare, tratament egal, recunoaștere reciprocă, transparență, proporționalitate, utilizarea eficientă a fondurilor publice și asumarea responsabilității.

Izvoarele dreptului administrativ, respectiv, dreptul achizițiilor publice, sunt forme în care se redau normele de drept administrativ care nasc, modifică sau sting drepturi și obligații dintr-un raport de drept administrativ, respectiv, raport de dreptul achizițiilor publice. [8, p.34]

La fel ca și alte ramuri de drept, izvoarele dreptului administrativ, respectiv, dreptul achizițiilor publice, pot fi clasificate, în următoarele categorii:

- Izvoare în sens material;
- Izvoare în sens formal.

În calitate de izvoare ale dreptului administrativ, respectiv, dreptul achizițiilor publice, în sens formal avem:

- Constituția Republicii Moldova;
- Legile organice;
- Legile ordinare și Hotărârile Parlamentului;
- Decretele Președintelui Republicii Moldova;
- Hotărârile, Ordonanțele și Dispozițiile Guvernului;
- Ordinele, instrucțiunile, dispozițiile și alte acte normative ale ministerelor și altor autorități administrative centrale de specialitate;
- Deciziile și dispozițiile autorităților publice locale ce conțin norme de drept administrativ;
- Tratatate internaționale.

Raportul de drept administrativ, sau raportul de drept al achizițiilor publice, este un raport de management social guvernat de drep-

tu administrativ, sau de dreptul achizițiilor publice, în care părțile apar ca purtătoare de drepturi și obligații reciproce definite și garantate de dreptul administrativ. [9, p.145]

Raportul de drept administrativ, ca orice raport juridic are trei elemente componente: subiecte, obiect, conținut. Desigur că, în cazul raportului de drept administrativ, fiecare din cele trei elemente componente are trăsături proprii, care îl deosebesc de alte raporturi juridice, cu o altă natură - civilă, penală etc., trăsături care dau, în cele din urmă, o configurație specifică raporturilor de drept administrativ, în ansamblul lor, respectiv raporturilor juridice de achiziții publice.

Trăsăturile specifice ale raporturilor juridice de achiziție publică sunt deduse din caracteristicile raporturilor juridice administrative:

- cel puțin unul din subiectele raportului juridic administrativ este o autoritate a AP;
- obiectul raportului juridic de achiziție publică este determinat de obiectul de activitate a administrației publice;
- raporturile juridice de achiziție publică, de regulă, apar, se modifică și încetează în baza unei manifestări unilaterale de voință. Voință unilaterală se manifestă din oficiu sau la cerere;
- raportul juridic de achiziții publice poate apărea, modifica sau înceta și din producerea unor evenimente ce nu depind de voința omului sau din săvârșirea unor fapte materiale (calamități naturale, epidemii);
- încălcarea obligațiilor ce izvorăsc din raportul juridic de achiziții publice atrage, de regulă, angajarea răspunderii administrative (administrativ-disciplinară, administrativ-patrimonială și administrativ-contravențională);
- conflictele juridice apărute din nerespectarea obligațiilor ce revin părților în raportul juridic de achiziție publică se rezolvă, de regulă, de organele administrației publice, cu excepția conflictelor prevăzute de lege pe o altă cale de soluționare.

Concluzii. Achizițiile publice urmăresc să cheltuiască banii contribuabililor în mod responsabil, protejând în același timp interese-

le societății cu privire la bunuri, servicii, produse etc. Legea achizițiilor publice este un subset al dreptului administrativ care constă dintr-un set de reglementări legale, are propriul scop și metodă de control, precum și propriile subiecte, principii directoare și surse juridice. De asemenea, impune un comportament părților, acestea din urmă acționând ca elemente de bază ale unui raport juridic.

Pentru a promova o utilizare mai transparentă și eficientă a Bugetului de Stat al Repu-

blicii Moldova, Ministerul Finanțelor conduce tranziția țării la achizițiile publice electronice. Noul instrument digital de guvernare, MTender, va ajuta la achizițiile publice începând cu planificarea și continuând prin plata contractului. Un alt aspect care deosebește achizițiile publice ca subramură a dreptului este că va reduce durata procesului de licitație pentru instituțiile publice și timpul pe care furnizorii și antreprenorii trebuie să aștepte înainte de a primi plăți.

BIBLIOGRAFIE BIBLIOGRAPHY

1. Negru B., Negru A. Teoria generală a dreptului și statului. Chișinău: Tipografia Centrală. 2017. 632 p.
2. Mihai Gh. Fundamentele dreptului: Teoria și filosofia dreptului. București: Editura All Beck. 1997, 250 p.
3. Nersesyants V.S. General Theory of State and Law. Course Book. Moscow: Nauka. 2001, 720 p.
4. Manda C. Drept administrativ. Tratat elementar. Ediția a IV-a, revăzută și adăugită. București: Lumina Lex. 2007, 546 p.
5. Constituția Republicii Moldova din 29-07-1994. Publicat: 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78, art. 140.
6. Legea Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice. Publicat: 31-07-2015 în Monitorul Oficial, nr. 197-205, art. 402.
7. Apostol T. Drept administrativ: Note de curs. disponibil pe: <https://cj.md/wp-content/uploads/2019/01/Drept-administrativ.-Partea-I.pdf> accesat 19 decembrie 2022.
8. Balan E. Instituții administrative. București: C.H. Beck. Colecția Master. 2008, p. 34. 226 p.
9. Santai I. Drept administrativ și știința administrației, vol. I, ediție revizuită pentru uzul studenților. Cluj-Napoca: Editura RI-SOPRINT. 2002, 446 p.

DESPRE AUTORI

Oxana POSTOLACHI,

*doctorandă,
Universitatea de Stat din Moldova,
e-mail: postolachioxana@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-3178-8748*

Teodor CÂRNAȚ,

*doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova,
e-mail: carnateo@yahoo.co.uk,
ORCID ID: 0000-0002-5610-8665*

CZU 343.352

DOI 10.5281/zenodo.7885832



Vitalie JITARIUC,
dr.
PhD

PARTICULARITĂȚI METODOLOGICE PRIVIND INVESTIGAREA INFRAȚIUNILOR DE CORUPȚIE

Periculozitatea infracțiunilor de corupție se datorează faptului că acestea determină decăderea și dezintegrarea structurilor statale, discreditează și subminează autoritatea aparatului de stat. Infracțiunile de corupție au o răspândire largă, fiind comise, practic, în toate domeniile de activitate. Infracțiunile de corupție afectează, într-o anumită măsură, toate structurile care acționează în cadrul statului: ministerele, departamentele, instituțiile bancare și financiare, organele de drept, organele de administrație publică etc.

Cunoașterea particularităților criminalistice tipice de investigare a acestor infracțiuni și aplicarea iscusită a metodelor respective în procesul cercetării are o importanță deosebită, determinată, în special, de complexitatea urmăririi penale în cazurile de corupție. Or, aceste dificultăți sunt determinate de un spectru larg de circumstanțe, și anume: participanții la infracțiunile de corupție sunt interesați în ascunderea minuțioasă a urmelor infracțiunii; mascarea actelor de corupție sub forma modalităților legale de obținere a unor beneficii patrimoniale; predominarea probelor indirecte, care necesită proceduri sofisticate și de durată pentru a demonstra fapta infracțională etc. În aceste condiții, o importanță substanțială o are cunoașterea și aplicarea iscusită a particularităților metodologice de investigare a infracțiunilor de corupție, perceperea și folosirea corespunzătoare a informațiilor cu relevanță criminalistică în raport cu specificul comportamental al subiecților infracțiunilor de corupție.

Cuvinte-cheie: infracțiune, corupție, metodologie, particularități, tactică, făptuitor, probatoriu, urmărire penală, constatare, bunuri materiale, mijloace bănești, circumstanțe, interceptare, înregistrare audio-video, activitate specială de investigații, acțiuni de urmărire penală, capcane criminalistice, grupare criminală organizată, complicitate, versiune, planificare, specialist, reținere în flagrant.

METHODOLOGICAL PARTICULARS REGARDING THE INVESTIGATION OF CORRUPTION CRIMES

The danger of corruption crimes is due to the fact that they cause the decay and disintegration of state structures, discredit and undermine the authority of the state apparatus. Corruption crimes are widespread, being committed practically in all fields of activity. Corruption offenses affect, to a certain extent, all structures that act within the state: ministries, departments, banking and financial institutions, legal bodies, public administration bodies, etc.

The knowledge of the typical forensic peculiarities of investigating these crimes and their

skillful application in the research process are of particular importance, determined, in particular, by the complexity of criminal prosecution in corruption cases. However, these difficulties are determined by a wide spectrum of circumstances, namely: the participants in the corruption crimes are co-interested in thoroughly hiding the traces of the crime; masking acts of corruption in the form of legal ways of obtaining patrimonial benefits; the predominance of indirect evidence, which requires sophisticated and long-lasting procedures to prove the criminal act, etc. The knowledge and skillful application of the methodological particularities of investigating corruption crimes, the perception and appropriate use of information with forensic relevance in relation to the behavioral specifics of the subjects of corruption crimes are of substantial importance in these conditions.

Keywords: crime, corruption, methodology, particularities, tactics, perpetrator, evidence, criminal investigation, finding, material assets, monetary means, circumstances, interception, audio-video recording, special investigative activity, criminal investigation actions, forensic traps, organized criminal group, complicity, version, planning, specialist, apprehension in the act.

Conceptul de „corupție” are o conotație laică și una juridică. Necesitatea incriminării faptelor de corupție nu este o noutate a societății actuale, infrafracțiunile de acest tip fiind incriminate încă de la începuturile formelor de organizare juridico-socială [1; p.259].

În procesul de tranziție și de adaptare la condițiile economiei de piață concurențiale, corupția tinde să devină un fenomen structurat și specializat în toate domeniile vieții sociale și politice. Acest proces a fost declanșat de schimbarea regimului politic și este alimentat de factorii de risc actuali: conexitatea cu alte fapte antisociale și cu economia subterană, managementul defectuos al deciziei politice și legislative, precum și mutațiile axiologice și morale ale societății [6; p.58].

Actualmente, fenomenul corupției continuă să submineze stabilitatea politică a Republicii Moldova, încrederea societății în sistemul politic și în cel judiciar, în supremația legii, dezvoltarea economică, promovarea investițiilor străine și integrarea în comunitatea europeană.

În Republica Moldova, practicarea corupției rămâne a fi o „afacere convenabilă” atât timp cât va continua să aducă beneficii considerabile persoanelor corupte fără ca riscurile aferente, în cazul depistării acțiunilor lor, să fie prea mari [2; p.856].

Din acest considerent, fenomenul corupției trebuie ținut sub un control riguros și diminuat atât prin aplicarea unor măsuri

de prevenire a factorilor criminogeni și de înlăturare a condițiilor care generează corupția, cât și prin depistarea nemijlocită a actelor de corupție, prin tragerea la răspundere juridică a vinovaților, în temeiul legii, prin mediatizarea cazurilor de corupție combătute [8; p.5; 4].

Din punct de vedere criminalistic, infrafracțiunile de corupție, dacă e să ținem cont de modalitatea de comitere, pot fi divizate în anumite categorii. Aceasta are loc în funcție de modalitatea transmiterii bunurilor materiale, de specificul și felul presiunii asupra persoanei corupte, de caracterul acțiunilor (inacțiunilor) de serviciu ale făptuitorului, lucru condiționat de prezența unei înțelegeri prealabile în rândul membrilor unei grupări criminale.

În baza primului criteriu, există două modalități de comitere a infrafracțiunilor de corupție: 1) cu ajutorul intermediarilor; 2) fără intermediari. Conform celui de-al doilea criteriu, infrafracțiunile de corupție pot fi săvârșite: 1) cu extorcare; 2) fără extorcare. Al treilea criteriu ne permite să clasificăm infrafracțiunile de corupție în: 1) acțiuni (inacțiuni) ilegale săvârșite în interesul persoanei care corupe; 2) acțiuni (inacțiuni) aflate în câmpul legal, efectuate în interesul care corupe.

Și, în fine, în baza celui de al patrulea criteriu, infrafracțiunile de corupție pot fi comise: 1) prin înțelegere prealabilă în vederea primirii într-o singură formă determinată a bunurilor, mijloacelor bănești sau a unui beneficiu de la

o anumită persoană; 2) cu înțelegere prealabilă, pentru a obține, în diverse forme, bunuri, mijloace bănești sau diverse beneficii de la mai multe persoane nedeterminate în anumite intervale de timp.

Totodată, fiecare dintre modalitățile catalogate supra poate fi detaliată în funcție de varietatea și specificul actelor de intermediere, particularitățile obiectului material al faptelor de corupție și modalitățile de transmitere ale acestuia, specificul extorcării, domeniul de activitate a subiectului infracțiunii și particularitățile înțelegerii prealabile privind comiterea infracțiunii.

Identificarea semnelor modalității aplicate în fiecare caz aparte, juxtapunerea ei cu combinațiile tipice ale variantelor de corupere ne permite să determinăm cu o mai mare certitudine unde am putea căuta și, respectiv, descoperi date concrete și relevante despre circumstanțele comiterii actelor de corupție [11; p.601-602].

Specificul cercetării infracțiunilor examinate în calitate de nucleu al corupției se explică prin următoarele:

a) *complexitatea elucidării*. Corupția se atribuie la infracțiunile bilaterale, în care lipsește victima interesată de stabilirea adevărului și pedepsirea vinovaților. Dimpotrivă, ambele părți sunt infractori, de aceea sunt interesate de tănuirea infracțiunii nu numai față de organele de drept, dar și față de martori;

b) nivelul slab de luptă cu aceste infracțiuni. Practica demonstrează că lupta împotriva corupției este concentrată la nivelul de jos al ierarhiei societății noastre;

c) lipsa egalității reale dintre persoane în fața legii (majoritatea persoanelor cu funcții de răspundere au imunitate față de tragerea la răspundere penală);

d) creșterea nivelului „profesionalismului infracțional” al persoanelor care practică corupția;

e) toleranța cetățenilor față de acest fenomen;

f) stabilirea contactelor strânse din-

tre reprezentanții capitalului criminal și funcționarii de stat care ocupă funcții de răspundere;

g) existența relațiilor de rudenie, cumătrism, precum și a intereselor de partid, de clan etc., dintre persoanele care mituiesc și persoanele respective cu funcții de răspundere [3; p.354-355].

Particularitățile criminalistice ale infracțiunilor de corupție influențează asupra determinării cercului de circumstanțe care urmează a fi stabilite în procesul investigării acestor fapte.

Primul grup al acestor informații este legat de stabilirea faptului, circumstanțelor și modalităților de primire a bunurilor, serviciilor, banilor (timpul, locul, modalitatea, prezența sau lipsa extorcării, caracterul obiectului material al infracțiunii, semnele și particularitățile, acestuia etc). Al doilea grup de circumstanțe sunt legate de stabilirea caracterului „comportamentului de serviciu” al persoanei corupte, determinat de faptul obținerii anumitor bunuri, servicii, mijloace bănești etc. Următorul grup de circumstanțe presupune stabilirea cercului de participanți la infracțiune, care influențează asupra caracterului și gradului de pedeapsă. Și, în fine, al patrulea grup are în vedere stabilirea condițiilor care au contribuit la săvârșirea actelor de corupție [11; p.602-603].

În viziunea autorului M. Gheorghită, „La cercetarea acestor infracțiuni deosebit de complicate și periculoase pentru societate, cunoașterea modelului criminalistic are un avantaj important. Ca elemente ale modelului criminalistic al actelor de corupere pot fi nominalizate:

1) datele referitoare la subiecții actului de corupere;

2) datele cu privire la obiectul infracțiunii;

3) datele cu privire la modalitățile de săvârșire a corupției;

4) datele despre urmele de corupție;

5) datele cu privire la locul și timpul săvârșirii actului de corupție;

6) datele cu privire la cauzele și condițiile săvârșirii actului de corupție [3; p.356].

Organele de urmărire penală sesizate despre săvârșirea unei infracțiuni de corupție trebuie să lămurească următoarele probleme:

1) *Calitatea făptuitorului*. În funcție de tipul infracțiunii de corupție, subiectul activ al infracțiunii poate fi: o persoană care exercită o funcție publică; o persoană care în baza unei funcții participă la luarea deciziilor sau le poate influența; o persoană care exercită atribuții de control; o persoană care acordă asistență specializată unităților, în măsura în care participă la luarea deciziilor sau le poate influența; persoane care, indiferent de calitatea lor, realizează, controlează sau acordă asistență specializată, în măsura în care participă la luarea deciziilor sau le poate influența cu privire la operațiuni financiar-bancare, de asigurări sau comerciale; o persoană care deține o funcție de conducere într-un partid ori formațiune politică, într-un sindicat, organizație patronală, asociație fără scop lucrativ sau fundație; alte persoane;

2) *Activitatea ilicită*, desfășurată de făptuitor, de alți participanți, modul de operare, legături cu diverse instituții;

3) *Scopul activității infracționale*. Organele de urmărire penală trebuie să clarifice dacă făptuitorul a acționat cu intenție. Stabilirea scopului este importantă pentru încadrarea juridică corectă a faptei;

4) Valorile, bunurile, banii sau alte foloase necuvenite ce au constituit obiectul activității infracționale. Termenul „foloase necuvenite” este extrem de larg, prin acesta înțelegându-se orice fel de avantaje de ordin patrimonial [7; p.683-684].

Informațiile despre infracțiunile de corupție pot fi obținute din plângerile persoanelor fizice și juridice, din materialele controalelor și reviziilor la anumite întreprinderi, organizații, din declarațiile bănușilor, învinușilor privind comiterea unor alte infracțiuni și, de asemenea, în rezultatul activității speciale de investigații. În plângerile cetățenilor fie că sunt descrise circumstanțele

unor episoade concrete a actelor de corupție cu nominalizarea persoanelor concrete, fie se menționează că anumiți indivizi sunt corupți, obținând bani, bunuri, servicii etc., prin acte de corupție [10; p.594].

Autorul A. Halikov susține că în procesul cercetării infracțiunilor de corupție este necesar să stabilim: 1) statutul juridic și împuternicirile persoanei cu funcție de răspundere; 2) dependența juridică a persoanei care corupe de cea coruptă sau prezența anumitor relații reciproce (de exemplu, în cazul dat nu a avut loc o returnare a datoriei sau că nu sunt prezente anumite relații de ordin personal sau juridico-civil, fiind pe față acțiunile legate strict de corupere); 3) acțiunile care puteau fi sau au fost săvârșite de către persoana coruptă în virtutea împuternicirilor sale de serviciu; 4) forma prin care s-a materializat actul de corupere (bani, bunuri materiale, servicii etc.); suficiența datelor și a informațiilor pentru dovedirea, demonstrarea actului de corupție [12; p.85-86].

Conform opiniei autorului N. Iablokov, „În procesul investigării infracțiunilor de corupție, la etapa inițială și ulterioară a activității de urmărire penală, se materializează diferite situații tipice de urmărire penală. Ca inițiale, figurează, de regulă, următoarele situații:

1) prezența informațiilor argumentate privind infracțiunile de corupție deja comise, parvenite de la anumite organe de drept sau de la persoane concrete;

2) prezența plângerilor, sesizărilor de la anumite persoane privind estorcarea bunurilor, banilor și presupusa lor transmitere;

3) informațiile privind actele de corupție au devenit cunoscute cu ocazia investigării altor cauze penale” [11; p.603-604].

Și cercetătorul M. Gheorghiu susține că „Din punct de vedere al caracterului determinat al informației pe aceste categorii de infracțiuni, la etapa inițială se poate vorbi despre trei situații tipice de urmărire penală:

1) a parvenit declarația unei persoane concrete cu privire la estorcarea de la ea a unor valori, obiecte sau declarația persoanei căreia

s-a încercat a i se da mită;

2) există date argumentate despre un act săvârșit de corupere, parvenite de la persoana care a dat mită (corupător);

3) există informație referitor la un act presupus sau real de corupere (despre mai multe acte), care este stipulat în materialele altei cauze penale” [3; p.362].

Urmează să reținem că se întâlnesc și grupări criminale organizate axate pe comiterea infracțiunilor de corupție, cu divizarea strictă a rolurilor între membrii lor. De cele mai frecvente ori este vorba despre subiecți antrenați în activitatea infracțională, a cărei realizare nu este posibilă fără acte de corupere, de exemplu în sfera contrabandei, traficului de ființe umane, de arme, circulației drogurilor etc. Uneori, grupări stabile de persoane corupte se formează în cadrul structurilor comerciale din lucrători în funcție de furnizori, specializați în perfectarea documentelor, încheierea și executarea anumitor contracte, tranzacții.

În afară de grupările nominalizate, întâlnim și „asociații infracționale” de persoane corupte, fără divizarea strictă a rolurilor și funcțiilor. În asemenea cazuri, unii și aceiași subiecți figurează în unele episoade în calitate de extorcatori, iar în altele ca intermediari. Relațiile dintre coparticipanți în asemenea cazuri se pot manifesta fie pe picior de egalitate, fie pe subordonarea unui sau mai multor membri ai grupării [10; p.593].

În continuare, referindu-ne la versiunile de urmărire penală la etapa inițială a cercetării, reținem că acestea sunt înaintate, în primul rând, pentru stabilirea realității actelor de corupție. Cele mai caracteristice în acest sens sunt următoarele versiuni: a) persoana cu funcție de răspundere a primit anumite bunuri, mijloace bănești în circumstanțele ce derivă din datele inițiale; b) persoanei cu funcție de răspundere i s-a transmis într-adevăr un anumit obiect, însă nu pentru a o corupe, ci în legătură cu alte circumstanțe și în strictă conformitate cu legea (donația, achitarea unui onorariu, restituirea unei datorii etc.), iar se-

sizarea privind pretinsele acte de corupție reprezintă rezultatul unei erori de bună-credință sau al unei calomnieri; c) funcționarul a îndeplinit conștiincios și în strictă conformitate cu prevederile legii atribuțiile sale de serviciu în privința persoanei și nu a primit de la ea bani sau bunuri; d) persoana cu funcție de răspundere nu a primit bunuri, bani și nu a executat nicio acțiune în favoarea persoanei despre care se presupune că ar fi transmis aceste bunuri sau mijloace bănești.

Aceste versiuni explică, în mare parte, posibilele variante ale evenimentelor din trecut. În unele cazuri, însă, de exemplu privind plângerile referitoare la estorcare, versiunile înaintate trebuie nu doar să explice ceea ce deja a avut loc, dar și să prognozeze rezultatul probabil al acțiunii persoanelor care vor participa la reținerea în flagrant [11; p.603-604].

În toate situațiile, este necesară studierea presupușilor subiecți ai actelor de corupție. În acest scop, se recomandă solicitarea informațiilor privind antecedentele penale, studierea materialelor din dosarele personale, efectuarea acțiunilor de control și a măsurilor speciale de investigații în privința lor, verificarea relațiilor și studierea calităților personale ale acestora [10; p.596].

Situațiile de urmărire penală la etapa ulterioară a cercetării se formează, de obicei, în funcție de rezultatele etapei inițiale, de gradul de înaintare pe calea verificării acțiunilor inițiale de urmărire penală, precum și în funcție de „atitudinea” subiecților actelor de corupție față de probele strânse care demonstrează vinovăția lor. Totodată, tipul acestor situații se determină, în principal, de gradul de recunoaștere a vinovăției de către făptuitori în privința comiterii faptelor de corupție.

Respectiv, versiunile noi de urmărire penală, dacă apar la această etapă, de cele mai multe ori au un caracter particular, spre deosebire de momentul începerii cercetării, fiind direcționate spre clarificarea unor elemente separate ale elementelor componentelor de infracțiune și a unor circumstanțe particulare.

Totodată, în cadrul etapei a două a cercetărilor, în caz de stabilire a unor circumstanțe suplimentare, încă neverificate, poate apărea necesitatea înaintării unor noi versiuni referitoare la esența actului infracțional [11; p.604].

Planul cercetării pe această categorie de dosare urmează a fi coordonat cu planul măsurilor speciale de investigații. De această coordonare depinde, în mare parte, succesul investigației infracțiunilor, care necesită efectuarea unui complex substanțial de acțiuni și măsuri secrete, precum și reținerea în flagrant. Totodată, planul trebuie să prevadă, în mod obligatoriu, aplicarea mijloacelor tehnico-criminalistice necesare pentru descoperirea, fixarea și ridicarea urmelor infracțiunilor de corupție, care fie că sunt distruse repede de făptuitori, fie că se deformează (își pierd caracteristicile specifice) [11; p.604].

Organele judiciare pot utiliza mijloace tehnice de înregistrare audio și video, care reprezintă procedee tehnice de înmagazinare, relevare, conservare și evidențiere a probelor. O asemenea utilizare face posibilă documentarea directă a faptelor de corupție.

Din punct de vedere tehnico-tactic criminalistic, în realizarea acestor înregistrări se vor avea în vedere următoarele:

1) Specialistul însărcinat cu înregistrarea convorbirilor va transmite imediat mesajele cu valoare sau semnificație infracțională organului de urmărire penală, orice întârziere prejudiciind activitatea de probare a infracțiunii;

2) Alegerea mijloacelor/aparaturii de înregistrare video, fotografice, în funcție de condițiile specifice în care se va realiza înregistrarea. Astfel, se va ține cont de particularitățile sau topografia locului de întâlnire, de spațiul închis sau deschis, timpul de zi sau noapte, sursele de radiații electromagnetice ș.a. În cazul denunțului se va putea utiliza procedeul montării pe corpul denunțatorului a unor aparate de înregistrare a întregii convorbiri [7; p.688-689].

Or, nucleul înregistrărilor audio-video este format, fără nici cea mai mică îndoială, de înregistrările de sunete, acestea suscitând

cel mai mare interes pentru organele statului, tocmai datorită conținutului maximalizat din punctul de vedere al informațiilor captate în acest fel.

Legată de conceptul de „înregistrare audio” se află în primul rând noțiunea de „voce”, chiar dacă, teoretic, este evident că pe calea înregistrărilor audio pot fi surprinse și alte tipuri de sunete, niciunul, totuși, nereușind să se ridice, din punct de vedere informațional, la importanța acesteia din urmă. De fapt, ceea ce interesează în raport de materia pe care o analizăm este „vorbirea” persoanei și nu vocea acesteia, deoarece, de regulă, în cadrul interceptărilor și înregistrărilor audio-video persoana supravegheată este cunoscută, ceea ce rămâne de aflat fiind ideile pe care le exprimă ea cu ajutorul vorbirii [9; p.165-166].

Din punct de vedere al tipului lor, este preferabilă utilizarea, în funcție de posibilități, a mijloacelor audio-video care asigură preluarea unui volum maxim de informații din mediul supravegheat și prezintă avantajul sincronizării temporare a sunetelor și imaginilor. De regulă, mijloacele tehnice mobile sunt purtate de către persoane sau sunt fixate pe corpul acestora, putându-se afla în mișcare pe timpul funcționării [6; p.129].

De asemenea, menționăm că în ceea ce privește înregistrările de imagini, ele joacă un rol mai redus ca pondere în cadrul global al înregistrărilor audio-video – mărturie stând în acest sens chiar conținutul probator al dosarelor în care se recurge la astfel de mijloace speciale de investigare – și reprezintă un instrument deosebit de util de cercetare și dovadă în materia procesual-penală.

Prin însăși natura lor, înregistrările de imagini, fie ele dinamice sau statice, pot constitui elemente forte în descoperirea unor activități ilegale și în supravegherea persoanelor bănuite de diverse demersuri contrare legii, evident și în funcție de ceea ce se urmărește prin realizarea acestora [9; p.173].

Un specific al planului cercetării actelor de corupție îl reprezintă faptul că o parte

componentă a acestuia sunt diferite scheme (a legăturilor infracționale, a relațiilor dintre diverse organizații, subdiviziuni, a unor persoane care dețin funcții de răspundere etc.). Ele sunt relevante pentru a reprezenta, la figurat, elementele fenomenelor studiate, legătura și interdependența lor reciprocă, ajutându-ne la formularea clară și precisă a sarcinilor și la identificarea mijloacelor optime în vederea soluționării lor [11; p.604].

În funcție de complexitatea acțiunii, echipa va alege momentul intervenției, asigurându-se astfel efectul elementului surpriză asupra infractorului, particularitate tactică semnificativă pentru destrămarea sistemului de apărare a acestuia. Regulile tactice criminalistice care trebuie urmate în aceste momente sunt: a) intrarea cu rapiditate în spațiul infracțional, în așa fel încât făptuitorul să nu poată fugi; b) conducătorul și ceilalți membri ai echipei trebuie să-și declare identitatea, prezentând legitimația, astfel încât toate persoanele prezente să audă acest lucru; c) identificarea funcționarului, subiect activ al infracțiunii pe baza documentelor de identitate pe care le are asupra sa; d) identificarea tuturor persoanelor care se găsesc în acel loc și care ulterior ar putea confirma sau oferi date despre activitățile desfășurate de făptuitor, despre bunuri și bani; e) efectuarea percheziției corporale a autorului; f) percheziția întregului spațiu în care a fost surprins făptuitorul; g) înștiințarea făptuitorului cu privire la dreptul de a fi asistat de un apărător [7; p.690-691].

De asemenea, la investigarea infracțiunilor de corupție se folosesc pe larg capcanele criminalistice. Acestea sunt definite ca activitate tehnico-științifică și practică a organelor judiciare, prin folosirea de substanțe chimice și instalații mecanice, electronice sau electromagnetice, pentru identificarea și probarea vinovăției infractorilor [6; p.119-120].

Utilizarea capcanelor criminalistice în domeniul combaterii infracțiunilor de corupție prezintă un rol dublu: rolul preventiv, în situația în care, prin identificarea făptuitorilor,

se stopează săvârșirea unor noi infracțiuni; rolul represiv, în situația în care făptuitorii sunt identificați, prinși și răspund penal pentru comiterea infracțiunilor. În activitatea de cercetare a infracțiunilor de corupție sunt aplicate mai multe tipuri de capcane criminalistice: 1) capcana chimică, care utilizează substanțe chimice fluorescente ce intră în contact cu autorul, iar în urma evidențierii acestora se va identifica persoana ce a fost prezentă la locul comiterii infracțiunii; 2) capcanele optice, care se referă la utilizarea unor dispozitive de fotografiere sau înregistrare video a suspectului; 3) capcanele fonice, care se referă la utilizarea unor dispozitive de înregistrare audio la locul unde sunt indicii că se va săvârși infracțiunea de corupție [5; p.209].

Pe durata investigării infracțiunilor de corupție prin efectuarea acțiunilor de urmărire penală urmează a fi stabilite următoarele circumstanțe: 1) statutul juridic al persoanei publice și prezența împuternicirilor de acțiune în privința persoanei care corupe în virtutea împuternicirilor de serviciu – momente stabilite prin ridicarea ordinelor, hotărârilor, deciziilor de numire sau alegere în funcție, prin ridicarea și cercetarea fișelor de post, a instrucțiunilor de serviciu care reglementează activitatea și împuternicirile persoanei publice, prin audierea martorilor sau a conducătorilor întreprinderilor, organizațiilor și a managerilor subdiviziunilor respective din cadrul lor; 2) scopul actelor de corupție (pentru care anumite acțiuni sau inacțiuni a avut loc coruperea și dacă aceste acțiuni (inacțiuni) realmente au avut loc – aspecte constatate prin audierea persoanei care a corupt sau din al cărei nume a avut loc coruperea, precum și prin ridicarea anumitor acte, documente de la cel corupt și cel ce corupe care, respectiv, ne vorbesc despre faptul și scopul actului de corupție; 3) legalitatea sau ilegalitatea acțiunilor persoanei corupte se stabilește prin ridicarea de la fața locului în procesul cercetării sau percheziției a documentelor corespunzătoare care vorbesc despre scopul coruperii, precum și prin

audierea celui corupt, a colegilor de serviciu și a conducătorilor săi de la locul de muncă; 4) faptul că persoana bănuită sau învinuită în comiterea infracțiunii ocupă o funcție publică se constată prin ridicarea și cercetarea ordinelor, deciziilor, hotărârilor, contractelor de muncă privind numirea în funcție; 5) faptul estorcării bunurilor, banilor, serviciilor este stabilit prin audierea participanților la procesul penal, prin cercetarea documentelor ridicate care ne vorbesc despre scopul transmiterii și primirii bunurilor, banilor etc.; 6) obiectul material al infracțiunilor de corupție și valoarea acestuia sunt stabilite în procesul cercetării la fața locului, percheziției, ridicării, cercetării bunurilor și sumelor de bani ridicate, anexate la cauza penală, precum și prin anexarea la dosar a rezultatelor activității speciale de investigații și a verificării ulterioare a lor prin efectuarea acțiunilor de urmărire penală; 7) lipsa semnelor de provocare a infracțiunilor de corupție este constatată prin audierea persoanelor antrenate în actul de corupție, prin confruntări și verificarea minuțioasă a materialelor activității speciale de investigații, precum și prin acțiuni de urmărire penală și prin audierea martorilor etc. [12; p.86-87]

În marea majoritate a cazurilor, persoanele corupte după inițierea cercetărilor nu doar că nu încetează să se împotrivescă urmăririi penale, ci și intensifică această împotrivire. În afară de acțiunile orientate spre distrugerea sau falsificarea documentelor, corupții, de regulă, încearcă să limiteze accesul organului de urmărire penală la informațiile privind comiterea infracțiunii. Astfel, ei refuză să transmită documentele solicitate, se eschivează de participarea la acțiuni de urmărire penală și în-

cearcă să împiedice audierea persoanelor care pot face declarații în privința circumstanțelor infracțiunii [10; p.592].

Concluzii. Actele de corupție sunt, de obicei, legate cu alte fapte infracționale (sustrageri, evaziuni fiscale, escrocherii etc.), precum și cu activitatea grupărilor criminale organizate. În legătură cu acest fapt, în cadrul aprecierii criminalistice a informațiilor în aceste cauze penale este necesar să atragem atenție la faptul dacă sunt prezente semne criminalistice specifice altor infracțiuni, dacă nu se evidențiază prezența anumitor relații și legături cu specific de corupție. Aceasta este extrem de important pentru stabilirea și identificarea scopurilor infracționale, atât imediate cât și de perspectivă, și, respectiv, pentru descoperirea tuturor episoadelor activității infracționale și trasarea măsurilor de profilaxie.

Una din cele mai dificile sarcini ale cercetării infracțiunilor de corupție ține de stabilirea tuturor episoadelor activității infracționale și a participanților la acestea. Din acest considerent, recomandăm să se studieze și analizeze minuțios modul de viață al bănuiților sau învinuiților în vederea determinării perioadei de timp în care s-a înregistrat o creștere substanțială a asigurării lor materiale, fiind depășite vizibil posibilitățile oferite de veniturile legale în acest sens. În acest scop, urmează să identificăm conturile din instituțiile bancare, să evaluăm valoarea bunurilor învinuitului și membrilor familiei lui, a persoanelor apropiate, să ne documentăm în privința cheltuielilor suportate de zi cu zi, să determinăm perioada de timp în care s-a înregistrat o creștere substanțială a veniturilor și cheltuielilor ale persoanelor vizate.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Bogdan S., Șerban D. A. Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra patrimoniului, contra autorității, de corupție, de serviciu, de fals și contra ordinii și liniștii publice. Ed. Universul Juridic. București, 2020.
2. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal.

- Partea specială. Volumul II. USM. Chișinău, 2015.
3. Gheorghiuță M. Tratat de metodică criminalistică. CEP USM. Chișinău, 2015.
 4. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153 din 15.07.2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 170-175, 2011.
 5. Moise A. C., Stancu Em. Criminalistica. Elemente metodologice de investiga-re a infracțiunilor. Ed. Universul Juridic. București, 2017.
 6. Petre A., Trif V. Constatarea infracțiunilor de corupție. Ed. C. H. BECK. București, 2016.
 7. Stancu Em. Tratat de criminalistică. Ediția a IV-a. Ed. Universul Juridic. București, 2007.
 8. Timofei C. Răspunderea penală pentru traficul de influență. Material didactico-științific. CEP USM. Chișinău, 2012.
 9. Tudoran M. V. Teoria și practica interceptărilor și înregistrărilor audio sau video judiciare. Ed. Universul Juridic. București, 2012.
 10. Драпкин Л. Я., Карагодин В. Н. Криминалистика. Учебник. Изд. Проспект. М., 2007.
 11. Криминалистика. Учебник для вузов. Ответственный редактор. Профессор Н. П. Яблоков. Изд. БЕК. М., 1997.
 12. Халиков А. Н. Основы расследования должностных преступлений. Учебно-практическое пособие. Изд. НОРМА. М., 2010.

DESPRE AUTOR**Vitalie JITARIUC**

*doctor în drept,
Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
e-mail: vjitariuc@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9361-4460*



Grigore ARDELEAN,
dr., conf. univ.

*PhD,
Associate Professor*

APĂRAREA DREPTULUI DE PROPRIETATE – INSTITUȚIE GARANT ÎN EXERCITAREA DREPTURILOR CIVILE PATRIMONIALE

Sub aspect patrimonial, una din cele mai prețuite valori ale omului, indiferent de statutul său social, este proprietatea care reclamă o protecție sigură împotriva oricărei deposedări sau tulburări în exercitarea liberă a drepturilor asupra bunurilor din care se constituie. Din acest considerent, poate, apărarea relațiilor de proprietate a fost și va fi mereu una din cele mai importante preocupări ale oricărui sistem de drept.

Cuvinte-cheie: proprietate, norme juridice, acțiune în revendicare, garanție, acțiune civilă, forța coercitivă a statului, justiție.

DEFENSE OF PROPERTY RIGHTS – INSTITUTION GUARANTEE IN THE EXERCISE OF CIVIL PROPERTY RIGHTS

From a patrimonial point of view, one of the most precious values of man, regardless of his social status, is property, which claims a safe protection against any dispossession or disturbance in the free exercise of the rights over the assets of which it is constituted. For this reason, perhaps, the defense of property relations has always been and will always be one of the most important concerns of any legal system.

Keywords: property, legal rules, claim action, guarantee, civil action, coercive force of the state, justice.

Introducere. Nivelul la care astăzi a ajuns sistemul dreptului face posibilă apărarea dreptului de proprietate printr-o multitudine de mijloace juridice ce aparțin diferitelor ramuri ale dreptului (dreptul constituțional, dreptul civil, dreptul penal, dreptul administrativ etc.). În mod evident, creația fundamentală, pe care se construiește întreaga instituție a apărării drep-

tului de proprietate, aparține legii supreme, ce prin mai multe norme stabilește cadrul juridic general după care funcționează întregul mecanism conținut în legi subsecvente. Bunăoară, în art. 26 alin. 2 din Constituție se prevede că fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale [1]. De asemenea, art.

46 (dreptul la proprietate privată și protecția acesteia) la alin. 1 prevede că dreptul de proprietate privată, precum și creanțele asupra statului sunt garantate. Cu toate acestea, deși și alte ramuri ale dreptului sunt implicate în misiunea protejării dreptului de proprietate (spre exemplu, dreptul penal prin sancționarea faptei ilicite contra drepturilor patrimoniale), rolul cel mai important în apărarea dreptului de proprietate îi revine dreptului civil, iar în plan aplicativ, și dreptului procesual civil. Or, acțiunea în justiție constituie cel mai important mijloc de apărare a dreptului de proprietate.

În același sens, după cum se afirmă în literatura română de specialitate, în dreptul civil interesează, în primul rând, acele mijloace de apărare a drepturilor reale care pornesc de la trăsătura esențială a raporturilor juridic civile, *inclusiv cele procesuale*, de egalitate juridică a părților [6, p. 71].

Scopul articolului se particularizează prin intenția de a face cunoscută importanța instituției apărării dreptului de proprietate prin mecanisme ale dreptului civil, fiind cel mai direct, eficient și cuprinzător în materia garantării exercițiului sigur al drepturilor reale patrimoniale.

Metodele și materiale aplicate în cadrul cercetării științifice se impun prin importanța și utilitatea lor teoretică recunoscută de veacuri, dintre aceste fiind utilizate cu preponderență: metoda analizei, metoda istorică, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda comparativă, precum și metoda empirică.

Rezultate obținute și discuții. Prin mijloacele juridice de apărare a dreptului de proprietate înțelegem acțiunile în justiție pe care proprietarul le poate exercita spre a înlătura atingerile aduse dreptului său [9, p. 168].

După cum se vede, am făcut referire doar la o singură noțiune, pe care o găsim în literatura română de specialitate, considerând-o cea mai potrivită domeniului pe care îl definește, arătându-se că acestea constau în acțiunile

în justiție la care poate recurge proprietarul atunci când se aduc atingeri dreptului său de proprietate, fie prin deposedare, fie prin restricționare a accesului la bunurile sale sau chiar prin intenția de a săvârși anumite fapte de natură să periclitizeze în viitor exercițiul liber al dreptului său de proprietate [4, p. 304]. În calitate de instrumente juridice, ce se pun la dispoziția proprietarului pentru apărarea dreptului său de proprietate, legiuitorul consacra juridic două acțiuni civile: **acțiunea în revendicare** și **acțiunea negatorie**.

Noțiunea, esența și caracterele juridice ale acțiunii în revendicare

Ținem să definim în acest subiect și să arătăm esența acțiunii în revendicare în calitate de mijloc de apărare a proprietății, dar și a dreptului de proprietate în sens juridic, din considerentul că în redacția anterioară a Codului civil, de până la 1 martie 2019, aceasta avea la bază un alt concept. Adică se referea doar la restituirea bunurilor aflate în posesia nelegitimă a altuia. Potrivit fostului art. 374 alin. 1 CC, proprietarul este în drept să-și *revendice bunurile aflate în posesiunea nelegitimă a altuia*, ceea ce nu era corect. Or, acțiunea în revendicare se intentează de către **proprietarul neposesor** împotriva **posesorului neproprietar** care, de altfel, poate fi și un detentor precar (cel care posedă pentru proprietar în mod legitim) sau un alt posesor care refuză să restituie bunul la scadență (posesor nelegitim), pentru aceasta trebuie să demonstreze, înainte de toate calitatea sa de proprietar. Actualmente, în temeiul art. 581 alin. 1 CC, proprietarul unui *bun are dreptul de a i se recunoaște dreptul de proprietate* și de a *obține sau recupera posesia sa* de la *oricare persoană care îl stăpânește de fapt...* Observăm deci, că acțiunea în revendicare urmărește două direcții: una, de a i se recunoaște dreptul de proprietate proprietarului neposesor, iar cea de-a doua, de a i se restitui bunul de la oricine (hoț, locatar, uzufructuar, angajat etc. sau de a-i garanta reintrarea

în posesia bunului (în cazul imobilelor)..., cu excepția cazului în care această persoană are un drept de a posedea în sensul art. 484 alin. 3 CC (posesorul de drept limitat).

Prin urmare, același concept era și este în prezent împărtășit de legiuitorul român, motiv din care toate noțiunile date revendicării dreptului de proprietate se axează pe ideea recunoașterii dreptului de proprietate, apoi recurgându-se la restituirea bunului de care a fost depozitat.

În calitate de exemplu, aducem noțiunea formulată de profesorul Corneliu Bârsan, în opinia căruia acțiunea în revendicare este acea acțiune reală prin care proprietarul, care a pierdut stăpânirea bunului său, cere restituirea acestui bun de la cel care îl deține fără temei juridic. Cu alte cuvinte, **proprietarul neposesor** pretinde restituirea bunului de la **posesorul neproprietar** [6, p. 302].

În viziunea noastră exprimată și în conținutul altor lucrări [4, p. 305], **acțiune în revendicare** este o acțiune reală ce poate fi inițiată de către proprietar în scopul recunoașterii dreptului său de proprietate asupra bunului și obligarea posesorului nelegitim la restituirea bunului sau posesiei asupra bunului.

De ce punem accentul, totuși, pe posesorul nelegitim? Pentru că cel ce posedă în baza unui just titlu nu va fi obligat să restituie bunul, atâta timp cât actul juridic încheiat între proprietarul neposesor și posesorul neproprietar este valabil, iar refuzul acestuia de a-l restitui trece pe câmpul nelegitimității doar atunci când actul juridic de transfer al posesiei sau devine nul, anulabil, sau a ajuns la scadență. Mai mult, chiar și în cazul în care bunul a ajuns în stăpânirea posesorului pe căi nelegitime, dacă acest drept este înregistrat într-un registru de publicitate, acțiunea în revendicare nu poate fi admisă până nu se dispune efectuarea în acel registru, în condițiile legii, a rectificării sau a altei modificări în folosul persoanei care a înaintat acțiunea în revendicare (art. 581 alin. 3). Aceasta se face nu pentru altceva, decât pentru

a se confirma dreptul de proprietate a reclamantului pentru a fi posibilă obligarea la restituirea bunului în proprietatea sa.

Din esența juridică și destinația acțiunii în revendicare, cu ușurință, putem desprinde cel puțin trei caractere juridice, și anume:

Acțiunea în revendicare este, mai întâi de toate, o acțiune petitorie, în cadrul ei fiind pusă în discuție însăși existența dreptului de proprietate al reclamantului asupra bunului [7, p. 121];

Acțiunea în revendicare este o acțiune reală, deoarece se întemeiază pe dreptul de proprietate asupra bunului revendicat [4, p. 308]. Aceasta nu poate fi înaintată de către proprietar împotriva deținătorului bunului atâta timp, cât între ei există un raport obligațional valabil. Or, însăși legea civilă precizează la art. 584 CC că, dacă între proprietar și posesor există un raport juridic, proprietarul își va recupera bunul în condițiile aceluia raport juridic. Prin urmare, nu este admisibilă substituirea acțiunii personale cu o acțiune în revendicare [5, p. 167];

Acțiunea în revendicare este o acțiune prescriptibilă. Cu toate că, de regulă, acțiunea în revendicare este o acțiune imprescriptibilă atâta timp, cât dreptul de proprietate ce reclamă apărare este un drept perpetuu, totuși ea este o acțiune prescriptibilă [3]. În acest sens, Codul civil la art. 392 alin. 2 lit. a) spune expres că se prescriu în termen de 10 ani acțiunile privind *drepturile reale* care nu sunt declarate prin lege imprescriptibile sau nu sunt supuse unui alt termen de prescripție. Probabil, termenul de 10 ani este adus în concordanță cu termenul maxim al prescripției achizitive (uzucapiunii), după împlinirea căruia proprietarul nu mai poate revendica bunul său în favoarea dobândirii acestuia de către posesorul, chiar și de rea-credință [4, p. 307]. Evident, sunt imprescriptibile doar acțiunile reale în privința bunurilor domeniului public (proprietate publică), de aceea și spunem că acțiunea în revendicare este imprescriptibilă, de regulă, având în vedere doar segmentul dreptului de proprietate publică.

Subiecții acțiunii în revendicare

Acțiunea în revendicare poate fi înaintată doar de către proprietar (reclamant) și numai împotriva posesorului nelegitim ce posedă pentru sine (pârât). Prin urmare, în cazul în care se constată că posesorul posedă bunul pentru altul¹ (hoțul a transmis în locațiune bunul sustras sau l-a transmis unui terț împuternicindu-l cu dreptul de a-l vinde), acesta va fi scos din proces și poate fi cerută introducerea celui pentru care posedă [9, p. 172].

În ce privește cazul coproprietății, în literatura de specialitate [8, p. 66] se susține teza potrivit căreia poate înainta acțiune în revendicare numai proprietarul exclusiv al acelui bun, iar în cazul coproprietății, acțiunea urmează a fi depusă de toți coproprietarii, de altfel va fi admisă doar acțiunea în partea cotei-părți din drept a coproprietarului reclamant. De fapt, această teză este susținută și de noi, în condițiile în care doar proprietarul (în cazul de față – coproprietarul) poate să decidă asupra dreptului său, respectiv, părții sale din bun în posesia cui să se afle.

Nu în zadar, actualmente, Codul civil român prevede tranșant la art. 643 că fiecare dintre coproprietari poate formula acțiune în revendicare privitoare la bunul comun.

Cazurile ce exclud dreptul la revendicare [4, p. 309].

Dacă e să ne întoarcem puțin în istoria reglementărilor ce priveau până la 1 martie 2019 procedura de revendicare, constatăm că aceasta era una mai detaliată, în condițiile în care se referea în parte la revendicarea bunurilor de la dobânditorul de bună-credință (art. 375) care, de fapt, numai în anumite situații puteau fi revendicate, la revendicarea bunurilor de la dobânditorul de rea-credință, de la cel ce le-a dobândit cu titlu oneros etc.

După recente modificări ale legislației civile, lucrurile s-au simplificat în acest compar-

¹ Spre exemplu, hoțul a transmis în locațiune bunul sustras sau l-a transmis unui terț, împuternicindu-l cu dreptul de a-l vinde.

timent, menționându-se printr-o singură normă (art. 582 CC în redacția actuală) că acțiunea în revendicare se respinge dacă, în condițiile stabilite de lege, prin efectul *dobândirii de bună-credință*, ...proprietarul a pierdut dreptul de proprietate, iar posesorul său l-a dobândit. Prin urmare, observăm că în situația în care dobânditorul bunului este de bună-credință, proprietarul care a pierdut acest drept (fostul proprietar), evident, în condițiile legii, nu mai are dreptul la revendicare.

Cu toate acestea, aici mai persistă încă întrebarea: ce se întâmplă dacă bunul a fost sustras de la proprietar sau pierdut de acesta și înstrăinat ulterior de către hoț sau găsit de o persoană de bună-credință? Asta în condițiile în care vechea normă (art. 375 alin. 1 CC) admitea posibilitatea recuperării acestuia în cazurile enumerate sau atunci când o persoană l-a transmis cu titlul gratuit unei alte persoane neavând acest drept.

Răspunsul, totuși, este destul de simplu a fi identificat și printre noile reglementări, deoarece și în baza acestora proprietarul va avea dreptul la revendicare, din două considerente:

– în primul rând, în defavoarea dobânditorului, regulile cu privire la dobândirea de bună-credință a dreptului de proprietate asupra bunurilor mobile ce aparțin altuia decât dispunătorul (sustrase, pierdute) nu permit acest fapt. Dacă potrivit legislației anterioare, imposibilitatea dobândirii dreptului de proprietate asupra bunurilor primite de la cel care le-a sustras sau le-a găsit era prevăzută în compartimentul normelor ce se preocupau de apărarea dreptului de proprietate, atunci, potrivit reglementărilor actuale, acest impediment se regăsește în compartimentul dobândirii dreptului de proprietate². Deci, mai observăm din conținutul art. 527 alin. 2 CC, că pe lângă faptul

² Potrivit art. 527 alin. 2 CC, dobânditorul de bună-credință nu dobândește dreptul de proprietate în temeiul alin. 1 dacă bunul este *furat, pierdut* sau ieșit în alt mod din posesiunea proprietarului contrar voinței lui sau *dobânditorul l-a obținut cu titlul gratuit*.

că dobânditorul de bună-credință nu poate dobândi dreptul de proprietate asupra bunurilor sustrase sau pierdute, acesta nu-l dobândește și în cazul în care l-a obținut cu titlul gratuit.

– în al doilea rând, dobânditorul de bună-credință nu poate dobândi dreptul de proprietate asupra unor asemenea bunuri atâta timp, cât prin acțiunea de deposedare ilegală (sustragere) și cea de pierdere a bunului nu încetează dreptul său de proprietate. Prin urmare, el nu a pierdut dreptul de proprietate asupra bunului, ci numai posesia asupra sa, considerându-se în continuare proprietar, de aceea noul posesor, chiar de este de bună-credință, nu poate dobândi dreptul de proprietate asupra bunurilor în discuție. Or, potrivit art. 516 CC (bunul găsit), bunul mobil pierdut continuă să aparțină proprietarului său.

În mod normal, logica ce stă la baza acestor reglementări vine din raționamentul potrivit căruia este inadmisibil ca unul și același bun să aibă în același timp doi proprietari. Evident, această din urmă chestiune nu trebuie confundată cu instituția coproprietății, unde vorbim despre doi coproprietari și nu de doi proprietari, sau cu proprietatea periodică, unde doi proprietari exercită atributele în mod succesiv și repetitiv (a se vedea art. 575 CC).

Așadar, până aici am vorbit despre faptul inadmisibilității dobândirii de bună-credință a dreptului de proprietate asupra bunurilor sustrase sau pierdute, ca fiind o excepție de la regula generală, potrivit căreia, în anumite condiții, acest drept poate fi dobândit, fapt îngăduit de norma de la art. 582 (excluderea revendicării). Or, potrivit acesteia, acțiunea în revendicare se respinge dacă, în condițiile stabilite de lege, prin efectul dobândirii de bună-credință, al uzucapiunii, al accesiunii, al aplicării dispozițiilor privind regimul bunului găsit sau al altui temei prevăzut de lege, proprietarul a pierdut dreptul de proprietate, iar posesorul sau predecesorul său l-a dobândit.

Efectele acțiunii în revendicare

Este destul de firesc ca exercițiul acțiunii

în revendicare să producă anumite efecte juridice, însă acestea nu îl vizează doar pe proprietar, ci și pe posesorul neproprietar, atât de bună-credință, cât și cel de rea-credință.

Așadar, în cele ce urmează, vom arăta în parte toate efectele pe care le produce acțiunea în revendicare față de:

Proprietarul neposesor

– redobândește posesia asupra bunului de care a fost deposedat sau nu l-a putut redobândi în posesie după expirarea termenului pentru care a fost transmis în posesia unui terț printr-un act juridic ajuns la scadență;

– dobândește dreptul de proprietate asupra fructelor produse de bun pe perioada în care a fost înlăturat de la exercitarea posesiei asupra sa. Or, proprietarul poate cere restituirea, atât a fructelor civile (veniturile generate de bun), cât și a fructelor naturale produse de bun doar de la dobânditorul de rea-credință [4, p. 310].

Posesorul de rea-credință (care știa sau trebuia să știe că cel de la care a dobândit bunul nu era proprietarul lui, nu avea împuterniciri de a dispune de bun sau actul de dispoziție era ineficient pe alt temei – art. 527 alin. 1 fraza a II-a CC).

– predă titularului de drept atât bunul, cât și fructul bunului (art. 497 alin. 1);

– pierde dreptul la rambursarea cheltuielilor legate de întreținerea bunului;

– poate cere compensarea cheltuielilor aferente bunului doar în cazul în care acestea, la momentul predării, duc la îmbogățirea titularului de drept (art. 497 alin. 4 CC).

– nu are drept de retenție în cazul în care titularul renunță să compenseze cheltuielile suportate de posesorul de rea-credință în legătură cu îmbunătățirile inseparabile aduse bunului [4, p. 310].

Posesorul de bună-credință (nu știa și nici nu trebuia să știe că cel de la care a dobândit bunul nu era proprietarul lui, nu avea împuterniciri de a dispune de bun).

– pierde dreptul de posesiune asupra bunului, doar în cazul în care l-a dobândit cu titlu

gratuit, bunul a fost furat, pierdut sau a ieșit în alt mod din posesiunea proprietarului contrar voinței lui (art. 527 alin. 2 CC);

– dobândește dreptul de proprietate asupra fructelor în perioada exercitării posesiunii legitime a bunului;

– nu poate cere de la proprietar restituirea prețului bunului;

– are dreptul la acțiune în despăgubire împotriva dobânditorului/transmițătorului de rea-credință (hoțului).

– poate cere titularului de drept compensarea îmbunătățirilor, dacă acestea nu pot fi separate fără a se aduce prejudicii bunului, intervențiilor, sarcinilor, impozitelor și a altor cheltuieli suportate pe parcursul posesiunii de bună-credință a bunului;

Noțiunea și trăsăturile acțiunii negatorii în calitate de mijloc de apărare a dreptului de proprietate

Pe lângă acțiunea în revendicare, legiuitorul mai reglementează și acțiunea negatorie în calitate de mijloc al apărării dreptului de proprietate care, în speță, este o acțiune preventivă care vine să riposteze orice tentativă de lezare a dreptului de proprietate [4, p. 310].

Datorită acesteia, așa cum se prevede la art. 585 alin. 1 al Codului civil, dacă dreptul de proprietate este tulburat în alt mod decât prin uzurpare sau privare de posesie, proprietarul este în drept să ceară instanței să fie apărat. De asemenea, proprietarul poate cere despăgubiri pentru prejudiciul cauzat. Totuși, în cazul în care încetarea încălcării sau executarea acestei cerințe este imposibilă, proprietarul prejudiciat poate cere despăgubiri.

În ce privește **noțiunea acțiunii negatorii**, în literatura juridică de specialitate nu prea o întâlnim, fiind suficientă și ușor de perceput norma legală în materie care, de altfel, permite formularea unei definiții mai detaliate pentru doctrină.

Deci, prin **acțiunea negatorie** înțelegem acel mijloc de apărare a dreptului de proprietate contra tentativelor de lezare sau

obstrucționare a exercițiului liber al atributului folosinței până a se ajunge la uzurpare (deposedare) sau privare de posesie.

Din noțiune, dar și din conținutul întregii instituții a acțiunii negatorii, pentru o mai bună însușire, putem desprinde anumite trăsături definitorii care indică la faptul că acțiunea în discuție este prin felul ei o acțiune: reală prin care proprietarul solicită instanței să stabilească prin hotărâre că pârâtul nu are un drept real, dezmembrământ al dreptului de proprietate asupra bunului său și să-l oblige să înceteze exercitarea nelegitimă a acestui drept [7, p. 142-143]; inițiată cu ocazia solicitării abținerii unor terți de la acțiuni ce dau temei de a presupune încălcarea ulterioară a dreptului de proprietate sau încetarea încălcării săvârșite în alt mod decât prin uzurpare sau privare ilicită de posesie.

Caracterizare și condiții ale inițierii acțiunii negatorii

Fiind o acțiune contraofensivă la tot ce înseamnă tulburare și obstrucționare a exercițiului dreptului de proprietate, pentru a nu se face abuz de ea, legiuitorul impune anumite condiții pentru temeiul recurgerii la ea, și anume:

– apără doar unele atribute ale dreptului de proprietate, cum ar fi dreptul de folosință și dispoziție;

– calitatea de reclamant în acțiunea negatorie o poate avea doar proprietarul sau o altă persoană mandatată în acest scop;

– prin acțiune negatorie proprietarul poate înlătura încălcările care îl împiedică să exercite în condiții normale folosirea bunului ce-i aparține;

– acțiunea negatorie poate fi îndreptată și împotriva potențialelor încălcări;

– instanța o admite și poate să dispună doar interzicerea tulburării iminente, interzicerea tulburării curente și înlăturarea consecințelor tulburării din trecut;

– acțiunea negatorie este imprescriptibilă [4, p. 313].

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.
2. Codul Civil al Republicii al Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
3. Codul civil al României, aprobat prin Legea 71/2011, republicată. În: Monitorul oficial al României, 15.07.2011, nr. 505, art. 916 alin. 1.
4. Ardelean G. Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor. Ed. Cartier. Chișinău, 2020.
5. Baieș S., Băieșu A., Cebotari V., Crețu I., Volcinski V. Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor. Ed. Cartier, Chișinău, 2005, p.167.
6. Bîrsan C. Drept civil. Drepturile reale principale. Ed. Hamangiu, București, 2013.
7. Chelaru E. Curs de drept civil. Drepturi reale principale, Ed. ALLBECK, București, 2000, p. 121.
8. Popa E. Acțiunea în revendicare. Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 66.
9. Țiclea Al., c. a. Drept civil. Curs pentru pregătirea examenului de licență. Lumina Lex, București, 1997.

DESPRE AUTOR

Grigore ARDELEAN,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: ardeleangrigore@mail.ru
ORCID ID: 0000-0002-5203-358X*

CZU 331.5(4)

DOI 10.5281/zenodo.7885853



Liliana CREANGĂ,
dr., conf. univ.
PhD,
Associate Professor



Mariana GOLOVATII

POLITICI DE MUNCĂ ÎN EUROPA ȘI ITALIA

Prin studiul de față vrem să oferim o imagine de ansamblu asupra politicilor care vizează încurajarea politicilor de muncă și protejarea lucrătorilor în fiecare etapă a relației de muncă, în vederea creșterii economice a țării, dar și a politicii sociale. Vom înțelege modul în care Uniunea Europeană intenționează să promoveze progresul social și îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă ale populației europene [1]. Vom menționa obiectivele comune ale politicii de ocupare a forței de muncă, de a combate șomajul și de a crea noi locuri de muncă de înaltă calitate. Vom analiza comportamentul Italiei în ceea ce privește politicile de muncă și toate măsurile, programele și intervențiile publice care au ca obiectiv reglementarea pieței muncii, creșterea capacității de angajare, facilitarea plasării în muncă și asigurarea suportului de venit pentru persoanele aflate în dificultate.

Cuvinte-cheie: politici de muncă, politici sociale, angajați, angajatori, progres social.

Through the study of labor policies, we want to provide an overview of policies aimed at encouraging labor policies and protecting workers at every stage of the labor relationship, with a view to the economic growth of the country, but also the social policy. We will understand how the European Union intends to promote social progress and improve the living and working conditions of the European population. We will mention the common objectives of employment policy, to fight unemployment and create new high-quality jobs. We will analyze Italy's behavior in terms of labor policies and all public measures, programs and interventions aimed at regulating the labor market, increasing employability, facilitating job placement and ensuring income support for people in difficulty.

Keywords: labor policies, social policies, employees, employers, social progress.

Introducere. Expresia „politici de ocupare” [2] se referă la acele politici, care pe lângă faptul că acționează direct asupra pieței muncii (și nu indirect, de exemplu asupra sistemului de învățământ și, în consecință, asupra dotării de capital uman a viitorilor lucrători), diferă de aranjamentele generale și instituționale de

reglementare, acționând asupra acestora într-o manieră selectivă.

Prin urmare, în schemele de clasificare a politicilor de muncă utilizate la nivel internațional (cum ar fi schema utilizată de Eurostat), politicile incluse sunt doar cele care vizează persoanele cu nevoi și dificultăți spe-

cifice (în ceea ce privește căutarea unui loc de muncă, cu riscul de a-l pierde sau de a fi descumpraj în căutarea unui loc de muncă) [3]. Politicile de muncă sunt împărțite în pasive și active. Primii sunt identificați cu cei al căror obiectiv este reducerea dificultăților sociale generate de insuficiența veniturilor individuale legate de șomaj, cu un efect în general de agravare a soldurilor de ocupare.

În mod specific, politicile pasive sunt identificate în diferite scheme de beneficii de șomaj și de pensionare anticipată, definite ca plase de protecție socială în Italia. Politicile active, în schimb, constau în acele intervenții care afectează oportunitățile de angajare ale persoanelor, crescând probabilitatea de a găsi un loc de muncă sau de a nu-l pierde, însă pentru cei mai expuși riscului se redistribuie oportunitățile de angajare între diverși subiecți.

Este vorba de intervenții cu forme și metode extrem de variate: de la costuri de formare (de natură selectivă), la intervenții de activare (precum orientare direcționată, ajutoare pentru căutarea unui loc de muncă etc.) implementate de serviciile publice de ocupare, până la schemele de recrutare a anumitor categorii de subiecte precum șomeri, tineri în căutarea primului loc de muncă, crearea locurilor de muncă în sectorul public.

Pe baza diviziunii politicilor muncii între activ și pasiv, se fac adesea recomandări de politică. Din orientarea lor diferită derivă adesea o distincție între politicile rele și cele bune, sau politici care sunt doar sedative ori cu adevărat curative, implicând o judecată evidentă de valoare. Cu toate acestea, trebuie subliniat faptul că ambele probleme trebuie abordate cu o oarecare prudență. Mai exact, este necesar să se evite juxtaponerea politicilor pasive și active pentru că pot înrăutăți echilibrul de ocupare [4].

O tendință relevantă este integrarea politicilor pasive și active. Eficacitatea fiecărei politici individuale trebuie analizată prin referire la detaliile concrete ale aceleiași politici, luând în considerare ansamblul obiectivelor politicii, și nu doar cele de ocupare. În același

timp, este necesar să se țină seama de contextul instituțional general în care funcționează politicile, fie el activ, fie pasiv.

Scopul studiului este de a oferi o analiză cât mai detaliată a politicilor actuale de muncă, de a descrie în mod specific distincția dintre politicile active și cele pasive, comparând legislația europeană cu cea italiană. Politici care vizează promovarea economiei, coeziunii sociale și teritoriale.

Metode aplicate și materiale utilizate. În vederea realizării scopului și a obiectivelor trasate ne-am ghidat de un complex de metode teoretice și empirice: la nivel teoretic – analiza literaturii metodice, juridice, istorice, psihologice în domeniul problemei cercetate; generalizarea, analogia, sinteza materialului empiric, interpretarea, modelarea. La nivel experimental – observația.

Rezultatele obținute și discuții. Pentru a înțelege funcționarea diferitelor scheme de politică a muncii, trebuie luată în considerare interacțiunea dintre politicile individuale și instituționale. În plus, vom ține cont de faptul că, deși sunt diferite, acestea adesea tind să satisfacă același tip de obiective fundamentale [5].

Din analiza empirică a diferitelor modele instituționale și de reglementare a pieței muncii, se constată că țările nordice, care tind să protejeze lucrătorii de pe piață și, prin urmare, au constrângeri reduse în ceea ce privește concedierile, dar subvenții generoase pentru șomeri, și un mare angajament față de politici active, diferă de unele țări, precum cele mediteraneene, unde se asigură o protecție la locul de muncă, limitând astfel posibilitățile de concediere pentru companie, dar cu subvenții nu foarte generoase și cu un recurs limitat la politici active.

Ambele abordări, în ceea ce privește un scop general identic, și anume garantarea securității economice a lucrătorilor, par a fi echivalente din punct de vedere funcțional. Prin urmare, reformarea unuia fără a lua în considerare efectele asupra celuilalt ar putea duce la consecințe nedorite. În plus, contextul

instituțional general influențează impactul și eficacitatea concretă a unui număr mare de politici.

O condiție necesară pentru eficacitatea politicilor de activare a șomerilor este prezența unui flux mare de intrări în lumea ocupării forței de muncă, care, în media ciclului economic, pentru protecția raporturilor de muncă e influențat de sistem.

Aceste conexiuni între politici și aranjamente generale instituționale există pentru a exclude, pe cât posibil, acele conotații de selectivitate utilizate pentru identificarea politicilor. Selectivitatea mai mică sau mai mare a politicilor ia mai degrabă forma unui atribut concret specific al diferitelor sisteme decât a unui prag, a cărui depășire este o condiție pentru includerea unei intervenții specifice în categoria politicilor de muncă.

În special, este necesar să se evite limitarea sferei politicilor la intervenții calibrate exclusiv în favoarea șomerilor sau, și mai rău, a celor care tranzitează prin serviciile publice de ocupare. În realitate, statisticile referitoare la politicile de muncă, au riscul de a pierde din vedere elemente importante, fără a lua în considerare, de exemplu, schemele pasive, precum îndemnizațiile de invaliditate și schemele de asistență socială, care au un impact direct asupra locului de muncă [6].

În mod similar, amintim că politicile active tradiționale nu includ scheme de sprijin fiscal pentru veniturile din muncă sau beneficiile profesionale, ale căror ținte sunt lucrătorii cu salarii potențial mici și nu șomerii ca atare și a căror importanță la nivel cantitativ este în creștere în multe țări. Atunci când comparăm și examinăm diferite tendințe ale politicilor de muncă din țările europene, este esențial să depășim limitările clasificărilor statistice prin inserarea politicilor tradiționale de muncă în contextul mai larg al sistemelor de bunăstare.

Spre exemplu, Strategia europeană de ocupare a forței de muncă, din 1997, a stabilit obiective comune pentru politica privind problemele legate de ocuparea forței de muncă. Datorită procesului de monitorizare, precum și

instrumentelor de finanțare aferente acestuia, a încurajat „coordonarea flexibilă” [7] între țările membre. De asemenea, unul dintre obiectivele cheie ale Strategiei Europa 2020 a fost crearea de locuri de muncă mai multe și mai bune [8].

Pe măsură ce Europa intră într-un nou deceniu, Comisia a propus obiective mai ambițioase privind locurile de muncă, competențele și protecția socială pentru a construi o Europă socială puternică până în 2030. Legea UE este importantă în anumite sectoare, deși responsabilitatea pentru ocuparea forței de muncă și politică socială revine în mare parte guvernelor naționale.

Printre principiile, activitățile și obiectivele incluse în Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) se numără promovarea unui nivel înalt de ocupare a forței de muncă prin dezvoltarea unei strategii coordonate [9], acordând o atenție deosebită creării unei forțe de muncă calificate, competente și adaptabile, precum și a muncii care poate răspunde în mod adecvat la schimbările economice. Potrivit prevederilor art. 9 TFUE, la definirea și implementarea politicilor și activităților Uniunii trebuie să se țină seama de obiectivul unui nivel ridicat de ocupare a forței de muncă [10].

Deja la mijlocul secolului trecut, lucrătorii beneficiau de „granturi de reajustare” [11] în Comunitatea Europeană. Aceste subvenții au fost acordate lucrătorilor din sectorul cărbunelui și oțelului ale căror locuri de muncă erau amenințate de conversia industrială. Fondul Social European (FSE), creat la începutul anilor 1960, a reprezentat principala armă împotriva șomajului.

La sfârșitul anilor 1980 și începutul anilor 1990, programele de acțiune pentru ocuparea forței de muncă s-au concentrat pe grupuri țintă specifice, fiind înființate diverse sisteme de raportare și observare [12].

Într-un context de șomaj, prezent în majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene, Cartea albă din 1993 privind creșterea, competitivitatea și ocuparea forței de muncă a dat naștere unei dezbateri asupra Strategiei

economice și de ocupare a forței de muncă a Uniunii, punând ca o prioritate pe agenda UE, problema ocupării forței de muncă.

Noul titlu „Ocuparea forței de muncă” [13] din Tratatul de la Amsterdam, care a intrat în vigoare în luna mai 1999, stă la baza stabilirii Strategiei europene de ocupare a forței de muncă [14] și a Comitetului pentru ocuparea forței de muncă [15], organism permanent cu atribuții consultative, cu scopul de a promova coordonarea politicilor statelor membre privind ocuparea forței de muncă și problemele pieței muncii [16]. Astfel, competența cu privire la politica de ocupare a forței de muncă rămâne în sarcina statelor membre [17], iar includerea unui „protocol social” [18] în tratat a îmbunătățit considerabil implicarea partenerilor sociali [19].

Summitul extraordinar pentru ocuparea forței de muncă, desfășurat în noiembrie 1997 la Luxemburg [20], a dat naștere Strategiei europene de ocupare a forței de muncă și metodei deschise de coordonare, așa-numitul Procesul Luxemburg, adică un ciclu anual de coordonare și monitorizare a politicilor naționale de ocupare a forței de muncă, la baza căruia se regăsește angajamentul țărilor membre de a stabili un set comun de scopuri și obiective [21].

Un nivel ridicat de ocupare a forței de muncă a fost stabilit în cadrul Strategiei europene de ocupare a forței de muncă, comparabil cu obiectivele macroeconomice de stabilitate și creștere.

În anul 2000, Consiliul European de la Lisabona a aprobat noul obiectiv strategic de a face din Uniunea Europeană „cea mai competitivă și dinamică economie din lume bazată pe cunoaștere”, urmând să includă ocuparea deplină a forței de muncă printre obiectivele generale și sociale ale politicii de ocupare a forței de muncă, și stabilirea unor obiective concrete de atins până în 2010.

Strategia europeană de ocupare a forței de muncă a fost revizuită din nou în 2002 și relansată trei ani mai târziu, concentrându-se pe creștere și locuri de muncă. Pentru a facilita și

eficientiza procesele, a fost introdus un cadru multianual, al cărui prim ciclu a acoperit perioada 2005-2008, în timp ce orientările privind ocuparea forței de muncă au fost incluse în direcțiile generale de politică economică.

În 2010, după criza financiară, a fost adoptată Strategia Europa 2020, introducând semestrul european ca mecanism de coordonare a politicilor economice și financiare [22].

Această strategie, activă pe 10 ani pentru locuri de muncă și creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii, a definit mai multe obiective cheie, printre care trebuie menționate următoarele [23]:

- creșterea cu 75% până în 2020 a participării pe piața muncii a persoanelor cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani [24];

- ieșirea a cel puțin 20 de milioane de persoane din riscul de excluziune și sărăcie;

- reducerea ratei de părăsire timpurie a școlii de la 15% la 10% și creșterea de la 31% la 40% a procentului persoanelor de 30-34 de ani care au absolvit studii superioare sau echivalente [25].

Țările membre au trebuit să includă toate cele cinci obiective principale în obiectivele lor naționale, ținând cont de pozițiile lor inițiale și de situațiile naționale [26].

Ciclul de monitorizare a politicilor de ocupare a forței de muncă include:

- orientări privind ocuparea forței de muncă, expuse de Comisie și adoptate de Consiliu [27];

- programe naționale de reformă (PNR);

- rapoartele de țară și recomandările specifice fiecărei țări, emise de Comisie și, în cazul recomandărilor, adoptate ulterior de Consiliu [28];

- un raport comun privind ocuparea forței de muncă, publicat de Comisie și adoptat de Consiliu [29].

Orientările privind problematica ocupării forței de muncă, stipulate în art. 148 TFUE, stabilesc obiective strategice pentru politicile naționale de ocupare a forței de muncă și includ priorități strategice în domeniile ocupării forței de muncă, incluziunii sociale și educației,

care completează prioritățile politice cu diverse elemente cheie în vigoare [30]. Patru orientări privind ocuparea forței de muncă fac parte din cele zece orientări integrate, care includ și șase orientări generale de politică economică (articolul 12 din TFUE) [31].

În anul 2018, orientările privind ocuparea forței de muncă au fost aliniate la principiile Pilonului European al Drepturilor Sociale, iar Parlamentul European le-a confirmat pentru anul următor [32]. Cele mai recente orientări îmbogățesc cele patru dimensiuni ale Strategiei anuale de creștere durabilă [33], în special dimensiunea de sustenabilitate, reflectând ceea ce este menționat în comunicarea Comisiei de la începutul anului 2020, intitulată „O Europă socială mai puternică pentru tranziții juste” [34], care integrează dezvoltarea durabilă.

Domeniile abordate sunt:

- relansarea cererii de muncă prin crearea de noi locuri de muncă, impozitarea muncii și stabilirea salariilor;

- îmbunătățirea funcționării piețelor muncii și a eficacității dialogului social [35];

- consolidarea forței de muncă și îmbunătățirea accesului la competențe, abilități și locuri de muncă [36];

- să promoveze șanse egale pentru toată lumea, să încurajeze incluziunea socială și să combată sărăcia [37].

Planul de acțiune privind punerea în aplicare a Pilonului european al drepturilor sociale, instituit la începutul lunii martie 2021, stabilește trei obiective cheie pentru UE privind ocuparea forței de muncă, competențele și protecția socială, care trebuie atinse până în 2030 [38]. Aceste obiective sunt:

- cel puțin 78% din populația europeană cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani ar trebui să aibă un loc de muncă până în 2030 [39]. Pentru a atinge acest scop, UE trebuie să reducă la jumătate decalajul de gen în ceea ce privește ocuparea forței de muncă, să crească disponibilitatea instituțiilor de educație formală și de îngrijire a copiilor, precum și să reducă la 9% rata tinerilor cu vârste cuprinse între 15

și 29 de ani care nu au niciun loc de muncă, nu au studii sau pregătire [40];

- cel puțin 60% dintre adulți ar trebui să participe la activități de formare în fiecare an;

- reducerea cu cel puțin 15 milioane a numărului de persoane expuse riscului de sărăcie sau excluziune socială până la sfârșitul deceniului [41].

Comisia, de comun acord cu țările membre, a propus un tablou de bord social care să fie înțeles ca principalul instrument de monitorizare în cadrul semestrului european, pentru a reflecta mai bine prioritățile și acțiunile strategice stabilite în planul de acțiune [42]. Tabloul de bord social actualizat va fi utilizat și în procesul Programului de reformă economică pentru țările candidate în vederea monitorizării progreselor înregistrate în implementarea pilonului, pe baza disponibilității datelor [43].

Tabloul de bord este alcătuit din 12 indicatori principali care fac posibilă examinarea rezultatelor obținute de țările membre în ceea ce privește ocuparea forței de muncă în funcție de trei dimensiuni generale [44]:

- 1) egalitatea de șanse;

- 2) condiții echitabile de muncă;

- 3) protecție socială și incluziune.

Acești indicatori urmăresc să evalueze progresul înregistrat în implementarea principiilor pilonului într-un mod mai complet și să monitorizeze implementarea acțiunilor strategice propuse în planul de acțiune. În acest context, Comisia va extinde domeniul de aplicare și va aprofunda controlul raportului comun privind ocuparea forței de muncă, precum și va organiza evenimente specifice pentru a prezenta progresele înregistrate.

O serie de directive, regulamente și decizii au fost adoptate pe baza prevederilor TFUE referitoare la domeniile ocupării forței de muncă și afacerilor sociale, pentru a se asigura că există standarde minime între statele membre ale UE în următoarele domenii [45]:

- egalitatea de șanse pentru bărbați și femei: egalitate de tratament la locul de muncă, concediu de sarcină, maternitate și concediu

parental;

- sănătatea și securitatea în muncă: drepturi și obligații generale și specifice, echipamente de lucru, riscuri specifice, precum substanțe cancerigene sau alte substanțe periculoase [46];

- protecția împotriva discriminării pe criterii de sex, rasă, religie, vârstă, dizabilitate și orientare sexuală;

- servicii de suport, prevăzute în decizia nr. 573/2014/UE a Parlamentului European și a Consiliului, privind o mai bună cooperare între serviciile publice de ocupare a forței de muncă, prelungită cu încă 7 ani până în 2027;

- condiții de muncă, printre ele contracte pe durată determinată, munca cu fracțiune de normă, program de lucru, angajarea tinerilor, informarea și consultarea lucrătorilor.

În plus, legislația UE susține libertățile fundamentale care guvernează circulația persoanelor, a serviciilor și a capitalului pe piața unică a UE [47]:

- libera circulație a lucrătorilor: tratament egal, acces la beneficii sociale;

- detașarea lucrătorilor: salariu, durată, sectoare vizate.

De asemenea, față de numeroase instrumente juridice obligatorii, există diverse instrumente de drept, fără caracter obligatoriu, care încurajează coordonarea între statele membre ale UE, cum ar fi recomandările Consiliului, care sunt acte juridice complementare, precum și alte inițiative politice ale Comisiei. Astfel de măsuri pot avea un impact considerabil dacă sunt bine pregătite, sprijinite și controlate de UE. Printre cele mai importante inițiative politice ale UE se numără [48]:

- Recomandarea Consiliului de a înființa o Garanție europeană pentru tineret (aprilie 2013) în vederea asigurării că toate persoanele cu vârsta sub 25 de ani primesc o ofertă de muncă de bună calitate, educație continuă, precum și o ofertă de ucenicie sau de stagiu în termen de patru luni după ce au devenit șomeri sau care părăsesc educația formală, cu speranța că această garanție pentru tineret va

deveni obligatorie;

- Alianța Europeană pentru Ucenicie (iulie 2013);

- Recomandarea Consiliului privind un cadru de calitate pentru stagii (martie 2014);

- Recomandarea Consiliului privind integrarea șomerilor de lungă durată pe piața muncii (2016);

- Corpul European de Solidaritate a Tinerilor, al cărui scop principal este de a oferi asistență în caz de dezastre naturale sau de a ajuta la rezolvarea problemelor sociale din comunități (2016);

- Agenda pentru competențe în Europa (iunie 2016), un pachet care include 10 acțiuni cheie cu scopul de a dota cetățenii cu competențele necesare pentru piața muncii. Pe baza acestei agende, în iulie 2020, Comisia a prezentat un nou plan cincinal pentru a ajuta cetățenii și întreprinderile să își dezvolte competențe mai bune și mai multe. Acesta include 12 acțiuni care se concentrează pe competențele necesare pentru angajare în vederea asigurării că dreptul la formare și la învățare pe tot parcursul vieții este o realitate în întreaga Europă [49].

Pentru a îmbunătăți condițiile de muncă, inclusiv protecția socială, precum și mobilitatea echitabilă, toate cele trei instituții ale UE au susținut în noiembrie 2017 Pilonul european al drepturilor sociale, adoptând o declarație comună la Summitul social de la Göteborg privind ocuparea forței de muncă și creșterea echitabilă [50]. Cele 20 de principii ale pilonului acționează ca o busolă care va putea ghida țările membre UE către o redresare puternică, durabilă și favorabilă incluziunii. De asemenea, îi va putea îndrepta către o convergență economică și socială ascendentă.

În mai 2021, la Summitul social de la Porto, liderii UE, instituțiile, partenerii sociali și reprezentanții societății civile au promis eforturi suplimentare pentru punerea în aplicare a Pilonului european al drepturilor sociale.

Concluzii. Protecția muncii este unul dintre cele mai importante principii pe care

se bazează sistemul juridic european, precum și cel italian [51]. Recursul la cuprinsul art. 1 din Constituția Italiei, pe care atât instituțiile, cât și opinia publică îl fac în mod continuu, nu trebuie interpretat ca un pur apel manierist, ci o conștientizare a faptului că pe centralitatea muncii se bazează întregul sistem republican ca instrument ce permite cetățeanului să poseze un mijloc de trai mai econom, dar și pentru a-și dezvolta propria personalitate [52].

Statul, prin propriile articulații teritoriale, este chemat să pună în aplicare orice inițiativă utilă și necesară pentru a se asigura că lucrătorii își vor vedea acest drept recunoscut. Cu siguranță nu este o sarcină ușoară, fiind

necesare o serie de acțiuni pe mai multe fronturi în același timp [53].

Aspectul cel mai delicat este cel inerent politicilor pasive, adică celor care intervin în faza cea mai dramatică a unei persoane, care coincide cu pierderea unui loc de muncă [54]. Importanța acestora vizează un sprijin economic imediat celor care nu sunt capabili, temporar sau definitiv, să lucreze. Acest fapt a fost deosebit de evident în ultimii doi ani în care economia mondială a fost grav afectată de pandemia de COVID-19, ce a dus la încetinirea multor activități și a avut efecte grave în multe sectoare, în special în cele legate de domeniile turismului, alimentației și divertismentului [55].

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docume...>, accesat la 3.01.2023.
2. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...>, accesat la 4.01.2023.
3. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...>, accesat la 5.01.2023.
4. Gualmini E., Rizza R. (2013), *Le politiche del lavoro*, Il Mulino, p. 50.
5. Vesan P. (2012), *La politica del lavoro*, in M. Ferrera, *Le politiche sociali*, 2012, Il Mulino.
6. Marzano G. (2020), *Manuale di Politiche del Lavoro*, Independently published, p. 20.
7. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...>, accesat la 6.01.2023.
8. Cfr. *Politica dell'occupazione* su www.europarl.europa.eu.
9. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument...>, accesat la 3.01.2023.
10. Spattini S. (2008), *Il governo del mercato del lavoro tra controllo pubblico e neo-contrattualismo*, Giuffrè, Milano, p.33.
11. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument...>, accesat la 3.01.2023.
12. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/s...>, accesat la 4.01.2023.
13. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/s...>, accesat la 5.01.2023.
14. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro...>, accesat la 5.01.2023.
15. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TX...>, accesat la 5.01.2023.
16. <https://www.ilegis.ro/eurolegis/ro/index/act/88...>, accesat la 5.01.2023.
17. <https://ilegis.ro/eurolegis/ro/index/act/85616>, accesat la 6.01.2023.
18. <https://servicii.gov.md/ro/event/C6>, accesat la 6.01.2023.
19. <https://european-union.europa.eu/priorities-a...>, accesat la 7.01.2023.
20. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/s...>, accesat la 7.01.2023.
21. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/s...>, accesat la 7.01.2023.
22. Montanino A., Sestito P. (2013), *Le politiche del lavoro in Italia ed in Europa in una logica di benchmarking*, su www.bancadati.anpalservizi.it.
23. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro...>, accesat la 8.01.2023.
24. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...>, accesat la 8.01.2023.
25. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-ets/ro/s...>, accesat la 5.01.2023.

- expla..., accesat la 8.01.2023.
26. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TX...>, accesat la 8.01.2023.
 27. <https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FT...>, accesat la 9.01.2023.
 28. <https://servicii.gov.md/ro/event/C6>, accesat la 9.01.2023.
 29. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...>, accesat la 9.01.2023.
 30. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumente...>, accesat la 9.01.2023.
 31. <https://servicii.gov.md/ro/event/C6>, accesat la 9.01.2023.
 32. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro...>, accesat la 9.01.2023.
 33. <https://social.gov.md/wp-content/uploads/202...>, accesat la 10.01.2023.
 34. <https://op.europa.eu/webpub/com/eu-what-it-...>, accesat la 10.01.2023.
 35. <https://www.ilegis.ro/eurolegis/ro/index/act/88...>, accesat la 10.01.2023.
 36. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TX...>, accesat la 10.01.2023.
 37. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumente...>, accesat la 10.01.2023.
 38. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/s...>, accesat la 11.01.2023.
 39. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-expla...>, accesat la 11.01.2023.
 40. <https://ilegis.ro/eurolegis/ro/index/act/85616>, accesat la 11.01.2023.
 41. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...>, accesat la 11.01.2023.
 42. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro...>, accesat la 12.01.2023.
 43. Cfr. Strategia europeană per l'occupazione, su www.ec.europa.eu.
 44. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...>, accesat la 12.01.2023.
 45. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro...>, accesat la 12.01.2023.
 46. <https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FT...>, accesat la 12.01.2023.
 47. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/s...>, accesat la 13.01.2023.
 48. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/s...>, accesat la 13.01.2023.
 49. ANPAL (2019), *Le politiche attive del lavoro in Italia*, Collana Biblioteca ANPAL.
 50. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/s...>, accesat la 13.01.2023.
 51. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT...>, accesat la 14.01.2023.
 52. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...>, accesat la 14.01.2023.
 53. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...>, accesat la 15.01.2023.
 54. <https://www.eurofound.europa.eu/ro/topic/em...>, accesat la 15.01.2023.
 55. <https://social.gov.md/wp-content/uploads/202...>, accesat la 15.01.2023.

DESPRE AUTORI

Liliana CREANGĂ,

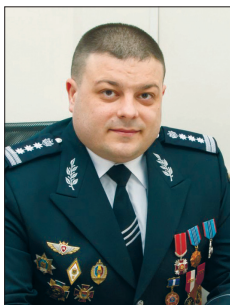
*doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept public, securitate a frontierei,
migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare”
e-mail: creanga_liliana@mail.ru
ORCID: 0000-0002-7118-9715*

Mariana GOLOVATII,

*licențiată în Guvernanța Organizațiilor
Publice, Facultatea de Economie
a Universității Ca'Foscari din Veneția, Italia
e-mail: mariana.golovatii@yahoo.it
ORCID: 0009-0002-7459-5556*

CZU 342.9:351.713

DOI 10.5281/zenodo.788586



Marcel BOȘCANEANU,
dr., conf. univ.

PhD,
associate professor

ATRBUȚIILE ORGANELOR STATULUI LA EXERCITAREA ADMINISTRĂRII FISCALE

Asigurarea unei bune activități de colectare corectă, deplină și în termeni legali a impozitelor și taxelor prevăzute de legislația fiscală, a măsurilor de penalizare și aplicare a amenzilor în bugetele de toate nivelurile, este dependentă în mare măsură atât de complexitatea, calitatea și specificitatea exercitării atribuțiilor funcționale ce le revin organelor de stat cu atribuții de administrare fiscală, cât și de gradul de interacționare dintre ele la cel mai înalt nivel. Exercițarea unei administrări fiscale corecte mai poate fi asigurată și prin interconexiunea informațiilor, proceselor, ce vor fi acordate către serviciile contribuabililor ce urmează să interacționeze cu sistemul fiscal la un nivel înalt pentru conformarea respectării întocmai a legislației.

Cuvinte-cheie: organele statului, impozite și taxe, legislație fiscală, administrare fiscală.

EXERCISE DUTIES OF THE STATE BODIES TAX ADMINISTRATION

In order to ensure a good collection activity, correct, full and in legal terms of the taxes and fees provided by the fiscal legislation, of the penalization measures and the application of fines in the budgets of all levels, it depends to a large extent on the complexity, quality and specificity of the exercise the functional attributions of the state bodies with fiscal administration attributions, as well as the degree of interaction between them at the highest level. The exercise of a correct fiscal administration can also be ensured through the interconnection of information, processes, which will be granted to the services of the taxpayers who will interact with the fiscal system at a high level in order to comply with the exact observance of the legislation.

Keywords: state bodies, taxes and fees, fiscal legislation, fiscal administration.

Introducere. Înainte de a începe cercetarea nemijlocită a subiectului, considerăm că ar fi corect inițial să menționăm ce se înțelege prin administrare fiscală. Un moment îmbucurător este că legea de bază fiscală definește noțiunea de administrare fiscală.

Astfel, conform art.9 Codul fiscal al Republicii Moldova (în continuare CF RM) [1], „administrarea fiscală reprezintă activitatea organelor de stat împuternicite și responsabile de asigurarea colectării depline și la termen a impozitelor și taxelor, a penalităților și amenzilor în buge-

tele de toate nivelurile, precum și de efectuarea acțiunilor de urmărire penală în caz de existență a unor circumstanțe ce atestă comiterea infracțiunilor fiscale”, iar conform art.10 alin.(1) organizarea activității și funcționarea organelor cu atribuții de administrare fiscală sunt reglementate de legislația Republicii Moldova și tratatele internaționale la care Republica Moldova (în continuare RM) este parte.

Deci, cunoașterea și transparența atribuțiilor funcționale ale activităților organelor statului ce exercită administrarea fiscală la nivel național de către contribuabili constituie un mare avantaj: în primul rând va crește gradul de încredere în aceste organe și în al doilea rând va spori acel grad de performanță al administrării fiscale în vederea întăririi capacității de funcționare și dezvoltare a statului RM în scopul acoperirii acelor necesități pe segmentul social-economic și, nu în ultimul rând, va oferi contribuabililor servicii fiscale calitative conform bunelor practici europene.

Cu expresivitate, insistăm să identificăm atribuțiile organelor statului la exercitarea administrării fiscale, cu intenția de a înțelege în totalitate atribuțiile acestor organe, cu stricta delimitare a competențelor, ce stă în calea eficienței cadrului normativ, fiind marcate prin consolidarea capacităților instituționale. Or, actualmente în contextul asigurării unei colectări depline, eficiente și la termen a impozitelor și taxelor, asigurării executării penalităților, amenzilor percepute în urma comiterii infracțiunilor fiscale, economice, prin prisma efectuării unor acțiuni de urmărire penală calitative de organele statului, este o piatră de temelie a unui sistem bugetar eficient.

Astfel, **scopul principal al lucrării** este de a estima gradul de implicare și atribuțiile funcționale ale organelor statului la buna asigurare a unei administrări fiscale corecte în limitele legale, pentru a putea interveni, prin studii ulterioare, cu soluții noi în planul perfecționării și îmbunătățirii reglementărilor în materia administrării fiscale.

Metode și materiale aplicate. În vede-

rea executării prezentului studiu, au fost utilizate mai multe metode, dintre care menționăm: analizei, deducției, dialectică, logico-juridică și sistematică.

Totodată, cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei și legislației în vigoare, existent în domeniul dat.

La realizarea studiului, drept punct de reper a servit legea fiscală a RM, precum și literatură de specialitate națională.

Rezultate obținute și discuții. La momentul cercetării, conform legislației fiscale a RM, organele care exercită atribuții de administrare fiscală sunt „Serviciul Fiscal de Stat, organele vamale, serviciile de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriilor și alte organe abilitate, conform legislației naționale”.

Serviciul fiscal de stat (în continuare SFS) din RM este autoritatea administrativă din subordinea Ministerului Finanțelor, fiind o structură organizațională separată în sistemul administrativ al acestui minister, constituită pentru prestarea serviciilor publice administrative contribuabililor, pentru supravegherea, controlul în domeniul fiscal, constatarea și efectuarea urmăririi penale a infracțiunilor în cazurile prevăzute de Codul de procedură penală al RM [4], precum și pentru efectuarea activității speciale de investigații în conformitate cu Legea nr.59/2012 privind activitatea specială de investigații [6].

Sarcina de bază a SFS constă în asigurarea administrării fiscale, prin crearea de condiții contribuabililor pentru conformare la respectarea legislației, aplicarea uniformă a politicii și reglementărilor în domeniul fiscal.

Conform unui alt act normativ național, SFS este împuternicit să administreze impozitele, taxele și alte plăți în interesul statului [10]. SFS își exercită atribuțiile pe întreg teritoriul RM.

SFS este organizat și își desfășoară activitatea în baza Constituției RM, decretelor Președintelui RM, legilor, hotărârilor Parlamentului și ale Guvernului, a altor acte normative, a tratatelor internaționale la care RM este parte.

Efectivul-limită de personal pentru SFS

este în număr de 1800 de unități de personal ce a fost aprobat de către Guvern [10]. Structura SFS a fost aprobată prin ordinul nr.89/2022 al Ministerului Finanțelor [11].

Organizarea și funcționarea SFS a fost aprobată printr-un Regulament prin HG nr.395/2017. În conformitate cu art.7 al acestui regulament, SFS are misiunea de a asigura *administrarea fiscală* prin crearea de condiții contribuabililor pentru conformare la respectarea legislației și monitorizarea procesului de conformare, aplicarea uniformă a politicii și reglementărilor în domeniul fiscal.

Conform art.132⁴ CF RM, SFS îndeplinește următoarele funcții de bază: „1) elaborarea strategiilor și organizarea sistemului de management în domeniul administrării fiscale; 2) administrarea, conform legii, a impozitelor, taxelor și altor venituri la bugetul public național date în competența sa, inclusiv expunerea poziției oficiale a SFS referitoare la aplicarea legislației fiscale; 3) acordarea de servicii pentru contribuabili; 4) prevenirea și combaterea încălcărilor fiscale, inclusiv a evaziunii fiscale; 5) controlul fiscal; 6) constatarea contravențiilor; 7) constatarea infracțiunilor prevăzute la art.241–242, 244, 244¹, 250–253 și 335¹ din Codul penal al RM nr.985/2002; 7¹) efectuarea urmăririi penale în privința infracțiunilor prevăzute la art.241–242, 244, 244¹, 250–253 și 335¹ din Codul penal al RM nr.985/2002; 7²) efectuarea activității speciale de investigații aferente infracțiunilor date în competența sa conform Codului de procedură penală al RM nr. 122/2003; 8) executarea silită a restanțelor și altor plăți neachitate în termen la bugetul public național; 9) examinarea contestațiilor; 10) emiterea actelor normative care reglementează aplicarea legislației fiscale în limitele competenței acordate prin actele legislative; 11) coordonarea, îndrumarea și controlul aplicării reglementărilor legale în domeniul de activitate, precum și funcționarea subdiviziunilor sale; 12) managementul resurselor umane, financiare și materiale, susținerea activităților specifice prin intermediul tehnologiilor informațiilor și

comunicațiilor, reprezentarea juridică, auditul intern, precum și comunicarea internă și externă; 13) cooperarea internațională în domeniul administrării fiscale”.

Dacă e să facem o mică analiză cu funcțiile de bază prevăzute expres în art.8 al Regulamentului privind organizarea și funcționarea SFS aprobat prin HG nr.395/2017, observăm că numărul funcțiilor prevăzute în regulament la fel sunt în număr de 15 și sunt identice cu cele expuse în CF RM.

În ceea ce privește atribuțiile SFS, legislatorul le-a clasificat în mai multe categorii: atribuții generale, atribuții în *domeniul administrării fiscale*, atribuțiile în domeniul prevenirii și constatării contravențiilor și la ultima categorie sunt atribuțiile în domeniul constatării infracțiunilor.

Astfel, la prima categorie, de atribuții generale, legislația fiscală, mai precis CF RM, stipulează că „în realizarea funcțiilor sale, SFS are următoarele atribuții generale: 1) contribuie la implementarea, în domeniul său de activitate, a programului de guvernare și a altor politici publice prin elaborarea și aplicarea de strategii de dezvoltare pe termen mediu și lung, generale sau sectoriale; 2) urmărește organizarea unui management eficient și coerent al administrării fiscale; 3) îndrumă activitatea serviciilor de colectare a impozitelor și taxelor locale; 4) implementează modelul de management al riscurilor interne și externe ale instituției; 5) asigură managementul resurselor umane al instituției; 6) întocmește avize cu privire la proiectele de acte normative elaborate de către alte autorități publice, care cuprind măsuri referitoare la domeniul său de activitate; 7) participă la elaborarea modificărilor și completărilor legislației fiscale, la elaborarea proiectelor de norme metodologice și a altor acte normative care conțin prevederi referitoare la administrarea fiscală; 8) elaborează proiecte de acte cu caracter normativ și procedurile de aplicare a prevederilor referitoare la administrarea veniturilor bugetului public național date în competența sa, inclusiv exprimă poziția

oficială a SFS. Poziția oficială a SFS se aprobă prin ordin al conducerii SFS și se publică pe pagina web oficială a SFS; 9) inițiază măsuri pentru dezvoltarea și desfășurarea în condiții bune a relațiilor internaționale în domeniul său de activitate; 10) colaborează cu autoritățile și instituțiile publice sau orice alte entități cu atribuții în aplicarea legii ori interesate de realizarea prevederilor legislației fiscale în partea ce ține de administrarea fiscală; 11) gestionează informațiile cu privire la colectarea veniturilor administrate; 12) examinează contestațiile (cererile prealabile) formulate împotriva actelor emise în exercitarea atribuțiilor; 13) elaborează proceduri și norme metodologice în domeniul său de activitate pentru structurile proprii și pentru contribuabili; 14) elaborează studii, analize și sondaje privind organizarea activității proprii; 15) culege, verifică, prelucrează și arhivează date și informații fiscale necesare pentru desfășurarea activității sale, de asemenea constituie baze proprii de date relevante și gestionează colaborarea cu autoritățile naționale competente privind informațiile deținute, în condițiile legii; 16) emite și implementează politici și planuri de acțiuni privind asigurarea securității informației; 17) administrează și dezvoltă sistemul informațional al SFS; 18) reprezintă statul în instanțele de judecată și în organele de urmărire penală ca subiect de drepturi și obligații privind raporturile juridice fiscale, precum și orice alte raporturi juridice rezultate din activitatea SFS; 19) organizează programe de perfecționare profesională a personalului din cadrul SFS la nivel central și la nivelul structurilor subordonate; 20) organizează și asigură gestionarea patrimoniului, inclusiv alocarea, mișcarea, evidența și controlul asupra lui; 20¹) efectuează controlul asupra respectării legislației fiscale în cadrul procesului de emitere, acordare, acceptare și rambursare a valorii tichetelor de masă; 21) emite și prezintă, în modul stabilit, propuneri de buget fundamentate pe programe; 22) inițiază și derulează, în conformitate cu Legea privind achizițiile publice, achiziții de bunuri, lucrări și

servicii pentru activitățile proprii; 23) asigură cooperarea administrativă, inclusiv schimbul de informații, cu alte instituții din țară și cu administrații fiscale din alte state sau organizații internaționale cu privire la obiectul său de activitate; 24) asigură aplicarea prevederilor cu caracter fiscal ale tratatelor internaționale la care RM este parte; 25) încheie acorduri la nivel departamental și convenții cu administrații fiscale din alte state, cu organizații internaționale sau cu alte entități în domeniul său de activitate conform prevederilor legislației în vigoare; 26) acordă sau primește asistență tehnică în domeniul său de activitate și derulează proiecte și activități de cooperare cu administrații fiscale din alte state, cu organizații internaționale sau cu alte entități; 27) participă, prin reprezentanți, la evenimente organizate de către administrații fiscale din alte state, de către organizații internaționale sau alte entități ori în colaborare cu acestea în domeniul său de activitate; 28) participă la elaborarea cadrului bugetar pe termen mediu și a proiectelor legilor bugetare anuale prin prezentarea propunerilor la obiectivele politicii de administrare fiscală și a estimărilor pe termen mediu privind veniturile administrate” [1, art.133, alin.(1)].

Cea de-a doua categorie se referă la atribuțiile în domeniul administrării fiscale, cu referire la care legislația fiscală stabilește că „în realizarea funcțiilor sale, SFS are următoarele atribuții în domeniul administrării fiscale: 1) gestionează Registrul fiscal de stat și dosarul contribuabilului, de asemenea efectuează înregistrarea unor categorii de contribuabili; 2) organizează și administrează evidența impozitelor, taxelor și a altor venituri la bugetul public național date în competența sa; 3) elaborează și aplică procedurile privind evidența analitică pe contribuabili și stingerea obligațiilor fiscale prin conformare voluntară; 4) emite acte cu caracter normativ privind aplicarea prevederilor legislației fiscale în cazurile prevăzute de lege și expune poziția oficială a SFS privind aplicarea legislației fiscale; 5) emite soluții fiscale individuale anticipate la cererea persoa-

nelor fizice și juridice care practică activitate de întreprinzător; 6) asigură aplicarea unitară, corectă și nediscriminatorie a reglementărilor privind impozitele, taxele și alte venituri la bugetul public național date în competența sa; 7) aplică, de sine stătător sau prin entitățile abilitate, modalitățile de executare silită și măsurile de asigurare a stingerii obligației fiscale și a altor plăți la bugetul public național potrivit legii; 8) definește, dezvoltă, implementează, furnizează și operează servicii specifice pentru contribuabili, de asemenea eliberează acte permissive persoanelor fizice și juridice; 9) promovează conformarea fiscală voluntară, inclusiv prin modernizarea și furnizarea serviciilor menite să faciliteze îndeplinirea obligațiilor fiscale de către contribuabili; 10) emite decizii asupra cazurilor de încălcare fiscală stabilite în urma aplicării metodelor și surselor indirecte de estimare a obligațiilor fiscale; 11) gestionează riscurile de neconformare fiscală și selectează contribuabilii cu risc sporit de neconformare fiscală; 12) examinează contestații și emite decizii în rezultatul examinării acestora; 13) efectuează vizite fiscale și instituie posturi fiscale; 14) efectuează controlul fiscal, examinează cazurile de încălcare fiscală, aplică sancțiuni fiscale și emite acte administrative în scopul aplicării CF RM; 14¹) efectuează controlul asupra calculării corecte și a virării în termen a contribuțiilor la bugetul asigurărilor sociale de stat și a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și aplică sancțiuni pentru încălcarea prevederilor legale referitoare la calcularea acestora; 14²) efectuează alte tipuri de controale decât cele expuse la pct.14) și 14¹), stabilite în sarcina SFS prin acte normative speciale; 15) organizează activitatea de valorificare a bunurilor sechestrate în cadrul procedurii de executare silită a obligației fiscale, potrivit legii; 16) introduce și promovează metode de înregistrare fiscală, declarare și plată a impozitelor, taxelor și altor venituri la buget, baze pe utilizarea tehnologiei informației; 17) este în drept să modifice termenul de stingere a obligației fiscale prin încheierea cu contribu-

abilii restanțieri a contractelor de eşalonare/amânare a stingerii obligației fiscale, conform legislației; 18) deține, administrează, analizează și evaluează informații, de asemenea acționează, în condițiile legii, pentru obținerea de informații relevante pentru SFS din diverse surse; 19) stabilește și aplică metodologia de distribuire și stingere a obligației fiscale și/sau de restituire a sumelor achitate în plus; 20) aplică mecanismul legal al insolvenței față de contribuabilii care au ajuns în incapacitate de plată; 20¹) efectuează, la solicitarea Ministerului Finanțelor, verificarea anuală, până la data de 31 mai a anului de gestiune, a respectării de către beneficiarul subvenționării creării locurilor de muncă a obligațiilor stipulate în contract pe parcursul valabilității contractului de subvenționare; 21) administrează procesul de utilizare a echipamentelor de casă și de control; 22) efectuează restituirea sumelor plătite în plus și a celor a căror restituire este prevăzută de legislație; 23) elaborează modelul și conținutul formularelor utilizate pentru administrarea fiscală, precum și instrucțiunile de completare a acestora; 24) asigură, conform legislației, tipărirea formularelor utilizate în domeniul său de activitate, precum și tipărirea centralizată și eliberarea seriei și diapazonului de numere pentru formularele tipizate de documente primare cu regim special; 25) organizează asigurarea gratuită a contribuabililor cu formulare tipizate de dări de seamă fiscale, iar contra plată – cu formulare tipizate de documente primare cu regim special pe suport de hârtie, conform listei stabilite de către Guvern; 26) popularizează legislația fiscală și prezintă, la solicitarea contribuabililor sau altor persoane, poziția oficială a SFS referitoare la aplicarea normelor fiscale, conform legislației; 27) asigură aplicarea unitară, corectă și nediscriminatorie a reglementărilor privind impozitele, taxele și alte venituri la bugetul public național date în competența sa, în vederea aplicării unui tratament echitabil tuturor contribuabililor; 28) elaborează norme metodologice și proceduri de efectuare și suspendare a controalelor fisca-

le; 29) asigură aplicarea legislației fiscale în domeniul impozitelor, taxelor și altor venituri la bugetul public național date în competența sa; 30) furnizează Ministerului Finanțelor și autorităților administrației publice locale informațiile necesare fundamentării bugetelor respective; 31) sigilează echipamentele de casă și de control ale contribuabililor, ține evidența lor, efectuează controale privind utilizarea echipamentelor de casă și de control și a terminalelor POS la decontările în numerar și privind asigurarea păstrării benzilor de control emise de acestea; 32) efectuează verificarea softurilor instalate în echipamentele de casă și de control ridicate de la contribuabili, a sistemelor informaționale de ținere a evidenței fiscale și contabile; 32¹) eliberează certificatul de înregistrare în calitate de centru de asistență tehnică pentru echipamentele de casă și de control; 33) organizează și efectuează, după caz, executarea silită a obligațiilor fiscale, de asemenea verifică corectitudinea acțiunilor și procedurii de alăturare și raportare, realizate de către executorul judecătoresc; 34) organizează campanii promoționale, inclusiv prin concursuri, extrageri și loterii, cu stimularea din surse bugetare a contribuabililor care, direct sau indirect, au participat la îmbunătățirea procesului de administrare fiscală, la majorarea încasărilor la bugetul public național și/sau au utilizat modalități de achitare ce contribuie la majorarea nivelului de transparență a activității economice. Organizarea acestora se efectuează în modul stabilit de Guvern; 35) stabilește criteriile de selectare a contribuabililor mari și aprobă lista acestora; 36) confirmă contribuabililor rezidența fiscală în scopul beneficiii de prevederile convențiilor (acordurilor) pentru evitarea dublei impunerii, încheiate între RM și alte state în modul stabilit de legislație; 37) gestionează și actualizează Registrul conturilor de plăți și bancare ale persoanelor fizice și juridice” [1, art.133, alin.(2)].

Următoarea categorie de atribuții în realizarea funcțiilor sale, SFS le are în domeniul prevenirii și constatării contravențiilor, și anu-

me: „1) elaborează și întreprinde măsuri de prevenire și constatare a contravențiilor date în competența sa, conform legislației; 2) asigură reacționarea promptă la sesizările și comunicările despre contravenții, conform competenței sale de examinare; 3) constată cauzele și condițiile ce pot genera sau contribui la săvârșirea contravențiilor date în competența SFS, cu sesizarea, în condițiile legii, a organului competent sau a persoanei cu funcție de răspundere cu privire la necesitatea de întreprindere a măsurilor de înlăturare a acestor cauze și condiții; 4) constată și sancționează faptele ce constituie contravenții potrivit reglementărilor în vigoare și reține, în vederea confiscării, mărfurile care fac obiectul contravenției” [1, art.133, alin.(3)].

Așa cum menționam mai sus, ultima categorie de atribuții ale SFS în realizarea funcțiilor sale sunt în domeniul constatării infracțiunilor, care se rezumă la: „1) reține făptuitorul; 2) ridică corpurile delictive; 3) solicită informațiile și documentele necesare pentru constatarea infracțiunilor; 4) citează persoane și obține de la ele declarații; 5) procedează la evaluarea pagubei; 6) efectuează orice alte acțiuni care nu suferă amânare, cu întocmirea proceselor-verbale în care se consemnează acțiunile efectuate și circumstanțele elucidate în vederea constatării infracțiunilor, în limitele normelor de procedură penală; 7) cooperează cu instituțiile cu atribuții similare din alte state, în baza tratatelor internaționale la care RM este parte sau pe bază de reciprocitate, precum și cu organismele internaționale, în scopul constatării infracțiunilor în limitele competenței sale; 8) verifică legalitatea activităților desfășurate, existența și autenticitatea documentelor justificative în activitățile de producție și prestări de servicii ori pe durata transportului, depozitării și comercializării bunurilor și aplică sigilii pentru asigurarea integrității bunurilor; 9) constituie și utilizează baze de date necesare pentru constatarea infracțiunilor economico-financiare și altor fapte ilicite în domeniul fiscal; 10) primește și înregistrează declarații, comunicări și alte informații privind infracțiunile și le verifi-

că conform legislației; 11) solicită, în condițiile legii, date sau, după caz, documente de la orice entitate privată și/sau publică în scopul instrumentării și fundamentării constatrilor cu privire la săvârșirea unor fapte care contravin legislației; 12) stabilește identitatea administratorilor unităților controlate, precum și a oricăror persoane implicate în săvârșirea infracțiunilor constatate, și solicită acestora explicații scrise, după caz; 13) ridică documente, echipamente de casă și de control, precum și sisteme informaționale/computerizate de evidență, în condițiile CF RM și ale Codului de procedură penală al RM, solicită copii certificate de pe documentele originale, prelevă probe, eșantioane, mostre și alte asemenea specimene, solicită efectuarea expertizelor tehnice necesare finalizării acțiunilor de administrare fiscală; 14) participă, cu personal propriu sau în colaborare cu organele de specialitate ale altor ministere și instituții specializate, la acțiuni de constatare a activităților ilicite care generează fenomene de evitare a plăților către bugetul public național” [1, art.133, alin.(4)].

Este important să precizăm că în scopul îndeplinirii corecte a atribuțiilor funcționale, SFS și funcționarii fiscali au următoarele drepturi: „1) să efectueze controale asupra modului în care contribuabilii, serviciile de colectare a impozitelor și taxelor locale, alte persoane respectă legislația fiscală; 2) să ceară și să primească gratuit de la orice persoană informații, date, documente necesare pentru exercitarea atribuțiilor în limitele funcționale, cu excepția informațiilor care constituie secret de stat, precum și copiile de pe ele, dacă acestea se anexează la actul de control, de asemenea să ceară explicațiile și informațiile de rigoare asupra problemelor identificate în procesul exercitării atribuțiilor; 3) să efectueze vizite fiscale; 4) să deschidă și să examineze, să sigileze, după caz, indiferent de locul aflării lor, încăperile de producție, depozitele, spațiile comerciale și alte locuri, cu excepția domiciliului și reședinței, folosite pentru obținerea de venituri sau pentru întreținerea obiectelor impozabile, al-

tor obiecte, documentelor; 5) să aibă acces la sistemul electronic/computerizat de evidență al contribuabilului și să ridice mijloacele tehnice care conțin aceste sisteme pentru a obține probe ale încălcărilor și infracțiunilor date în competența sa. Contribuabilul este în drept să obțină de la SFS, în termen de cel mult 5 zile lucrătoare, o copie a sistemului electronic/computerizat de evidență al contribuabilului ridicat de SFS; 6) să controleze autenticitatea datelor din documentele de evidență și din dările de seamă fiscale ale contribuabilului; 7) să ridice de la contribuabil documente, de asemenea să ridice de la contribuabil echipamentele de casă și de control utilizate la încasările în numerar, în scopul verificării softurilor instalate în acestea, întocmind un proces-verbal conform modului stabilit; 8) să constate încălcările legislației fiscale și să aplice măsurile de asigurare, de executare silită a stingerii obligației fiscale și de răspundere prevăzute de legislație; 9) să creeze consiliu consultativ prin parteneriat public-privat, consiliu de conformare, comisii specializate, grupuri de lucru cu antrenarea reprezentanților altor ministere, altor autorități administrative centrale și autorități publice, a reprezentanților autorităților administrației publice locale, reprezentanților mediului academic, reprezentanților societății civile și a specialiștilor în domeniu; 10) să poartă în instanțele judecătorești competente, acțiuni contra contribuabililor privind: a) anularea unor tranzacții și încasarea la buget a mijloacelor obținute din aceste tranzacții; b) anularea înregistrării întreprinderii, organizației, în cazul încălcării modului stabilit de fondare a acestora sau al necorespunderii actelor de constituire cu prevederile legislației, și încasarea veniturilor obținute de acestea; c) lichidarea întreprinderii, organizației în temeiurile stabilite de legislație și încasarea veniturilor obținute de acestea; 11) să ceară și să verifice înlăturarea încălcării legislației fiscale, să aplice, după caz, măsuri de constrângere; 12) să utilizeze metode și surse directe și indirecte la estimarea obiectelor impozabile și la calcula-

rea impozitelor și taxelor; 13) să stingă, obligațiile fiscale ale contribuabililor și drepturile la restituirea sumelor plătite în plus; 14) să citeze la SFS contribuabilul, persoana presupusă a fi subiectul impozitării, persoana cu funcție de răspundere a contribuabilului, inclusiv responsabilul de evidența documentelor referitoare la persoana presupusă a fi subiectul impozitării, pentru a depune mărturii, a prezenta documente și informații în problema de interes pentru SFS, cu excepția documentelor și informațiilor care, conform legislației, constituie secret de stat. Neprezentarea persoanei citate la data și ora stabilite în citație nu împiedică efectuarea de către SFS a actelor procedurale fiscale; 15) să oprească, în comun cu alte organe, și să controleze mijloacele de transport încărcate sau care se presupune că sunt încărcate cu mărfuri supuse accizelor ori că efectuează transport ilicit de mărfuri și pasageri în trafic național sau internațional; 16) să solicite de la bănci (sucursalele sau filialele acestora) prezentarea documentelor referitoare la clienții acestora; 17) să solicite efectuarea și să efectueze controale fiscale în alte state în baza tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte; 18) să solicite organelor competente din alte state informații despre activitatea contribuabililor, fără acordul acestora din urmă; 19) să prezinte organelor competente din alte state informații despre relațiile contribuabililor străini cu cei autohtoni, fără acordul sau înștiințarea acestora din urmă; 20) să utilizeze dări de seamă fiscale, corespondența cu contribuabilii și informații ale autorităților publice pe suport electronic și de alt fel, perfectat și protejat conform legislației în domeniu; 20¹) să stabilească criterii de determinare a contribuabililor care, la efectuarea livrărilor impozabile cu T.V.A. pe teritoriul țării, sunt obligați să prezinte cumpărătorului (beneficiarului) factura fiscală electronică și să aprobe lista acestora; 21) să folosească mijloace de informare în masă pentru popularizarea și respectarea legislației fiscale; 22) să utilizeze mijloacele speciale sonore și luminescente instalate pe unitățile de trans-

port conform normelor stabilite; să intre sau să pătrundă, în modul stabilit de lege, utilizând, în caz de necesitate, mijloace speciale, în orice încăpere sau proprietate în scop de constatare și/sau urmărire penală a infracțiunilor economico-financiare conform competenței ori dacă, în baza unor date suficiente, se știe că în aceste localuri a fost comisă sau se comite o infracțiune economico-financiară; 23) să limiteze sau să interzică temporar circulația transportului și a pietonilor pe străzi și pe drumuri, precum și accesul persoanelor pe anumite porțiuni de teren sau spre anumite locuri în scop de asigurare a efectuării unor acțiuni de constatare și/sau urmărire penală a infracțiunilor; 24) să efectueze filmarea și înregistrarea audio a persoanelor reținute, să le fotografieze pentru cercetare comparativă sau identificare; 24¹) să întreprindă acțiuni pentru efectuarea urmăririi penale conform Codului de procedură penală a RM; 24²) să întreprindă acțiuni pentru exercitarea activității speciale de investigații aferente infracțiunilor date în competența sa, conform Codului de procedură penală a RM, în conformitate cu Legea nr.59/2012 privind activitatea specială de investigații; 25) să întreprindă alte acțiuni prevăzute de legislația fiscală” [1, art.134, alin.(1)].

Totodată, în vederea prevenirii și depistării cazurilor de încălcare fiscală, inclusiv a cazurilor de eschivare de la stingerea obligațiilor fiscale, precum și în vederea exercitării altor atribuții de administrare fiscală, SFS poate crea posturi fiscale.

Conform legislației fiscale actuale, „posturile fiscale pot fi staționare, mobile și electronice. Postul fiscal staționar este amplasat într-un loc stabil și special amenajat, unde își exercită atribuțiile. Postul fiscal mobil, asigurat cu mijloace tehnice, inclusiv de transport, se deplasează, după caz, în raza teritoriului controlat. Postul fiscal electronic reprezintă o soluție tehnico-informațională de transmitere și stocare în mod electronic a informației care poate fi utilizată în mod direct sau indirect la determinarea obligației fiscale” [1, art.146 alin.(2)].

Angajații SFS împuterniciți și responsabili de asigurarea colectării depline și la termen a impozitelor și taxelor, a penalităților și amenzilor în bugetele de toate nivelurile, precum și de efectuarea acțiunilor de urmărire penală în caz de existență a unor circumstanțe ce atestă comiterea infracțiunilor fiscale sunt numiți funcționari fiscali. Conform, reglementărilor actuale, funcționari fiscali se împart în funcționari fiscali cu statut special și funcționari fiscali. Acest fapt s-a realizat în contextul procesului de reformare prin care a trecut SFS.

În anul 2018 au fost extinse atribuțiile SFS, astfel încât, începând cu 1 octombrie, urmarea a modificării Codului de procedură penală al RM, SFS a fost investit cu atribuția de constatare a infracțiunilor (prevăzute la anumite articole din Codul penal al RM). Aceste modificări legislative vin să optimizeze, pe termen lung, procesele de investigare penală la nivel național.

Anul 2020, de asemenea, a fost marcat de consolidarea capacităților instituționale. Astfel, prin Legea nr.188/2020 cu privire la modificarea unor acte normative [8], SFS a fost investit cu atribuția de urmărire penală și investigarea infracțiunilor date în competență conform Codului de procedură penală a RM. De asemenea, începând cu 1 iulie 2020, în scopul centralizării funcției de gestionare a arieratelor, a fost creată Direcția generală administrare fiscală arierate. Totodată, au fost întreprinse măsuri pentru centralizarea funcțiilor de control fiscal post operațional și operativ, exercitarea funcției de urmărire penală și activității speciale de investigație, precum și atribuțiilor în domeniul înregistrării fiscale a contribuabililor și gestionării Registrului fiscal de stat. Noua structură a fost funcțională de la data de 1 ianuarie 2021.

Începând cu 1 ianuarie 2021, a fost creată Direcția generală antifraudă ca subdiviziune structurală a SFS, fiindu-i atribuite funcții de urmărire penală și activitate specială de investigație pentru unele infracțiuni economice prevăzute în Codul penal a RM [12, p.8].

Cât privește funcționarii fiscali cu statut

special, aceștia exercită atribuțiile SFS în domeniul constatării infracțiunilor, urmăririi penale și activității speciale de investigații. Statutul juridic al funcționarului fiscal cu statut special este reglementat expres de CF RM și este conferit în virtutea naturii atribuțiilor de serviciu. În cazul în care nu este reglementat de CF RM, atunci asupra raporturilor de serviciu ale funcționarului fiscal cu statut special acționează Legea nr.158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public [5]. Funcționarilor fiscali cu statut special li se conferă grad special, ei dispunând de semne specifice de identificare.

Așa cum s-a menționat anterior, următoarea categorie de angajați ai SFS sunt funcționarii fiscali fără statut special. Condițiile pentru ocuparea funcției de funcționar fiscal este să dețină studiile corespunzătoare, să fie apți din punct de vedere medical pentru exercitarea funcției și să nu cadă sub incidența restricțiilor prevăzute de Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr.158/2008. Astfel, încadrarea funcționarului fiscal la SFS se face în conformitate cu legislația cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public și legislația muncii. Funcționarul fiscal în exercițiul funcțiunii este reprezentant al puterii de stat și se află sub ocrotirea statului. Funcționarul fiscal ocupă o funcție publică de inspector, specialist, auditor intern, inspector superior, specialist superior, auditor intern superior, inspector principal, specialist principal sau auditor intern principal. Pentru funcționarii publici din SFS se instituie gradele de calificare prevăzute de Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public.

Organele vamale. Organele vamale exercită atribuții de administrare fiscală potrivit prezentului CF RM, Codului vamal al RM (în continuare CV RM) [2] și altor acte normative adoptate în conformitate cu acestea.

Un moment foarte important care trebuie să-l menționăm este că în RM a fost aprobat un nou CV [3] care va intra în vigoare la 01.07.2023. Odată cu intrarea în vigoare a no-

ului cod vamal, vechiul CV RM nr. 1149/2000 se abrogă.

Reieșind din legislația fiscală și de cea vamală, organele vamale au următoarele obligații: „Organele vamale au obligații ce țin de asigurarea stingerii obligațiilor fiscale aferente trecerii frontierei vamale și/sau plasării mărfurilor în regim vamal potrivit CV RM și CF RM în cazurile expres prevăzute de ele, precum și altor acte normative adoptate în conformitate cu acestea, inclusiv obligația: a) de a trata cu respect și corectitudine contribuabilul, reprezentantul lui, alți participanți la raporturile fiscale; b) de a informa contribuabilul, la cerere, despre impozitele și taxele în vigoare, despre modul și termenele lor de achitare și despre actele normative respective; c) de a informa contribuabilul despre drepturile și obligațiile lui; d) de a elibera contribuabilului, la cerere, certificate privind stingerea obligației fiscale; e) de a nu divulga informațiile care constituie secret fiscal; f) de a prezenta SFS documente și informații privind respectarea legislației fiscale, calcularea și vărsarea la buget a impozitelor și taxelor prevăzute de prezentul cod, aferente trecerii frontierei vamale și/sau plasării mărfurilor în regim vamal, de a executa cerințele legitime ale funcționarului fiscal; g) de a ține evidența obligațiilor fiscale aferente trecerii frontierei vamale și/sau plasării mărfurilor în regimul vamal respectiv” [1, art.155].

Totodată, organele vamale trag la răspundere, în conformitate cu legislația vamală, persoanele care au încălcat legislația fiscală la trecerea frontierei vamale și/sau la plasarea mărfurilor în regim vamal.

În RM la etapa actuală organul vamal de bază este Serviciul Vamal (în continuare SV). SV este „autoritatea administrativă care își desfășoară activitatea în subordinea Ministerului Finanțelor, fiind o structură organizațională separată în sistemul administrativ al acestui minister, constituită pentru prestarea serviciilor publice administrative plătitorilor vamali, pentru exercitarea și perfecționarea controlului vamal, inclusiv asupra legalității introduce-

rii/scoaterii mărfurilor în/din teritoriul vamal, efectuarea formalităților vamale, crearea condițiilor pentru accelerarea traficului de mărfuri peste frontiera vamală”.

Activitatea SV este un gen special de activitate în serviciul public ce constă în exercitarea funcțiilor și atribuțiilor SV, care este parte componentă a sistemului organelor de drept și a organelor securității statului.

Conform Legii vamale de bază – CV RM nr.1149/2000, Organul Vamal are următoarele atribuții de bază: „a) participă la elaborarea politicii vamale a statului și implementează această politică; b) asigură respectarea legislației vamale și fiscale; apără drepturile și interesele legitime ale persoanei în cadrul activității vamale; c) contribuie, în limitele competenței, la asigurarea securității economice a statului; d) apără interesele economice ale statului; e) aplică procedeele vamale de reglementare a relațiilor economice și comerciale; f) încasează drepturile de import și drepturile de export; f¹) coordonează aplicarea Nomenclurii combinate a mărfurilor; f²) gestionează Tariful Vamal Integrat al RM (TARIM); g) participă la elaborarea măsurilor de politică economică referitor la trecerea mărfurilor peste frontiera vamală și aplică aceste măsuri; h) luptă împotriva contrabandei, a încălcării reglementărilor vamale și legislației fiscale care se referă la trecerea mărfurilor peste frontiera vamală, curmă trecerea ilegală peste frontiera vamală a substanțelor stupefiante, armamentului, obiectelor de artă, obiectelor de valoare istorică și arheologică, obiectelor proprietate intelectuală, speciilor de animale și plante (derivate și părți ale lor) pe cale de dispariție, altor mărfuri; i) contribuie la prevenirea și combaterea spălării banilor, precum și a terorismului internațional; j) exercită și perfecționează controlul vamal, efectuează vămuirea, creează condiții pentru accelerarea traficului de mărfuri peste frontiera vamală; k) contribuie și participă la elaborarea statisticii vamale a comerțului exterior și a statisticii vamale speciale; l) contribuie la realizarea măsurilor de apărare a securității statului, de asi-

gurare a ordinii publice și morale, de apărare a vieții și sănătății oamenilor, de ocrotire a florei și faunei, a întregului mediu înconjurător, de protecție a pieței interne; m) exercită controlul vamal asupra valorilor valutare, în limitele competenței; n) asigură îndeplinirea obligațiilor internaționale ale statului în domeniul vamal; participă la elaborarea acordurilor internaționale în domeniul vamal, la colaborarea cu organele vamale, cu alte autorități publice din străinătate, cu organizațiile internaționale în domeniul vamal; o) efectuează cercetări științifice, oferă consultații în domeniu; p) dezvoltă baza tehnico-materială și socială a organelor vamale, creează condiții pentru activitatea colaboratorilor vamali; r) gestionează sistemul de certificare a originii, în cazurile stabilite de Guvern, inclusiv certifică originea mărfurilor și eliberează contra plată certificate de origine la exportul mărfurilor; s) desfășoară activitățile necesare pentru administrarea riscurilor; t) asigură diseminarea legislației vamale și accesul la informații de interes public; u) dezvoltă parteneriatul public-privat în domeniul vamal și colaborează cu mediul de afaceri; v) exercită alte atribuții stabilite de legislație” [2, art.11]. Esența acestor atribuții de bază ce îi revin SV se regăsesc și în Legea nr.302/2017 cu privire la Serviciul Vamal [7, art.8].

Personalul ce asigură buna activitate a SV este constituit din funcționarii publici cu statut special din cadrul SV și personalul contractual (de deservire tehnică și cel auxiliar).

Statutul juridic al funcționarului public cu statut special din cadrul SV este reglementat de Legea cu privire la SV nr.302/2017 și este conferit datorită naturii atribuțiilor de serviciu. În cazul în care unele acțiuni nu sunt reglementate de Legea cu privire la SV nr.302/2017, asupra raporturilor de serviciu ale funcționarului vamal, atunci se va extinde Legea nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Gradele de calificare stabilite prin Legea nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nu se conferă funcționarilor vamali.

În cazul personalului contractual din cadrul SV, care nu are statut de funcționar vamal, angajat în baza contractului individual de muncă, se aplică prevederile legislației muncii.

Serviciile de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriilor. În cadrul primăriilor funcționează Serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale (în continuare SCITL), un organ cu atribuții de administrare fiscală.

SCITL își exercită atribuțiile corespunzător domeniului de activitate, atribuțiilor de popularizare a legislației fiscale și de examinare a petițiilor, cererilor și reclamațiilor contribuabililor, de asigurare a evidenței integrale și conforme a contribuabililor ale căror obligații fiscale sunt calculate de serviciul respectiv și a evidenței acestor obligații, alte atribuții prevăzute expres de legislația fiscală.

În ceea ce privește atribuțiile privind compensarea sau restituirea sumelor plătite în plus, privind efectuarea controlului fiscal sunt exercitate, conform CF RM, în comun cu SFS. SCITL efectuează executarea silită a obligației fiscale restante în raport cu plățile și contribuabilii administrați, în modul stabilit de Codul de procedură civilă al RM nr.225/2003 și de Codul de executare al RM nr.443/2004.

Analizând legislația fiscală, constatăm că „serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale i-au fost acordate drepturi ce le poate efectua de sine stătător, și drepturi ce le poate exercita împreună cu SFS”.

Așadar, SCITL are dreptul „de a efectua de sine stătător: a) calcularea obligațiilor fiscale în raport cu plățile și contribuabilii administrați; b) ținerea evidenței contribuabililor și obligațiilor fiscale administrate; c) aplicarea majorărilor de întârziere (penalităților); d) încasarea în numerar a impozitelor, taxelor, majorărilor de întârziere (penalităților) și/sau amenzilor; e) alte drepturi prevăzute expres de legislația fiscală”.

Celelalte drepturi ale SCITL, ce le poate exercita împreună cu SFS, sunt următoarele: „a) controlează autenticitatea datelor din documentele de evidență și din dările de seamă

fiscale ale contribuabilului; b) efectuează controale asupra modului în care contribuabilul respectă legislația fiscală, conform competenței de administrare; c) cere explicațiile și informațiile de rigoare asupra problemei identificate în timpul controlului; d) cere și primește gratuit, în procesul controalelor fiscale, de la orice persoană informații, date, documente necesare în exercitarea atribuțiilor, cu excepția informațiilor care constituie secret de stat, precum și copiile de pe ele, dacă acestea se anexează la actul de control; e) compensează și/sau restituie sumele plătite în plus” [1, art.157].

Continuând ideile asupra activității SCITL, nu putem să trecem cu vederea obligațiile ce îi revin.

Astfel, analizând legislația fiscală, menționăm că „SCITL este obligat, corespunzător domeniului de activitate și referitor la obligațiile fiscale a căror evidență este ținută de el: a) să acționeze în strictă conformitate cu CF RM și cu alte acte normative; b) să trateze cu respect și corectitudine contribuabilul, reprezentantul lui, alți participanți la raporturile fiscale; c) să popularizeze legislația fiscală; d) să informeze contribuabilul, în cazurile prevăzute de legislația fiscală sau la solicitarea acestuia, despre drepturile și obligațiile lui; e) să informeze contribuabilul, la cerere, despre impozitele și taxele în vigoare, despre modul și termenele lor de achitare și despre actele normative privind impozitele și taxele administrate; f) să primească și să înregistreze cereri, comunicări și alte informații despre încălcările fiscale și să le verifice, după caz; g) să prezinte lunar, nu mai târziu de data de 5 a fiecărei luni, SFS darea de seamă privind impozitele și taxele administrate; h) la cererea scrisă a contribuabilului, în care se indică destinația certificatului, să elibereze, în cazurile reglementate de legislație sau la solicitarea organelor și autorităților publice abilitate legal, certificate privind lipsa sau existența restanțelor față de buget referitoare la obligațiile fiscale a căror evidență o ține; i) să țină evidența contribuabililor ale căror obligații fiscale sunt calculate de serviciul respectiv și evidența

acestor obligații fiscale, inclusiv a restanțelor, să transfere la buget sumele încasate ca impozite, taxe, majorări de întârziere (penalități), amenzi, conform legislației fiscale și în modul stabilit de Guvern; j) să întocmească, cu concursul SFS, avizele de plată a obligațiilor fiscale, să distribuie gratuit contribuabililor formulare tipizate de dări de seamă fiscale; k) să remită contribuabililor, conform legislației fiscale, avizele de plată a obligațiilor fiscale, precum și deciziile emise; k¹) să efectueze executarea silită a obligației fiscale restante în raport cu plățile și contribuabilii administrați, în modul stabilit de Codul de procedură civilă și Codul de executare; l) în comun cu SFS, să execute, la cererea contribuabilului, compensarea sau perfectarea materialelor pentru restituirea sumelor plătite în plus sau a sumelor care, conform legislației fiscale, urmează a fi restituite, să efectueze controale fiscale și să întocmească actele de rigoare; m) să execute alte obligații prevăzute expres de legislația fiscală”.

Totodată, tindem să menționăm că decizia ce ține de exercitarea atribuțiilor serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale este emisă prin dispoziția primarului (pretorului). Respectiv, în cazul atribuțiilor exercitate în comun cu SFS, decizia este emisă de conducerea SFS după ce s-a coordonat cu primarul (pretorul). Dacă primarul (pretorul) refuză să semneze decizia, aceasta capătă putere juridică din momentul semnării de către conducerea SFS, care face înscrierea despre refuzul primarului (pretorului).

În ceea ce privește organizarea și funcționarea SCITL, acest lucru este reglementat printr-un regulament, aprobat de consiliul local. La elaborarea acestor regulamente de către consiliile locale se ține cont de un regulament-tip care a fost aprobat de guvern în anul 2003 (HG nr.998 20.08.2003) [9]. Respectiv, conform art. 2 al acestei Hotărâri de Guvern și în baza Regulamentului-tip privind serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul Primăriei, autoritățile executive ale satelor (comunelor), orașelor și municipiilor, au fost obligate să

elaboreze în termen de 30 de zile regulamentele viitoarelor servicii de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriilor respective și urmau să le prezinte consiliilor locale, care urmau să le adopte în termen de 10 zile și să le prezinte subdiviziunii teritoriale a SFS. Acest mecanism se respectă pentru elaborarea și aprobarea noilor regulamente. Funcțiile Serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale sunt exercitate prin intermediul percepătorilor fiscali. Conform legislației fiscale există și excepții de la aceste reguli. Astfel, în sate (comune) aceste funcții pot fi exercitate de secretar sau de un alt funcționar al primăriei, care nu este învestit cu dreptul de a semna documente de casă.

Activitatea curentă a SCITL nu este lăsată nesupravegheată și organul de stat ce exercită controlul asupra respectării de către acest serviciu a legislației fiscale este SFS.

În acest context, reviziile de casă la primărie privind exercitarea funcțiilor Serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale de percepere și transferare a mijloacelor bănești în buget se efectuează de către Inspekția financiară din subordinea Ministerului Finanțelor – odată cu efectuarea reviziilor asupra executării bugetelor unităților administrativ-teritoriale, cu întocmirea actelor respective.

În concluzie reiterăm importanța specificării cantitative și calitative a atribuțiilor organelor statului la exercitarea administrării fiscale în actele normative naționale.

Astfel, se constată că sunt descrise sufi-

cient în legislația națională fiscală și cea vamală atribuțiile organelor statului la exercitarea activității de administrare fiscală, care de fapt pot contribui la perfecționarea, îmbunătățirea, precum și la dezvoltarea continuă a proceselor și procedurilor de administrare fiscală. Toate atribuțiile organelor statului la exercitarea activității de administrare fiscală sunt orientate spre același obiectiv major, de a asigura buna administrare fiscală.

În acest sens, toate organele de administrare fiscală trebuie să interacționeze în cel mai strâns și înalt mod posibil, în vederea asigurării unei interacțiuni complexe cu sistemul fiscal.

De asemenea, ar fi bine să crească nivelul de interacționare procesuală și interoperabilitate informațională dintre organele fiscale, vamale și serviciile de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriilor, ceea ce de fapt va face să se ofere servicii calitative solicitanților de informații cu caracter fiscal.

Întru îmbunătățirea permanentă a performanței administrației fiscale, o atenție deosebită merită a fi acordată fiecăruia dintre organele statului, în special resurselor umane, asupra îndeplinirii atribuțiilor de serviciu conștiincios și în limitele legale.

În vederea garantării atribuțiilor organelor statului la exercitarea administrării fiscale este necesară susținerea totală din partea tuturor subiecților (ex.: administrația publică centrală/locală) implicați la formarea, monitorizarea și aprobarea bugetelor de toate nivelurile.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Codul fiscal al Republicii Moldova. Nr.1163 din 24.04.1997. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.09.1997, nr.62.
2. Codul vamal al Republicii Moldova. Nr.1149 din 20.07.2000. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 01.01.2007, ed. specială art.98.
3. Codul vamal al Republicii Moldova. Nr.95 din 24.08.2021. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.09.2021, nr.219-225. Intră în vigoare la 01.07.2023.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122 din 14.03.2003. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 05.11.2013, nr.248-251.
5. Legea nr.158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. În Monitorul Oficial al Republicii

- Moldova, 23.12.2008, nr.230-232.
6. Legea nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.06.2012, nr.113-118.
 7. Legea nr.302 din 21.12.2017 cu privire la Serviciul Vamal. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.03.2018, nr.68-76.
 8. Legea nr.188 din 11.09.2020 pentru modificarea unor acte normative. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.10.2020, nr.259-266.
 9. Hotărârea Guvernului nr.998 din 20.08.2003 privind activitatea Serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 05.09.2003, nr.191-195.
 10. Hotărârea Guvernului nr.395 din 05.06.2017 cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Serviciului Fiscal de stat. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.06.2017, nr.181-189.
 11. Ordinul Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova nr.89 din 08.09.2022 privind structura organizatorică a Serviciului Fiscal de Stat.
 12. Programul de dezvoltare strategică a Serviciului Fiscal de Stat pentru anii 2021-2023. Chișinău 2021. <https://sfs.md/uploads/files/strategia%20de%20deservire/Programul%20de%20dezvoltare%20strategic%C4%83%20a%20SFS%20pentru%20anii%202021%20-%202023%20aprobat%20prin%20Decizia%20CE%20nr-11%20din%2030-06-2021.pdf> (vizitat la 28.01.2023).

DESPRE AUTOR

Marcel BOȘCANEANU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Direcției studii și management al calității,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: marcelboscaneanu84@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4776-9349*

CZU 343.13

DOI 10.5281/zenodo.7885865



Marian GHERMAN,
dr., conf. univ.
PhD,
Associate Professor



Ilie BOTNARI,
dr.
PhD

TEMEIURILE DISPUNERII MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

În prezentul demers științific am decis să analizăm în detaliu temeiurile dispunerii și efectuării măsurilor speciale de investigație (MSI) în cadrul procesului penal. Sub aspect de particularitate, vom clarifica și arăta doar temeiurile măsurilor speciale de investigații ce sunt compatibile cu procesul penal, în contextul în care suspectăm neconcordanțe ale Codului de procedură penală al Republicii Moldova. Totodată, considerăm că lista temeiurilor actualmente recunoscute de legea procesual-penală ar putea fi completată cu alte circumstanțe sau, mai bine zis, în legătură cu necesității de asigurare a protecției unor subiecți ce beneficiază de aceasta prin lege specială.

Cuvinte-cheie: temeii, dispunere, măsură specială de investigații, proces penal, informație, ofițer de investigații, judecător de instrucție, ofițer de urmărire penală.

THE GROUNDS FOR ORDERING SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES IN THE CRIMINAL PROCESS

In the present scientific approach, we decided to analyze in detail the grounds for ordering and carrying out special investigative measures within the criminal process, under the aspect of particularity, trying to clarify and show only the grounds for special investigative measures that are compatible with the criminal process, in the context in which we suspect inconsistencies in the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova. At the same time, we consider that the list of grounds currently recognized by the criminal procedural law could be supplemented with other circumstances or, better said, in connection with the need to ensure the protection of some subjects who benefit from it by special law.

Keywords: grounds, disposition, special investigative measure, criminal process, information, investigating officer, investigating judge, criminal investigation officer.

Introducere. Astăzi, unanim este recunoscut faptul că la obiectele principale cognoscibile ce determină efectuarea măsurilor speciale de investigații se atribuie faptul infracțiunii,

persoanele și circumstanțele menționate în CPP al Republicii Moldova.

În contextul dat, efectuarea măsurilor speciale de investigație se subordonează

scopurilor procesului penal, adică protecția persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și soluționarea procesului penal ce examinează infracțiunea comisă deja.

Comiterea unei infracțiuni nu presupune aplicarea imediată a unei pedepse, decât numai în urma stabilirii adevărului, fapt ce devine posibil doar în urma realizării imediate a unui complex de activități specifice de către organele judiciare împuternicite în vederea identificării făptuitorului, stabilirii vinovăției, acumulării probelor, etc., iar în final, judecarea cauzei și condamnarea făptuitorului de către instanța de judecată. Reacția promptă a statului față de încălcarea comisă trebuie să se materializeze în restabilirea grabnică a ordinii de drept și tragera imediată la răspundere a făptuitorului [1, p.3]. Pentru aceasta, între momentul săvârșirii infracțiunii și cel al aplicării unei sancțiuni penale cu privire la autorul ei este plasat procesul penal ca activitate organizată în scopul adoptării unei soluții corespunzătoare informațiilor concrete ale fiecărei cauze penale [2, p.19].

Conținut de bază. Procesul penal are ca sarcină primordială aflarea adevărului cu privire la infracțiune într-un proces penal, pentru a trage la răspundere penală persoana vinovată de săvârșirea ei. Prin urmare, „procesul penal se declanșează pentru constatarea faptului infracțiunii și persoanei vinovate, realizându-se sarcina tragerii la răspundere penală prin aplicarea justă a legii penale, acesta fiind considerat scopul imediat al oricărui proces penal” [3, p.43].

În același timp, în orice proces penal se pune problema de a se stabili dacă obiectul probei are sau nu corelația cu obiectul probațiunii în cauză și dacă faptele, datele și întâmplările concrete, a căror dovedire se solicită, sunt de natură a ajuta la soluționarea cauzei. Această corelație face posibilă calificarea probei ca fiind admisibilă, pertinentă, concludentă și utilă [4, p.75].

Caracterul confidențial al urmăririi penale își găsește rațiunea în faptul că unele activități de urmărire penală, efectuate în scopul identificării și acumulării probelor necesare

dovedirii vinovăției făptuitorului, ar fi imposibil de realizat cu succes, acest lucru fiind chiar cu totul imposibil dacă persoanele vinovate ar cunoaște în amănunt întreaga tactică de realizare a urmăririi penale.

Respectivul considerent determină necesitatea efectuării în cadrul urmăririi penale, pe lângă acțiunile de urmărire penală, a măsurilor speciale de investigații, în vederea identificării și valorificării informațiilor care au importanță pentru derularea cu succes a procesului penal.

Având în vedere că activitatea specială de investigații reprezintă una din cele mai eficiente modalități de aflare a informațiilor care au importanță pentru procesul penal, legiuitorul moldav a atribuit, în conformitate cu standardele internaționale, statutul de acțiune de urmărire penală unui șir de măsuri speciale de investigații.

În acest sens, prin Legea Parlamentului nr. 66 din 05.04.2012, Codul de procedură penală a fost completat cu Secțiunea a 5-a, intitulată „Activitatea specială de investigații”.

Totodată, a fost modificat art. 93 al CPP, care în noua sa redacție prevede că „în calitate de probe în procesul penal se admit elementele de fapt constatate prin intermediul actelor procedurale în care se consemnează rezultatele MSI și anexele la ele, inclusiv stenograma, fotografiile, înregistrările și altele”. În acest fel, MSI au căpătat statut de acțiuni de urmărire penală, iar rezultatele lor consemnate prin acte procedurale – statut de probă.

Prin urmare, în cadrul procesului penal, activitatea specială de investigații reprezintă activitatea ofițerilor de investigații desfășurată în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală care are drept scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, în așa fel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie neîntemeiat trasă la răspundere penală și condamnată.

Așadar, ținând cont de faptul că, actualmente, marea majoritate a MSI se efectuează în cadrul urmăririi penale, în cele ce urmează

ne vom referi doar la temeiurile de efectuare a MSI în cadrul urmăririi penale.

Potrivit art. 132³ al CPP al RM, „temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații sunt:

– actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora;

– interpelările organizațiilor internaționale și ale autorităților de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte;

– cererile de comisie rogatorie ale organelor de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte”.

Actele procesuale ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora, în calitate de temei al efectuării MSI, sunt reglementate atât de Codul de procedură penală al Republicii Moldova, cât și de Legea nr. 59/2012 privind activitatea specială de investigații.

Fiind o activitate complexă, procesul penal este legat de trecerea prin anumite diviziuni sau etape, acestea fiind fazele procesului penal. După cum menționează autorul N. Volonciu, „fazele procesului penal sunt diviziuni ale acestuia, în care se efectuează un complex de activități desfășurate succesiv, progresiv și coordonat, între două momente proeminente ale cauzei penale, pe bază de raporturi juridice caracteristice, în vederea realizării unor sarcini specifice” [5, p.21].

Sub aspectul investigării infracțiunilor, efectuarea activității de cercetare trebuie concepută ca o activitate a procurorului, ofițerului de urmărire penală și a ofițerului de investigații în vederea stabilirii și reprimării infracțiunilor, care include atât organizarea activității, sistematizarea forțelor și mijloacelor, cât și realizarea procesului de stabilire a adevărului obiectiv.

Fundamentarea, succesiunea, volumul și conținutul acțiunilor de urmărire penală și a

măsurilor speciale de investigații se determină pornind de la esența și exhaustivitatea informației analizate de procurori, ofițerii de urmărire penală și ofițerii de investigații cu privire la evenimentul ilicit și la persoanele suspecte sau implicate în activitatea infracțională.

Organizarea investigării începe întotdeauna cu studierea materialelor inițial acumulate, inclusiv prin intermediul forțelor și măsurilor speciale de investigații. La începutul investigării, se iau ca premisă situațiile tactice, se elaborează ipotezele de investigare și în baza lor se întocmește planul acțiunilor de urmărire penală și al măsurilor speciale de investigații.

Cu toate acestea, considerăm că un rol esențial în realizarea activității de cercetare a infracțiunilor îi revine actelor procesuale în calitate de elemente principale, materializate în documente procesuale, fapt ce ne permite să afirmăm că ansamblul documentelor procesuale ca mijloc de fixare a acțiunilor și deciziilor reprezintă forma și conținutul fiecărei cauze penale.

Deci, în contextul subiectului examinat (actele procesuale în calitate de temei al efectuării MSI), găsim de cuviință să discutăm, înainte de toate, despre esența și conținutul juridic al actelor procesual-penale în calitatea lor de temeiuri ale efectuării MSI.

Așadar, conținutul actelor procesuale penale ale organului de urmărire penală, procurorului și instanței de judecată reflectă acțiunile realizate în scopul stabilirii circumstanțelor săvârșirii infracțiunii, în luarea deciziilor necesare pentru rezolvarea justă a cauzei penale [6, p.32].

În viziunea autorului M. I. Bajanov, actul procesual reprezintă un document procesual al organelor de stat, care exercită urmărirea penală, este rezultatul activității organelor de urmărire penală, care se încadrează în categoria procesual-penală stabilită de lege, caracterizându-se printr-un anumit conținut, și exprimă decizia în cauza penală (ordonanță, decizie, sentință) sau prezintă mersul, ordinea și rezultatele acțiunii lor (proces-verbale) [7, p.6].

Astfel, conținutul actelor procesual-penale raportate la activitatea organului de ur-

mărire penală constă în efectuarea acțiunilor în scopul constatării circumstanțelor infracțiunii, precum și în realizarea activității de adoptare a deciziilor necesare pentru soluționarea echitabilă a chestiunilor juridice pe parcursul investigării cauzei penale și înscrierea lor în documentele corespunzătoare [6, p.34].

În ce privește subiecții emitenți ai actelor procesual-penale ce constituie temei al efectuării măsurilor speciale de investigații, începem studiul de la prezentarea statutului ofițerului de urmărire penală, persoana-cheie în dispunerea efectuării MSI.

Potrivit legislației în vigoare, ofițerul de urmărire penală este persoana cu funcții de răspundere din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Național Anticorupție, împuternicită în numele statului să efectueze urmărirea penală în cauzele penale (art. 57, alin. (1) din CPP).

În viziunea autorului Vasile Bercheșan, primele sarcini de organizare a investigații unei infracțiuni ar consta în:

- definirea corectă a complexului de acțiuni de urmărire penală și măsuri speciale de investigații pentru identificarea, confirmarea și ridicarea probelor infracțiunii;

- aplicarea oportună a măsurilor de contracarare, care nu ar da posibilitatea infractorilor să se eschiveze de la urmărirea penală și de judecată;

- verificarea prin mijloace de procedură și prin măsuri speciale de investigații a probelor existente;

- obținerea unor date suplimentare despre infracțiune;

- realizarea unor măsuri speciale de investigații și acțiuni de urmărire penală în scopul reținerii tuturor infractorilor participanți la infracțiune;

- stabilirea relațiilor criminale ale persoanelor implicate [1, p.22].

Astfel, pe lângă acțiunile de urmărire penală, cercetarea infracțiunilor este realizată prin intermediul MSI. Este important de menționat că, în unele cazuri, descoperirea infrac-

țiunii cu ajutorul doar al acțiunilor de urmărire penală este foarte dificilă și uneori chiar imposibilă.

Practica raportează conlucrarea acestor două organe din momentul parvenirii informației sau sesizării cu privire la comiterea unei infracțiuni până la transmiterea cauzei penale procurorului, și chiar până în faza judecării cauzei.

Este necesar de menționat că la cercetarea cauzelor penale sunt formate grupuri de urmărire penală în care sunt incluși ofițerii de urmărire penală și, în majoritatea cazurilor, ofițeri de investigații, ceea ce oferă un produs foarte eficient și calitativ.

Legătura dintre acțiunile de urmărire penală și activitatea specială de investigații se realizează prin reglementarea lor atât în Legea nr.3/2016 cu privire la Procuratură [8, art.5], cât și în Legea nr. 59/2012, unificându-se prin legiferarea competențelor în CPP.

Astfel, „procurorul coordonează, conduce și controlează efectuarea MSI sau desemnează un ofițer de urmărire penală pentru realizarea acestor acțiuni”, iar potrivit art. 52 alin. (1) pct. 14 din Codul de procedură penală, la efectuarea urmăririi penale, procurorul dă indicații în scris cu privire la efectuarea MSI în vederea căutării persoanelor care au săvârșit infracțiuni. Mai mult, potrivit art. 132⁴ CPP al RM, „procurorul care conduce sau exercită urmărirea penală pune, prin ordonanță motivată, măsura specială de investigații în executarea subdiviziunilor specializate”.

Este de menționat faptul că în vederea facilitării interacțiunii dintre organul de urmărire penală și subiecții activității speciale de investigații, precum și asigurării controlului activității acestora, din anul 2003 în fiecare judecătorie din Republica Moldova, cu excepția celor specializate, a fost instituită funcția de judecător de instrucție. Acesta are atribuții speciale, ocupându-se de examinarea plângerilor împotriva organelor de urmărire penală, arestarea preventivă, autorizarea perchezițiilor și a măsurilor speciale de investigații etc.

Scopul creării acestei instituții a fost de

a asigura o mai bună respectare a drepturilor omului pe durata urmăririi penale [9, p.8] și de a nu admite abuzuri din partea ofițerilor de investigații în timpul efectuării măsurilor speciale de investigații autorizate.

Reieșind din cele expuse, susținem că expedierea de către ofițerul de urmărire penală, de către procuror sau de către judecător a unui act procesual de dispoziție la adresa subdiviziunii specializate privind necesitatea efectuării unui complex de MSI este dictată numai de necesitățile atingerii scopurilor procesului penal și de soluționarea sarcinilor urmăririi penale, pornind de la circumstanțele cauzei penale cercetate. Deci actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție pot deveni temei de efectuare a MSI numai în cazurile când aceste cauze penale se află în procedura acestora.

După cum menționează autorii ruși K. K. Goreainov, V. S. Ovcinski, A. I. Șumilov [10, p.318], „pentru ca acest temei juridic de efectuare a MSI să aibă un caracter legal, este necesar ca în actele procesuale de dispoziție ale judecătorului de instrucție să fie indicate motivele și circumstanțele care determină necesitatea efectuării MSI”.

În acest sens, art. 11, lit. c) din Legea nr. 59/2012 obligă ofițerul de investigații „să execute ordonanțele ofițerului de urmărire penală, indicațiile scrise sau ordonanțele procurorului și încheierile instanței de judecată. Actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție se expediază pentru executare subdiviziunii specializate în exercitarea activității speciale de investigații”.

Interpelările organizațiilor internaționale și ale autorităților de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Pe subiectul temeiului respectiv de efectuare a MSI ne-am mai exprimat că împărtășim părerea că acesta urmează a fi atribuit la compartimentul de temeuri ale efectuării MSI în afara procesului penal și am propus excluderea

pct. 2 al alin. (1), art. 132³ din CPP.

Cererile de comisie rogatorie ale organelor de drept ale altor state în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Respectivul temei de efectuare a MSI este dictat, în mare măsură, de amploarea pe care a căpătat-o fenomenul criminalității la momentul actual, mai fiind determinat de necesitatea consolidării eforturilor organelor de drept la nivel internațional în vederea contracarării acestui flagel.

În abordarea tehnică a acestei teme de analiză trebuie pornit și de la ideea că, pentru unele forme speciale de criminalitate – criminalitatea organizată ca cea mai gravă formă de criminalitate pe care a cunoscut-o vreodată omenirea, trebuie găsite forme speciale de combatere. Statul, confruntat cu această revoluție a informației, trebuie să identifice noi tipuri de *pattern-uri* de acțiune, care să se plieze pe nevoia de răspuns rapid, flexibilitate și organizare ce s-au impus în lumile postmoderne [11, p.10].

În acest context, cooperarea juridică internațională în materie penală constituie un mijloc eficient de a răspunde acestui fenomen. Asistența juridică internațională în materie penală reprezintă un domeniu extrem de important în cadrul cooperării internaționale între statele lumii, fiind solicitată de autoritățile judiciare competente din statul solicitant și se acordă de autoritățile judiciare din statul solicitat.

Asistența juridică internațională în materie penală poate fi definită ca fiind *sprrijinul reciproc pe care și-l acordă statele în activitatea de investigare, judecare și pedepsire a infractorilor, susținut legislativ de prevederile legii procesual-penale și de tratatele internaționale, ratificate de Republica Moldova ori pe bază de reciprocitate.*

Cooperarea internațională a statelor nu se limitează doar la cooperarea între subdiviziunile specializate implicate în contracararea criminalității, ci vizează și obținerea de date, informații, în vederea stabilirii existenței infracțiunii, identificării făptuitorului și stabilirii vinovăției. În cursul soluționării cauzelor, organele

judiciare pot constata, însă, că accesul la probele sau mijloacele de probă necesare stabilirii situației de fapt nu este posibil, deoarece acestea se află în afara granițelor statului și este nevoie de asistență judiciară externă [12, art.18].

Deseori, în faza urmăririi penale și în cea a judecării cauzei, examinarea probelor poate determina, de asemenea, necesitatea colaborării internaționale pe segmentul efectuării MSI, inclusiv a celor care, potrivit legislației RM, se realizează numai în cadrul unui proces penal. Prin urmare, atunci când organul judiciar constată că exacta cunoaștere a adevărului depinde de anumite probe care pot fi identificate în străinătate, solicită concursul autorităților străine. În asemenea cazuri organul judiciar se adresează autorităților străine pe cale de comisi rogoratorii, cu solicitarea de a se efectua MSI necesare în vederea stabilirii adevărului în cauza examinată și tragerii vinovaților la răspunderea penală.

Deci în materie penală „autoritatea judiciară a unui stat va putea, conform prevederilor legislației sale, să se adreseze, prin comisie rogatorie, autorității competente a unui alt stat pentru a-i cere să facă, în limita competenței sale, fie un act de cercetare, fie alte acte judiciare” [13, p.13].

În concluzie, propunem redenumirea art. 19 din Legea nr. 59/2002 din „*temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații*” în „*temeiurile de dispunere a măsurilor speciale de investigații*”.

Propunem încorporarea în textul alin. (1)

al art. 19 din Legea nr.59/2012 a noțiunii de „*temeiuri ale dispunerii măsurilor speciale de investigații*” în următoarea redacție: „(1) **Temeiurile de dispunere a măsurilor speciale de investigații sunt motivele din care urmează a se recurge la ele în vederea stabilirii circumstanțelor și informațiilor despre faptele persoanelor care constituie obiectul activității speciale de investigații, precum și evenimentele ce prezintă pericol pentru securitatea statului, ordinea publică, drepturile și interesele legitime ale omului**”.

Propunem modificarea textului pct. 1 al alin. (1) al art. 19 al Legii nr. 59/2012, din *circumstanțele neclare în legătură cu pornirea urmăririi penale în „circumstanțele neclare privind existența faptului infracțiunii”*.

Propunem redactarea normei art. 19 alin. (1), pct. 2, lit. c) din Legea nr. 59/2012 după textul ce urmează: „**privind persoanele dispărute fără urmă sau fără veste și cadavrele cu identitatea necunoscută**” în: „**persoanele dispărute și cadavrele neidentificate**”.

Propunem modificarea textului normei art. 19, alin. (1), pct. 2, lit. e) din Legea nr. 59/2012, prin adăugirea în fraza: „*circumstanțele ce pun în pericol securitatea investigatorului sub acoperire sau a membrilor familiei acestora*” și a sintagmei: „**ofițerului de investigații**” și, respectiv, excluderea pct. 5) al alin. (1) din art. 19: „*raportul ofițerului de investigații privind circumstanțele ce pun în pericol securitatea proprie, a familiei sale și a persoanelor apropiate lui*”.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Bercheșan V., *Metodologia investigării infracțiunilor: curs de criminalistică*. București: Paralela 45, 1998. 377 p. ISBN 978-973-943-328-0.
2. Neagu I. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2010. 709 p. ISBN 978-973-127-224-5.
3. Oncioiu C. *Noțiunea de proces penal*. Chișinău: Revista Legea și Viața, iulie 2013. 62 p. ISSN 1810-309X.
4. Orîndaș V. *Procedură penală*. Chișinău, 2001. 300 p. ISBN 9975-70-045-4.
5. Volonciu N. *Tratat de procedură penală, partea generală. Vol. I*. București: Paideia, 1996. 510 p. ISBN 973-9131-01-8.
6. Lungu V., Nicolae A. *Unele aspecte juridico-*

teoretice privind actele premergătoare în procesul penal. Chișinău: Revista „Legea și Viața”, 12.2011. ISSN 1810-309X.

7. Бажанов М.И. Законность и обоснованность судебных актов в советском уголовном судопроизводстве. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Харьков, 1967. 40 с. ISBN X629378.
8. *Legea Republicii Moldova cu privire la Procuratură* nr. 3 din 25.02.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.03.2016, nr. 69-77.
9. Macrinici S., Gribincea V., Guzun I. *Reforma instituției judecătorului de instrucție în Republica Moldova.* Chișinău: Imprint Star, 2015. 66 p. ISBN 978-9975-3002-1-6.
10. Горяинов К.К., Овчинский В.С., Сенилов Г.К., Шумилов А.Ю. Оперативно-розыскная деятельность. Москва: ИНФРА-М, 2004. 848 с. ISBN 5-16-001712-7.
11. Maior G. C. *Un război al minții. Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI.* București: Ed. RAO, 2011. 480 p. ISBN: 978-606-8255-14-91.
12. *Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate*, adoptată la New York la 15.11.2000. [citată la 04.06.2020]. Disponibil: http://www.antitrafic.gov.md/public/files/Conventia_ONU_crima_transdroguri.pdf.
13. Marian A., Molcean A., Scobioală-Sârcu D. *Ghid cu privire la cooperarea juridică internațională.* Chișinău, 2010. 90 p. ISBN 978-9975-80-306-9.

DESPRE AUTORI

Marian GHERMAN,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Activitate specială
de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: liuboi1@rambler.ru
ORCID ID: 0000-0002-2033-1566*

Ilie BOTNARI,

*doctor în drept,
lector universitar
al Catedrei „Activitate specială
de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: iliebotnari777@mail.ru
ORCID ID: 0000-0003-0578-8258*



Oleg RUSU,
dr., conf. univ.,
PhD,
Associate Professor

PREVENIREA CRIMINALITĂȚII PENITENCIARE PRIN METODE SPECIFICE ACTIVITĂȚII SPECIALE DE INVESTIGAȚII

Starea actuală a ordinii de drept este caracterizată de o varietate de tendințe. Nu a făcut excepție nici sistemul penitenciar, aflat în prezent la etapă de reformă la noi în țară, ceea ce a contribuit la concentrarea în instituțiile de detenție a condamnaților cu aspirații infracționale stabile, demonstrând o profundă degradare socială. În acest context, un loc important în lupta cu criminalitatea penitenciară, alături de alte mijloace de ocrotire a normelor de drept, îl ocupă activitatea specială de investigații, înfăptuită de către organele abilitate. Utilizarea unor astfel de informații nu doar va face posibilă dezvăluirea, prevenirea și combaterea infracțiunilor și abaterilor disciplinare, dar va permite și o alegere mai rezonabilă a metodelor și mijloacelor de influență psihologică și pedagogică în vederea realizării mai eficiente a măsurilor de securitate.

Cuvinte-cheie: sistem penitenciar, criminalitate penitenciară, determinantele criminalității penitenciare, prevenirea criminalității penitenciare, subcultură criminală, activitate specială de investigații.

PREVENTION OF PRISON CRIMINALITY THROUGH SPECIFIC METHODS OF SPECIAL INVESTIGATION ACTIVITIES

The current state of the rule of law is characterized by a variety of trends. The penitentiary system, which is currently in the reform stage, was no exception, which contributed to the concentration in detention institutions of convicts with stable criminal aspirations, demonstrating a deep social degradation. In this context, an important place in the fight against penitentiary crime, along with other means of protecting the rules of law, is occupied by the special investigative activity, carried out by the competent bodies. The use of such information will not only make it possible to reveal, prevent and combat crimes and disciplinary violations, but will also allow a more reasonable choice of methods and means of psychological and pedagogical influence in order to achieve more effective security measures.

Keywords: penitentiary system; penitentiary criminality; determinants of penitentiary crime; prevention of penitentiary crime; criminal subculture; special investigative activity.

Introducere. Organele și instituțiile sistemului administrației penitenciare sunt destinate funcțional constrângerii în vederea executării pedepselor privative de libertate. Acestea sunt organe punitive ale statului. De calitatea executării respectivei funcții depinde realizarea scopurilor pedepsei penale. În acest sens, urmează de menționat că sistemul administrației penitenciare nu poate realiza pe deplin scopurile privind corectarea și resocializarea condamnatului, adică formarea unei atitudini respectuoase față de persoană, societate, muncă, normele, regulile și tradițiile societății umane și stimularea comportamentului respectuos față de lege. Aceste sarcini ar trebui rezolvate în comun cu alte instituții ale statului și ale societății civile. Pentru o parte semnificativă a condamnaților, acesta este un proces de durată, complex și, în unele cazuri, contradictoriu.

Potrivit legislației în domeniu [1, art. 61], pedeapsa penală este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului, ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor. Pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate.

Condițiile de executare a pedepsei reprezintă o componentă necesară pentru acțiunea pedepsei penale propriu-zise, creând astfel premise în vederea renunțării la intențiile infracționale în viitor. De exemplu, în calitate de condiții poate fi examinată practica disciplinară a administrației penitenciare, echitatea sancțiunilor disciplinare și a măsurilor de stimulare aplicate.

Umanizarea politicii penale și a practicii de aplicare a legii, care a luat amploare, a dus la concentrarea în instituțiile penitenciare a persoanelor care au comis infracțiuni grave și

deosebit de grave, precum și a recidiviștilor caracterizați printr-un grad ridicat de deformare socio-morală a personalității.

Astfel, la 1 ianuarie 2023, în sistemul penitenciar se dețineau 6084 de persoane, dintre care: condamnați – 5042; preveniți – 1037; arestați contravențional – 5; femei – 326; minori (*băieți/fete*) – 34/1; ex-funcționari publici – 102; condamnați la detențiune pe viață – 128 [2, p. 4].

Din numărul total de condamnați, 60% sunt la a doua, a treia, sau a patra condamnare [2, p.5]. Pentru infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave se dețin 62% din numărul total de condamnați [2, p. 6].

Tendențele de concentrare a celui mai periculos contingent de infractori în penitenciar impun amplificarea rolului activității speciale de investigații în asigurarea siguranței funcționării penitenciarului și realizării componentei preventive în combaterea criminalității penitenciare.

Metode și materiale aplicate. În limitele de studiu ale acestui articol, au fost aplicate metodele: analiza, sinteza, comparația și conștientizarea logică. Materialele utilizate le constituie publicațiile savanților din domeniu, precum și legislația relevantă.

Rezultate obținute și discuții. O analiză a practicii instituțiilor penitenciare indică asupra faptului că o anumită parte a condamnaților nu doar că nu renunță la intențiile lor de a continua activitatea infracțională, dar o continuă și în locurile de detenție. În timp ce sunt izolați, astfel de condamnați demonstrează adesea o atitudine pozitivă față de muncă, atrăgând în mod special atenția reprezentanților administrației penitenciare, asigurându-se că acest fapt este cu siguranță înregistrat ca o dorință de corectare.

Aparent, ei respectă cu strictețe regimul stabilit, participă la activitatea organizațiilor de inițiativă și, în același timp, duc o a „doua viață” ca membri ai grupurilor criminale. Uneori chiar creează grupuri de orientare negativă cu scopul de a influența negativ condamnații caracterizați pozitiv, dar și anu-

miți reprezentanți ai administrației instituției.

Stabilirea și identificarea unor astfel de condamnați, precum și contracararea acțiunilor ilegale este posibilă doar prin intermediul activității speciale de investigații. Tocmai pe acest motiv, condamnații caracterizați negativ manifestă o atitudine negativă, atât față de angajații din cadrul sistemul penitenciar, care desfășoară activități speciale de investigații, cât și față de condamnații care contribuie la desfășurarea acestor acțiuni. Punctul de vedere existent în literatura de specialitate [3, p. 105; 4, p. 253-257] privind latura etică a aplicării măsurilor speciale de investigații în lupta împotriva comportamentului ilegal al condamnaților, în opinia noastră, este neconvingător.

Există cazuri în care grupuri de orientare negativă, care primesc sprijin din partea unor grupuri organizate de infractori din afara penitenciarului, prin reprezentanții personalului, încep efectiv să controleze situația cu toate consecințele negative care decurg.

În acest scop, aceștia aplică diverse mijloace de violență împotriva condamnaților. Autorii unor astfel de acțiuni sunt, cel mai frecvent, condamnații care se află deja sub influența „autorităților” criminale, fiind într-o dependență materială sau de altă natură. Actele de violență comise în privința condamnaților, pentru a-i influența, nu primesc adesea un răspuns adecvat din partea administrației penitenciare.

Printre acțiunile care încalcă cerințele regimului penitenciar pot fi evidențiate următoarele:

1) crearea așa-numitului „fond comun” în scopul asigurării materiale a liderilor criminali și a anturajului acestora, susținerea deținuților care se opun cerințelor legale ale administrației;

2) aprobarea și menținerea ca model de comportament pentru toți condamnații a normelor morale care promovează un mod de viață criminal, respectarea „tradițiilor criminale”, boicotarea cerințelor legale ale administrației;

3) stabilirea și menținerea legăturilor

neregulamentare cu infractorii care execută pedeapsa în alte instituții penitenciare, precum și cu cei aflați la libertate;

4) organizarea unei structuri ierarhice de conducere informală a condamnaților în locurile de detenție;

5) desfășurarea activităților de contrainformații în raport cu serviciile operative și de regim ale penitenciarului;

6) organizarea de măsuri care vizează destabilizarea situației, perturbarea activității penitenciarului (greva foamei, refuzul de a munci, automutilări etc.).

O importanță deosebită în acest sens o are activitatea de prevenire, descoperire și cercetare a infracțiunilor săvârșite în instituțiile penitenciare. Criminalitatea penitenciară, fiind un însoțitor statornic al procesului de executare a pedepsei, are o natură destul de complexă. Numeroase studii [14; 15; 16] dedicate criminalității penitenciare au remarcat constant specificul acesteia, caracteristicile cantitative și calitative care o deosebesc de alte tipuri de criminalitate, iar ca urmare, au afirmat esența sa independentă.

Criminalitatea în locurile de detenție reprezintă o problemă complexă nu doar pentru instituțiile penitenciare, dar și sub aspectul asigurării securității persoanei, societății și statului. Criminalitatea penitenciară reprezintă un fenomen social negativ, determinat de condițiile vieții sociale în interiorul locurilor de detenție, care constă din totalitatea faptelor susceptibile de răspundere penală.

Particularitățile criminalității penitenciare sunt determinate de următorii factori:

a) subiecți specifici ai infracțiunilor, cum ar fi: condamnații; persoanele deținute sub pază; personalul penitenciar; persoanele care vizitează instituțiile penitenciare;

b) restricții spațiale ale teritoriului instituției penitenciare (spațiile de instruire, zonele de producere, zonele locative și alte teritorii supuse cerințelor de regim); alte locuri în cazul desfășurării acțiunilor de căutare (de regulă, în interacțiune cu organele teritoriale de poliție)

a condamnaților care au comis o evadare din locurile de detenție, precum și a persoanelor care se eschivează de la executarea pedepsei cu închisoare [5].

Mediul infracțional din locurile de detenție își formează ideologia prin intermediul unei game largi de idei normative și etice inerente acestuia, justificând gândirea și acțiunile criminale. Această ideologie stă la baza subculturii criminale, fiind adesea un teren propice pentru criminalizarea de mai departe a personalității condamnatului, determinând natura comportamentului său penitenciar și post-penitenciar.

Infracțiunile comise în perioada executării pedepsei cu închisoare au un impact negativ asupra atingerii obiectivelor pedepsei penale, subminează autoritatea administrației penitenciare, destabilizează situația operativă și ordinea de drept din penitenciar. Fenomenul dat indică asupra prezenței unor contradicții fundamentale, care apar în procesul de executare a pedepsei cu închisoarea, creând o atmosferă de cruzime și violență în locurile de detenție.

Organizarea informală a condamnaților se bazează pe anumite condiții de funcționare, cum ar fi: izolarea, existența unui regim al zilei, înstrăinarea și suspiciunea, degradarea statutului social. Majoritatea condamnaților se arată ostili restrângerii posibilității de a-și planifica activitățile, precum și îndepărtării de mediul în care se aflau până la condamnare. Costurile izolării de societate sunt compensate de „codul de conduită” din închisoare, care stă la baza funcționării grupurilor informale.

Să notăm câteva elemente esențiale ale acestei subculturi:

a) prevalența tradițiilor și obiceiurilor criminale, ceea ce îngreunează, iar în unele cazuri blochează aplicarea măsurilor cu caracter special-investigativ, educativ și psihologic în raport cu condamnații, în special cu liderii și anturajul lor apropiat;

b) o secretizare mai mare a proceselor organizatorice interne, susținută de o structură ierarhică care se bazează pe divizarea condamnaților în „străini” și „prieteni”, dorința

de a obține un rol și un statut pentru o existență privilegiată în mediul penitenciar;

c) comunicare secretă care asigură legătură constantă, transfer de informații, atât între condamnați cât și cu cei rămași în libertate, este, de asemenea, folosită pentru pregătirea și comiterea unor infracțiuni, sprijinirea grupurilor informale de condamnați;

d) menținerea disciplinei de fier în mediul criminal, refuzul de a coopera cu administrația instituțiilor penitenciare, solidaritatea și încurajarea celor care respectă normele subculturii criminale [6].

Aceste trăsături ale mediului penitenciar nu sunt capabile să resocializeze nici măcar condamnații care ajung acolo pentru prima oară.

În condiții de adaptare la un astfel de mediu, condamnații, de multe ori, nu încetinesc criminalizarea, dimpotrivă, aceasta se intensifică. Într-adevăr, cu greu este posibil să blochezi sau să elimini înclinațiile criminale ale unui condamnat, acesta fiind înconjurat, pentru o perioadă lungă de timp, de câteva sute de infractori agresivi, hoți și escroci.

Grupuri cu astfel de orientare organizează și efectuează livrarea de substanțe stupefiante și psihotrope, alcool, bani, telefoane mobile, obiecte ascuțite etc.

Neutralizarea activităților ilegale ale liderilor în locurile de detenție se realizează în special prin aplicarea normelor Codului de executare al Republicii Moldova, utilizarea integrată a mijloacelor menționate în pct. 411 al Statutului executării pedepsei de către condamnați [7, pct. 411], precum și a procedurilor organizatorice și tactice cu caracter execuțional-penal sau investigativ.

În acest sens, un loc important în lupta cu criminalitatea penitenciară, alături de alte mijloace de ocrotire a normelor de drept, îl ocupă activitatea specială de investigații, înfăptuită de către organele abilitate.

În conformitate cu prevederile Codului de executare al Republicii Moldova, cu Legea privind activitatea specială de investigații și cu alte acte normative, în penitenciar se desfășoa-

ră activitate specială de investigații, care are drept scop [8, art. 222]:

- asigurarea securității personale a condamnaților, a personalului penitenciarului și a altor persoane aflate pe teritoriul acestuia;
- depistarea, prevenirea și descoperirea infracțiunilor ce se pregătesc sau se săvârșesc în penitenciar și încălcările ordinii stabilite de executare a pedepsei;
- asigurarea urmăririi condamnaților care au evadat din penitenciar;
- acordarea de ajutor organelor competente la descoperirea infracțiunilor.

Activitatea specială de investigații se efectuează de către serviciul competent al penitenciarului și cel al Administrației Naționale a Penitenciarelor.

Potrivit art.1 al Legii cu privire la activitatea specială de investigații [9, art. 1, alin (1)], această activitate reprezintă „o procedură cu caracter secret și/sau public, efectuată de autoritățile competente, cu sau fără utilizarea echipamentelor tehnice speciale, în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului și ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor”.

Ca știință și ca activitate practică, activitatea specială de investigații, prin utilizarea metodelor, mijloacelor și procedeele sale, contribuie nemijlocit la prevenirea, curmarea și cercetarea infracțiunilor, focalizând eforturile pentru valorificarea acestor realizări, adaptându-le la necesitățile obiectivării actului de justiție și înlăturării dreptății, ea însăși devenind mai tehnicizată și mai complexă [10, p. 114].

La etapa actuală de dezvoltare a raporturilor juridice penitenciare, rolul activității speciale de investigații a crescut semnificativ. Acest lucru se datorează mai multor tendințe care au loc în sistemul penitenciar autohton, și anume:

- crește numărul persoanelor care execută pedepse pentru infracțiuni grave și deosebit de grave;
- se majorează numărul condamnaților

predispuși la diferite forme de comportament distructiv (agresiune, conflicte, auto-mutilare, sinucidere, acțiuni imprevizibile, atacuri asupra angajaților și altor condamnați) [11];

Desfășurarea activității speciale de investigații în locurile de detenție posedă următoarele caracteristici:

1) posibilitatea de a contracara activitățile ilegale ale condamnaților, ținând cont de specificul deținerii acestora în penitenciar;

2) posibilitatea efectuării, în vederea soluționării sarcinilor activității speciale de investigații în cadrul instituțiilor penitenciare, nu doar a măsurilor speciale de investigații, dar și a celor de regim, educative, precum și a altor măsuri prevăzute de legislație;

3) focusarea acesteia nu doar pe activitatea de prevenire și combatere a infracțiunilor, dar și a abaterilor disciplinare [5].

În esență, activitatea specială de investigații, realizată în limitele instituțiilor penitenciare, este orientată spre dobândirea informațiilor, descoperirea infracțiunilor ascunse, semnelor și faptelor activității criminale. În practică, majoritatea crimelor comise în instituțiile penitenciare sunt depistate exclusiv pe calea investigațiilor speciale. De asemenea, prin intermediul activității speciale de investigații devine posibilă constatarea deplină a circumstanțelor infracțiunii, motivelor care au favorizat săvârșirea ei, precum și obținerea de date și probe care ar asigura demonstrarea vinovăției făptuitorilor. Fără aplicarea activității speciale de investigații, nu putem curma săvârșirea infracțiunilor la etapele de pregătire sau tentativă, preveni sau descoperi infracțiuni ce atentează la relațiile sociale a căror existență și desfășurare normală sunt condiționate de asigurarea securității condamnaților, inviolabilității acestora și securității externe și interne a instituțiilor și organelor care asigură executarea pedepsei [10, p. 116].

Activitatea serviciilor operative, desfășurată în vederea prevenirii acțiunilor ilegale, poate fi divizată în două forme principale: în primul rând, aceasta este o desfășurare in-

dependentă a măsurilor de prevenire specială și individuală, utilizând atât metode de activitate publică, cât și secretă; în al doilea rând, este vorba de acumularea și utilizarea informațiilor relevante din punct de vedere criminologic, despre relațiile infracționale ale condamnaților, obținute în cursul activității speciale de investigații, atât pentru realizarea măsurilor preventive în cadrul instituției, cât și pentru determinarea domeniilor prioritare de prevenire individuală în privința anumitor condamnați (implicați în activități ilegale) [12, p. 302-304].

Activitatea specială de investigații din penitenciare este realizată în două moduri: public și secret. Secret semnifică înfăptuirea măsurilor speciale de investigații în mod ascuns față de persoanele neimplicate, inclusiv față de funcționarii subdiviziunilor de investigații, chiar dacă aceștia au acces la lucrul operativ, dar în primul rând față de „figuranții” verificării informative – persoane, grupuri criminale față de care ele sunt întreprinse. Acest fapt permite a neutraliza posibila împotrivire din partea figuranților activității speciale de investigații, a asigura securitatea participanților la măsurile speciale de investigații, a garanta survenirea rezultatelor așteptate, a păstra în taină faptul realizării măsurii speciale de investigații, metodele și mijloacele utilizate [10, p. 117].

Activitatea funcționarilor din cadrul sistemului penitenciar, desfășurată în vederea prevenirii activităților ilegale ale condamnaților, presupune identificarea cauzelor și condițiilor care au contribuit la declanșarea acestora, urmată de elaborarea măsurilor de înlăturare (și/sau neutralizare) a lor. În plus, această activitate include identificarea condamnaților care pot fi implicați în desfășurarea unor activități ilegale și aplicarea față de ei a unor măsuri preventive corespunzătoare. Un aspect important este că această activitate presupune aplicarea unor măsuri de prevenire și suprimare a acțiunilor ilegale planificate și pregătite de către condamnați [13, p. 39].

Pe parcursul anului 2022, servicii-

le abilitate au efectuat un șir de intervenții, printre care: percheziții, activități speciale, acțiuni de prevenire a introducerii obiectelor/substanțelor interzise, operațiuni de descoperire/curmăre a infracțiunilor ce s-au pregătit/săvârșit în penitenciar.

Astfel, în rezultatul măsurilor de regim organizate, au fost depistate și ridicate de la condamnați, din ascunzișuri și de la persoane civile, următoarele obiecte interzise: obiecte tăioase/ ascuțite (buc.) - 863/782; băuturi alcoolice/bragă (litri) – 1077,12 litri/15340,35 litri; substanțe narcotice (cazuri) - 142 cazuri; bani (lei/valută) – 10221,8 lei, 2421,2 euro, 10 dolari SUA, 500 ruble rusești, 100 hrivne; telefoane mobile (buc.) – 1762 [2, p. 11].

Există și cazuri de rezistență ascunsă față de activitatea administrației, manifestată prin sabotarea cerințelor regimului, activități educative, inclusiv sub formă de autovătămare, refuz de a munci și de a primi hrana.

Colectând și analizând informații despre condamnații care sunt predispuși la acțiuni violente, evadări, dezorganizare etc., și despre lideri ai mediului infracțional, este necesar să se depună eforturi pentru a documenta nu doar acțiunile de pregătire și comitere a infracțiunilor, ci și alți factori care determină criminalizarea mediului penitenciar, și anume:

- încercări de a stabili relații neregulate cu funcționarii instituției penitenciare, precum și cu persoane din afara instituției penitenciare;

- șantajul și persecuția condamnaților care sunt exploatați în interesele grupărilor criminale;

- organizarea colectării de mijloace materiale pentru necesități proprii („fond comun”), sprijinirea unor categorii de deținuți, mituirea personalului penitenciarului și luarea deciziilor cu privire la cheltuirea mijloacelor așa-numitului „fond comun”;

- controlul asupra primirii de colete, unelte, îmbrăcăminte, bani, droguri etc., de către condamnați și distribuirea acestor „mărfuri”;

- promovarea activă a normelor și

tradițiilor mediului criminal (subcultură) și controlul respectării de către condamnați a tradițiilor subculturii criminale;

- luarea de măsuri punitive împotriva persoanelor care nu se conformează cerințelor normelor nescrise;

- organizarea unor acțiuni de opunere administrației penitenciarului;

- controlul situațiilor de conflict din mediul penitenciar și rezolvarea acestora;

- organizarea jocurilor de noroc și controlul distribuirii veniturilor provenite din acestea;

- compromiterea celor mai exigenți reprezentanți ai administrației penitenciarului;

- determinarea statutului informal al condamnaților în ierarhia penitenciarului, menținerea structurii grupărilor;

- stabilirea tacticii și organizarea activităților care ar zădărnici activitatea specială de investigații desfășurată de către serviciul corespunzător al instituției penitenciare;

- controlul producției de obiecte interzise în penitenciar și distribuirea acestora;

- participarea la adunări ale liderilor și autorităților mediului criminal [5].

Utilizarea informațiilor obținute prin metode specifice activității speciale de investigații contribuie nu doar la stabilirea și prevenirea infracțiunilor și încălcărilor regimului, dar face posibilă și alegerea mai rezonabilă a metodelor și mijloacelor de influență psihologică și pedagogică, precum și organizarea mai eficientă a măsurilor de securitate. Prin urmare, la executarea pedepselor penale, în influențarea condamnaților, nu pot exista mijloace și metode principale și secundare. Toate ar trebui să se completeze reciproc, oferind complexul necesar.

Neutralizarea tendințelor distructive în activitatea organelor și instituțiilor ANP este imposibilă fără o abordare creativă, asistență științifică și dezvoltare a unor măsuri pentru a ține la control situația în instituțiile de detenție.

Deosebit de importante în condițiile actuale rămân a fi preocupările ce țin de pregătirea profesională a personalului serviciilor ope-

rativă din instituțiile penitenciare. O creștere calitativă a nivelului de pregătire a specialiștilor va fi posibilă doar în condițiile unei abordări complexe a problemei, în urma realizării unor măsuri organizatorice și financiar-economice, perfecționării bazei normative, inclusiv standardizării și integrării programelor de studii [17, p. 236].

Astăzi, pentru a răspunde așteptărilor și nevoilor societății moderne, este important ca un funcționar al serviciilor operative ale penitenciarului să posede cunoștințe, aptitudini și abilități variate, și anume: să se orienteze în procesele politice și sociale; să cunoască actele normative și domeniul de aplicare a acestora; să posede o cultură a comunicării interpersonale și a managementului; să fie pregătit pentru activități comune cu alte unități structurale și interacțiune deschisă cu colegii; să aibă abilități de autocontrol în situații extreme; să posede limbi străine; să aibă cunoștințe tehnice; să poată utiliza un computer în rezolvarea sarcinilor de serviciu. Răspunzând cerințelor realităților moderne, el trebuie să devină tot mai competent și responsabil, asigurând aplicarea necondiționată a normelor legale. În plus, funcționarul trebuie să se adapteze în timp util la schimbarea condițiilor de activitate. În același timp, ar trebui să țină cont de rolul său important în domeniul combaterii criminalității, dar și de faptul că se află în serviciul statului și al societății.

Un funcționar al serviciilor operative, pe lângă pregătirea juridică generală, trebuie să înțeleagă modalitățile de comitere a diverselor acte ilegale, precum și tertipurile folosite de condamnați pentru pregătirea unei evadări. De asemenea, trebuie să cunoască locurile cele mai probabile, în care sunt depozitate obiectele și substanțele interzise în instituția penitenciară. Funcționarul trebuie să înțeleagă jargonul criminal, să analizeze textele cifrate, să cunoască tradițiile și obiceiurile subculturii criminale.

Concluzii. Ținând cont de tendințele actuale în domeniul politicii execuțional-penale și de situația criminogenă în mediul penitenciar

ar, se impune necesitatea concentrării eforturilor tuturor unităților structurale ale sistemului penitenciar în vederea contracarării acțiunilor ilegale ale condamnaților, corectării și reeducării acestora. Totodată, activitățile respective ar trebui să fie focusate pe neutralizarea sau eliminarea cauzelor și condițiilor care contribuie la apariția criminalității penitenciare, utilizând măsuri de influențare a factorilor și persoanelor cu un comportament ilegal persistent.

În acest sens, un loc important în lupta cu criminalitatea penitenciară, alături de alte mijloace de ocrotire a normelor de drept, îl ocupă activitatea specială de investigații, înfăptuită de către organele abilitate. Activitatea respectivă face posibilă dezvoltarea, prevenirea și combaterea infracțiunilor și abaterilor disciplinare, contribuind la alegerea rezonabilă a metodelor și mijloacelor de influență psihologică și pedagogică în vederea realizării mai eficiente a mă-

surilor de securitate.

Ținând cont de cele specificate, este important de a percepe că în sistemul de drept al oricărei țări un loc aparte îl ocupă sistemul penitenciar, iar activitatea sa reprezintă un element esențial și necesar. Desigur, reformarea sistemului penitenciar trebuie să aibă loc odată cu perfecționarea întregului sistem politic al țării, în scopul dezvoltării democratice și progresive a statului, în baza prevederilor Constituției și a unor reglementări care garantează cele mai importante drepturi și libertăți ale omului și cetățeanului. Scopul principal al implementării tuturor acestor sarcini constă în asigurarea nivelului necesar de umanism în sistemul de executare a pedepselor, îmbunătățirea condițiilor de detenție și alinierea întregului sistem execuțional-penal și a cadrului de reglementare a acestuia la standardele internaționale.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
2. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2022, ANP, Chișinău, 2023, disponibil pe <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>, accesat la 13 martie 2022.
3. Лавин Я.Г. Права человека и оперативно-розыскная профилактика. În: Права граждан, правоохранительная и правоприменительная деятельность в Украине: состояние и перспективы развития: материалы Международ. науч.-практ. конф.: в 2 ч. Белгород, 2003. ч. 2. р.р. 104-112.
4. Кузьмин Н.Т. Проблемы соблюдения профессиональной этики сотрудниками оперативных подразделений исправительных учреждений. În: Актуальные проблемы борьбы с преступностью в Сибирском регионе: сб. материалов Международ. науч.-практ. конф. памяти В.И. Горобцова (10-11 февр. 2005 г.), Красноярск 2005, ч. 2. р.р. 253-257.
5. Спасенников Б.А., Цатуров А.В. Проблемы правового регламентирования оперативно-розыскной деятельности в местах лишения свободы. În: Пенитенциарная наука. 2014. №2 (26), disponibil pe <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-pravovogo-reglamentirovaniya-operativno-rozysknoy-deyatelnosti-v-mestah-lisheniya-svobody>, accesat la 09 martie 2023.
6. Горяинов К. К. Оперативно-розыскная деятельность в системе исполнения и отбывания уголовных наказаний. În: Общество и право. 2013. №4 (46), disponibil pe <https://cyberleninka.ru/article/n/operativno-rozysknaya-deyatelnost-v-sis>

- teme-ispolneniya-i-otbyvaniya-ugolovnyh-nakazaniy, accesat la 9 martie 2023.
7. Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26.05.2006. În: Monitorul Oficial nr. 91-94/676 din 16.06.2006.
 8. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24.12.2004. În: Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010.
 9. Legea Republicii Moldova Nr. 59-XIII din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. În: Monitorul Oficial Nr. 113-118 din 08.06.2012.
 10. Carp S. Drept execuțional penal, Chișinău, 2016, 246 p.
 11. Date statistice despre persoanele condamnate care execută pedeapsa cu închisoare în penitenciare la 01.01.2023, disponibil pe: <https://drive.google.com/file/d/1-d3ivgXwhXhxhegpGNIpgsJvLkcLkPSK/view>, accesat la 09 martie 2023.
 12. Овчинников О. М. К проблеме оперативно-розыскного противодействия пенитенциарной преступности. În: Мир науки, культуры, образования. 2014. № 6. p.p. 302-304.
 13. Артемьев Н.С., Некрасов А.П. Рецидивная преступность в местах лишения свободы: криминологическая характеристика и предупреждение, Самара: Самарский юрид. институт ФСИН России. 2007. 195 с.
 14. Carp S., Criminalitatea penitenciară. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2008, 190 p.
 15. Bujor V., Lașcu M. Criminologie penitenciară: noțiunea, obiectul și scopul. În: Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova. Chișinău, Tipografia firmei „Elena-V.I.”, 202, p.p. 95-99.;
 16. Casian S. Probleme actuale ale criminalității penitenciare. În: Probleme actuale privind infraționalitatea. Chișinău, 2000, p.p. 92-116.
 17. Карп С. «Роль профессиональной подготовки оперативных работников исправительных учреждений в предупреждении конфликтов среди осужденных». În: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми підготовки кадрів і роботи з персоналом оперативних служб міліції», 27-28 березня 2003, Київ, 2003, p.p. 235-242.

DESPRE AUTOR

Oleg RUSU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Departamentului știință,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: articol1@mail.ru
ORCID ID: 0000-0002-0879-4154*

CZU 342.722

DOI 10.5281/zenodo.7885889



Oleg BONTEA,
dr., conf. univ.

PhD,
Associate Professor

PRINCIPIUL EGALITĂȚII ÎN DREPTURI ÎNTRE DOCTRINĂ, LEGISLAȚIE ȘI REALITATE

Noțiunea de egalitate este esențială pentru protecția tuturor drepturilor omului. Eșecul de a acorda „egalitatea” drepturilor, fără motiv suficient, este un eșec de a garanta drepturile omului.

Preambulul Declarației Universale a Drepturilor Omului a marcat importanța egalității, menționând că: „recunoașterea demnității inerente și a drepturilor egale și inalienabile ale tuturor membrilor familiei umane constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume”. Egalitatea nu este doar o idee teoretică, deoarece negarea drepturilor egale față de persoane, în practică, are efecte negative serioase asupra bunăstării oamenilor.

Cuvinte-cheie: egalitate, libertate, demnitate, drepturi, principiu, lege, nediscriminare.

PRINCIPLE OF EQUAL RIGHTS BETWEEN DOCTRINE, LEGISLATION AND REALITY

The notion of equality is central to the protection of all human rights. Failure to grant „equality” of rights, without sufficient reason, is a failure to guarantee human rights. The preamble of the Universal Declaration of Human Rights marked the importance of equality by stating that: „recognition of the inherent dignity and equal and inalienable rights of all members of the human family constitutes the foundation of freedom, justice and peace in the world”. Equality is not just a theoretical idea, because denying equal rights to people in practice has serious negative effects on people’s well-being.

Keywords: equality, freedom, dignity, rights, principle, law, non-discrimination.

Introducere. Dacă vom fi atenți, în Declarație Universală a Drepturilor Omului principiul egalității este așezat lângă acela al libertății, pentru că „*egalitatea se poate împlini între oameni liberi, libertatea își află expresia între oameni egali*”. Potrivit lui Alexis de Tocqueville (1805-1859), unul din cei mai mari

gânditori politici și juridici francezi și un apărător al libertății politice, ca și Montesquieu, căruia îi seamănă în multe privințe, „*egalitatea este mai ademenitoare decât libertatea, și, dacă ar avea de ales, oamenii ar prefera sclavia în egalitate decât libertatea în inegalitate*”. Binele pe care îl aduce libertatea nu se arată decât cu

timpul și este ușor să subliniezi cauza care i-a dat naștere. Avantajele egalității se fac simțite de îndată și le vezi decurgând în fiecare zi din sursa lor. Libertatea politică dă, din când în când, plăceri sublime unui anumit număr de cetățeni. Egalitatea oferă în fiecare zi fiecăru-i om o mulțime de mici satisfacții. Farmecul egalității se simte în fiecare moment și el este la îndemâna oricui; cele mai nobile inimi sunt sensibile la acest farmec, iar sufletele cele mai comune găsesc în el o satisfacție nespusă [1, p.245].

Subliniind importanța deosebită a principiului egalității într-un sistem democratic de guvernământ, Montesquieu spunea că: „*Toți oamenii trebuie să se bucure de aceeași fericire și de aceleași avantaje, fiecare trebuie să simtă aceleași plăceri și să nutrească aceleași speranțe, iar aceasta nu se poate realiza decât prin cumpătarea generală*”, pentru că „*dragostea de democrație este dragostea de egalitate*”.

Libertatea constituie substanța și determinarea dreptului, iar sistemul dreptului este domeniul libertății înfăptuite [2, p.152]. Egalitatea privește echilibrul vieții, iar libertatea privește capacitatea oamenilor de a acționa fără opreliști, principiul general al dreptului; când se face referire la libertate se are în vedere atât forma libertății individuale cât și forma libertății colective. Căile de manifestare ale libertății pot fi numeroase, cum ar fi: libertatea religioasă, libertatea cuvântului, libertatea presei etc. Libertatea trebuie să fie înțeleasă de fiecare individ ca o necesitate și o condiție pentru ca fiecare să-și poată construi, în funcție de dorința și alegerea sa, o personalitate proprie.

Fundamentul egalității este, în concepția lui Immanuel Kant, **demnitatea** pe care o are fiecare om ca persoană. Savantul admite umilința omului numai în raport cu legea, nu cu alți oameni: „*să nu fiți slugă omului; nu lăsați nepedepsit pe cel care vă calcă dreptul în picioare*”. Kant sancționează tendința spre slugărnicie cu avertismentul: „*Cine se târăște ca un vierme, nu poate plânge apoi că a fost călcat în picioare*” [3, p. 90].

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestui articol au fost folosite materiale

teoretice, normative și empirice elaborate atât de către doctrina autohtonă, cât și de către cea de peste hotare, de legislația națională, precum și de instrumentele internaționale, inclusiv standardele europene și cele din sistemul ONU privind drepturile și libertățile omului, de lucrări variate ale celor mai reputați savanți în domeniul filosofiei, dreptului sau științelor despre societate. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică specifice teoriei și doctrinei dreptului: metoda logică, metoda istorică, metoda analizei comparative, metoda sistematică etc.

Scopul cercetării. Studiul de față are ca scop de a efectua o analiză cât mai fundamentală a noțiunii de egalitate, ridicată la rang de principiu, atât în sistemul de viziuni juridice, cât și al celui filozofic, social sau religios. Domeniul de cercetare ales a fost exploatat și explorat destul de frecvent de savanți din diferite perspective: unii din perspectiva istoriei, alții din cea filozofică sau prin prisma relațiilor internaționale, ultimii exclusiv de pe pozițiile reglementărilor naționale etc. Or, după, noi, o abordare completă și exhaustivă a subiectului nu poate fi efectuată decât dacă se conjugă toate aceste aspecte, efort ce poate conduce la o analiză cât mai fundamentală și integră.

Rezultate obținute și discuții. Pentru a explica principiul egalității, trebuie mai întâi de toate să înțelegem ce sensuri comportă noțiunea de „egalitate”, noțiune explicată de Dicționarul explicativ al limbii române în felul următor:

– *principiu potrivit căruia tuturor oamenilor și tuturor statelor sau națiunilor li se recunosc aceleași drepturi și li se impun aceleași îndatoriri, prevăzute de regula de drept;*

– *situație în care oamenii se bucură de aceleași drepturi și au aceleași îndatoriri* [4].

Egalitatea, ca principiu al dreptului, nu trebuie confundată cu egalitarismul, concepție care preconizează ideea unei nivelări a oamenilor în ceea ce privește consumul și condițiile de trai, indiferent de cantitatea și de calitatea muncii lor. Istoria cunoaște și cazuri, când apelul la egalitate se face pentru a limita di-

versitatea, pentru a introduce un sistem social uniformizat. Un astfel de scop urmăreau, de exemplu, conducătorii comuniști ai Cambodgiei. Se ajunge atunci la o egalitate în frică și în robie. Aceeași „egalitate” a fost promovată și în condițiile regimului stalinist în Uniunea Sovietică [1, p.246].

Potrivit art. 16 alin. 2 din Constituția Republicii Moldova, „*Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială*”.

Referitor la acest text constituțional, neraliem la opinia exprimată de profesorul Teodor Cârnaț care arată că: „*Legea Supremă a RM stipulează principiul egalității în mod declarativ, iar pentru transpunerea lui în viață trebuie elaborate acte normative subordonate Constituției, ce ar prevedea mecanisme concrete de asigurare a acestui principiu. Art.16 din Constituția Republicii Moldova stabilește principiul egalității tuturor cetățenilor, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială, în fața legii și a autorităților publice. Din acest articol reiese că numai cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice. Suntem de părerea că, articolul 16 alin. (2) din Constituție trebuie modificat, și anume cuvântul „cetățeni” să fie substituit cu cuvântul „persoane”, oferind ideea că statul asigură șanse egale în exercitarea drepturilor omului pentru toate persoanele care se află sub jurisdicția sa*” [5, p.178].

Principiul egalității se regăsește și în art. 14 și 26 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, iar în art. 24 din pact se reglementează cauzele de discriminare.

Principiul egalității nu este prevăzut expres în Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, dar la art. 14 se reglementează principiul interzicerii discriminării, principiu care, după noi, are rolul de a-l substitui pe cel al egalității, ca un principiu cu un conținut mai larg ce include mai multe componente de corelare. Potrivit Convenției, „*Exercitarea drepturilor și*

libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație” [6].

În acest sens se exprimă și autorul român Gheorghe Iancu, care susține că „*în conținutul acestui principiu pot fi identificate trei aspecte, și anume: egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul; egalitatea în drepturi fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, avere sau origine socială; egalitatea în drepturi fără deosebire de religie, opinie sau apartenență politică*” [7, p.66].

Susținem pe deplin opinia profesorului Ion Muraru, prin care egalitatea în drepturi a persoanelor privește toate drepturile pe care le au indivizii, indiferent dacă ele sunt înscrise în textul Constituției sau în alte acte normative. Totodată, egalitatea în drepturi se manifestă în toate domeniile de activitate. Trebuie reținută regula ce rezultă din reglementările internaționale, potrivit căreia nicio măsură luată în caz de pericol public, care amenință existența națiunii, nu poate duce la discriminări întemeiate pe rasă, culoare, sex, limbă, religie sau origine socială. Legea garantează ocrotirea egală a tuturor persoanelor și sancționează discriminările [8, p.164].

Fiind un principiu fundamental al dreptului, un principiu prevăzut în Constituțiile majorității satelor lumii, un principiu fundamental de drept internațional, având la bază reglementări internaționale notorii, precum Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948, cele două pacte internaționale ale drepturilor omului din 1966, Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale din 1950 etc., acesta necesită o abordare complexă și detaliată.

Egalitatea în drepturi a cetățenilor constituie o garanție referitoare la exercitarea drepturilor omului. Ea include toate domeniile de activitate în care persoana are dreptul garantat la exercitarea libertăților legale în scopul realizării intereselor sale legitime. Principiul

egalității în drepturi are câteva aplicații particulare referitoare la minoritățile naționale, poziția femeii, protecția socială a copiilor și tinerilor și ocrotirea persoanelor cu dizabilități etc. [9]

Egalitatea este un principiu fundamental al dreptului, deoarece acesta conferă oamenilor sentimentul că ei sunt tratați cu respectul corespunzător, că se bucură de dreptatea pe care o merită toate ființele umane. În acest sens se exprima cândva Seneca, care observa că „temeiul dreptății este egalitatea”, iar Montesquieu sublinia că „principiul egalității este fundamental într-o democrație”.

Profesorul Teodor Cârnaț consideră că „principiul juridic al egalității presupune tratarea oamenilor în mod egal, soluționarea oricărei probleme conflictuale, a oricărei probleme juridice fără nicio discriminare” [10, p.41].

Marele poet Mihai Eminescu a sintetizat în mod genial relația dintre poziția materială, egalitatea și libertatea oamenilor în felul următor: „Un stat e ca și omul, are atâta libertate și egalitate, pe câtă avere are. Iar cel sărac e întotdeauna slab și inegal cu cel ce stă deasupra lui”. Deci, cei ce urmăresc subjugarea statelor și a popoarelor, purced, în mod sistematic, la sărăcirea lor. Un stat puternic sub aspect economic este greu, dacă nu chiar imposibil de subjugat. Ca și în cazul unui om. Experiența arată că cel mai ușor poate fi subjugat omul pe care l-ai sărăcit, fiind adus în stare de dependență, deci lipsindu-l de libertate. Amintim aici memoria judecată a lui Jean-Jacques Rousseau: „Nimeni nu trebuie să fie atât de bogat, încât să-l poată cumpăra pe altul, și nimeni atât de sărac încât să fie silit să se vândă”.

Asemenea comandamente ale principii egalității trebuie să călăuzească atât activitatea legiuitorului, cât și acțiunile organelor executive și judiciare. Dând curs principii egalității, Constituția Republicii Moldova consacră egalitatea în drepturi ale cetățenilor la art.16.

Egalitatea este considerată din cele mai vechi timpuri **o măsură a perfecțiunii**, un etalon de aplicabilitate pentru mai multe domenii, așa cum am arăta sensurile termenului explicat

de DEX: de la egalitatea algebrică în matematică, la egalitatea cantitativă în fizică și până la egalitatea-echitate în științele sociale.

După cum afirmă autorul Ion Creangă „*egalitatea este cea mai naturală, dar și cea mai himerică, destul de dură, dar și flexibilă noțiune cu care operează științele sociale normative, parcursul în istorie al conceptului egalității dovedind din plin aceste afirmații*” [11, p.14].

Piatra din vârful unghiului a constituționalismului este principiul egalității, fundamental în relațiile dintre om, societate și stat, precum și dintre oameni. Principiul egalității reprezintă acel pilon al instituției drepturilor și libertăților, exprimând **o egalitate de șanse** pe care Constituția o acordă tuturor cetățenilor [12, p.39].

În sensul dispozițiilor constituționale, principiul egalității desemnează drepturi și libertăți egale pentru toți cetățenii, precum și îndatoriri egale cu referire la toate drepturile (subiective sau obiective), indiferent de faptul unde sunt prevăzute: în Constituție, în legi organice, ordinare sau în alte acte normative. Altfel spus, cetățenilor le sunt recunoscute aceleași drepturi și li se impun aceleași îndatoriri, în conformitate cu normele în vigoare.

Egalitatea în fața legii și în fața autorităților publice nu poate implica ideea de standardizare, de uniformizare, de înscriere a tuturor cetățenilor sub semnul aceluiași regim juridic, indiferent de situația naturală sau socioprofesională a acestora [5, p.177].

Principiul egalității este inerent tuturor domeniilor de activitate a persoanei (economic, juridic, social, politic, cultural etc.). În niciun domeniu nu se pot face discriminări între cetățeni, nici prin acte normative, nici prin alte acțiuni, formula fiind una: **în condiții identice, cetățenii sunt tratați în mod identic**.

Egalitatea prevăzută în Constituție se referă la egalitatea în drepturi și obligații. Bineînțeles că, în mod firesc, între oameni există diferențe ușor sesizabile, atât în privința capacităților fizice și psihice, cât și în privința statutului social sau a altor caracteristici specifice diferitelor ființe umane. După astfel de criterii, niciun drept nu poate asigura egalizarea oamenilor, deoarece la etapa actuală (și în

apropiata perspectivă) nu există egalitate socială. Egalitatea în drepturi poate fi realizată și în condițiile unei inegalități sociale, în astfel de cazuri însă existând anumite limite.

În opinia profesorului Ion Deleanu, principiul egalității presupune că situațiilor similare li se aplică un tratament juridic egal. În același timp, principiul egalității implică dreptul la diferențiere în tratament juridic, căci, în măsura în care egalitatea nu este naturală, impunerea unui tratament juridic egal ar însemna discriminare. Altfel spus, situațiilor egale trebuie să le corespundă un tratament juridic egal, iar în situațiile diferite tratamentul juridic nu poate fi decât diferit [13, p.117].

– Constituția poate expune și consfințe drepturi și îndatoriri egale din punct de vedere juridic, asigurând și exercitarea lor în condiții egale. Chiar și în privința drepturilor și îndatoririlor fundamentale nu poate exista o egalitate absolută, deoarece Constituția este aceea care face distincție între existența și exercitarea drepturilor și îndatoririlor fundamentale ale anumitor categorii de persoane. Astfel:

– sunt posibile anumite restricții prevăzute de lege în ceea ce privește exercitarea drepturilor și libertăților cetățenilor străini și ale apatrizilor (art.19 alin.1);

– nu toți cetățenii au dreptul de a alege și de a fi aleși (art.38 alin.2 și 3);

– copiii și tinerii se bucură de anumite privilegii în realizarea drepturilor ce le revin (art.50 alin.2);

– persoanele cu dizabilități beneficiază de o protecție specială (art.51 alin.1);

– numai cetățenii Republicii Moldova au dreptul și obligația sfântă de a apăra patria și de a satisface serviciul militar în cadrul forțelor armate (art.57) etc.

Totodată, în cadrul unui și același grup, drepturile și îndatoririle sunt egale pentru toți membrii, iar toți titularii se bucură de același tratament. Este important să menționăm că în condițiile unui regim de guvernare totalitar, egalitatea în drepturi nu poate fi decât o declarație, chiar dacă principiul este prevăzut în Constituție sau în alte legi subordonate legii fundamentale. Elocvent în acest sens este sis-

temul nomenclurist din fosta URSS, adică al unui grup de persoane cărora li se asigura un tratament privilegiat față de ceilalți cetățeni.

Principiul egalității stipulat la art. 16 ca izvor principal al egalității este și trebuie să fie corelat cu alte articole, repere constituționale ale egalității, care prin diferite formulări și sintagme juridice se referă, completează și integrează principiul egalității. Astfel, asemenea reflectări ale egalității le găsim în sintagmele: „tuturor cetățenilor” (art. 10); „orice persoană” (art. 20, 21); „fiecare om” (art.23); „orice cetățean” (art. 27); „egal accesibil” (art.35 alin.7); „sufragiu universal, egal” (art.38 alin.1); „partidele sunt egale” (art.41 alin.2); egalitatea lor în drepturi” (bărbat și femeie) art.48 alin.2); „vot universal, egal” (art. 61 alin.1).

Violarea principiului egalității și nediscriminării are loc atunci când se aplică un tratament diferențiat în cazuri egale, fără să existe o motivare obiectivă și rezonabilă, sau când există o disproporție între scopul urmărit și mijloacele folosite. Art. 16, principalul izvor al principiului egalității, este corelat cu alte articole – repere constituționale ale egalității, și are trei componente: Respectarea persoanei; Egalitatea; Nediscriminarea.

Autorii de drept constituțional Ion Creangă și Corneliu Gurin conchid că „textul art.16 alin.2 din Constituție trebuie să fie analizat prin divizarea lui în două segmente componente și integrante:

o parte vizând egalitatea cetățenilor atât în fața legii, cât și a autorităților publice;

cea de-a doua referitoare la interdicția discriminării după criteriile indicate (rasă, origine etnică, naționalitate etc.)” [14, p.24].

1) Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice.

În virtutea alin. (1) din art. 19 al Constituției, care califică cetățenii străini și apatrizii ca având aceleași drepturi și îndatoriri ca cetățenii Republicii Moldova, sintagma cetățeni ai Republicii Moldova cuprinde drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor străini și ale apatrizilor. Dar sintagma expresă cetățeni ai Republicii Moldova face și o diferențiere în sensul că

tratamentul juridic aplicat cetățenilor statului poate fi deosebit de cel aplicat cetățenilor străini sau apatrizilor, ceea ce este în concordanță cu prevederile constituționale (art. 19), potrivit cărora, în condițiile stabilite de lege, pot exista anumite excepții privind drepturile și îndatoririle cetățenilor străini și ale apatrizilor.

Egalitatea cetățenilor în fața legii urmează a fi înțeleasă ca o egalitate formală a drepturilor, care impune exercitarea dreptului real existent, fără excepții, vizând personalitatea subiectului (titularului dreptului).

Fiecare persoană este înzestrată în egală măsură cu drepturi și îndatoriri, niciunei puteri nu i se permite să utilizeze în mod preferențial dreptul în interesul sau în dauna unei anumite persoane.

Autoritățile publice, în sensul prevederilor constituționale, cuprind autoritățile publice menționate expres în Constituția Republicii Moldova (Parlament, Președinție, Guvern, autoritățile judecătorești, autoritățile administrației publice (centrale și locale), Curtea Constituțională, Curtea de Conturi, Procuratură etc), precum și alte autorități administrative înființate de acestea, înzestrate cu puteri publice, indiferent de modalitatea de formare, de atribuții, de modalitatea de exercitare a prerogativelor etc.

Autoritățile respective sunt părți integrante ale sistemului puterii de stat, sistemul având câteva trăsături esențiale:

- este complex, alcătuit din 4 subsisteme (autoritatea legislativă, autoritatea executivă, autoritatea de jurisdicție constituțională, autoritatea judecătorească);
- este deschis și dinamic, implicând multiplicarea și reorganizarea elementelor lui constitutive, a funcțiilor ce revin autorităților și mijloacelor de intercomunicare;
- interacționează pe plan intern cu sistemul social-politic, iar pe plan extern cu sistemul comunității internaționale a statelor;
- are una sau mai multe funcții caracteristice;
- ordinea lui interioară se caracterizează prin raporturi de subordonare și de coordonare;
- este o structură definită;

- are la bază fluxul informațional dintre el și societate, dintre el în ansamblu și subsistemele sale, precum și între subsisteme;

- are, ca și subsistemele sale, capacitatea de autoreglare și de contribuție la reglarea altor sisteme sau subsisteme;

- este reglementat prin Constituție, care îl instituie și constituie elementele, îi stabilește atributele, precizând funcțiile și structura puterii de stat [15, p.187].

Dat fiind faptul că în conținutul articolului 16 alin. 2 din Constituție se face referire la autoritățile publice, față de care cetățenii sunt egali, considerăm oportun de a clarifica conținutul acestei noțiuni.

În categoria autorităților publice se includ:

- Parlamentul, organ legislativ și reprezentativ suprem;

- Președintele Republicii, șef al statului;

- Guvernul, organ principal al puterii executive;

- Autoritățile administrației publice centrale (ministerele, agențiile, alte autorități administrative;

- Autoritățile administrației publice locale (consiliile locale și primarii aleși);

- Autoritățile judecătorești: instanțele de judecată (judecătoriile de drept comun și judecătoriile specializate, curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție), Consiliul Superior al Magistraturii și Procuratura;

- Curtea de Conturi, instituție care exercită controlul asupra formării, administrării și utilizării resurselor financiare publice;

- Curtea Constituțională, unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova.

O mențiune aparte merită faptul că nu întotdeauna accesul la o autoritate publică sau alta este același, în condițiile unei egalități ideale. Astfel:

În prezent, persoana nu se poate adresa direct Curții Constituționale, dreptul de sesizare revenind anumitor categorii de autorități. Totuși, prin intermediul invocării excepției de neconstituționalitate de către instanța de judecată, este posibil accesul la jurisdicția

constituțională a persoanei aflate în litigiu de drept comun;

instanțele de judecată nu au aceeași competență, din care cauză unele probleme sunt soluționate de instanțe de judecată de diferite grade sau chiar nu sunt de competența instanțelor sesizate sau nu sunt în general de competența unor instanțe de judecată; esențialul constă în faptul că în cauze de același tip (subiecți de aceeași categorie, de exemplu recidiviști, aceleași infracțiuni, același timp de săvârșire etc.) cetățenii vor fi puși în condiții egale.

Concluzii. Ideea principală aplicabilă este că, indiferent de autoritatea căreia se adresează cetățeanul și de calitatea (personalitatea) lui, tratamentul aplicat de către autoritățile publice, prin intermediul reprezentanților (persoanelor cu funcții de răspundere), este același, pornind de la condiții și posibilități egale.

Principiul egalității este opozabil tuturor deținătorilor puterii publice, tuturor autorităților publice, iar beneficiari ai acestui principiu, în virtutea art. 16, art. 19 alin. 1 și art. 41 alin. 2 din Constituție, sunt **cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini, apatrizii și persoanele juridice** (ca grupuri de persoane fizice). Egalitatea persoanelor juridice nu poate fi înțeleasă ca un drept fundamental, ea constituind o egalitate de tratament juridic aplicabil. Aplicarea principiului egalității față de diferite persoane este condiționată de statutul persoanei juridice respective (persoană juridică de drept privat sau de drept public).

Dacă **cetățenii Republicii Moldova** sunt beneficiarii primari și deplini ai principiului egalității, cu o expunere explicită la art. 16 alin.2 din Constituție, pentru **cetățenii străini și apatrizi** li se stabilește un tratament egal, dar într-o formă relativă prin art.19 alin.1. Acest criteriu presupune posibilitatea stabilirii pentru străini și apatrizi a unor restricții autorizate și justificate prin norme constituționale și alte dispoziții legale.

Referitor la **persoanele juridice**, acestea sunt beneficiare indirecte ale principiului egalității, deoarece ele nu reprezintă decât grupări de persoane fizice. Prin urmare, neres-

pectarea principiului egalității între persoanele juridice ar echivala în final cu nerespectarea principiului egalității între persoanele fizice. Ca o confirmare a acestei ipoteze vine și art. 41 alin. 2, conform căruia **partidele și alte organizații social-politice sunt egale în fața legii**. Totuși, în literatura de specialitate a fost exprimată opinia conform căreia „*egalitatea persoanelor juridice nu trebuie înțeleasă ca un drept fundamental, ci ca o egalitate de tratament juridic aplicabil. Ca și în cazul persoanelor fizice, aplicarea principiului egalității către diferite persoane juridice este condiționată de statutul persoanei juridice: de drept privat sau de drept public*” [14, p.26].

2) Interdicția aplicării unui tratament discriminatoriu. În sens uzual, discriminarea presupune aplicarea unui tratament diferențiat persoanelor între care nu există deosebiri din punct de vedere moral, ci numai deosebiri de alt fel – fiziologice (sex, particularități fizice) sau etnice (culoare a părului, a pielii, naționalitate).

Discriminarea se definește nu doar ca o diferență, ci ca o diferență interzisă, deoarece este nelegitimă, arbitrară. Textul constituțional stabilește egalitatea tuturor cetățenilor, fără deosebire, ceea ce presupune interdicția aplicării unui tratament juridic aparte unei persoane, tratament de natură să o plaseze într-o poziție subordonată sau supraordonată față de ceilalți cetățeni.

Etimologia cuvântului discriminare avea sensul de a stabili o separație, a face distincție în funcție de anumite trăsături distinctive.

Profesorul S. Tănăsescu, abordând problema discriminării, spunea că „*în prezent noțiunea de discriminare s-a încărcat cu o conotație negativă, acțiunea presupunând o separare, ierarhizând un tratament mai rău pentru anumiți subiecți. Discriminarea se definește nu doar ca o diferență, ci ca o diferență interzisă, deoarece este nelegitimă, și este nelegitimă deoarece este arbitrară*” [16, p.73-131].

Totuși, abordarea problemei nu trebuie privită unilateral, în sensul ei negativ, de suprimare a unor drepturi pentru anumite categorii, ci și în sens pozitiv, de acordare a unui tratament favorabil unui grup, categorii sociale etc.

pentru a-l ajuta să devină egal cu celelalte.

Faptul că textul constituțional stabilește egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire, presupune interdicția de a aplica un tratament juridic de natură să o plaseze într-o poziție subordonată sau supraordonată față de ceilalți cetățeni.

Protecția juridică a dreptului la ega-

litate se regăsește atât în instrumentele internaționale, cât și în legislația națională. Deși domeniul de aplicare și conținutul protecției juridice variază între jurisdicții, principiul care stă la baza egalității rămâne constant. Jurisprudența a jucat un rol vital în consolidarea și extinderea protecției dreptului la egalitate în jurisdicțiile naționale și internaționale.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Negru B., Negru A. Teoria generală a dreptului și statului. Chișinău: Bons offices, 2006, 520 p.
2. Tită C. ș.a. Teoria generală a dreptului. București: Universitatea Spiru Haret, 2007, 426 p.
3. Georgescu Ș. Filozofia dreptului. O istorie a ideilor din ultimii 2.500 de ani. București: 2001, 628 p.
4. Dicționarul Explicativ al Limbii Române, disponibil pe: <https://dexonline.ro/>, accesat la 14 noiembrie 2022.
5. Cârnaț T. Drept constituțional. Chișinău: Print-Caro, 2010, 513 p.
6. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, disponibil pe https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf, accesat la 14.11.2022.
7. Iancu Gh. Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România. Praxis. București: Editura ALL Beck, 2003, 419 p.
8. Iancu Gh., Muraru I. Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale. București: Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2003, 380 p.
9. Micu D. Garantarea drepturilor omului. București: Editura ALL BECK, 1998, 493 p.
10. Cârnaț T. Protecția juridică a drepturilor omului. Chișinău: Editura Reclama, 2003, 428 p.
11. Greangă I. Investigații asupra principiilor constituționale referitoare la universalitatea drepturilor și egalității persoanelor. În: // Revista de Drept de Azil și Drept Umanitar, Anul I. nr.2, Chișinău, 2003.
12. Constituția României, comentată și adnotată. București: Regia autonomă „Monitorul Oficial”, 1992, 859 p.
13. Deleanu I. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 1991, 528 p.
14. Creangă I. Gurin C. Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții. Chișinău: 2005, 483 p.
15. Deleanu I. Drept constituțional și instituții politice – Tratat. Vol. I. București: Editura Europa Nova, 1996, 429 p.
16. Tănăsescu S. E. Principiul egalității în dreptul românesc. București: Editura ALL Beck, 1999, 326 p.

DESPRE AUTOR

Oleg BONTEA,

*doctor în drept, conferențiar universitar
cercetător științific superior,
Departamentul Știință,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: obontea@mail.ru,
ORCID ID: 0000-0002-6726-7936*

CZU 343.4

DOI 10.5281/zenodo.7885895



Alina COPANCEAN

Valentina RUSSU,
doctorandă
PhD student

FAPTELE DE SPĂLĂRE A BANILOR ȘI DE FINANȚARE A TERORISMULUI

Ca element al criminalității internaționale, spălarea banilor și finanțarea terorismului constituie fenomene globale pentru care încă nu s-a găsit o soluție eficientă de combatere.

În acest articol științific autorii caracterizează fenomenul de spălare a banilor și cel de finanțare a terorismului prin analiza actelor internaționale și naționale, formulând măsuri relevante de prevenire a acestui flagel infracțional.

Cuvinte-cheie: spălarea banilor, terorism, violență, criminalitate organizată, finanțarea terorismului.

MONEY LAUNDERING AND TERRORIST FINANCING FACTS

As an element of international crime, money laundering and the financing of terrorism are global phenomena for which an effective solution to combat has not yet been found.

In this scientific article, the author characterizes the phenomenon of money laundering and terrorism financing, by analyzing international and national acts, formulating relevant measures to prevent this criminal scourge.

Key words: money laundering, terrorism, violence, organized crime, terrorist financing.

Recenzent:

Radion COJOCARU, doctor, profesor universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Introducere. Indiferent de nivelul de dezvoltare al țărilor, fenomenele de spălare a banilor și finanțare a actelor de terorism sunt activități care compromit stabilitatea socială, securitatea internă, transparența și eficiența sistemelor de funcționare a instituțiilor statale și nestatale. Dacă spălarea banilor este procesul prin care veniturile obținute din activități ilicite sunt transformate pentru a le îndepărta

de originea lor ilegală, finanțarea terorismului reprezintă sprijinul financiar și material, sub orice formă, al terorismului sau al celor ce îl încurajează sau se implică în el [1, p. 7]. Aceste fenomene deseori depășesc granițele naționale, având origini și consecințe în mai multe țări, astfel încât combaterea eficientă a spălării banilor și finanțării terorismului, de cele mai multe ori implică cooperarea mai multor state.

Deci, spălarea banilor și finanțarea terorismului constituie niște probleme globale, care stau în atenția nu doar a autorităților naționale, dar și a organizațiilor internaționale.

Metode de cercetare. La elaborarea acestui studiu au fost utilizate următoarele metode de cercetare: metoda descriptivă, metoda comparativă, metoda analizei logice și metoda sistemică.

Conținutul de bază. În literatura de specialitate s-a accentuat că spălarea banilor și finanțarea terorismului sunt efectuate sub forma unor tranzacții și activități similare, majoritatea fiind legate de ascunderea bunurilor. Spălătorii de bani trimit bunurile ilicite prin canale legale, în scopul ascunderii provenienței infracționale, în timp ce acele persoane care finanțează terorismul transferă bunurile, care pot fi legale sau ilegale, folosind o cale prin care să ascundă sursa și scopul utilizării acestora – acela de susținere a terorismului [1, p. 7].

Având în vedere că problema spălării banilor și finanțării terorismului afectează întreaga omenire la nivel internațional, statele au convenit la crearea unor instrumente care să le ajute în activitățile de combatere a acestor fenomene. Astfel, în acest scop au fost elaborate mecanisme juridice internaționale de prevenire și combatere a spălării banilor și a finanțării terorismului, printre care cele mai importante sunt: Convenția Europeană pentru reprimarea terorismului, semnată la Strasbourg la 27 ianuarie 1977; Convenția Internațională privind Reprimarea Finanțării Terorismului adoptată la 9 decembrie 1999, la New York; Convenția privind spălarea, cercetarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor obținute din infracțiuni, adoptată la Strasbourg (1990); Convenția privind spălarea, cercetarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor obținute din infracțiuni și cu privire la finanțarea terorismului, adoptată la Varșovia, în anul 2005 etc., precum și o serie de Directive elaborate la nivelul UE.

Unele studii au arătat, că o definiție universală a fenomenului terorismului până în prezent încă nu a fost elaborată, situație, care derivă din diversitatea de atitudini a statelor față de acest fenomen, dar și din aplicarea unor duble standarde atunci, când este vorba de aprecierea acțiunilor de teroare provocate, în mod

deliberat, prin acte de violență publică, însoțite de intimidare, spaimă, provocate populației în scopuri politice, ideologice, religioase etc. [2, p. 36]. Totodată, se evidențiază că doctrina dreptului internațional, acumulată la acest capitol, definește terorismul prin identificarea actelor, care constituie infracțiuni internaționale. Diversitatea acestor acte a impus comunitatea internațională să adopte un șir de convenții în materie de prevenire și combatere a actelor de terorism. O încercare de a oferi terorismului o definiție universală, care ar cumula majoritatea formelor sale de manifestare, a fost, de exemplu, Convenția de la Geneva privind prevenirea și sancționarea terorismului (1937), potrivit căreia terorismul constituie acțiuni criminale dirijate contra unui stat și cu scopul să provoace teroare la persoane sau în public [2, p. 36].

Menționăm în continuare că potrivit art. 2 al Convenției Internaționale privind Reprimarea Finanțării Terorismului, adoptată la New York la 9 decembrie 1999, comite o infracțiune în sensul acestei convenții orice persoană care, prin orice mijloc, direct sau indirect, în mod ilicit și deliberat, furnizează sau strânge fonduri cu intenția de a le utiliza sau știind că acestea vor fi utilizate, în întregime sau în parte, în vederea comiterii: a) unei fapte care constituie infracțiune în cadrul și astfel cum este definită în unul dintre tratatele enumerate în anexa convenției; b) oricărei alte fapte de natură să determine moartea sau vătămarea corporală gravă a unui civil sau a oricărei alte persoane care nu participă direct la ostilități într-o situație de conflict armat, când, prin natura sau contextul său, această faptă are ca scop intimidarea populației sau constrângerea unui guvern ori a unei organizații internaționale să îndeplinească sau să se abțină de la îndeplinirea unui act oarecare [3].

Referindu-ne la noțiunea de spălare a banilor, evidențiem că Grupul de Acțiune Financiară Internațională - organizație internațională care stabilește standardele în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului, definește acest termen ca *efectuarea operațiunilor cu mijloace bănești de proveniență criminală cu scopul de camuflare și ascundere a sursei acestora, cât și de legalizare a activelor obținute prin metode ilegale* [2, p. 36].

Descriind în continuare cadrul juridic național în domeniul prevenirii spălării banilor și combaterii finanțării terorismului, menționăm că Republica Moldova, urmărind vectorul integrării europene, s-a angajat să-și ajusteze legislația națională la standardele internaționale, astfel încât legiuitorul autohton a urmat tendințele mondiale și s-a raliat la cerințele impuse de organizațiile internaționale, astfel, actele normative naționale corespund reglementărilor internaționale. Totodată, a fost creat și cadrul instituțional cu competențe de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului.

Codul Penal prevede răspundere pentru faptele de spălare a banilor la art. 243. Potrivit textului de lege, fapta de spălare a banilor presupune următoarele modalități alternative de săvârșire:

a) convertirea sau transferul bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite, în scopul de a tăinui sau de a deghiza originea ilicită a bunurilor sau de a ajuta orice persoană, implicată în comiterea infracțiunii principale, de a se sustrage de la consecințele juridice ale acestor acțiuni;

b) tănuirea sau deghizarea naturii, originii, amplasării, dispunerii, transiterii, deplasării proprietății reale a bunurilor ori a drepturilor aferente de către o persoană care știe sau trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite;

c) dobândirea, deținerea sau utilizarea bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite;

d) participarea la orice asociere, înțelegere, complicitate prin acordarea de asistență, ajutor sau sfaturi în vederea comiterii acțiunilor prevăzute la lit.a)-c) [4].

De asemenea, la art. 279 CP RM este prevăzută răspunderea penală pentru faptele de finanțare a terorismului, adică punerea la dispoziție sau colectarea intenționată de către orice persoană, prin orice metodă, direct sau indirect, a bunurilor de orice natură dobândite prin orice mijloc, sau prestarea unor servicii financiare în scopul utilizării acestor bunuri ori servicii sau cunoscând că vor fi utilizate, în întregime sau parțial:

a) la organizarea, pregătirea ori comiterea unei infracțiuni cu caracter terorist;

b) în orice scop, de către un grup criminal organizat, o organizație criminală sau de o persoană aparte care comite ori întreprinde tentative de comitere a unei infracțiuni cu caracter terorist sau care organizează, dirijează, se asociază, se înțelege în prealabil, instigă sau participă în calitate de complice la comiterea acestei infracțiuni [4].

Totodată, în scopul transpunerii prevederilor Directivei (UE) 2015/849 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 mai 2015 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului, de modificare a Regulamentului (UE) nr. 648/2012 al Parlamentului European și al Consiliului și de abrogare a Directivei 2005/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului a Directivei 2006/70/CE a Comisiei (text cu relevanță pentru SEE), publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 141 din 5 iunie 2015, precum și al implementării cerințelor standardelor internaționale privind prevenirea și combaterea spălării banilor, finanțării terorismului și a proliferării armelor de distrugere în masă, adoptate de către Grupul de Acțiune Financiară Internațională (GAFI) în februarie 2012, Parlamentul a adoptat Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr. 308 din 22.12.2017. Această lege instituie măsuri de prevenire și de combatere a spălării banilor și a finanțării terorismului, care să contribuie la asigurarea securității statului, având ca scop protejarea sistemului național financiar-bancar, financiar-nebancar și a liber-profesioniștilor, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice, precum și ale statului [5].

În Republica Moldova, problematica teroristă este abordată dintr-o perspectivă axată pe prevenirea acestui fenomen, ceea ce presupune concentrarea atenției asupra alimentării activităților teroriste cu resurse umane, logistice și financiare. În consecință, instituțiile cu atribuții de prevenire și combatere a terorismului participă activ, potrivit competențelor, la activitățile de stopare a fluxurilor de finanțare a grupărilor teroriste, cooperând în vederea identificării unor operațiuni suspecte de finanțare a terorismului [1, p. 8].

În scopul prevenirii spălării banilor și

finanțării terorismului, legea nr. 308, instituie la art. 4 entitățile raportoare, printre care:

a) băncile specificate în Legea nr. 202/2017 privind activitatea băncilor;

b) unitățile de schimb valutar (altele decât băncile);

c) societățile de registru, societățile de investiții, societățile de administrare a investițiilor, Depozitarul central unic, operatorii de piață, operatorii de sistem, asiguratorii (reasiguratorii), intermediarii în asigurări și/sau în reasigurări persoane juridice, Biroul Național al Asiguratorilor de Autovehicule, fondurile nestatale de pensii, organizațiile de creditare nebanară, asociațiile de economii și împrumut, asociațiile centrale ale asociațiilor de economii și împrumut;

d) organizatorii jocurilor de noroc;

e) agenții imobiliari;

f) persoanele fizice și juridice care practică activități cu metale prețioase și pietre prețioase etc. [5].

Aceste entități aplică măsurile de precauție privind clienții care cuprind:

a) identificarea și verificarea identității clienților în baza actelor de identitate, precum și a documentelor, datelor sau informațiilor obținute dintr-o sursă credibilă și independentă;

b) identificarea beneficiarului efectiv și adoptarea de măsuri adecvate și bazate pe risc pentru verificarea identității acestuia, astfel încât entitatea raportoare să aibă certitudinea că cunoaște cine este beneficiarul efectiv, inclusiv adoptarea unor măsuri rezonabile pentru a înțelege structura proprietății și structura de control ale clientului;

c) înțelegerea scopului și a naturii dorite a relației de afaceri și, dacă este necesar, obținerea și evaluarea informației privind acestea;

d) monitorizarea continuă a relației de afaceri, inclusiv examinarea tranzacțiilor încheiate pe toată durata relației respective, pentru a se asigura că tranzacțiile realizate sunt conforme cu informațiile deținute de entitățile raportoare referitoare la client, la profilul activității și la profilul riscului, inclusiv la sursa bunurilor, și că documentele, datele sau informațiile deținute sunt actualizate [5].

Este important să menționăm că una dintre obligațiile internaționale ale Republicii Moldova este de a efectua *evaluarea națională a riscurilor de spălare a banilor și finanțare a terorismului*. Astfel, obiectivul principal al unei asemenea evaluări este de a identifica, analiza și recunoaște riscurile de spălare a banilor și finanțare a terorismului cu care se confruntă statul. Potrivit art. 6 al Legii nr. 308 entitățile raportoare sânt obligate să întreprindă acțiuni privind identificarea și evaluarea riscurilor de spălare a banilor și de finanțare a terorismului în domeniul propriu de activitate, ținând cont de evaluarea riscurilor de spălare a banilor și de finanțare a terorismului la nivel național, precum și de criteriile și factorii stabiliți de organele cu funcții de supraveghere. Rezultatele evaluării în domeniul propriu de activitate a riscurilor de spălare a banilor și de finanțare a terorismului se aprobă și se actualizează periodic de entitatea raportoare, iar la cerere se prezintă Serviciului Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor sau organelor cu funcții de supraveghere a entităților raportoare [5].

Referindu-ne la modalitățile practice de săvârșire a spălării banilor și finanțării terorismului, menționăm că există o mare varietate de tehnici prin care se practică spălarea banilor, care depinde de următoarele criterii:

– mediul de afaceri imediat: infractorii încearcă să procedeze astfel, încât alegerea lor să reflecte profilul unei afaceri normale în zona operată;

– dimensiunea sumelor: sumele mici alternează periodic cu cele mari;

– factorul timp: se reflectă în viteza de reciclare a banilor;

– încrederea acordată instituțiilor și persoanelor complice;

– dispunerea planificată pe termen lung a fondurilor: banii pot fi introduși în diverse procese de consum imediat pentru economii, în forme vizibile sau invizibile, ori pentru reinvestire. [6, p. 282-283].

Cele mai simple forme de spălare a banilor au loc chiar pe teritoriul statului în care s-a comis infracțiunea ce a generat banii, ele fiind denumite ca operații de spălare a banilor. Dintre metodele de spălare a banilor prin operații

interne le vom evidenția pe următoarele:

– achizițiile de bunuri de mare valoare sau de lux: automobile, avioane, bărci, bunuri imobiliare;

– prin intermediul cazinourilor, cumpărându-se fise pentru o anumită sumă care nu este folosită în totalitate sau chiar deloc și care apoi se schimbă în bani lichizi, cerând chitanța pentru suma respectivă;

– vânzarea de bilete de loterie sau pariuri cu premii. Infractorul se folosește de scutirea de impozite a premiilor pentru a spăla banii. El achiziționează un bilet câștigător la jocurile de loterie, pariuri sau alte jocuri oficiale prin plata unei supraprime. Această metodă de spălare a banilor este utilizată în Spania, Franța și în special în Statele Unite ale Americii [6, p. 283].

Astfel, există diverse probleme naționale ce țin de fluxurile de bani iliciți care pot amenința integritatea, stabilitatea, reputația sectorului financiar, precum și dezvoltarea economiei naționale, iar finanțarea terorismului poate submina temeliile societății noastre. Terorismul poate fi finanțat atât din veniturile provenite din activități ilicite, cât și din mijloace obținute în urma desfășurării unor activități legale (de obicei, prin organizații de caritate), ceea ce face dificilă depistarea fondurilor destinate organizațiilor teroriste internaționale. Deci, lupta împotriva spălării banilor și finanțării terorismului solicită conjugarea tuturor eforturilor la nivel național și internațional, fiind și o parte integrantă a eforturilor de reducere a riscurilor în sectorul financiar [7].

Un mecanism important de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului îl constituie instituirea sancțiunilor pentru încălcarea prevederilor legislației cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului. Astfel, conform art. 34 al Legii nr. 75/2020, încălcarea, prin acțiune sau inacțiune, a prevederilor legislației cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului se sancționează cu:

a) declarație publică în mass-media, în care se identifică persoana fizică sau juridică și natura încălcării;

b) prescripție, prin care se aplică persoanei fizice sau juridice încetarea comporta-

mentului respectiv și abținerea de la repetarea acestuia;

c) suspendare a activității, suspendare sau retragere a autorizației și licenței de activitate, în cazul în care activitatea entității raportoare constituie obiectul autorizării sau licențierii. Suspendarea activității, autorizației sau a licenței de activitate se aplică pe un termen de la 3 luni până la un an;

d) interdicție temporară de a exercita funcții de conducere în entitățile raportoare de către orice persoană cu funcție de conducere de rang superior, persoană cu funcție de răspundere sau de către orice alte persoane fizice, declarate responsabile de încălcare, pe un termen de la 3 luni până la un an;

e) amendă în mărime de până la echivalentul în lei al sumei de 5 000 000 de euro [8].

Sunt subiecți supuși sancțiunii conform articolului 35 al Legii nr. 75/2020:

a) entitatea raportoare;

b) persoana cu funcție de conducere de rang superior;

c) persoana cu funcție de răspundere;

d) angajatul entității raportoare [8].

Concluzii. O importanță deosebită în prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului îl are poziția fiecărui stat față de acest fenomen, precum și eforturile întreprinse de comunitatea internațională în vederea soluționării acestei probleme. Bineînțeles, eforturile de contracarare trebuie îndreptate spre identificarea cauzelor apariției acestui fenomen, dar și a identifica oportunitățile de spălare a banilor și finanțare a terorismului.

Lupta împotriva spălării banilor și finanțării terorismului necesită conjugarea tuturor eforturilor la nivel național și internațional. Astfel, comunitatea internațională, fiind îngrijorată de amploarea și impactul fenomenelor de spălare a banilor și finanțare a terorismului, se află permanent în proces de perfecționare a cadrului legal, în vederea prevenirii și combaterii acestor amenințări. Totodată, lupta împotriva acestui fenomen este o parte integrantă a eforturilor de reducere a riscurilor în sectorul financiar.

Având în vedere necesitatea de integrare rapidă a Republicii Moldova în sistemul financiar internațional devine absolut necesar

întreprinderea unor acțiuni adecvate din partea autorităților competente în prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului. Implementarea eficientă a măsurilor

de prevenire și combatere a acestor fenomene atenuează efectele negative ale activității economice criminale și promovează integritatea și stabilitatea pieței financiare.

BIBLIOGRAFIE**BIBLIOGRAPHY**

1. Manual metodic pentru aplicarea măsurilor de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului de către alți participanți profesioniști, Chișinău, 2018, disponibil http://spscb.gov.md/storage/legislation/National/RO_Manual_DNFBP_1.pdf. accesat la 10.01.2023
2. Cușnir V. Sancționarea finanțării terorismului: cadrul juridic internațional și național. În: Mediul strategic de securitate: tendințe și provocări, Chișinău, 18 mai 2017, p. 35- 53.
3. Convenția Internațională privind Repri-marea Finanțării Terorismului, adoptată la New York la 9 decembrie 1999, Ratificată prin Legea nr. 1241-XV din 18.07.2002
4. Codul Penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 128-129 din 2002.
5. Legea cu privire la combaterea spălării banilor și finanțării terorismului Nr. 308 din 22.12.2017. În: Monitorul Oficial Nr. 58-66, 23.02.2018, în vigoare din 23.02.2018.
6. Stamatini Șt., David M. Spălarea banilor – un proces aflat în derulare. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Prevenirea și combaterea crimelor transnaționale: probleme teoretice și practice”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Fondul Hanna Seidel (Germania), Chișinău, 2005.
7. Hotărârea Nr.239 din 16.12.2020 pentru aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului pentru anii 2020–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului pentru anii 2020-2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 33-41, art. 18.
8. Legea Nr.75 din 21.05.2020 Privind procedura de constatare a încălcărilor în domeniul prevenirii spălării banilor și finanțării terorismului și modul de aplicare a sancțiunilor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 142-146 art. 260.

DESPRE AUTORI**Alina COPANCEAN,**

*studentă, anul IV,
grupa academică DFT 194, Facultatea DAOSP
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: anghelinanghel1@gmail.com*

Valentina RUSSU,

*doctorandă,
asistent universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”,
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: valya.cociorva@mail.ru
ORCID ID: 0000-0002-1809-9745*

CZU 343.1

DOI 10.5281/zenodo.7885897



Aliona FRUNZĂ



Sergiu CREȚU

REFLECȚII PRIVIND PREGĂTIREA PENTRU EFECTUAREA RECONSTITUIRII FAPTEI

Tactica de efectuare a reconstituirii faptei reprezintă o acțiune de urmărire penală, care este mai puțin cercetată în literatura de specialitate. Această acțiune procesual-penală se aseamănă și se confundă cu verificarea declarațiilor la locul infracțiunii sau cu experimentul în procesul penal. Este actuală și foarte importantă cercetarea sub aspect tactico-criminalistic a acțiunii de reconstituire a faptei. În această ordine de idei, aflarea adevărului și împrejurărilor cu privire la infracțiune prin intermediul reconstituirii faptei este posibilă doar în condițiile în care această acțiune procesual-penală a fost bine pregătită și organizată de către subiectul care urmează să o realizeze.

Cuvinte-cheie: reconstituire, crimă, probă, infractor, locul infracțiunii, procedeu, organ de urmărire penală, procuror, reproducere, precizare și verificare a datelor.

REFLECTIONS ON PREPARING FOR PERFORMANCE RECONSTITUTION OF THE CRIME

The tactic of performing the reconstruction of the act represents a criminal prosecution action, which is less researched in the specialized literature. This procedural action resembles and is confused with the verification of statements at the scene of the crime or the experiment in the judicial process. The tactical-criminological research of the crime reconstruction action is current and very important. In this sense, finding out the truth and the circumstances regarding the crime through the reconstruction of the crime is only possible if this judicial procedural action has been well prepared and organized by the subject who is going to carry it out.

Key-words: reconstruction, crime, evidence, criminal, crime scene, procedure, investigator, prosecutor, reproduction, specification and verification of data.

Introducere. Legiferarea reconstituirii faptei în Codul de procedură penală al Republicii Moldova a avut la bază necesitatea de a spori posibilitățile de aflare a adevărului în legătură cu anumite infracțiuni sau împrejurări ale ace-

tea, precum și atribuirea prin lege a statutului de procedeu cu caracter probatoriu.

Ținând cont de faptul că tactica de efectuare a reconstituirii faptei reprezintă o acțiune de urmărire penală, care este mai puțin studi-

ată în literatura de specialitate, în special de autorii autohtoni, la fel, ținând cont de faptul că această acțiune se aseamănă, pe unele segmente, și se confundă cu verificarea declarațiilor la loculul infracțiunii și cu experimentul în procedură penală considerăm actuală și importantă cercetarea sub aspect tactico-criminalistic al acțiunii de reconstituire a faptei.

Așadar, reconstituirea apare ca o măsură de verificare și de confirmare a probelor administrate, oferind organelor de urmărire penală și celor judiciare o confirmare sigură asupra temeiniciei și veridicității probelor, vinovăției făptuitorilor și convingerilor obiective în raport cu situațiile de fapt stabilite. În acest registru de idei putem completa cu sugestia că, prin efectuarea reconstituirii faptei, în anumite situații pot fi relevate noi probe, întrucât contactul cu locul faptei sau retrăirea momentelor din timpul săvârșirii infracțiunii, poate stimula memoria făptuitorului în vederea reamintirii anumitor aspecte concrete ale acțiunilor sale ilegale care n-au fost relevate în cadrul urmăririi penale.

În această ordine de idei, nu poate fi contestată importanța și valoarea acțiunii de reconstituire a faptei, dar ținem să precizăm că aflarea adevărului obiectiv și a împrejurărilor cu privire la infracțiune prin intermediul reconstituirii faptei este posibilă doar în condițiile în care această acțiune procesual-penală a fost bine planificată, pregătită și organizată de către subiectul care urmează să o realizeze.

Metode și materiale aplicate. În procesul de elaborare a studiului au fost utilizate un șir extins de metode de cercetare, printre care enumerăm: metoda analizei, metoda sintezei, metoda inducției și a deducției, metoda sistemică și cea statică.

Rezultate obținute și discuții. Potrivit prevederilor art. 122 Cpp al RM, „organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea participanților la proces, precum și instanța de judecată, la cererea părților, considerând că este necesar pentru verificarea și precizarea unor date, pot proceda la reconstituirea, integrală

sau parțială, a faptei la fața locului, cu participarea făptuitorului, prin reproducerea acțiunilor, situației sau a altor circumstanțe în care s-a produs fapta” [1, p. 122, alin. (1)].

Prin urmare, în contextul dispunerii legale a reconstituirii este necesar să fie îndeplinite următoarele condiții:

– reconstituirea trebuie să fie motivată de organul care o dispune, respectiv organul de urmărire penală sau instanța de judecată;

– dispunerea reconstituirii să se facă din necesitatea verificării ori precizării unor date care sunt relevante pentru cauza penală;

– datele care sunt relevante pentru cauza penală să nu fi fost clarificate prin alte procedee de administrare a probelor.

Pe lângă aceste condiții mai este necesar a fi întrunite și condițiile care să permită efectuarea verificării în împrejurări cât mai apropiate de cele ale săvârșirii infracțiunii.

Reconstituirea poate fi dispusă în orice moment al desfășurării procesului penal. Prin urmare, decizia de efectuare a reconstituirii este luată de instanța de judecată sau organul judiciar (din oficiu sau la cererea participanților la proces) cu obligativitatea de a lua în considerare oportunitatea acestei activități procedurale în soluționarea cauzei, acest lucru argumentând necesitatea examinării probatoriului existent în cauză, ceea ce va evita dispunerea unui act inutil. Astfel, dacă în urma examinării probatoriului în cauză, prin coroborarea tuturor probelor administrate, se ajunge la concluzia că faptele și împrejurările cauzei sunt clar stabilite, iar persoana infractorului este identificată cu certitudine, organizarea unei reconstituirii într-o astfel de situație este fără obiect.

Modalitatea dispunerii reconstituirii este diferită în funcție de organul care ia această decizie, astfel dispunerea reconstituirii de către organul judiciar se face în faza de urmărire penală, după începerea urmăririi penale. Dispunerea reconstituirii în faza judecătorești este realizată de către instanță, printr-o încheiere, după începerea cercetării judecătorești.

Contrar celor prezentate anterior, litera-

tura de specialitate [3, p. 127] a încercat acreditarea ideii conform căreia „reconstituirea s-ar efectua, de regulă, în faza de finalizare a cercetărilor, respectiv la sfârșitul urmăririi penale”. Această idee nu poate fi pusă în practică din mai multe considerente legate în special de scopul reconstituirii ca probă, căreia îi pot urma dispunerea unor alte activități de cercetare penală, mai ales când în urma reconstituirii au fost obținute probe noi. Un exemplu ar fi acela când autorul infracțiunii cu ocazia reconstituirii își amintește de locul unde a ascuns sau aruncat corpul delict folosit la săvârșirea faptei, obiect cu privire la care se pot dispune efectuarea de constatări tehnice sau expertize.

De asemenea dispunerea de către instanța de judecată a efectuării unei reconstituirii în cauză reprezintă un alt motiv important de a nu fi de acord cu ideea promovată de literatura de specialitate cu privire la momentul efectuării reconstituirii.

Comparând apariția ideii în literatura de specialitate cu practica în domeniu se poate constata că activitatea de reconstituire a faptei este una de tactică criminalistică ce se desfășoară pe baza unor reguli cristalizate în decursul unei îndelungate activități de cercetare criminalistică, având ca fundament practica organelor judiciare, care prin soluționarea anumitor cazuri au demonstrat că nu poate fi impusă o regulă referitoare la momentul efectuării reconstituirii, care poate fi dispusă oricând în cursul procesului penal, ceea ce reiese și din prevederile de la art. 122 Cpp al RM [1].

Pregătindu-se pentru efectuarea reconstituirii, ofițerul de urmărire penală întreprinde o serie de măsuri și acțiuni, până la ieșirea la fața locului și ulterior la fața locului propriu-zis al reconstituirii [7, p. 253].

„Până la ieșirea la locul reconstituirii:

- a) studierea materialului dosarului,
- b) studierea personalității făptuitorului implicat în acțiunea de urmărire penală,
- c) stabilirea sarcinilor, condițiilor și modalității de efectuare a reconstituirii faptei,
- d) stabilirea locului, timpului și etapele

efectuării reconstituirii,

e) stabilirea numărului și persoanelor participante,

f) reconstituirea mediului înconjurător sau a unor anumite obiecte la locul reconstituirii,

g) formarea planului reconstituirii,

h) stabilirea mijloacelor tehnice care vor fi folosite și verificarea stării acestora,

i) instructajul participanților la reconstituirea faptei,

j) organizarea pazei locului reconstituirii etc.

Acțiunile la locul reconstituirii:

a) stabilirea prezenței sau lipsei schimbărilor în anturajul locului reconstituirii;

b) verificarea corespunderii condițiilor reconstituirii cu condițiile în care s-a săvârșit evenimentul infracțional;

c) explicația drepturilor, obligațiilor și instructajul participanților;

d) verificarea prezenței și funcționării rechizitelor și a mijloacelor tehnico-criminalistice;

e) stabilirea mijloacelor și semnelor de legătură între participanții la reconstituire;

f) după necesitate asigură securitatea locului reconstituirii și previne participanții de a nu relate altor persoane rezultatul acțiunii de urmărire penală” [7, p. 253].

Un element important în pregătirea pentru desfășurarea reconstituirii este studierea materialului dosarului. La etapa de pregătire în vederea efectuării reconstituirii faptei ofițerul de urmărire penală trebuie să studieze și să analizeze probele administrate în cadrul dosarului gestionat.

În procesul de analiză a materialelor cauzei sau a rezultatelor măsurilor speciale de investigație ofițerul de urmărire penală trebuie să-și creeze o imagine clară cu referire la datele care necesită a fi verificate și precizate, la ce urmează de cercetat (amplasarea obiectelor la locul infracțiunii, în împrejurimile acestuia etc.).

Un alt element important al etapei de pregătire pentru reconstituire este studierea personalității făptuitorului implicat în acțiunea de urmărire penală. Studierea personalității

făptuitorului este necesar să se efectueze gândit și complex. Trebuie accentuat că făptuitorul poate să-și dea acordul de a participa la reconstituirea faptei din următoarele motive:

1. pentru a acorda ajutor organului de urmărirea penală la stabilirea adevărului;
2. pentru a accelera urmărirea pentru a ajunge mai rapid în locurile de detenție;
3. pentru a tărgăna timpul sau prin intermediul reconstituirii faptei dorește să direcționeze faza de urmărirea penală pe o cale greșită;
4. dorința de a se orienta în situația creată și starea lucrurilor din dosar;
5. intenția de a stabili contacte cu alți participanți;
6. intenția de a pregăti un atac asupra participanților (în special asupra polițiștilor) în scopul evadării;
7. intenția de a distruge urmele infracțiunii care nu au fost descoperite în cadrul cercetării la fața locului.

În procesul de studiere a personalității făptuitorului, ofițerul de urmărirea penală trebuie să posede și informații cu privire la rude, prieteni, cercul de cunoscuți etc. Acest lucru este foarte important în cazul în care se cercetează infracțiuni săvârșite de organizații criminale sau persoane cu antecedente penale. Informația dată poate fi folosită de ofițerul de urmărirea penală pentru a neutraliza intențiile negative ale persoanei sau ale cercului de cunoscuți [7, p. 221-222].

Totodată, în procesul planificării acțiunii procesuale este necesară stabilirea sarcinilor, condițiilor și modalității de efectuare a reconstituirii faptei. Această etapă de pregătire a efectuării activității de reconstituire rezidă în stabilirea cu exactitate de către organul judiciar a problemelor ce urmează a fi verificate prin activitatea respectivă, lucru care se face în funcție de obiectul reconstituirii. Astfel, se vor desfășura activități de pregătire pentru reconstituirea în întregime sau în parte a faptei care face obiectul cauzei.

Pentru aceasta, în funcție de situație, se vor avea în vedere mijloacele tehnice necesare

care vor fi utilizate la realizarea activităților de reconstituire, vor fi studiate datele existente în dosar, iar la nevoie se va apela la o nouă audiere a persoanelor în cauză cu privire la aspectele care trebuie clarificate, și pentru care se va recurge la reconstituire, dacă nici după această ultimă audiere nu se vor lămurii aspectele în cauză. Cu privire la acest ultim aspect, în practică se pot întâlni situații în care persoanele audiate revin asupra declarațiilor anterioare și fac precizări care duc la clarificarea aspectelor ce urmau a fi lămurite prin reconstituire, determinând astfel completarea probatoriului în cauză, împrejurare care va determina organul judiciar să renunțe la efectuarea reconstituirii.

De asemenea se va avea în vedere în această fază stabilirea ordinii în care se vor desfășura activitățile ce urmează a fi efectuate pentru realizarea scopului reconstituirii.

În aceeași ordine de idei, planificarea unei reconstituirii propriu-zise presupune stabilirea locului, timpului și etapele efectuării acestei acțiuni. O cerință tactică deosebit de importantă în realizarea unei reconstituirii o reprezintă asigurarea efectuării acesteia în condițiile de loc, timp și mod cât mai apropiate de cele în care s-a săvârșit fapta cercetată. Există fapte ilicite care exceptează de la această regulă, și anume cele cu un anumit grad de pericol (explozii, incendii, trageri cu arme de foc), a căror reconstituire se limitează doar la anumite aspectele tehnice. În aceste situații se recurge la efectuarea de experimente, realizate de specialiști în domeniu, ale căror rezultate se stabilesc printr-un raport de expertiză.

Există fapte sau împrejurări care sunt de natură să lezeze demnitatea sau să pună în pericol viața sau sănătatea persoanelor care participă la reconstituire, ori pot prejudicia patrimoniul acestora sau al altora, motiv pentru care astfel de fapte nu pot face obiectul unei reconstituirii.

Totuși, în practică pot fi întâlnite cazuri când este absolut necesară verificarea prin reconstituire a unor declarații privind săvârșirea de fapte în condiții de pericolozitate. „Un exem-

plu în acest sens îl reprezintă o cauză în care s-a impus verificarea depozițiilor autorului mai multor furturi, potrivit căruia el a reușit să pătrundă într-un apartament situat la nivelul 10, printr-un geam din exterior, după ce a traversat un spațiu de circa 6 m, la înălțimea respectivă, mergând pe brâul de cărămidă, îngust de numai câțiva centimetri, construit pe fațada clădirii. Desigur că, în această reconstituire, s-au luat măsuri speciale importante pentru prevenirea accidentării inculpatului” [9, p. 184].

Pentru ca o reconstituire să genereze un rezultat concludent, la organizarea acesteia trebuie respectate următoarele condiții:

Condițiile de loc – reconstituirea să se realizeze chiar la locul săvârșirii infracțiunii, cerință imperativă impusă de norma procesuală, aceasta fiind cea mai propice metodă pentru reproducerea cât mai exactă a modului în care s-a săvârșit infracțiunea sau o parte din ea [10, p. 535].

Uneori locul săvârșirii infracțiunii suferă modificări, de la data săvârșirii acesteia până la data efectuării reconstituirii, motiv pentru care se va proceda la refacerea aspectului inițial, dacă acest lucru nu duce la distrugeri sau degradări de obiecte.

Pentru ca reconstituirea să se realizeze în condiții similare celor în care s-au comis faptele, amenajarea locului trebuie să se facă încă din timpul pregătirii reconstituirii.

Se impune sublinierea importanței amenajării locului unde se va efectua reconstituirea, mai ales în situațiile când, după săvârșirea infracțiunii, s-au stabilit condițiile favorizante, de exemplu în cazul sustragerilor, și unitatea prejudiciată a luat măsuri preventive pentru a împiedica repetarea unor fapte similare, procedând la construirea unui gard, zid, iluminarea unor porțiuni din perimetrul locului. Din aceste motive nu trebuie ignorată reamenajarea locului, când este posibil, și recurgerea la a se face precizări în timpul reconstituirii care să scoată în evidență modificările locului ce nu au putut fi înlăturate, pentru a nu fi influențat rezultatul reconstituirii.

Locul efectuării reconstituirii poate fi și altul decât cel unde s-au comis faptele, ale că-

ror împrejurării se verifică, cu condiția ca acest lucru să nu influențeze rezultatul reconstituirii.

Importanța efectuării reconstituirii la locul unde s-a comis fapta, chiar și în situația survenirii unor modificări care nu s-au putut înlătura prin reamenajare, a fost demonstrată de practică prin obținerea unui rezultat pozitiv, după cum reiese din exemplul următor. „Într-o cauză de omor în scop de jaf, al cărei bănuțat a fost arestat, iar după ce a retractat recunoașterea inițială, acesta a fost pus în libertate.

După 5 ani de la săvârșirea omorului, timp în care s-au adunat probe din care rezultă că autorul este același care fusese pus în libertate, a fost arestat din nou. A fost interogat „pe îndelete” de procurorul criminalist și, de această dată, recunoașterea inculpatului se corobora cu celelalte informații oferite de probele din dosar.

Pentru a nu mai rămâne vreo îndoială cu privire la realitatea declarațiilor date de inculpat, s-a hotărât efectuarea reconstituirii, care a fost fixată prin procesul verbal, fotografiile și o schiță cu indicarea traseului parcurs și a imobilului în care a fost comis omorul.

În acest caz a existat ceva ce a constituit un aspect deosebit pentru formarea convingerii instanței, în sensul că inculpatul este autorul faptei.

După săvârșirea omorului imobilul fusese vândut și casa suferise în interior niște transformări, care nu erau cunoscute nici de procuror și nici de polițiștii prezenți la reconstituire și, desigur, nu avea cum să le cunoască nici inculpatul. Ajungând la capătul unui coridor care trebuia să ducă spre camera unde fusese săvârșit omorul, făptuitorul s-a oprit și a început să facă observații: „aici nu era așa”, „camera unde erau ei era așa...”, „mobila se compunea din...” și așa mai departe. Verificându-se cele consemnate în procesul verbal de cercetare a locului faptei și cerându-se informații suplimentare de la persoanele care cunoscuseră configurația imobilului și dispunerea pieselor de mobilier înainte de efectuarea transformărilor operate de noul proprietar, s-a constatat că toate relatările inculpatului au fost exacte” [4, p. 181-182].

Condițiile de timp. Respectarea condițiilor de timp presupune efectuarea reconstituirii la orele sau intervalul de timp similar celui din momentul săvârșirii faptei, sens în care este indicat să se stabilească aceleași ore din zi sau din noapte, luându-se în considerare faptul că audibilitatea sau vizibilitatea diferă de la oră la oră.

Necesitatea efectuării reconstituirii în condiții de timp similare sau cât mai apropiate de cele existente în timpul producerii faptelor sau evenimentelor ale căror împrejurări se verifică, trebuie analizată din punct de vedere al influențării rezultatului reconstituirii în cazul schimbării acestor condiții.

Respectarea acestei condiții are în vedere acțiunile din locurile deschise, nu din clădiri, încăperi, unde este o situație cu totul diferită. Astfel, noaptea condițiile de audibilitate sunt mai bune, iar vizibilitatea este redusă, existând însă și diferențe: cer acoperit sau nu, ori faza în care se află luna (lună nouă, lună plină).

Avându-se în vedere aceste situații, organul judiciar la stabilirea condițiilor de timp nu trebuie să se raporteze strict la timpul astronomic, ci trebuie să respecte condițiile existente în momentul săvârșirii faptei. Astfel trebuie avut în vedere momentul când a fost săvârșită fapta, respectiv ziua, luna și ora cu aproximație, dacă nu se poate stabili exact. De exemplu, în apropierea solstițiului de iarnă, în decembrie, la ora 17, este deja întuneric, spre deosebire de luna iunie, când întunericul se lasă după ora 21 [8, p. 502-503].

În practică sunt însă situații când condițiile de lumină sau anotimp nu pot fi respectate, iar prin efectuarea reconstituirii se urmărește stabilirea posibilităților de a vedea, situație în care se va ține seama de răsăritul și apusul soarelui.

În concluzie, importanța respectării condițiilor de timp este impusă de împrejurarea care se verifică prin efectuarea reconstituirii, și nu de natura faptei săvârșite. De exemplu, dacă prin reconstituire se urmărește stabilirea posibilităților autorului unui furt săvârșit pe timp de noapte, de a pătrunde în incinta unității un-

de s-a comis fapta, printr-un anumit loc de acces, această verificare nu se va desfășura noaptea, pentru a respecta condițiile de timp care au existat la săvârșirea furtului, din moment ce timpul nu poate influența rezultatul experiențelor ce se desfășoară.

Condițiile atmosferice au o influență similară asupra percepției auditive sau vizuale, inclusiv asupra modului de executare a unor acte.

Fenomenele meteorologice reprezintă o condiție importantă de care trebuie să se țină seama în cazul efectuării unei reconstituirii care urmărește posibilitatea producerii unor fapte sau fenomene ce s-au petrecut în astfel de condiții.

Importanța fenomenelor meteorologice reiese din faptul că unele din acestea au o influență importantă asupra posibilităților de percepție. Astfel, ploaia, ninsoarea și ceața, în special, reduc vizibilitatea. Vântul poate favoriza sau face dificilă audibilitatea, în funcție de direcția în care bate. Noaptea, stratul de zăpadă, mai ales când cerul este senin, creează condiții relativ bune de vizibilitate. Când este lună plină sau la lumina fulgerelor se poate vedea foarte bine. Zgomotele furtunii sau ale tunetelor acoperă orice alt sunet.

Ținând cont de cele menționate, se impune ca aceste condiții atmosferice să fie luate în considerare la organizarea reconstituirilor de fapte săvârșite în astfel de condiții, cu atât mai mult cu cât unele fenomene de acest gen pot influența posibilitățile de percepție.

În vederea obținerii informațiilor referitoare la condițiile atmosferice, pentru o dată stabilită sau pentru o anumită perioadă, se poate apela la sprijinul instituțiilor care fac prognoze cu referire la condițiile atmosferice, ce dețin o evidență a informației complete cu referire la evoluția vremii. În acest fel, este posibilă și verificarea afirmațiilor unor persoane terțe, în legătură cu starea condițiilor climatice în momentul comiterii infracțiunii.

În practică, însă, „este dificil să se asigure efectuarea unei reconstituirii cu respectarea unor anumite condiții atmosferice, ținând cont

de faptul că unele dintre acestea sunt specifice unui anume anotimp” [10, p. 536].

În același context, o importanță în procesul planificării acțiunii de reconstituire a faptei o au și alte condiții, care vor fi luate în considerare dacă au avut sau nu o anumită relevanță în săvârșirea faptei sau în percepția ei [8, p. 186].

Din acest punct de vedere „sunt importante următoarele condiții:

- condiții de iluminare artificială sau naturală;

- condiții de distanță;

- particularitățile terenului sau spațiului în care s-a comis infracțiunea (teren arat, împădurit, nisipos etc.);

- condiții specifice, de exemplu, zgomotul de fond într-un anumit loc (zgomot de hală industrială)” [8, p. 186].

Condițiile de iluminare naturala sau artificială sunt importante din punct de vedere al posibilității de vizibilitate, care poate să difere în funcție de natura iluminării, dar și de intensitatea acesteia.

Particularitățile terenului de la locul săvârșirii faptei au semnificația lor, acestea creând posibilitatea de a verifica, de exemplu, viteza cu care o persoană poate să fugă pe un teren proaspăt arat sau prin lăstăriș; posibilitatea de întoarcere a unei mașini într-un spațiu strâmt sau accidentat etc.

Verificarea percepției auditive, cu ocazia efectuării reconstituirii, trebuie să respecte condițiile similare de la locul faptei, care au în vedere timpul de zi sau noapte, starea atmosferică, obiectele aflate în spațiul cuprins între receptor și locul desfășurării evenimentului infracțional, precum și condițiile specifice, care se datorează funcționării unor mașini ori agregate. Dacă aceste condiții nu se respectă, audibilitatea va fi alta, mai bună sau mai slabă, caz în care rezultatul reconstituirii o să fie negativ.

Cu ocazia efectuării reconstituirii, după ce condițiile care privesc perceperea auditivă sunt asigurate, persoana sau persoanele în cauză sunt așezate în locurile din care pretind că au auzit zgomotele, sunetele sau țipetele

de persoane arătate în declarații. În continuare vor fi reproduse sunetele sau zgomotele cu aceleași mijloace de la locul faptei ori cu altele asemănătoare, iar țipetele vor fi realizate de persoanele în cauză dacă este posibil, iar în caz contrar vor fi alese persoane de același sex, vârste apropiate și constituție fizică asemănătoare.

Reproducerile corespunzătoare se vor repeta de mai multe ori prin intensități diferite, înălțimi variate și, dacă se poate, felurite în privința timbrului vocii, pentru edificarea asupra realității [6, p. 71].

Stabilirea numărului și persoanelor participante. Printre participanții la reconstituire se numără organul judiciar care instrumentează cauza, acesta ocupând locul principal, deoarece este cel care stabilește necesitatea și scopul efectuării reconstituirii, fixează și conduce activitățile ce vor fi executate, materializează, apreciază și folosește, în cursul cercetării, rezultatele obținute.

Stabilirea persoanelor care vor participa la activitatea de reconstituire se va face cu respectarea prevederilor Codului de procedură penală, fiind necesar ca în mod obligatoriu să se asigure prezența făptuitorului, el fiind persoana care trebuie să arate cum a procedat și ce activități a desfășurat cu ocazia comiterii faptei, a cărei reconstituire se realizează.

Învinuitul sau inculpatul „nu poate fi obligat să participe la reconstituire, mai ales atunci când afirmă nevinovăția sa”.

În conformitate cu legea procesual penală, apărătorul învinuitului sau inculpatului are dreptul să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală [1, art. 17, alin. (1)].

Astfel, asistența juridică obligatorie constituie o instituție de interes social, destinată să realizeze atât garantarea dreptului la apărare al bănuțului, învinuitului, inculpatului, cât și buna desfășurare a procesului penal.

Conform recomandărilor Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, „participarea apărătorului la procesul penal este obligatorie în cazul în care aceasta o cer interesele bănuț-

tului, învinutului, inculpatului, când acesta întâmpină dificultăți pentru a se apăra el însuși, fiind mut, surd, orb sau având alte dereglări esențiale ale vorbirii, auzului, vederii, precum și defecte fizice sau mintale, când nu posedă sau posedă în măsură insuficientă limba în care se desfășoară procesul penal, când este minor sau militar în termen, când i se incriminează o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă, când este reținut în stare de arest ca măsură preventivă sau este trimis la expertiza judiciară psihiatrică în condiții de staționar, când interesele bănuiților, învinuiților, inculpaților sunt contradictorii și cel puțin unul din ei este asistat de apărător, când în cauza respectivă participă apărătorul părții vătămate sau al părții civile, când interesele justiției cer participarea lui în ședința de judecată în primă instanță, în apel și în recurs, precum și la judecarea cauzei pe cale extraordinară de atac, când procesul penal se desfășoară în privința unei persoane iresponsabile, căreia i se incriminează săvârșirea unor fapte prejudiciabile sau în privința unei persoane care s-a îmbolnăvit mintal după săvârșirea unor asemenea fapte, când procesul penal se desfășoară în privința reabilitării unei persoane decedate la momentul examinării cauzei, când este necesară asigurarea apărării în procesul de audiere a minorului, în condițiile prevăzute la art.110¹ Cpp al RM” [2].

Prezența părților la reconstituire este facultativă, acestea fiind invitate numai dacă este necesar, iar dacă acestea nu se vor prezenta atunci când au fost înștiințate, acest lucru nu va împiedica efectuarea reconstituirii.

Dacă însă cu ocazia reconstituirii se verifică modul cum a acționat autorul unui furt săvârșit prin efracție, la această activitate va fi invitată să participe și partea vătămată, care va da indicații cu privire la starea inițială a locului faptei, modul în care se prezenta mobilierul înaintea furtului, amplasarea acestuia, precum și alte detalii cu privire la configurația locului faptei la data săvârșirii infracțiunii.

Dacă există temeri că printre cei care

urmează să participe la reconstituire sunt persoane care ar putea retrăi emoțiile puternice din clipele comiterii infracțiunii, acestea, pe cât posibil, nu sunt mobilizate în acest scop sau se iau măsurile necesare de îmbărbătare.

Atunci când reconstituirea are drept scop verificarea posibilităților de executare a unor activități cu caracter tehnic sau reproducerea condițiilor în care se presupune că s-a comis fapta, un accident de muncă, o distrugere prin explozie sau incendiere, trebuie să fie invitați și specialiști în domeniul respectiv. Specialiștii invitați pot face parte din rândul criminaliștilor, experților medico-legali, inginerilor auto, pompierilor, tehnicienilor etc.

Scopul asigurării prezenței specialiștilor la reconstituire este de a se asigura acestei activități un nivel științific cât mai ridicat, înlăturându-se astfel eventualele erori care pot să apară în modul de efectuare și în special de apreciere a rezultatelor experiențelor care se execută.

De asemenea, prezența specialiștilor este necesară și în cazurile în care cu ocazia reconstituirii nu au putut fi reproduse condițiile de desfășurare a evenimentelor ale căror împrejurări se verifică, rolul specialiștilor fiind de a contribui la aprecierea rezultatelor, pronunțându-se asupra modului cum a putut influența lipsa acestor condiții rezultatele obținute.

Cu privire la stabilirea participanților la reconstituire, organul judiciar are sarcina de a stabili numărul acestora, astfel încât să nu fie depășit numărul strict necesar desfășurării activităților care urmează a fi efectuate pentru realizarea scopului propus.

Persoanelor care au participat la reconstituire li se va atrage atenția să păstreze secretul cu privire la activitățile întreprinse și rezultatele obținute, în special atunci când cu ocazia efectuării reconstituirii au luat cunoștință despre unele date care constituie secrete.

Formarea planului reconstituirii. Organul judiciar, în vederea organizării în condiții cât mai bune a reconstituirii va elabora un plan de activitate care va cuprinde:

a) scopul reconstituirii, determinându-se cu exactitate problemele ce urmează a fi verificate (se vor vedea materialele și datele existente la dosar și, dacă este nevoie, se va efectua o nouă ascultare cu privire la problemele ce trebuie clarificate, existând posibilitatea ca persoana suspectă să revină asupra declarațiilor anterioare și să recunoască că a simulat spargerea pentru a ascunde o lipsă de gestiune, situație care face inutilă efectuarea reconstituirii) [8, p. 213-214];

b) participanții [5, p. 99; 11, p. 532; 9, p. 214; 3, p. 193], necesari sau indispensabili;

c) condițiile tactice și organizatorice ce trebuie respectate [10, p. 214] (de loc, de timp și de mod trebuie să fie identice sau foarte apropiate de cele din momentul săvârșirii infracțiunii) [7, p. 253];

d) stabilirea metodelor ce se vor folosi și justificarea alegerii lor [11, p. 532].

Utilajul și materialele necesare pentru efectuarea reconstituirii [11, p. 532] (uneori sunt identice cu cele care au servit la săvârșirea infracțiunii sau sunt un produs al infracțiunii, alteori sunt înlocuite – când se folosește un instrument vulnerant, la reconstituire, va fi înlocuit cu o imitație, lipsită de proprietăți vulnerante, care să constituie un pericol pentru participanți) [3, p. 194].

Stabilirea mijloacelor tehnice care vor fi folosite și verificarea stării acestora. Pregătirea mijloacelor tehnico-științifice și a altor mijloace. După cum o demonstrează practica, în cadrul efectuării reconstituirii faptei se folosesc diverse mijloace tehnico-științifice. În unele situații acestea sunt mijloace de legătură și iluminare, în altele cele de fixare a procesului de reconstituire și a rezultatelor, în a treia situație pot exista multiple mijloace de căutare, în a patra, mijloace de măsurare, în a cincea – instrumente ce funcționează pe baza razelor invizibile etc.

Pregătirea mijloacelor tehnico-criminologice și a altor mijloace se află în sarcina celui care le va utiliza. Dacă ofițerul de urmărire penală planifică să folosească personal unele

mijloace tehnico-științifice, atunci el trebuie să verifice din timp funcționalitatea lor.

Pregătirea mijloacelor de transport. Mijlocul de transport se folosește în cadrul verificării declarațiilor la locul infracțiunii, de regulă în cazurile în care este necesară:

- transportarea participanților la locul unde se va desfășura acțiunea (folosirea mijloacelor de transport pentru transportarea participanților la locul verificării declarațiilor reprezintă o condiție obligatorie, indiferent de distanță. În acest caz mijlocul de transport reprezintă și un element ce garantează securitatea participanților) [7, p. 224];

- transportarea participanților la diferite locuri în cazul în care sunt mai multe și se află la distanțe mari;

- transportarea la locul reconstituirii a mijloacelor tehnico-științifice etc.

Numărul mijloacelor de transport implicate trebuie să reiasă din numărul participanților la acțiune. Iar ofițerul de urmărire penală trebuie să țină cont și de faptul ca transportarea să se efectueze conform regulilor de circulație rutieră, pasagerii să se simtă confortabil și să existe posibilitatea aplicării mijloacelor tehnico-științifice.

Organizarea pazei locului reconstituirii. În acest context, autorul S. Marcenko evidențiază „trei niveluri de securitate:

1. acțiuni cu caracter de pază:

- pază de corp, pază a domiciliului, a proprietății;

- folosirea mijloacelor tehnice de control și interceptare a comunicărilor;

- eliberarea armei de foc și a mijloacelor de semnalizare;

- schimbarea numărului de telefon;

- schimbarea numărului de înmatriculare a mijlocului de transport;

- plasarea temporară într-un loc cu nivel sporit de securitate;

- schimbarea aspectului exterior, fără intervenții chirurgicale (operații estetice).

2. acțiuni ce prevăd:

- schimbarea locului de trai;

- schimbarea locului de muncă și de studii;
 - schimbarea numelui.
3. acțiuni ce prevăd:
- schimbarea datelor biografice, totalmente (date referitoare la rude și soți);
 - schimbarea documentelor (buletin de identitate, pașaport, diplomă de studii, certificat de naștere, permis de conducere etc.);
 - schimbarea aspectului exterior prin intermediul intervenției chirurgicale” [12, p. 15-16].

Aceste acțiuni pot fi aplicate în funcție de situația creată în momentul luării deciziei de efectuare a reconstituirii faptei (tipul de infracțiune, personalitatea făptuitorului etc.).

Instructajul participanților la reconstituirea faptei include aducerea la cunoștința participanților a drepturilor și obligațiilor, reglementate de legislația procesual-penală, a scopului și sarcinilor acțiunii de urmărire penală, precum și punctarea pe circumstanțele ce au o importanță deosebită.

Făptuitorului i se explică rolul pe care îl are în procesul de reconstituire (demonstrare a căii spre locul infracțiunii, în descrierea circumstanțelor și obiectelor etc.). Toți participanții la acțiune trebuie să știe că au dreptul să adreseze întrebări făptuitorului numai cu acordul ofițerului de urmărire penală. După terminarea instructajului, participanții trebuie să cunoască nu numai mecanismul de efectuare a reconstituirii faptei, dar și rolul pe care acesta îl are pentru a evita situații excepționale sau neprevăzute.

Acest complex de acțiuni reprezintă o parte din planul de pregătire și realizare a reconstituirii faptei.

Întocmirea planului în vederea efectuării reconstituirii faptei reprezintă, de regulă, o activitate obligatorie, indiferent de complexitatea procedurii probatorii. Acest plan se individualizează prin faptul că în el sunt prevăzute și fixate acele „puncte forte” care trebuie să fie verificate și precizate și pe care trebuie să le puncteze ofițerul de urmărire penală în timpul efectuării reconstituirii.

Pe lângă acțiunile enumerate mai sus, în etapa de pregătire până a ieși la fața locului, poate fi propusă realizarea următoarelor recomandări: înlăturarea persoanelor străine de la locul reconstituirii; efectuarea reconstituirii în perioada zilei atunci când în acel loc prezența persoanelor străine este exclusă; asigurarea pazei (nu numai pentru făptuitor, dar și pentru ceilalți participanți); blocarea locului reconstituirii; excluderea posibilității de stabilire a contactelor între participanți; existența forțelor de rezervă în cazul în care apar situații neprevăzute sau excepționale etc.

Luând în calcul faptul că unele acțiuni din *etapa de pregătire la locul reconstituirii faptei* nu necesită explicare, iar altele tangențial au fost caracterizate la etapa de pregătire până a ieși la locul reconstituirii, ne propunem să descriem doar acele acțiuni care, în opinia noastră, au impact direct asupra eficacității tacticii de reconstituire a faptei.

Amplasarea optimală a participanților reprezintă, în linii mari, o recomandare tactică generală care servește drept fundal nu numai pentru obținerea rezultatelor obiective, dar și pentru evitarea greșelilor procesuale.

Luând decizia cu privire la modalitatea de amplasare a participanților la reconstituirea faptei, ofițerul de urmărire penală trebuie să se ghideze de următoarele:

- amplasarea participanților nu trebuie să intimideze acțiunile făptuitorului, fiindcă pot exista situații când bănuitul sau învinuitul vor nega autenticitatea rezultatelor obținute în cadrul reconstituirii. În asemenea cazuri, argumentul folosit de ei se poate referi la faptul că au fost permanent cu o mână în cătușe alături de un angajat al poliției și că anume angajatul poliției l-a adus pe itinerar și în special la locul infracțiunii;
- să se excludă evadarea sau atentarea la viața și sănătatea participanților (mai cu seamă la cei înarmați);
- să asigure toate condițiile pentru fixarea rezultatelor reconstituirii. Este recomandabil ca persoana care fixează tehnic acțiunea să

nu se deplaseze înaintea făptuitorului. Faptul dat poate fi interpretat ca sugerarea itinerarului, acțiunilor care necesită să le realizeze făptuitorul la locul faptei.

Oferirea independenței persoanei ale cărei declarații se verifică. Făptuitorului i se acordă independență totală și inițiativă în alegerea itinerarului, direcției de deplasare și descriere de obiecte, circumstanțe, în vederea realizării acțiunilor etc.

Ofițerul de urmărire penală este obligat să creeze condiții pentru a asigura independența acțiunilor efectuate de făptuitor. De exemplu, dacă participanții se deplasează pe jos spre reconstituirea, făptuitorul vă merge în fruntea întregii echipe, indicând direcția de deplasare.

În cazul deplasării cu mijlocul de transport, șoferul este obligat să îndeplinească toate indicațiile persoanei cu privire la direcția de deplasare (în limita regulamentului de circulație rutieră). Despre faptul dat șoferul trebuie prevenit din timp.

Făptuitorul va fi plasat pe bancheta din față a automobilului care este implicat în acțiune. În cazul dat, ca mijloc de protecție, bănuitul sau învinuitul poate să fie încătușat pentru evitarea evadării. De pe bancheta din față îi va fi mai comod să se orienteze, să dea explicații și să dirijeze. Nu este exclus ca bănuitul sau învinuitul să se afle și pe bancheta din spate în timpul verificării declarațiilor la locul infracțiunii. Cu toate că este mai acceptabil și mai eficace poziționarea persoanei încătușate pe bancheta din spate, nu trebuie uitat faptul că ea poate influența șoferul sau cauza intenționat un accident rutier în scopul evadării.

Crearea acestor condiții permite ofițerului de urmărire penală să aprecieze cunoștințele făptuitorului cu privire la circumstanțele și locul unde se va efectua reconstituirea. În

procesul reconstituirii niciun participant nu are dreptul să se implice în cele demonstrate de făptuitor, să le corecteze sau să șoptească. În cazul în care la locul reconstituirii există astfel de situații, reconstituirea faptei își pierde caracterul probator.

În concluzie, reconstituirea faptei este un mijloc ideal pentru verificarea și precizarea unor date cu implicarea făptuitorului, prin reproducerea acțiunilor, situației sau a altor circumstanțe în care s-a produs fapta. Deși datele pot fi verificate și prin mijlocirea altor acțiuni de urmărire penală (de exemplu: compararea cu declarațiile altor participanți, confruntarea etc.), realizarea acestora nu este posibilă întotdeauna (de exemplu: infracțiunea nu a fost săvârșită în participație, fapta s-a petrecut în absența martorilor etc.) și atunci reconstituirea rămâne cea mai eficace acțiune de urmărire penală pentru obținerea certitudinii. Iar pentru a obține acea certitudine obiectivă sau adevăr în contextul circumstanțelor unei infracțiuni, anume etapa de pregătire pentru reconstituire constituie drept element de bază. Astfel, o bună planificare, pregătire și organizare a acțiunii de reconstituire va permite o verificare complexă și confirmare a probelor administrate, oferind organelor de drept convingeri suplimentare asupra temeiniciei, veridicității probelor, vinovăției infractorilor și un adevăr obiectiv în raport cu situația de fapt stabilită. Uneori în asemenea condiții se va ajunge chiar la descoperirea de noi probe, deoarece revenirea la locul faptei poate determina autorul acțiunii să-și reamintească anumite circumstanțe sau aspecte concrete ale acțiunilor sale, care n-au fost descoperite pe parcursul urmăririi penale și care pot avea o relevanță decisivă în soluționarea cauzei.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Codul de procedură penală al RM nr.122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Repu-

blicii Moldova nr. 248-251 din 05.11.2013, 122 (<https://www.legis.md/cautare/>)

- getResults?doc_id=134475&lang=ro#, accesat la data de 28.01.2023);
- Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova Cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțitului, învinuitului, inculpatului și condamnatului în procedură penală nr.11 din 24.12.2010, pct.8. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=347 accesat: 06.11.2021;
 - Alămoreanu S. Elemente de criminalistică, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca, 2000.
 - Chindriș Th. G., nr. 1-2/1988, pag. 107 în Argeșanu I. Criminalistica și Criminologia în Acțiune, Ed. Lumina Lex, București, 2001;
 - Ciopraga A. Criminalistica – Tratat de tactică, Editura Lumina Lex, Iași, 1996;
 - Mircea I. Criminalistica, ediția a II-a, Ed. Chemarea, Iași, 1994;
 - Osoainu T. ș.a. Tactica acțiunilor de urmărire penală. Chișinău, 2020;
 - Stancu E. Tratat de Criminalistică, Ed. „Universul Juridic”, București, 2004;
 - Stancu E. Criminalistica, București, 1983;
 - Stancu E. Tratat de Criminalistică, Ed. Actami, București, 2001;
 - Suciu C. Criminalistică, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972;
 - Марченко С. Обеспечение безопасности участников уголовного процесса: Афто-реф, дисс. к.д.н., Москва, 1994.

DESPRE AUTORI

Aliona FRUNZĂ,

*procuror al Procuraturii raionului Râșcani,
master în drept,
e-mail: aliona.frunza@procuratura.md,
ORCID ID: 0000-0003-2088-7289*

Sergiu CREȚU,

*procuror-șef al Procuraturii raionului Râșcani,
master în drept,
e-mail: s.cretu@procuratura.md,
ORCID ID: 0000-0002-5494-0642*

CZU 347.472

DOI 10.5281/zenodo.7885916



Evghenia GUGULAN,
drd.
PhD student



Corina SUVAC

REGIMUL JURIDIC PARTICULAR AL CONTRACTULUI DE DONAȚIE

Esențială pentru existența contractului de donație este intenția donatorului de a dona (animus donandi), de a mări patrimoniul donatarului cu un bun fără a primi nimic în schimb. Eminamente se apreciază faptul, că trebuie să fie prezentă intenția de a gratifica a donatorului, care constă în conștiința și intenția de a face un sacrificiu material în favoarea donatarului.

Drept urmare, prin acest studiu autorii vin să enunțe principalele particularități ale contractului de donație, să identifice opinii contradictorii existente în jurisprudență și doctrină, oferind anumite soluții și interpretări în acest sens.

Cuvinte-cheie: donație, act de liberalitate, animus donandi, promisiunea de donație, testament.

THE PARTICULAR LEGAL REGULATION OF THE DONATION CONTRACT

For the existence of the donation contract, is essential donor's intention to donate (animus donandi) and to enlarge the donee's assets with property without receiving something back. It is remarkable the fact that the donor's intention must be present to gratify which consists of awareness and intention to a material sacrifice in the favour of the donee.

Therefore, through this study the authors come to enunciate the main peculiarities of the donation contract, to identify contradictory opinions that exist in the jurisprudence and doctrine, offering certain solutions and interpretations in this sense.

Keywords: donation, act of liberation, animus donandi, promise to donate, the will.

Introducere. Liberalitatea a apărut și a fost recunoscută o dată cu proprietatea, întrucât dreptul de proprietate nu ar fi putut fi recunoscut dacă nu s-ar fi recunoscut și facultatea omului de a transmite bunurile ce formează obiectul proprietății.

Metode și materialele aplicate. Pentru un studiu mai aprofundat și detaliat al subiectului supus cercetării, au fost utilizate o serie

de metode de cercetare, cum ar fi: metoda analizei istorice; metoda analizei logice (analiza și sinteza), folosită pentru sintetizarea opiniilor diferiților savanți din domeniul dreptului civil; metoda analizei comparative, necesară pentru efectuarea studiului comparat între pozițiile diferiților specialiști din domeniu; metoda analizei sistemice, utilizată în cadrul studierii diferitelor norme juridice care reglementează con-

tractual de donație; metoda sintezei, utilizată pentru a generaliza aspectele supuse analizei și pentru a stabili clar și concis recomandările autorilor și propunerile de lege ferenda.

Scopul lucrării se axează pe realizarea unui studiu amplu al contractului de donație – act juridic de liberalitate. Esențialmente se va realiza o cercetare a instituției donației, particularităților specifice acestei categorii de contracte gratuite, cu o abordare multiaspectuală a cadrului normativ specific prin prisma modernizării Codului civil al Republicii Moldova.

Rezultatele obținute și discuții. Donația, ca liberalitate, a apărut încă din antichitate, fără a se cunoaște exact epoca care a consacrat-o. Potrivit autorului *G. P. Petrescu*, „donațiunile au început o dată cu societatea oamenilor care, pe dată ce s-au adunat, au căutat și mijloacele de a-și întreține amicitia lor prin daruri și prezenturi reciproce” [7, p.159].

Primele reglementări autohtone, specifice contractului de donație, se regăsesc în „*Sobornicescul Hrisov*” al Moldovei din 28 decembrie 1785, în timpul domniei lui Alexandru Mavrocordat, în *Codul Calimach* care cuprinde o reglementare mai amplă după modelul Codului Napoleon, în *Legiuirea Caragea*, precum și în Codul civil, din 1865, care reflectă o puternică amprentă a codului francez.

Codul civil al Republicii Moldova consacră regimul juridic al donației în Cartea a III-a, Titlul III (Categorii de obligații), cap. III (art.1198-1212). Astfel, art.1198 prevede: contractul de donație constituie acel act juridic în care o parte numită „donator” se obligă să mărească din conținutul patrimoniului său, cu titlu gratuit, patrimoniul celeilalte părți numite „donatar”.

Potrivit unei opinii doctrinare [6, p.178-179], donația (*animus donandi*) poate fi definită ca fiind acel contract solemn, unilateral și cu titlu gratuit prin care una dintre părți, numită donator, cu intenție liberală își micșorează în mod actual și irevocabil patrimoniul său cu un drept real sau de creanță, măbind patrimoniul celeilalte părți numite donator, cu același drept, fără a urmări să primească ceva în schimb.

Contractului de donație îi este caracteristică trecerea unor valori dintr-un patrimoniu în altul fără a se urmări un echivalent sau

o contraprestație din partea celui gratificat. Ținem să accentuăm, că donația formând categoria contractelor cu titlu gratuit, reprezintă o liberalitate, datorită efectelor acestuia, și anume micșorarea patrimoniului celui ce donează, adică a donatorului. În acest sens desprindem deosebirea față de contractele dezinteresate, care prin natura sa și prin efectul său nu duc la micșorarea patrimoniului celui ce donează, fiind aplicabil un cadru normativ separat. Potrivit unei opinii doctrinare, donatorul se însărăcește în beneficiul donatarului, fără să obțină un avantaj în contrapartidă, iar însărăcirea economică voluntară a donatorului este una necondiționată și ireversibilă, cu justă cauză [1, p.96].

Donația este un contract ce se încheie între persoanele în ființă (*inter vivos*), ceea ce esențialmente deosebește donația de testament, act juridic unilateral, gratuit ce exprimă voința doar a testatorului și care va produce efecte juridice doar după încetarea acestuia din viață. Codul civil specifică expres că va fi lovit de nulitate contractul de donație prin dispozițiile căruia donatorul dispune predarea bunului după decesul său [4, art.1198, alin.4]. Totodată, va fi lovit de nulitate și contractul de donație care are drept obiect transmiterea în viitor a întregului patrimoniu actual sau doar a unei părți a acestuia fără a fi determinate bunurile ce vor constitui obiectul donației.

În doctrină regăsim opinii controversate în ceea ce privește *caracterul translativ* de proprietate a contractului de donație. Astfel, potrivit opiniei cercetătorului *Igor Trofimov*, contractul de donație este translativ de drepturi, deși acest caracter juridic nu este consacrat expres de legiuitor [9, p.129]. Un alt grup de autori [1, p.97] consideră că donația nu este un contract esențialmente translativ de proprietate, din motiv că realizarea juridică a donației poate fi manifestată nu numai prin procedeul tradițiunii, specific contractelor translative de proprietate, dar și prin alte acțiuni care se realizează cu *animus donandi*, și pot genera simultan diminuarea patrimoniului unui subiect și mărirea celui alt, spre exemplu: remiterea de datorie, stipulația pentru altul, renunțarea la un drept.

Potrivit autorilor români *Ilie Urs* [10, p.212-213] și *Ioan Popa* [11, p.313], contractul

de donație are caracter translativ, producând de drept transferul dreptului de proprietate (sau a altui drept, real ori de creanță) asupra bunului din patrimoniul donatorului în patrimoniul donatarului. Efectul translativ se produce întocmai ca la contractul de vânzare, din momentul încheierii contractului, chiar dacă bunul nu a fost predat. Excepție face darul manual, care se încheie valabil numai dacă s-a făcut și tradițiunea bunului [5, art.1011 alin.4].

Pe lângă caracterul translativ, contractul de donație prezintă și alte caractere juridice, cum ar fi: *unilateral, solemn, cu titlu gratuit, liberalitate*. Ținem să aducem clarificări în ceea ce privește caracterul solemn al contractului de donație. De altfel, Codul civil al Republicii Moldova [4, art.1200] stipulează expres că contractul de donație urmează să îmbrace o formă autentică, legiuitorul făcând precizări de ordinul că totuși nerespectarea formei autentice nu va afecta valabilitatea contractului, dacă bunul donat a fost transmis donatarului. Excepție constituie promisiunea de a dona (antecontractul de donație), legiuitorul stabilind obligativitatea respectării formei autentice. În aspect comparativ, *Codul civil român* [5, art.1014 alin.1] stipulează că: „sub sancțiunea nulității absolute, promisiunea de donație este supusă formei autentice”.

Codul civil al Republicii Moldova stabilește că beneficiarul promisiunii de a dona (eventualul donatar) nu are dreptul de a cere executarea silită în natură a antecontractului de donație, pe când art.1014 alin.2 Cod civil român prevede că în caz de neexecutare din partea promitentului promisiunii de donație, acesta (beneficiarul) are dreptul doar de a pretinde daune-interese, echivalente cu cheltuielile pe care le-a făcut și avantajele pe care le-a acordat terților în considerarea promisiunii. Obligarea promitentului la daune-interese se justifică dacă beneficiarul, întemeindu-se pe promisiune, a efectuat anumite cheltuieli ori s-a obligat față de terți și din cauza neexecutării promisiunii a suferit un prejudiciu. Dovada prejudiciului suportat este în sarcina beneficiarului și se poate face cu orice mijloc de probă. Întrucât este îndreptățit numai la daune-interese, în caz de neexecutare a promisiunii de donație beneficiarul nu poate solicita instanței de judecată pronun-

țarea unei hotărâri care să țină locul contractului de donație [10, p.192-193].

Art.1011 Cod civil român alin.2 prevede că nu sunt supuse formei autentice: **donățiile indirecte, donățiile deghizate și darurile manuale** [5]. În acest context legiuitorul nostru nu consacră aceste forme ale donației, limitându-se doar la regula generală, potrivit căreia dacă obiect al donației este un bun pentru a cărui vânzare (înstrăinare) prin lege este prevăzută o anumită formă a contractului, aceeași formă este cerută și pentru contractul de donație.

Potrivit doctrinei române, donățiile indirecte constituie acele acte juridice care sunt realizate cu intenția de a gratifica (*liberalități*). Particularitatea acestor liberalități se focusează pe faptul că ele sunt realizate prin intermediul unui alt act juridic, diferit de contractul de donație [8, p.161]. Astfel, părțile încheie un act juridic real, nesimulat, numai că prin acest document se realizează indirect o donație. Actele juridice prin care se pot realiza **donății indirecte** sunt [3, p.1059]:

Renunțarea la un drept. Dacă renunțarea la un drept se face cu *intenția de a gratifica beneficiarul*, atunci se realizează indirect o donație. De exemplu: renunțarea la o moștenire sau renunțarea la un legat; renunțarea la dreptul de uzufruct, cu intenția de a gratifica noul proprietar.

Remiterea de datorie. Renunțarea creditorului la dreptul său de creanță, cu consimțământul debitorului, dacă s-a făcut *intenția de a-l gratifica pe debitor*, este o donație indirectă. Astfel, debitorul beneficiază de un folos gratuit egal cu valoarea creanței pe care trebuia să o plătească creditorului său.

Stipulația pentru altul. Stipulația în favoarea unei terțe persoane este o donație indirectă, *dacă s-a făcut cu intenția de a-l gratifica*. De exemplu stipulantul (donator) îl obligă pe promitent să execute o prestație în favoarea beneficiarului (donatar), pe care intenționează să-l gratifice în acest mod.

Donățiile deghizate (simulate) formează categoria contractelor ascunse cu titlu oneros sau cu persoane interpușe. Deci, *în fapt* între părți se încheie un act juridic real, secret, cu titlu gratuit (contract de donație), dar *de iure* se încheie un contract cu titlu oneros, de exem-

plu contractul de vânzare, fie un contract cu o persoană interpusă. Simulația are menirea de a ascunde o operațiune juridică adevărată sau adevăratul beneficiar al contractului. Dovada simulației poate interveni cu orice mijloc de probă admisibil, atunci când este pretins caracterul ilicit al actului juridic încheiat. Codul civil al Republicii Moldova [4, art.1089] consacră două feluri de **simulație: cea absolută și corespunzător relativă**. Simulația va avea caracter absolut în cazul când părțile încheie contractul fără intenția de a produce efecte juridice, iar cea relativă survine atunci când părțile încheie contractul cu intenția ca el aparent să producă efecte juridice diferite de efectele dorite cu adevărat de către părți (contract secret).

Darurile manuale constituie donația unor bunuri mobile corporale, fără a fi necesară respectarea unei formalități în acest sens. Darul manual se încheie valabil prin consimțământul părților, însoțit de transmiterea efectivă (predarea materială) a bunului de la donator către donatar. *Codul civil român* [5, art.1011 alin.4] stabilește o anumită limită a bunurilor mobile corporale, valoarea cărora nu poate depăși în jur de 5000 de euro (25.000 de lei), limitarea dreptului de dispoziție a donatorului fiind dictată de protejarea voinței acestuia, care efectiv își micșorează actual și irevocabil patrimoniul. Corespunzător, valabilitatea darului manual presupune respectarea a cel puțin două condiții: acordul de voințe a părților și remiterea efectivă a bunului. Dovada darului manual, între părți sau succesorii lor, se va face printr-un înscris (autentic sau sub semnătura privată), iar terțele persoane vor putea face dovada cu orice mijloc de probă admisibil.

Pe lângă cele enunțate *supra*, cadrul normativ actual consfințește donația simplă, donația sub formă de plăți periodice și donația condiționată. În legislația și doctrina română, pe lângă cele care se regăsesc și în legislația noastră putem enunța donațiile între soți și donațiile făcute viitorilor soți în vederea căsătoriei.

Particularitatea donației sub forma unor plăți periodice constă în asumarea obligației de către donator de a achita plăți periodice donatarului, obligația care se stinge odată cu decesul donatorului.

Donația condiționată sau donația cu sarcină este atunci când efectele donației sunt condiționate de îndeplinirea unei sarcini sau de realizarea unui scop. În principiu, orice donație poate fi afectată de modalitatea sarcinii, inclusiv cu darul manual [8, p.165]. Drept urmare, dacă donatarul acceptă donația condiționată, atunci el este obligat să execute sarcina stipulată în contract, în caz contrar donatorul va fi îndreptățit să ceară fie executarea silită, fie revocarea contractului.

Contextul doctrinar ne relatează că donațiile pe care soții și le fac în timpul căsătoriei au fost, în toate timpurile și în toate legislațiile, supuse unui regim restrictiv din cauza influenței deposedante la care un soț poate fi supus din partea celuilalt. În vechiul dreptul roman și în dreptul român restricția mergea până la nulitate, în afară de situația când soțul donator nu revocase liberalitatea în caz că era mențiunea despre donația pentru pricina de moarte. Codul civil român [2, p.384-385], după modelul legii franceze, s-a lăsat influențat de ideea că o liberalitate făcută de un soț către celălalt este deseori rezultatul unor sentimente care cu timpul se pot modifica și s-a admis, în principiu, validitatea unei asemenea donații, dar cu restricția care constă în facultatea neîngrădită rezervată soțului donator de a revoca liberalitatea. În acest sens, art.1031 Cod civil român stipulează că „*orice donație încheiată între soți este revocabilă numai în timpul căsătoriei*” [5, art.1031]. Revocarea donației între soți constituie un drept personal exclusiv al soțului-donator, care nu poate fi exercitat nici de moștenitorii donatorului și nici de creditorii acestuia.

Putem cu ușurință desprinde caracterul comun al donației, și anume dorința donatorului de a gratifica o persoană concretă, care la rândul său, urmează să-și exprime gratitudinea față de persoana donatorului, astfel existând obligația negativă a donatarului, de a se abține de la o anumită conduită neadecvată față de donator.

În literatura de specialitate [1, p.97], s-a conturat problema ce ține de categoria donațiilor remuneratorii care în accepțiunea mai multor savanți reprezintă donații veritabile. Este vorba este așa-numitul „bacșiș”, care tradițional se prezintă sub forma unei sume de bani și se bazează pe existența unui serviciu

cu conținut patrimonial, însă nu corespunde în fond unei intenții liberale, reprezentând un gest non-juridic de compensare a unui serviciu primit. Acesta, de regulă se achită în mod separat de plata serviciului oferit și nu constituie un surplus al plății convenite, ci se bazează pe atitudini amabile și prompte ale prestatorului, având și o valoare rezonabilă în acest sens.

Drept concluzie, la cele enunțate ținem să punctăm următoarele:

- Donația constituie un act juridic gratuit, transmisibil de proprietate, de regulă irevocabil;
- Contractul de donație se bucură de un

cadru normativ specific, care îl delimitează de alte categorii de contracte gratuite;

- Pe lângă categoriile de contracte de donație enunțate în legislația noastră, doctrina mai consacră și alte categorii (donații neînsemnate, donații încheiate între soți, daruri manuale, etc.);

Drept consecință, nu putem diminua importanța și locul contractului de donație în sistemul dreptului contractual existent, dimpotrivă este o liberalitate, având trăsături juridice specifice, care îi apreciază destoinic poziția strategică în ierarhia instituțiilor juridice reglementate în legislația și jurisprudența actuală.

BIBLIOGRAFIE BIBLIOGRAPHY

1. Cimil Dorin, Bejenaru Eugeniu. Contracte speciale, Grafema Libris, Chișinău, 2014.
2. Cantacuzino Matei B. Elementele dreptului civil, C.H. Beck, 1998.
3. Constantinovici R. Noul Cod civil. Comentariu pe articole, art.1-2664, Editura C.H. Beck, București, 2012.
4. Codul civil al Republicii Moldova din 06.06.2002. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135157&lang=ro#.
5. Codul civil al României. Disponibil: <https://www.codulcivil.ro/>.
6. Deak Francisc. Tratat de drept civil. Contracte speciale, Ed. a 4-a, vol. III, Ed. Universul Juridic, București, 2007.
7. Istrătoaie Manuela. Forma contractului de donație. Regula și excepția în reglementarea Noului Cod civil. Darul manual. P.159. În: Revista de Științe Juridice nr.1/2006, Craiova. <https://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2006/RSJ1/0121IstratoaieM.pdf> (accesat la 25.01.2023).
8. Mureșan Mircea. Drept civil. Contracte speciale. Editura Cordial Lex, Cluj-Napoca, 1999.
9. Trofimov Igor. Drept civil. Contractele. Chișinău, 2012.
10. Urs Ilie. Drept civil. Contracte speciale. Editura Universul Juridic, București, 2015.
11. Popa Ioan. Contracte civile. Ediția a II-a, Editura Universul Juridic, București, 2020.

DESPRE AUTORI

Evghenia GUGULAN,

*doctorandă,
asistent universitar, Catedra „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: gugulan.eugenia@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5960-1164*

Corina SUVAC,

*masterandă,
ofițer principal, Secția relații externe,
Direcția cooperare internațională
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: corinasuvac@gmail.com*



Cătălin-Viorel RISTEA

CONSIDERAȚII PRIVIND INFRAȚIUNEA DE LIPSIRE DE LIBERTATE ÎN MOD ILEGAL, CONFORM CODULUI PENAL AL ROMÂNIEI

Infrațiunea de lipsire de libertate are sediul materiei în art. 205 din Codul Penal al României, făcând parte din infracțiunile contra libertății persoanei. Libertatea fiind un atribut fundamental al personalității omului, este prevăzută în Constituția României, de aceea această valoare este ocrotită și de Codul Penal român.

Vom analiza varianta simplă a infracțiunii, după care formele agravate, urmate de analiza, pe rând, a elementelor constitutive ale infracțiunii de lipsire de libertate în mod ilegal.

Am urmărit și câteva aspecte de drept comparat, cu privire la infracțiunea de lipsire de libertate în mod ilegal, sens în care am analizat Codurile din Ungaria, Italia și Grecia, unde vom vedea elementele constitutive ale acestei infracțiuni, limitele de pedeapsă, în Codurile Penale ale statelor mai sus amintite.

Spre final vom aborda partea practică, cu câteva exemple, urmărind întrunirea elementelor constitutive ale infracțiunii.

Cuvinte-cheie: infracțiune, lipsire de viață, imprudență, practică judiciară, drept penal comparat.

CONSIDERATIONS REGARDING THE CRIME OF ILLEGAL DEPRIVATION OF LIBERTY, ACCORDING TO THE CRIMINAL CODE OF ROMANIA

This offense is based on art. 205 of the Criminal Code of Romania, being part of the offenses against the freedom of the person.

Freedom being a fundamental attribute of the human personality, it is also stipulated in the Romanian Constitution, therefore, this value is also protected by the Romanian Criminal Code.

We will analyze the simple version of the crime, then the aggravated forms, followed by one-by-one analysis of the constituent elements of the crime of illegal deprivation of liberty.

I also followed some aspects of comparative law, regarding the crime of illegal deprivation of liberty, in which sense we have analysed the Codes of Hungary, Italy and Greece, where we will see the constituent elements of this crime, the punishment limits, in the Criminal Codes of the states mentioned above.

Towards the end we will also approach the practical part, with a few examples, following the assembly of the constituent elements of the crime.

Keywords: crime, loss of life, imprudence, judicial practice, comparative criminal law, etc.

Recenzent:**Elena IANCU**, doctor, profesor universitar, Universitatea Agora din Oradea, România

Introducere. Libertatea este un atribut fundamental al personalității omului, ea fiind prevăzută și în Constituția României. De aceea și Codul Penal din România protejează această valoare.

În Titlul I „Infrațiuni contra persoanei” din Capitolul VI cu marginalul „Infrațiuni contra libertății persoanei”, găsim sediul materiei, articolul 205, pentru infracțiunea cu denumirea marginală „Lipsirea de libertate în mod ilegal”. În urma analizei textului de lege putem aprecia că infracțiunea are o formă simplă prevăzută la alineatul 1, o formă asimilată prevăzută în alineatul 2 (răpirea persoanei în cazul subiectului pasiv circumstanțiat, fie persoană aflată în imposibilitate de a se apăra, fie de a-și exprima voința), și două forme agravate, în alineatul 3, respectiv, alineatul 4. Totodată, observăm că pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea cu minimul special de un an, iar maximul special de 15 ani, pentru forma agravată prevăzută în alin.4, dacă a urmat moartea victimei. Având în vedere faptul că infracțiunea are atât forma tip, cât și asimilată, este suficient ca aceasta să fie comisă în oricare din forme. Fapta va exista și dacă libertatea a fost luată pentru o scurtă durată de timp, însă rămâne infracțiune continuă, fapt ce va conduce la existența a două momente importante: unul al consumării, iar altul al epurării.

Conținutul de bază. În continuare vom analiza, pe rând, elementele constitutive ale infracțiunii de lipsire de libertate în mod ilegal, începând cu obiectul juridic, care constă în relațiile sociale a căror existență și normală desfășurare depind de ocrotirea libertății fizice a persoanei, adică a posibilității acesteia de a se mișca, de a circula, de a acționa după voința sa și în limitele legii [5, p.98].

În ce privește obiectul material, acesta există doar în forma agravată, și anume corpul

persoanei lipsite de libertate, luând ca exemplu supunerea la suferință a subiectului pasiv [5, p.99].

Subiectul activ al infracțiunii de lipsire de libertate în mod ilegal poate fi orice persoană fizică sau juridică cu capacitate penală. Textul de lege nu cere ca subiectul activ să fie calificat (circumstanțiat). Persona juridică poate fi subiect activ al infracțiunii, conform articolului 135 Cod Penal, și anume: când a comis fapta în realizarea obiectului de activitate în numele persoanei juridice sau în interesul acelei persoane juridice. Participația penală este posibilă sub toate formele (autor, coautor, instigator, complice).

Subiectul pasiv este orice persoană fizică în viață, iar dacă fapta se săvârșește asupra unui minor, atunci va opera agravata prevăzută la art. 205 (3) lit. b. Cod Penal. Pluralitatea de subiecți pasivi atrage reținerea unei pluralități de infracțiuni.

Latura obiectivă este compusă din trei sub-elemente: elementul material, care se realizează printr-o acțiune sau inacțiune prin care se produce sub orice modalitate lipsirea de libertate de mișcare a persoanei, în raport cu propria voință [5, p.99]. Aici nu are importanță penală timpul sau locul săvârșirii faptei. O cerință esențială este ca lipsirea de libertate să fie ilegală, fapt regăsit în denumirea marginală a infracțiunii.

Al doilea sub-element al laturii obiective este urmarea imediată, care în cazul infracțiunii de lipsire de libertate în mod ilegal este lipsirea de libertatea de mișcare a persoanei vătămate. Ea trebuie să dureze atât cât să rezulte că persoana a fost efectiv împiedicată de a se deplasa și acționa în conformitate cu propria voință.

Ultimul sub-element este legătura de causalitate. Pentru a avea infracțiunea de lipsire de libertate în mod ilegal trebuie să existe o

legătură între acțiunea sau inacțiunea făptuitorului și urmarea imediată, legătură care trebuie și dovedită.

Ultimul element constitutiv al infracțiunii este latura subiectivă, care în cazul acestei infracțiuni se săvârșește fie cu intenție directă, atunci când făptuitorul a prevăzut rezultatul acțiunii sale și a urmărit producerea acestuia, fie cu intenție indirectă, când făptuitorul a prevăzut rezultatul acțiunii sale și fără a-l urmări a acceptat totuși posibilitatea survenirii acestuia. În varianta agravată în care lipsirea de libertate are ca urmare punerea în pericol a vieții sau sănătății unei persoane ori când a avut ca urmare moartea victimei, infracțiunea se săvârșește cu intenție depășită (praeterintenție). Nu putem avea culpa la infracțiunea de lipsire de libertate în mod ilegal, deoarece pornind de la articolul 16 Cod Penal regăsim că fapta comisă din culpă trebuie prevăzută de lege în mod expres, iar în cazul infracțiunii de lipsire de libertate în mod ilegal nu regăsim prevederea legală referitoare la culpă.

Dispozițiile alin. 1 și 2 ale art. 205 Cod penal incriminează fapta în modalitate simplă, iar în dispozițiile alin. 3 și 4 sunt prevăzute modalități agravate ale infracțiunii de lipsire de libertate în mod ilegal. Acestea sunt particularizate prin anumite situații care sporesc gradul de pericol social, ceea ce justifică o înăsprire a pedepsei [5, p.101].

Prima variantă agravată cere ca făptuitorul fie să aibă în mod vizibil asupra sa la momentul comiterii faptei o armă propriu-zisă, fie să săvârșească fapta prin folosirea unei arme asimilate. Armele propriu-zise le regăsim la art. 179 alin. (1) Cod Penal, iar armele asimilate sunt descrise la art. 179 alin. (2) Cod Penal. Observăm diferența pe care legiuitorul o face referitor la arme în cadrul acestei infracțiuni, și anume că arma propriu-zisă este suficient să fie la vedere pentru a se reține varianta agravată, în schimb arma asimilată nu este suficient să fie la vedere, ci se consideră ca atare doar după ce va fi folosită.

A doua variantă agravată este când lip-

sirea de libertate este săvârșită asupra unui minor, făptuitorul trebuind să cunoască că lipsește de libertate o persoană care nu a împlinit 18 ani.

Lipsirea de libertate în mod ilegal este mai gravă atunci când victimei îi sunt puse în pericol sănătatea sau viața. Iar dacă fapta are ca urmare moartea victimei, atunci va fi desemnată ca formă agravată.

Tentativa se pedepsește. În schimb la varianta agravată potrivit căreia fapta a avut ca urmare moartea victimei, când infracțiunea este praeterintenționată nu poate exista tentativă.

Elemente de drept comparat privind infracțiunile care aduc atingere libertății persoanei

Reglementare în Codul penal al Republicii Italia [2]. În partea a III-a cu marginalul „Despre delictive împotriva libertății individuale”, între cele cinci secțiuni¹ putem găsi în secțiunea a II-a articolul 605 cu denumirea marginală „Sechestrarea de persoane”. Observăm că infracțiunea are o formă simplă prevăzută în alineatul 1, trei forme agravate prevăzute în alineatele 2-4 și o formă atenuată prevăzută în alineatul 5.

Reglementare în Codul penal al Greciei [3]. Capitolul XVIII are denumirea marginală „Infracțiuni împotriva libertății personale” și cuprinde articolele de la 322 până la 335. Evidențiez articolul 325 cu marginalul „Privarea ilegală de libertate”. Elementul material al laturii obiective poate fi realizat fie prin privarea de libertate, fie prin restrângerea libertății de mișcare în orice mod. În raport cu latura obiectivă sunt cerințe esențiale, și anume: privarea de libertate „să fie împotriva voinței” subiectului pasiv. Infracțiunea este continuă în cazul tezei 2, din care reiese forma agravată, dacă este o „perioadă de timp îndelungată” în care subiectul pasiv este privat ilegal de libertate.

¹ În fiecare secțiune sunt ocrotite valori sociale cum sunt: libertatea individuală, libertatea personală, libertatea psihică, inviolabilitatea domiciliului.

Subiecții infracțiunii nu sunt circumstanțiați, putând fi orice persoană. În același capitol, la articolul 326 găsim sediul materiei pentru infracțiunea cu denumirea marginală „*Privarea neconstituțională de libertate*”, în cazul în care o persoană „încalcă una din prevederile articolului 6 din Constituție”. Cu referire la răpire, care în reglementarea din România este forma asimilată a infracțiunii prevăzute la articolul 205 din Codul penal, putem observa că în Codul penal al Greciei sunt trei articole care incriminează privarea ilegală de libertate, cu denumiri marginale diferite, și anume: Răpirea minorilor (articolul 324), Răpirea involuntară (articolul 327) și Răpirea voluntară (articolul 328).

Reglementare în Codul penal al Ungariei [4]. În capitolul XVIII cu marginalul „*Infracțiuni privind libertatea persoanei*”, Secțiunea 194 cuprinde conținutul juridic pentru infracțiunea de „Încălcarea libertății persoanei”. În forma de bază prevăzută la alineatul 1, subiecții nu sunt circumstanțiați, iar în forma agravată prevăzută în alineatul 2 sunt următoarele circumstanțieri:

- cu referire la subiectul activ, acesta este înarmat fie în sensul literei e, când subiectul activ *expune* o armă mortală, fie în sensul literei f, când *poartă* o armă mortală. În cazul literei h, calificarea se referă la „folosirea ilegală de calități oficiale”. Asemănător, în Codul penal al României la art. 205 cu denumirea marginală „*Lipsire de libertate în mod ilegal*”, în forma agravată de la alineatul 3, litera a, subiectul activ este o persoană înarmată [1, art.177], în sensul art. 177, alineatul 1 ori sensul asimilat care reiese din alineatul 2;

- cu referire la subiectul pasiv putem observa că și acesta este circumstanțiat în cazul literei a, prin calitatea de minor, iar în cazul literei d – a unei persoane incapabile de auto-apărare. Asemănător, în Codul penal al României la art. 205, în forma agravată de la alineatul

3, litera b, subiectul pasiv este minor. Fapta va fi încadrată ca infracțiune în formă agravată dacă motivele făptuitorului sunt rău intenționate și se reține rea voință (litera b), precum și în situația reținerii circumstanțelor agravante, cum sunt: cauzarea de suferințe fizice (litera c) ori a fost provocat un prejudiciu semnificativ al intereselor (litera g).

Practica judiciară

Numitul B în data de 30.03.2015, ora 17, conducând autoturismul proprietate personală pe raza comunei X, observă pe drum pe fosta iubită, C. El oprește autoturismul și înfrângând voința persoanei vătămate a urcat-o pe aceasta în autoturism și ulterior a pus în mișcare autovehiculul. Persoana vătămată a început să strige după ajutor ieșind pe geamul mașinii, dar B. a tras-o înapoi. La un moment dat, din cauza vitezei, mașina derapează și iese de pe carosabil oprindu-se în șanț. După trimiterea în judecată a lui B, instanța îl găsește vinovat [6].

Analizând elementele constitutive ale infracțiunii de lipsire de libertate în mod ilegal, observăm că sunt întrunite toate acestea, și anume: Obiectul juridic fiind libertatea de mișcare a numitei C, subiectul activ este inculpatul B, subiectul pasiv: numita C. Latura obiectivă: elementul material – acțiunea inculpatului de a urca în autoturism persoana vătămată împotriva voinței ei, urmarea imediată fiind restrângerea libertății de mișcare a lui C, iar legătura de cauzalitate există, fiind dovedită cu martorii care au văzut-o și auzit-o strigând după ajutor. Latura subiectivă: intenția directă a inculpatului.

Concluzii. Infracțiunea de lipsire de libertate în mod ilegal poate prezenta numeroase variante, determinate de împrejurările concrete în care aceasta a fost săvârșită. Fiind o infracțiune continuă, fapta se epuizează în momentul în care ia sfârșit privarea de libertate nelegală.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

1. Codul penal al României, aprobat prin Legea nr.286 din 17 iulie 2002 // Monitorul Oficial al României nr.510 din 24 iulie 2009;
2. Codul penal al Regatului Italiei, aprobat prin Decretul regal nr.1398 din 19 octombrie 1930, în vigoare potrivit ultimelor modificări și completări din 15 iulie 1999, ca urmare a instituirii mării Comisii pentru reforma Codului penal din 1 octombrie 1998;
3. Codul penal al Greciei (Republica Elenă) din 1950, în vigoare potrivit ultimelor modificări și completări din 2008;
4. Codul penal al Ungariei în vigoare potrivit ultimelor modificări și completări din 2012;
5. Boroș Alexandru, *Curs Universitar, Drept penal, partea specială*, București, Editura C. H. Beck, 2014;
6. Platforma online *Legal Land. Lipsirea de libertate în mod ilegal*. Poate fi accesată la următorul link: <https://www.legal-land.ro/lipsirea-de-libertate-in-mod-ilegal/>, vizualizată la 15.06.2022;
7. www.jurisprudenta.com, accesat în data de 17.06.2022.

DESPRE AUTOR

Cătălin-Viorel RISTEA,

student, anul IV,

Facultatea de Științe Juridice și Administrative,

Universitatea Agora din Oradea, România,

e-mail: riste9@gmail.com

CZU 343.6(498)

DOI 10.5281/zenodo.7885938



Florin ZAGAICAN

COOPERAREA EUROPEANĂ ÎN DOMENIUL INVESTIGĂRII INFRAȚIUNII DE SPĂLARE A BANILOR

Prin această lucrare propunem să studiem activitățile țărilor, organizațiilor internaționale și regionale care interacționează în lupta împotriva legalizării (spălării) produselor infracțiunii și a finanțării terorismului. Condițiile importante, sociale și politice ale fiecărei țări, regiuni și comunității globale în general, impun necesitatea de cercetare, analiză și dezvoltare de măsuri și reguli menite să facă față unor eventuale provocări. Neintervenirea pe acest subiect ar justifica amenințarea stabilității financiare și a securității statelor. Prin această lucrare, punem accentul pe analiza materialelor științifice publicate în țară și peste hotare din domeniul investigării spălării banilor la nivel internațional, precum și pe analiza practicii judiciare. Totodată, cooperarea interstatală la investigarea acestor infracțiuni prezintă un moment cheie nu doar la descoperirea post factum, dar și la prevenirea lor, subiecte pe care le vom aborda în această lucrare.

Cuvinte-cheie: infracțiune, spălarea banilor, cooperare, investigare, infracțiuni transnaționale, tranzacție, spațiu european.

EUROPEAN COOPERATION IN THE FIELD OF MONEY LAUNDERING CRIME INVESTIGATION

Through this paper we propose to study the activities of countries, international and regional organizations that interact in the fight against the legalization (laundering) of the proceeds of crime and the financing of terrorism. The important social and political conditions of each country, region and the global community in general, feel the need for research, analysis and development of measures and rules with which they inevitably face challenges. In the same way, not intervening on this subject would justify the threat to the financial stability and security of the states. Through this work, we also focus on the analysis of scientific materials published in the country, as well as abroad in the field of money laundering investigation at the international level, as well as the analysis of judicial practice, but at the same time, interstate cooperation in the investigation of these crimes presents a key moment in the discovery not only post factum but also to prevent them, a topic we are discussing.

Keywords: crime, money laundering, cooperation, investigation, transnational crimes, transaction, European space.

Recenzent:**Radion COJOCARU**, doctor, profesor universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Introducere. În prezent, în Europa, și nu numai, se atestă o creștere a numărului infracțiunilor de spălare a banilor. În această lucrare au fost analizate metode de combatere a spălării banilor și de cooperare a statelor pe spațiul european în diferite țări.

Diversitatea de metode în procesul de spălare a banilor a provocat o continuă creștere, iar criminalii tind să progreseze prin introducerea de noi metode moderne, de aceea este imperios necesar să studiem acest fenomen prin prisma diferitelor legislații, să facem o anumită concluzie asupra problemei luate în considerare și să putem determina care mecanism este mai eficient în lupta împotriva acestui fenomen. Datorită faptului că spălarea banilor este un fenomen global, se impune o cooperare eficientă între state întru combaterea acestuia, prin dezvoltarea organelor și serviciilor responsabile de identificarea schemelor economice frauduloase. Eficacitatea luptei împotriva spălării banilor depinde și de lupta cu asemenea acte criminale precum terorismul și traficul de droguri.

Actualitatea temei abordate constă în faptul că există o strânsă legătură între fenomenul de spălare a banilor și alte infracțiuni conexe, spre exemplu cea de finanțare a terorismului, evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor etc. Credem că această infracțiune a fost, este și va fi în continuare o problemă stringentă la nivel global, fiind confruntată de toate statele lumii, îndeosebi cele mai dezvoltate. În general, luarea în considerare a acestei probleme este importantă din punctul de vedere al dezvoltării efective a sistemului de piață al economiei mondiale, întrucât astfel de fenomene „îngrădesc” în esență mecanismele pieței prin concurență neloială. Legalizarea (spălarea) veniturilor din infracțiuni duce inevitabil la o anvergură a criminalității și a corupției la scară planetară. În consecință, răspândirea și înrădăcinarea acestui tip de infracțiuni reprezintă o amenințare serioasă

pentru orice stat și pentru întreaga comunitate mondială.

În acest sens, anume cooperarea interstatală pentru investigarea acestor infracțiuni constituie un moment cheie la descoperirea nu doar *post factum*, ci și la prevenirea acestora, subiecte pe care le propunem spre discuție.

Opinii și discuții. Metodologiile de spălare a banilor au fost, sunt și vor fi perfecționate încontinuu odată cu crearea noilor mecanisme juridice de combatere a acestui fenomen criminal. Însă, spre regretul nostru, lumea interlopă este în căutarea căilor de ocolire a acestor mecanisme, de aceea organele responsabile de acest subiect trebuie să acorde o atenție deosebită la combaterea acestora, dar și mai important, de a nu lăsa loc pentru aceste subtilități.

Legalizarea (spălarea) veniturilor din infracțiuni reprezintă o amenințare extremă, atât pentru securitate, cât și pentru stabilitatea sistemului financiar global și a sistemelor financiare ale unor state luate în parte. Această activitate infracțională poate duce la o denaturare gravă a distribuției fluxurilor financiare și, pe cale de consecință, a indicatorilor macroeconomici, la o creștere a nivelului de risc financiar, precum și au un impact obstructionist asupra bonității sistemului financiar internațional.

Securitatea economică este o categorie complexă care presupune cooperarea judiciară în materie penală și se bazează pe principiul recunoașterii reciproce a hotărârilor judecătorești și a deciziilor judiciare, incluzând măsuri de apropiere a legislațiilor statelor membre în mai multe domenii. **Tratatul de la Lisabona** a creat o bază mai solidă pentru dezvoltarea unui spațiu de justiție penală, prevăzând totodată noi competențe pentru Parlamentul European [1, p. 1]. Tratatul de la Lisabona prevede că „pentru combaterea infracțiunilor care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii, Consiliul, hotărând prin regulamente în conformitate cu o procedură legislativă specială, poate institui un Parchet

European, pornind de la Eurojust” și, totodată, prevede posibilitatea ca, într-o etapă ulterioară, competențele Parchetului European (EPPO) să fie lărgite, pentru a include criminalitatea gravă care prezintă o dimensiune transfrontalieră [2].

În scopul coordonării eforturilor internaționale de combatere a spălării banilor, în 1989, la *Summitul G7* de la Paris, a fost creat **Grupul de Acțiune Financiară Internațională** (FATF). Subsidiar, tema combaterii legalizării (spălării) veniturilor din infracțiuni a devenit relevantă datorită volumului semnificativ de investiții criminale care pătrund în economia juridică a țării noastre. Cu toate acestea, tendința de creștere a ponderii capitalului criminal în economie este relevantă continuu.

Potrivit Fondului Monetar Internațional (FMI), suma de bani „murdari” care circulă în lume în diferite sisteme financiare variază de la 590 de miliarde de dolari la 1,5 trilioane de dolari SUA, care este egală cu 2-5% din produsul național brut al tuturor țărilor lumii [3, p. 57].

Astfel, într-un Raport al Națiunilor Unite, din 1993, se arată: „*Caracteristicile de bază ale activității de spălare a profiturilor realizate din infracțiuni, a cărei extindere se suprapune pe cea a crimei organizate și transnaționale, sunt flexibilitatea și adaptabilitatea metodelor sale, folosirea tehnologiei de vârf, precum și a persoanelor cu înaltă calificare, ingeniozitatea infractorilor care au vaste resurse la dispoziție.*” [4, p. 113]. Un punct comun este pct.5 intitulat „*Cooperare internațională*”; această recomandare, care acoperă asistența reciprocă și extrădarea în finanțarea cazurilor legate de terorism este una dintre cele mai puțin observate, unde aproape jumătate din țările membre au prezentat deficiențe semnificative în aplicarea ei în practică. Printre principalele cauze sunt: deficiențe în cooperarea internațională din cauza secretului anchetei, restricții impuse utilizării informațiilor de către omologi și incapacitatea de a partaja informații, cu excepția cazului în care o anchetă penală a fost deja în desfășurare sau a fost în vigoare printr-un acord oficial existent printr-un tratat de extrădare.

Un alt instrument de cooperare internațională este **Grupul Egmont**, înființat

în 1995, care oferă FIU o platformă pentru a face schimb de expertiză și informații financiare în siguranță pentru a combate spălarea banilor, finanțarea terorismului și infracțiunile predicate asociate. Acesta își propune să îmbunătățească cooperarea în lupta împotriva spălării banilor și finanțării terorismului, să stabilească programe de schimb și formare pentru a îmbunătăți expertiza unităților naționale de informații financiare și să promoveze implementarea programelor naționale în acest domeniu. Grupul Egmont are în prezent 164 de membri și își are sediul în Toronto [5]. Inițial a fost creat drept o organizație ca forum de stimulare pentru cooperare internațională în zone de combatere a spălării banilor „murdari” și finanțării terorismului (după evenimentele din 11 septembrie - octombrie 2001, scopul acestui grup a fost crearea unei organizații care să reunească unități naționale de informații financiare pentru a sprijini programele naționale de combatere a spălării banilor).

Aducem la cunoștință că anume prin intermediul acestei platforme, unitățile naționale de informații financiare fac schimb de informații referitoare la veniturile suspectate de origine criminală sau cerute de legislația națională pentru combaterea spălării banilor.

Baza fundamentală care se consideră primul instrument de talie internațională este Convenția de la Viena din 1988, considerată primul instrument internațional care oferă o definiție a spălării banilor și care va constitui baza evoluției reglementărilor ulterioare, deși sfera de aplicare a Convenției vizează doar profiturile provenite din traficul de droguri și alte substanțe psihotrope [6].

Cum am menționat supra, în ceea ce privește cercetările și urmărirea penale (care vizează cel puțin două state membre) referitoare la infracțiuni grave, Eurojust are competența de a coordona activitatea autorităților naționale, în fiecare fază a cercetării și urmării penale. În acest tip de cazuri Eurojust își poate îndeplini sarcinile prin intermediul unuia sau al mai multor membri naționali sau în calitate de colegiu. Eurojust le poate solicita autorităților statelor membre vizate, inter alia: a) să desfășoare o cercetare sau o urmărire penală; b) să

formeze o echipă de cercetare comună; c) să ia măsuri speciale sau orice alte măsuri de investigație [7].

O agenție care este un instrument de o deosebită utilitate este **Europol**, misiunea acesteia în calitate de agenție de aplicare a legislației Uniunii Europene (în continuare UE) fiind de a sprijini statele membre în prevenirea și combaterea tuturor formelor grave de criminalitate internațională și a terorismului.

Rolul său este de a contribui la realizarea unei Europe mai sigure, în beneficiul tuturor cetățenilor din UE, prin sprijinirea autorităților UE de aplicare a legii, prin schimbul și analiza de informații privind criminalitatea. Cele mai mari amenințări la adresa securității sunt terorismul, traficul internațional de droguri, de ființe umane, falsificarea monedei euro și a cardurilor de plată, fraudă, corupția și spălarea banilor, precum și alte activități legate de prezența grupurilor de crimă organizată în economie [8, p. 7].

Europol colectează informații de la statele membre, procesează, analizează și difuzează. În acest scop, acest organ gestionează un sistem special informatic utilizat de toate statele membre. Efectuarea schimbului de informații cu statele membre are loc la două niveluri: strategice (analiza criminalității, evaluarea amenințărilor) și operaționale (furnizarea expertizelor și suportul tehnic pentru nevoile de afaceri în curs). În comparație cu serviciile de poliție din statele membre, această agenție are doar puteri limitate, cum ar fi inițierea unei investigații sau posibilitatea de a face să participe la lucrările echipelor comune de anchetă.

Folosind informații care sunt transmise cu participarea Europol în cadrul activităților sale în curs de desfășurare, investigațiile și activitățile echipelor comune de anchetă sunt supuse aceluiași tratament de protecție a datelor, cum ar fi cele primite în statul membru de destinație, în special atunci când se solicită statelor participante să-și concentreze eforturile pentru a efectua investigații pentru a identifica și urmări activitățile infracționale. Accentuăm că avantajele echipelor comune de investigații sunt evidente – comunicarea se face cu promptitudine, la toate întrebările se răspunde foarte

repede de către membrii grupului.

Un instrument în acest context este echipa comună de investigație (JIT¹). Inițiată în 1999, opțiunea legală a fost pusă în aplicare în toate statele membre până în anul 2005. Ideea acestui instrument juridic este faptul că autoritățile polițienești și judiciare ale diferitelor state membre trebuie să poată investiga în comun un caz penal, care are legături de nivel transfrontalier [9, p. 175]. Creionăm că această echipă va fi constituită doar în două cazuri: în cadrul cercetării unor fapte infracționale într-un stat membru al UE, când este necesar de a efectua cercetări complexe și care implică mobilizarea unor mijloace importante având tangență cu și alte state membre; și cel de al doilea caz, când mai multe state membre desfășoară investigația unor infracțiuni, în care circumstanțele cazului fac necesară o acțiune comună și concertată în statele membre.

Precizăm, că o astfel de echipă este constituită pentru un termen limitat, astfel, la finele termenului, aceasta poate fi prelungită dacă este necesar sau, la propunerea statelor membre, va fi desființată. Membriilor li se recomandă să se consulte și să se coordoneze în timp util cu privire la o eventuală prelungire pentru a evita discontinuitățile cadrului de cooperare internă.

Combaterea terorismului a fost principala justificare în propunerea **Comisiei Europene pentru Directiva 2018/1673** privind combaterea spălării banilor [10] adoptată recent, prima directivă privind spălarea banilor concentrată mai degrabă pe dreptul penal decât pe măsuri administrative.

Utilizăm teoria securizării colective pentru a ilustra modul în care UE încearcă să conecteze incriminarea spălării banilor cu lupta împotriva terorismului, necesitând, de exemplu, extinderea criminalizării autospălării. *Ca exemplu al modului în care retorica securizării nu a convins statele membre, discutăm cazul Finlandei, care este dispusă să extindă incriminarea autospălării, chiar dacă economia legală, mai degrabă decât protecția împotriva terorismului, este considerată a constitui obiectul legalității.*

¹ Din engleză *Joint Investigation Team*.

protecție. Demonstrăm că utilizarea securitizării axate pe terorism este problematică mai ales în contextul dreptului penal, deoarece contestă înțelegerea tradițională a obiectelor protecției juridice ca bază a incriminării [11, p. 815]. Prin această prevedere, statele își facilitează accesul prin asigurarea și oferirea informațiilor din conturile bancare ale persoanelor care, într-un mod sau altul, sunt sub vizorul autorităților în domeniul investigării infracțiunilor de spălare a banilor, ceea ce ar asigura o economie de timp și funcționarea operativă și promptă a organelor de drept.

Într-o altă circumstanță, din Directiva (UE) 2018/1673 reiese că Uniunea Europeană vine în pas cu combaterea noilor activități infracționale. Astfel, pct. (6) atrage atenția statelor la spălarea banilor prin monedele virtuale, fiind o modalitate mai inovativă în infracționalitatea electronică din domeniul cibernetic. Specialiștii în domeniul combaterii spălării banilor și finanțării terorismului susțin că vulnerabilitățile folosite pe piața virtuală, care este practic nereglementată și necontrolată, sunt în creștere activă. Se caracterizează asta prin anonimitate și esențialele dificultăți în urmărirea și identificarea persoanelor care efectuează tranzacții, eficiența schimbului de fonduri a acestora și transferuri în criptomonedă între țări, lipsa semnificativă de cunoștințe și capacități a agențiilor de aplicare a legii pentru a stabili locația reală a criptomonedelor și arestarea acestora. Reieșind din cele menționate, ar fi binevenită inițiativa privind acordarea permisiunii organelor competente de investigare a infracțiunilor, în sensul ca acestea să aibă acces la informații care permit asocierea adresei beneficiarului efectiv și ulterioara stabilire a identității lui.

Nu subapreciem și convențiile internaționale, care au un impact semnificativ asupra aplicării legilor naționale. Acestea conțin prevederi privind recunoașterea ca infracțiuni a anumitor tipuri de fapte, legate de spălare a banilor, despre fixarea listei de infracțiuni predicat, privind procedura extrădării infractorilor, spre final și asupra asistenței juridice reciproce.

La 16 mai 2005, a fost adoptată **Convenția de la Varșovia** [12], care vine ca un

update² și extinde Convenția de la Strasbourg pentru a combate nu numai finanțarea terorismului prin spălarea banilor, dar și finanțarea terorismului prin activități legitime.

Potrivit Convenției, obținerea de date cu privire la resursele financiare ale organizațiilor criminale, inclusiv ale organizațiilor teroriste, este un mijloc major de combatere a acestora. Astfel, la nivel instituțional Convenția de la Varșovia reglementează în Secțiunea a 2-a, art. 14 „Unitățile de informații financiare cu rolul de a primi și, în măsura posibilului, solicita, analiza și transmite informații cu specific financiar către autoritățile competente. Statele au obligația astfel, de a adopta „măsurile necesare pentru a permite UIF³ să acționeze rapid, acolo unde există suspiciuni că o tranzacție are legătură cu spălarea de bani, pentru a suspenda sau a refuza aprobarea derulării tranzacției cu scopul de a analiza tranzacția și a confirma suspiciunea. Fiecare stat poate restrânge astfel de acțiuni la cazurile în care a fost prezentat un raport privind existența unei tranzacții suspecte” [13]. Actualmente este singura Convenție internațională care dă autorităților naționale puterea de a înceta tranzacțiile suspecte cât mai curând posibil, pentru a preveni circulația acestora în sistemul financiar. În plus, unitățile specializate de informații financiare ale statelor membre sunt obligate să oprească aceste tranzacții la cererea unui partener străin, dar care nu fac parte la Convenția de la Varșovia.

Din acest punct de vedere, tendința generală de interacțiune și cooperare a statelor la nivel internațional contribuie nu numai la acumularea de experiență practică în combaterea spălării banilor, ci și la analiza și luarea în considerare a caracteristicilor fiecărei țări în parte pentru organizarea activității în acest domeniu, care afectează valoros fiecare dintre părți.

Spălarea banilor și finanțarea aferentă a terorismului și a criminalității organizate continuă să fie probleme importante la nivelul Uniunii Europene, dăunând integrității, stabilității și reputației sectorului financiar și constituind o amenințare la adresa pieței interne și a

² Din engleză – actualizare.

³ Unitate de Informații Financiare.

securității interne a Uniunii și a altor state. Pentru a aborda această problemă, pentru a completa și consolida implementarea Directivei (UE) 2015/849 [14] a Parlamentului European și a Consiliului, a Directivei UE 2018/1673 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2018 privind lupta împotriva spălării banilor, intenționează să o combată prin noi măsuri. În plus, există și alte organizații de cooperare în materie penală, cum ar fi Ordinul european de investigare și Mandatul european de arestare și predare, care pot fi utilizate în acest scop [15].

Tocmai din acest considerent, contracararea legalizării bunurilor infracționale este un element esențial în lupta împotriva criminalității la nivel internațional, fiind o condiție pentru creșterea securității naționale și internaționale și, de asemenea, o condiție necesară pentru reducerea corupției.

Cu referire la cazurile de rezonanță din Republica Moldova, cunoscute drept „*Frauda bancară*” și „*Laundromat*”, s-a efectuat o cercetare analitică în lucrarea din 2022, prin care se relatează că „*începând cu 2020, Procuratura Anticorupție a cooperat în mod eficient cu Procuratura Generală a Letoniei în cadrul unei echipe comune de investigație.*”

Efectiv, este necesar de câteva ore pentru a înregistra o entitate străină, dar poate dura luni și uneori ani pentru a obține informații, ceea ce face ca aplicarea legii să fie mai dificilă. *Echipa comună de investigații cu Letonia a fost creată pentru a face schimb de informații și de probe în timp real și a avut ca rezultat identificarea unor beneficiari ai fraudei bancare. În 2022, grupul a fost consolidat cu membri cu o specializare mai largă în combaterea spălării banilor și se intenționează ca activitatea acestuia să fie prelungită pentru încă un an, fiind invitate și alte țări să se alăture. Avantajele acestor echipe comune de investigații sunt evidente – comunicarea se face cu promptitudine, la toate întrebările se răspunde foarte repede de către membrii grupului. Pornind de la rezultatele pozitive ale acestei experiențe, în curând urmează să fie create echipe comune de investigații și cu alte țări* [16, p. 47].

Țările ar trebui să-și acorde reciproc

asistență judiciară în cea mai deplină măsură posibilă, indiferent de existența dublei incriminări, cu condiția ca această asistență să nu necesite măsuri coercitive. Concomitent, este imperios ca se să ia în considerare aplicarea unor astfel de măsuri, dacă este necesar, pentru a oferi o gamă largă de asistență și cu condiția să nu existe dubla incriminare.

Din aceste considerente, se constată că cooperarea europeană în domeniul investigării infracțiunilor de spălare a banilor, precum și altor infracțiuni conexe, în special când subiecții investigați sunt persoane expuse politic care conform legii speciale sunt definite drept *persoane fizice care exercită sau care au exercitat pe parcursul ultimului an funcții publice importante la nivel național și/sau internațional, precum și membri ai organelor de conducere ale partidelor politice* [17]. Dacă spălarea banilor locali poate fi adesea combătută la nivel național, o soluție eficientă în problema spălării banilor pe plan internațional poate fi găsită doar în planul cooperării internaționale [18, p. 79].

De menționat că practica internațională urmează inclusiv calea refuzului de a verifica dovezile acuzațiilor care stau la baza unei cereri de asistență juridică internațională. În acest sens, potrivit Curții Federale a Elveției, valabilitatea acuzațiilor este supusă verificării nu în curs de furnizare a asistenței, ci dimpotrivă, este pusă în sarcina judecătorului în procesul penal relevant [19, p. 76], asta cu toate că convențiile internaționale au un impact semnificativ asupra aplicării legii; acestea conțin prevederi privind recunoașterea ca infracțiuni a anumitor tipuri de fapte, legate de spălarea banilor, despre fixarea listei de infracțiuni predicat și procedura extrădării infractorilor, asupra solicitării de acordare a asistenței juridice reciproce.

În același timp, în ciuda dezvoltării unei reglementări juridice internaționale unificate a spălării banilor, rămân diferențe semnificative între legislațiile naționale ale diferitelor state în acest domeniu, în primul rând în chestiunile referitoare la sfera de aplicare a infracțiunilor predicat.

În prezent, activitățile FATF se desfășoară în patru domenii principale: verificarea

conformității cu recomandările FATF de către membrii săi; revizuirea noilor metode și tipologii de spălare a banilor; asigurarea faptului că recomandările sunt implementate de statele membre FATF; cooperare cu alte organizații internaționale (sublinierea *n.a.*).

După cum s-a menționat, una dintre formele de coordonare și dezvoltare a activităților FATF este efectuarea de evaluări reciproce ale țărilor pentru a aduce sistemele naționale de combatere a spălării banilor în conformitate cu recomandările FATF. Reieșind din acest fapt, în 2004, a fost creat un grup în stil FATF pentru țări Regiunea eurasiatică – grupul eurasiatic pentru combaterea spălării banilor și finanțării terorismului (EAG), care efectuează astfel de evaluări reciproce în mod regulat [20, p. 113].

Recomandările încurajează statele participante să extindă un sistem de acorduri bilaterale și multilaterale care reglementează problemele de asistență juridică în lupta împotriva spălării banilor, inclusiv cele referitoare la căutarea infractorilor și confiscarea veniturilor din infracțiuni. În aceste scopuri, activitățile de căutare operațională sunt încurajate în toate modurile posibile. În ce privește punerea în aplicare a mișcării controlate a banilor spălați, acest lucru înseamnă folosirea implementării operaționale, identificarea specificului lanțuri de tranzacții financiare ilegale, identificarea liderilor organizații criminale implicate în spălarea banilor.

Astfel, dacă să facem o retrospectivă, evaluarea circumstanțelor care contribuie la creșterea eficacității sistemului internațional al UE de „anti-spălare a banilor”, iar predicția eficacității sale poate fi caracterizată la general ca pozitivă și eficientă.

Convenția ONU de la Viena din 1988 [21] împotriva traficului ilicit de stupefianțe și substanțe psihotrope, despre care am menționat la începutul lucrării, a devenit prima convenție care prevede dezvoltarea cooperării în domeniul combaterii spălării banilor. În normele sale, conceptul de „legalizare” („spălare”) a fost formulat în detaliu. De asemenea, ea conține o recomandare pentru ca fiecare parte să ia măsurile cerute în vederea recunoașterii faptelor descrise drept infracțiuni.

Părțile la Convenție odată cu aderarea sa, au datorita de a lua măsuri legislative pentru a permite instanțelor sau altor autorități competente să obțină sau să poate confisca documente bancare, financiare și comerciale. Art. 9 din Convenție consacră că *părțile vor coopera strâns, conform sistemelor juridice și administrative respective, cu scopul de a întări eficacitatea acțiunilor de detectare și celor represive, vizând să pună capăt comiterii de infracțiuni.* Totuși, așa cum arată practică, utilizarea acestor prevederi este problematică, deoarece legislațiile interne ale mai multor statelor vizate prevăd restricții întru respectarea drepturilor constituționale.

De remarcat că Grupul Eurasiatic (EAG) pentru combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului dezvoltă progresiv cooperarea cu diferite organizații și structuri internaționale și regionale care se ocupă de probleme de combatere a legalizării veniturilor provenite din infracțiuni și a finanțării terorismului; totodată, se angajează în dialog cu statele ca entități distincte, care au primit statutul de observator în grupul respectiv [22], deși acesta nu operează în UE, ci doar în Belarus, India, Kazahstan, China, Kârgâzstan, Federația Rusă, Tadjikistan, Turkmenistan și Uzbekistan. De asemenea, EAG este membru asociat al FATF, ceea ce pe viitor nu exclude potențialele colaborări cu alte state, inclusiv membre ale UE.

Deși, chiar și în UE, unde operează instrumentele de cooperare menționate anterior privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor, care vizează armonizarea măsurilor luate de statele membre, rămân diferențe (rezerve) între definițiile naționale. Aceste discrepanțe au un impact negativ, în primul rând, asupra dezvoltării cooperării internaționale, întrucât aceasta din urmă se bazează în mare parte pe principiul *non bis in idem*.

În această ordine de idei, activitatea unor echipe comune de investigație pot dezvolta esențial capacitatea de funcționare a cooperării internaționale într-un sens dublu: prin lărgirea gamei de investigație, precum și prin accelerarea obținerii rezultatelor, interactiv sau pe alte căi fiindu-le asigurate resurse financiare, umane și tehnice adecvate. Se recomandă anu-

mite proceduri pentru a se asigura că personalul organelor competente menține standarde profesionale înalte, inclusiv în ceea ce privește confidențialitatea, care este punctul forte în activitatea măsurilor speciale de investigații. Totodată se va pune accent pe mijloacele tehnice întru cooperarea investigării infracțiunilor.

Concluzii. Catalogăm cele mai importante idei sistematizându-le, și anume că baza combaterii legalizării veniturilor ilegale a devenit Convenția ONU de la Viena din 1988, care a fixat normele-principii standarde internaționale de combatere a spălării banilor.

Întrucât astăzi sfera tehnologiei informaționale se află într-un stadiu perpetuu de perfecționare și din această cauză este dificil de reglementat, organizațiile și grupurile criminale, precum și grupările teroriste își direcționează eforturile către dezvoltarea și utilizarea acestor inovații pentru scopuri clandestine. Problema reglementării legale a activităților în spațiul cibernetic este, desigur, mai complexă și necesită o cooperare strânsă la nivel internațional. Cu toate acestea, tocmai pașii care vizează reglementarea activităților informaționale ar trebui să fie mereu plauzibili, deoarece pot contribui la creșterea imaginii integrității țării, pentru crearea normelor

internaționale.

În acest articol, am arătat cum amenințarea terorismului a fost utilizată la nivelul UE pentru a justifica incriminarea spălării banilor într-un mod mai armonizat și mai cuprinzător, ceea ce poate compromite principiile fundamentale ale sistemelor de drept penal din statele membre. Efectiv perfect legitim este să lupti împotriva terorismului și să promovezi integrarea în continuare, dar nu cu orice preț, dacă e să ne amintim de spusele lui Machiavelli, ci în limitele legale. Susținem că activitatea de combatere a mecanismelor privind spălarea banilor, discutate în această lucrare, va avea ca rezultat în primul rând dezvăluirea activităților teroriste. Punctăm că implementarea eficientă a politicii naționale în domeniul combaterii spălării banilor și finanțării terorismului este posibilă doar prin cooperarea activă cu organizațiile internaționale, în acest sens fiind necesar un cadru juridic și instituțional adecvat care să conducă la uniformizarea reglementării problemelor din domeniul contracarării și legalizării fondurilor infracționale, inclusiv stabilirea răspunderii pentru faptele prejudiciabile și crearea unui sistem de colectare a informațiilor privind tranzacțiile suspecte.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

1. Fișa tehnică UE – 04 din 2017, Rosa Raffaelli, p. 1.
2. *Ibidem*.
3. Adams Whitney, The practical impact of money-laundering laws on financial institutions. Washington: White Collar crime, National Institute, 1990.
4. Turcu M. Dezvoltarea criminalității orientate spre profit. Spălarea banilor, Universul Juridic, 2013.
5. Grupul Egmont. Disponibil: https://ro.frwiki.wiki/wiki/Groupe_Egmont (accesat la 16.11.2022).
6. Lupașcu, D., Mareș M. Infracțiunea de spălare a banilor în legislația românească și în cea a Republicii Moldova, 2018. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/5529/infracțiunea-de-spalare-a-banilor-in-legislatia-romaneasca-si-in-cea-a-republicii-moldova.html> (accesat la 17.11.2022);
7. Extras din Decizia 2002/187/JAI a Consiliului din 28 februarie 2002 de instituire a Eurojust. Disponibil: http://publications.europa.eu/resource/ellar/4c08c9a7-3558-4e5d-b6cb-a5eda457279b.0014.02/DOC_2 (accesat la 17.11.2022).
8. Analiza EUROPOL. Raport general privind activitățile Europol, Oficiul European de Poliție, 2011.
9. Grati I. Avantajele și dificultățile în crearea echipelor comune de investigații. În: Studii Juridice Universitare. 2014, nr. 3-4, p. 174-180.

10. Directiva (UE) 2018/1673 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2018 privind combaterea prin măsuri de drept penal a spălării banilor. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32018L1673> (accesat la 23.12.2022).
11. Hyttinen T., Heinikoski S. Justification of supranational criminal law – Analysis of collective securitization in the EU-level harmonization of money laundering provisions, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, Vol. 26 (6) 815–832, Maastricht, 2019, p. 815-832.
12. Convenția Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii și finanțarea terorismului din 16.05.2005. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/legislatie/conventia_consiliului_europei_impotriva_spalarii_banilor.pdf (accesat la 23.12.2022).
13. *Ibidem*.
14. Canle I., Celia I. Money Laundering and the European Investigation Order. *Journal of Applied Business & Economics*, Vol. 22 Issue 7, 2020, p. 164-171.
15. Directiva (UE) 2015/849 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 mai 2015 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului, de modificare a Regulamentului (UE) nr. 648/2012 al Parlamentului European și al Consiliului și de abrogare a Directivei 2005/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului și a Directivei 2006/70/CE a Comisiei (Text cu relevanță pentru SEE). Disponibil: eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32015L0849 (accesat la 23.12.2022).
16. Comitetul Consultativ Independent Anticorupție (CCIA). Raportul „«Republica Off-shore»: analiza factorilor care au contribuit la fraudă sistemică și spălarea de bani în sectorul financiar-bancar și de asigurări din Republica Moldova”, iulie, 2022, p. 49.
17. Legea nr. 308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului în Monitorul Oficial nr. 58-66 art. 133.
18. Popa Ș., Cucu A. Economia subterană și spălarea banilor, *Studiu criminologic*, Chișinău, 2007 p. 182.
19. Воронин Ю. А., Григорьева Н. Л. Взаимная правовая помощь как форма международного сотрудничества в борьбе с легализацией денежных средств или иного имущества, полученных преступным путем. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2013. № 5 (296). Право. Вып. 35 p. 71-77.
20. Голенко Г.Д. Международно-правовые аспекты борьбы с отмыванием денег. *Кубанский государственный университет*, Краснодар, 2012, p. 110-114.
21. Convenția de la Viena contra traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope, din 1988. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A31990D0611>(accesat la 19.01.2023).
22. The Eurasian Group on Combating Money Laundering and Financing of Terrorism (EAG). Disponibil: <https://eurasiangroup.org> (accesat la 19.01.2023).

DESPRE AUTOR**Florin ZAGAICAN,***masterand,**Universitatea Dunărea de Jos din Galați,**Facultatea Transfrontalieră,**programul ȘPC, România,**Avocat stagiar CA „Dumitru MARCO”**e-mail: zagaican.f@gmail.com,**ORCID: 0000-0002-2894-587X*

RECENZII

PRINCIPIILE PROCESULUI PENAL – REPERE DIRIGUITOARE PENTRU CUNOAȘTEREA ȘI APLICAREA NORMELOR DE PROCEDURĂ PENALĂ

(Recenzie asupra monografiei „Principiile procesului penal”,
autor: Dinu Ostavciuc, dr., conf.univ.)

Valeriu CUȘNIR,
prof. univ., dr. hab.

Tudor OSOIANU,
prof. univ., dr.

Baza dreptului ca sistem și a întregului sistem al dreptului îl constituie *principiile dreptului*, acele „axiome”, care trebuie în primul rând numite de legiuitor, formulate de rațiunea omenească și, în al doilea rând, enunțate legal pentru a fi cunoscute și realizate în cadrul sistemului juridic al societății, deoarece sunt determinate de însuși dreptul la existență a indivizilor și a colectivităților umane [1, p. 99].

În demersul său științific, reprezentat în monografia „Principiile procesului penal”, autorul Dinu Ostavciuc abordează principiile dreptului procesual penal prin prisma întregului sistem de drept, configurând elementele sistemului și interacțiunea dintre ele. Pe bună dreptate, elementul structural al sistemului principiilor dreptului este principiul dreptului. Iar pentru a realiza sarcinile procesului penal, potrivit autorului Dinu Ostavciuc, este necesară o reglementare în conformitate cu anumite idei și reguli diriguitoare de desfășurare a lui; această funcție o îndeplinesc principiile procesului penal [2, p. 6].

Cu adevărat, „normele juridice, oricât ar fi de deosebite prin conținut, sunt foarte strâns

legate între ele, alcătuiind un tot unitar. Ele formează un ansamblu ordonat, bine organizat, logic coerent, se constituie într-un sistem, nefiind doar o îngrămădire de „piese” detașate ci, dimpotrivă, se assemblează în mod organic, fiind un tot întreg” [3, p. 251]. În doctrină s-a arătat că „principiile dreptului sunt idei de maximă generalitate, ce dezvăluie esență și valoarea sistemului de drept, care întemeiază dreptul pozitiv și orientează elaborarea și realizarea dreptului pozitiv. Însuși dreptul, ca sistem, este întemeiat, pe de o parte, și restricționat, pe de altă parte, de principiile generale ale dreptului. Caracteristica de sistem al dreptului, susține profesorul I. Craiovan, indică faptul că ansamblul normelor juridice cuprinde relații fundamentale, structurale, de principiu pentru normativitatea juridică, are o coerență internă care îi asigură funcționalitatea, aplicabilitatea, exprimă interdependențe între normele juridice, formează un tot care nu se reduce la părțile sale componente” [3, p. 251].

Autorul Dinu Ostavciuc operează cu diverse viziuni doctrinare privind noțiunea de principiu al dreptului procesual-penal; el subliniază că principiile procesului penal, ca reguli

cu caracter general, se manifestă prin norme procesual-penale, care la rândul lor determină construcția integrală a întregului proces penal, dezvăluind esența acestuia și asigurând realizarea lui; aceste reguli-norme posedă un caracter imperativ [2, p. 6].

Cercetarea monografică a principiilor procesului penal realizată de dl Dinu Ostavciuc reclamă o multitudine de interpretări, idei, constatări și sinteze publicate în lucrările unui cerc larg de cercetători afirmați în domeniul dreptului procesual penal din diferite țări. În această ordine de idei, referindu-se la viziunile doctrinare privind principiile procesului penal, autorul cataloghează acele prevederi legale, cu caracter general, care în totalitatea lor relevă natura, esența, conținutul procesului penal și stau la baza organizării și funcționării etapelor, procedurilor și a tuturor instituțiilor de procedură penală. Or, potrivit autorului D. Ostavciuc, nu orice dispoziție procesual-penală poate fi recunoscută în calitate de principiu, ci doar aceea care îndeplinește anumite cerințe, și anume: – se distinge printr-un grad ridicat de generalizare, unind conținutul regulilor private și celor de procedură penală; – caracterizează, în mod obiectiv, natura, esența și conținutul procesului penal; – acționează pe parcursul întregului proces penal sau, în anumite cazuri, în mai multe dintre etapele sale principale; – are legătură cu alte principii ale procesului penal în baza scopurilor și obiectivelor procesuale penale comune; – are legătură internă cu alte principii ale procesului penal; – are propriul său conținut [2, p. 8]. Cele definite de autor, dl D. Ostavciuc, sunt în deplină concordanță cu doctrina filosofiei, teoriei dreptului, la general, și vin să completeze și să dezvolte știința juridică autohtonă. Astfel, Aristotel, încă în antichitate, a formulat noțiunea de „principiu”, afirmând că *principiul* este cel mai bun punct de plecare pentru fiecare lucru. Principiul este elementul prim și imanent al devierii (producerii). În fine, punctul de plecare al cunoașterii unui lucru este și el denumit principiu. Caracterul comun al tuturor principiilor este deci

izvorul din care pornește ființa sau devenirea, sau cunoașterea; ceea ce poate fi cunoscut în modul cel mai profund sunt *principiile și cauzele*; plecând de la ele și prin ele sunt cunoscute celelalte lucruri, și nu principiile și cauzele sunt cunoscute prin celelalte lucruri [4, p. 96-97]. Marele filosof german Immanuel Kant în lucrare sa *Critica rațiunii pure* definește *principiul* ca anumite axiome, anticipații, postulate ale intelectului pur sau ca anumite idei ale rațiunii pure. În viziunea sa, rațiunea este o facultate a principiilor, iar principiile sunt judecați sintetice apriori, care nu derivă din alte cunoștințe mai generale. Pentru a fi ceva denumit metodă, consideră Kant, „trebuie să existe un procedeu după principiu” [5, p. 361]. Autorul L. Barac susține că „principiile generale sunt reguli de drept obiectiv, exprimate deseori prin texte scrise și întotdeauna prin jurisprudență, dotate cu un caracter de generalitate” [6, p. 56]. Profesorul N. Popa susține că un principiu general de drept este rezultatul unei experiențe sociale și o reflectare a unor cerințe obiective ale evoluției societății, ale conviețuirii sociale, ale asigurării aceluși echilibru necesar între drepturile unora și obligațiile altora [7, p. 114]. „Principiile generale ale dreptului îmbrățișează un mare număr de cazuri concrete, ... rezumă fie aprecierile individuale ale relațiilor juridice, fie elementele lor de fapt și ... iau forma unor definiții științifice”, subliniază Mircea Djuvara [8, p. 276]. Profesorii I. Ceterchi și I. Craiovan consideră că, analizând principiile în sens juridic, trebuie luat în considerație aspectul normativ, pentru că în ultima instanță ele — principiile — sunt norme juridice de o mare generalitate care trebuie să coincidă cu valorile sociale de drept promovate și de care trebuie să se țină cont atât la elaborarea dreptului, cât și la aplicarea sa [9, p. 30]. Încărcătura juridică o desprindem și din definiția principiului, promovată de profesorul Alexandru Borodac: „Principii sunt considerate ideile, tezele fundamentale care stau la baza întregului sistem de drept, care orientează reglementările juridice și aplicarea dreptului, fiind determinate de relațiile sociale, drept idei ale

conținutului tuturor normelor și drept expresie a valorilor promovate și apărate de drept. Principiile fundamentale ale dreptului nu funcționează în mod arbitrar, abstract și izolat, ci numai în completă concordanță cu reglementările din ramurile dreptului” [10, p. 37-58]. Cercetătorii autohtoni Gh. Lupu și Gh. Avornic definesc noțiunea de „principiu” astfel: „Principiile sunt ideile de bază conducătoare care stau la baza tuturor normelor juridice și se reflectă în legislația statului”. Autorii ruși A. I. Matuzov, N. V. Malko și O. I. Ţibulevskaia susțin ideea că principiile reprezintă ideile-cheie ale dreptului, care definesc și exprimă plenar conținutul lui, și că acestea reprezintă calitatea obiectivă a dreptului, exprimând legitățile dezvoltării sociale în funcție de condițiile reale ale vieții și constituie menirea lor socială [11, p. 149]. Viziunile doctrinare, atât cele înfățișate, cât și multe altele, sesizează caracterul obiectiv al naturii principiilor. La definirea „principiului” trebuie de avut în vedere că ele, principiile, nu reprezintă rezultatul unor cercetări ale specialiștilor. Or, aceștia nu inventează principii noi, ci le descoperă, le scot în evidență pe cele create, real-existente, explică rolul lor, importanța, conținutul și funcționalitatea lor. În acest context, J. Carbonnier scrie: „Se poate găsi prima opinie sau primul autor care i-a fost punctul de pornire. Pe când prima opinie sau primul autor, care a formulat un principiu general, l-a formulat ca deja consacrat și anterior sie însuși. În fiecare principiu general se regăsește o tradiție pretinzând la titlul istoric. Doctrina și jurisprudența au formulat aceste principii generale. Ele însă nu le-au creat, ci le-au găsit în spiritul dreptului nostru, așa cum au fost relevate de unele texte fragmentare” [12, p. 155]. Astfel, știința juridică doar le scoate la suprafață, le motivează, le studiază și le sistematizează. În acest context, ideile și tezele promovate de autorul lucrării, dl D. Ostavciuc, privitor la locul și rolul principiilor în procesul penal, se înrăuiesc reușit în opera doctrinară: „Pentru teorie, ele – principiile – reflectă concepția juridică, care a stat la baza procedurii penale, acordând orientarea

necesară explicării doctrinei a normelor de drept procesual-penal. Pentru activitatea practică, principiile servesc la aplicarea corectă de către organele respective a normelor procesual-penale în cazuri concrete” [2, p. 12].

Pline de semnificație teoretică și valențe practico-aplicative sunt tezele autorului privind consacarea principiilor în norme juridice, fapt prin care autoritatea legiuitoare conferă sistemului de drept validitate și stabilitate. Transpunerea principiilor în categoria normelor concrete de drept garantează respectarea acestora. Referindu-se la aceste deziderate, raportate la ramura dreptului procesual penal, autorul D. Ostavciuc consemnează că „justiția penală, izvorâtă din necesitatea de judecare a proceselor ca urmare a încălcării legilor, este de neconceput fără existența unor reguli procedurale precise, clare și ferme totodată, cu rol determinant în conduita participanților procesului [13, p. 9; 2, p. 6]. În viziunea noastră, considerăm binevenit ca în definirea și tratamentul principiilor, atât generale, fundamentale, cât și ale celor de ramură, speciale, să se pună accent anume pe acest aspect – pe fixarea principiilor în normele juridice.

În doctrina teoriei generale a dreptului se operează cu noțiunile de „principii generale ale dreptului” și de „principii fundamentale ale dreptului”, totodată arătându-se că principiile generale nu se identifică cu principiile fundamentale ale dreptului; „[...] Dacă orice principiu fundamental este un principiu general, nu orice principiu general este și fundamental [...]” [6, p. 58], sesizează L. Barac; ceea ce înseamnă, explică autorul, că sfera principiilor generale ale dreptului depășește sfera principiilor fundamentale, iar sub aspectul conținutului cele din urmă le cuprind pe cele dintâi; or, desprindem că principiile fundamentale se subordonează principiilor generale, constituind raportul *specie-gen* [6, p. 58]. Dacă la principiile generale ale dreptului pot fi atribuite principiile libertății, egalității, justiției, echității, responsabilității, atunci principiile fundamentale ale dreptului (constituționale) variază de la un sistem

național de drept la altul, în funcție de tipul relațiilor sociale și de politica legiuitorului. Spre exemplu, Constituția Republicii Moldova a consacrat principiile fundamentale: suveranitatea (art. 1 și 2 din Constituție); statul de drept (art. 1, alin.(3) din Constituție); teritoriul (art. 3 din Constituție); drepturile și libertățile omului (art. 4 din Constituție); democrația și pluralismul politic (art. 5 din Constituție); separația și colaborarea puterilor (art. 6 din Constituție); Constituția, Lege Supremă (art. 7 din Constituție); respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale (art. 8 din Constituție); proprietatea (art. 9 din Constituție); unitatea poporului și dreptul la identitate (art. 10 din Constituție); Republica Moldova, stat neutru (art. 11 din Constituție); universalitatea (art.15 din Constituție); egalitatea (art. 16 din Constituție) ș.a. [14]. Aceste principii, în viziunea noastră, fără a proceda la interpretări extinse sau la restrângeri plauzibile, raportate la principiile generale ale sistemului național de drept, sunt inerente tuturor ramurilor, instituțiilor și normelor de drept în vigoare.

Cu referire la noțiunile de „principii generale ale dreptului” și de „principii fundamentale ale dreptului”, în doctrină s-a afirmat o viziune, relativ majoritară [15, p. 114; 16, p. 127; 17, p. 126; 18, p. 219], potrivit căreia principiile fundamentale ale dreptului redau ideile de bază consfințite în normele dreptului constituțional, care întemeiază instaurarea, organizarea și exercitarea puterii publice, drepturile și îndatoririle cetățeanului. În această ordine de idei, autorul cercetării monografice, dl D. Ostavciuc, invocă criteriile fundamentate pe doctrină și susținute cu argumente de sorginte normativă, procedează la o sistematizare riguroasă a principiilor procesului penal, operând diverse clasificări, inclusiv diferențiind [2, p. 10]:

1) Principii ale procesului penal care consacră drepturile și libertățile cetățenilor, fixate în Titlul II al Constituției Republicii Moldova;

2) Principii ale procesului penal, al căror izvor sunt normele constituționale privind pu-

terea judecătorească – Secțiunea I, Capitolul IX din Constituție;

3) Principii ale procesului penal al căror izvor este Codul de procedură penală. Remarcăm poziția autorului D. Ostavciuc care atribuie principiile incluse în grupa I și II la categoria celor fundamentale (se înscrie în șirul viziunilor doctrinare majoritare), punctând: „Aceste principii poartă caracter universal, deoarece au aplicare asupra tuturor sferelor de activitate a justiției penale: examinarea cazurilor penale, verificarea legalității actelor de urmărire penală, susținerea acuzării de stat în instanță, înfăptuirea justiției de către toate instanțele indicate în art. 115 alin. (1) al Constituției” [19, p. 25; 2, p. 10]. Alăturat acestei clasificări a principiilor procesului penal, D. Ostavciuc dezvoltă și altele, precum: „1) În baza criteriului prevalenței dispoziției generale se deosebesc principii: a) generale; b) speciale (de ramură). 2) În funcție de natura influenței dispozițiilor generale asupra organizării și funcționării organelor judiciare se deosebesc principii: a) judiciare (organizaționale) (de exemplu, principiul independenței judecătorilor și subordonarea acestora numai legii); b) procesuale (funcționale) (de exemplu, principiul contradictorialității). Un interes aparte, cu o direcție de perspectivă științifică, constituie ideea lui D. Ostavciuc privind sistematizarea principiilor procesului penal în principii specifice fazei prejudiciare și principii specifice fazei judiciare, problematică ce necesită o abordare complexă, clarificarea unui șir de subiecte, inclusiv a regimului juridic al măsurilor luate de organele cu atribuții în materie, poziției juridice a figuranților, delimitării competențelor organelor abilitate, regimului și efectelor deciziilor adoptate ș.a. chestiuni, reglementate insuficient de clar, ba chiar în unele cazuri ambiguu, susceptibile de interpretare arbitrară.

Prezintă interes aserțiunea lui D. Ostavciuc vis-a-vis de *aflarea adevărului* în procesul penal, arătând că Curtea Constituțională indică printre principiile fundamentale ale procesului penal și principiul aflării adevărului, deși aces-

ta nu este prevăzut în mod expres în Constituție sau în Codul de procedură penală al Republicii Moldova [20, pct. 102; 2, p. 10]. Raliindu-ne la poziția autorului, ținem, în primul rând, să revenim la cele consemnate mai înainte privind caracterul obiectiv al naturii principiilor [7, p. 114; 8, p. 276; 12, p. 155]; or, pomenindu-ne în situația de a face distincție între formularea principiului și existența acestuia, trebuie să înțelegem că un principiu nu există fiindcă a fost formulat, ci a fost formulat fiindcă există. În fond, nici antichitatea, nici evul mediu, nici epoca modernă nu au făcut decât să aplice, la vremea lor, principiile în sistemele lor de drept [12, p. 155]. Să ne amintim că principiul separației puterilor a fost definit și explicat încă de Montesquieu (1689-1755), însă recunoașterea, afirmarea și consacrară acestui principiu se întâmplă mult mai târziu, abia spre sfârșitul sec. al XVIII-lea, cercetarea științifică asupra acestuia continuând și în prezent. Astfel, faptul că Curtea Constituțională, în jurisprudența sa, a statuat *aflarea adevărului* în procesul penal ca fiind un principiu fundamental se înscrie reușit în doctrina de drept și este în concordanță deplină cu principiile procesului penal. Da, aflarea adevărului, nu este prevăzută în mod expres nici în Constituție și nici în Codul de procedură penală al Republicii Moldova¹, precum, spre exemplu, o face legiuitorul român, care în art.5 - *Aflarea adevărului*, alin. (1) din C.pr.pen. român prevede: „Organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului” [22]. Or, înfăptuirea justiției penale nu poate fi concepută fără deplina cunoaștere a adevărului cu privire la cauza penală care face obiectul procesului penal, adică a

¹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova conține mai multe norme – art.6, pct. 121 și 43; art.113; art. 143; art.164; art.166; art.175; art.176; art. 186; art. 191; art. 251; art.254; art.264; art.271; art.367 – care fac referințe la descoperirea adevărului, aflarea adevărului, constatarea adevărului, stabilirea adevărului, aflându-ne în fața unor incoerențe, discordanțe și lipsă de uniformitate;

adevărului asupra existenței sau inexistenței faptei imputate și asupra nevinovăției sau vinovăției persoanei inculpate, precum și asupra tuturor împrejurărilor care servesc la punerea în lumină a acestui adevăr [22, p. 40; 24, p. 44]. Adevărul, în orice domeniu de activitate umană, nu se relevă spontan; el trebuie descoperit și dovedit sub toate aspectele sale; numai în felul acesta se poate spune că adevărul a fost aflat [23, p. 89; 24, p. 44]. Filosofii au avut viziuni diferite asupra adevărului. Astfel, Aristotel considera că „adevărul aparține celui care consideră despărțit ceea ce este în realitate despărțit și ca unit ceea ce este unit, precum este în eroare acela ce gândește contrar de cum sunt lucrurile în realitate” [25, p. 301-302, apud 23, p. 93]. Într-o altă epocă, Descartes sublinia că „nu trebuie acceptat ca adevărat niciodată un lucru care este cunoscut evident ca atare, urmând a se evita cu grijă graba și prejudecata și orice prilej de îndoială” [26, p. 301-302, apud 23, p. 93]. Referindu-ne la *principiul aflării adevărului* precizăm că legiuitorul autohton a statuat prin norma expusă în art. 254 - *Rolul activ al organului de urmărire penală*, alin.(1) - organul de urmărire penală este obligat să ia toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei *pentru stabilirea adevărului*. Am mai preciza că aflarea adevărului este vizată în mai multe norme din Codul de procedură penală – în art.6, pct.12¹ și pct.43; art.113; art.143; 164; 166; 175; 176; 186; 191; 251; 264; 271; 367 – legiuitorul recurgând la diferite expresii privitoare la aflarea adevărului – descoperirea adevărului, aflarea adevărului, constatarea adevărului, stabilirea adevărului. Analiza și aprecierea celor prescise de legiuitor în norma prevăzută la art. 254 - *Rolul activ al organului de urmărire penală privind stabilirea adevărului* denotă următoarele: 1) În sensul legii procesuale obligația prescristă – de a lua toate măsurile prevăzute de lege – vizează organele de urmărire penală (art.55, 56, 57, 253 C.pr.pen.). 2) Obligația prescristă – de a lua toate măsurile prevăzute de lege – vizează în

mod cert și procurorul² (art. 51, 52 C.pr.pen.); 3) Obligația prescrisă constă în „a lua toate măsurile prevăzute de lege.” Legiuitorul prevede *cerințe și limite* privind luarea măsurilor prevăzute de lege stabilite în art.2 C.pr.pen.; 4) Spectrul, caracterul, conținutul măsurilor luate vor fi circumscrise „cercetării sub toate aspectele, complete și obiective, a circumstanțelor cauzei”. Îndeplinirea acestei obligații prescrise suscită un ansamblu de măsuri cu caracter complex – organizatorico-administrative, procesuale, penale, criminalistice, tehnico-științifice, speciale de investigații ș.a. cu respectarea cerințelor și limitelor stabilite în art. 2 C.pr.pen. 5) Norma prescrisă la art. 254 C.pr.pen. este susceptibilă de interpretare în coroborare în unison cu prevederile art.19 C.pr.pen. [27, art. 699, art. 19] - *Accesul liber la justiție* (principiu procesului penal), alin.(3) - Organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei [...], precum și cu cele stipulate la art. 28 C.pr.pen. [12, art.28] - *Oficialitatea procesului penal* (principiu al procesului penal), alin.(1) - Procurorul și organul de urmărire penală au obligația, în limitele competenței lor, de a porni urmărirea penală în cazul în care sunt sesizate, în modul prevăzut de prezentul cod, că s-a săvârșit o infracțiune și de a efectua acțiunile necesare în vederea constatării faptei penale și a persoanei vinovate, dar și cu alte norme - principii stipulate în Codul de procedură penală (Capitolul II - Principiile generale ale procesului penal) [27].

Cercetarea și cunoașterea adevărului în procesul penal, după cum s-a arătat în doctrină, nu depășește, ca nivel de investigație științifică, o cunoaștere concretă asupra unor fapte trecu-

² Deși în mod expres procurorul nu este indicat în art. 253 - Organele de urmărire penală – din C.pr. pen. al RM, acesta este abilitat să exercite sau, după caz, să conducă în numele statului urmărirea penală (art.51, 52 C.pr.pen.). În viziunea noastră calitatea de organ de urmărire penală a procurorului derivă în mod explicit din prevederile art.51, 52 C.pr.pen. al RM.

te, fiind perfect posibilă cu mijloacele științelor actuale – informaticii, fizicii, matematicii, chimiei, criminalisticii, medicinei legale, psihologiei judiciare, economiei, contabilității, bineînțeles dreptului și altor domenii; adevărat este, însă, că stabilirea faptelor în procesul penal se bazează nu numai pe achizițiile științei, ci, în mare parte, și pe percepțiile nemijlocite ale persoanelor audiate, acest fapt reîntorcându-ne la eterna problemă a imperfecțiunii simțurilor și raționamentului omului obișnuit, pe care, astfel, nu s-ar putea pune bază certă în reconstituirea realului faptelor [28, p. 30]. În acest sens, în raport cu cunoașterea și aflarea adevărului în procesul penal, este important de a clarifica noțiunile de *adevăr obiectiv* și *adevăr judiciar*, utilizate în doctrină. Astfel, în literatura de specialitate, *adevărul judiciar* este definit ca fiind „concordanța între aspectele reținute de organele judiciare și care determină convingerea lor în cauză, și probele strânse și administrate în speță” [23, p. 95; 28, p. 31]. La rândul său, *adevărul obiectiv* reprezintă concordanța între aspectele reținute de organul judiciar și faptele real petrecute. Adevărul judiciar corespunde cu adevărul obiectiv în acele situații în care au fost administrate toate probele necesare și de bună calitate, acestea fiind, în plus, corect interpretate, și este diferit de acesta, putând antrena o eroare judiciară, când probele sunt incomplete sau false, ori când interpretarea asupra lor, chiar verosimile fiind, este greșită [29, p. 67; 28, p. 31]. Rămâne de stabilit sfera noțiunii de „aflare a adevărului” pe care urmăresc să îl descopere organele judiciare în cursul procesului penal, prin administrarea probelor. Poate fi acceptat, a priori, un adevăr judiciar diferit de cel obiectiv? Sau poate este suficient să se obțină un adevăr judiciar oarecare, fără a-l suprapune cu realitatea?

Răspunsul ce se impune nu poate fi desprins decât din exigențele legii procesual-penale. Adevărul urmărit de organul judiciar nu poate fi decât acel adevăr pe care îl pretendem de la martor, de la partea vătămată, de la expertiză, de la celelalte probe. Or, nu se poate

urmări ajungerea la un adevăr judiciar pe care să-l acceptăm a priori ca realitate, diferit de suma adevărilor extrase din probe, precum nici adevărul judiciar urmărit nu poate fi decât tot cel identic cu adevărul obiectiv. Prin urmare procesul penal începe cu aflarea adevărului, ca obiectiv, și sfârșește cu aflarea aceluiași adevăr, ca rezultat [28, p. 33].

Așadar, în raport cu aflarea adevărului în procesul penal, în viziunea noastră, există o legătură indisolubilă între *aflarea adevărului* (ca principiu fundamental al procesului penal), *probatoriul penal* (invocarea de probe și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor în scopul constatării circumstanțelor care au importanță pentru cauză) și *scopul procesului penal* (orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată); or, acest scop nu poate fi atins decât „prin măsuri prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei”, înrâurite în cadrul probatoriului penal și, bineînțeles, cu respectarea tuturor principiilor procesului.

Prin cele înserate mai sus aserțiunea autorului D. Ostavciuc vis-a-vis de aflarea adevărului în procesul penal, în viziunea noastră, este de natură să servească drept o deschidere oportună pentru noi dezbateri și polemici științifice privind sistemul de principii ale dreptului, la general, și ale dreptului procesual penal, în special.

Referindu-se la sistemul principiilor care constituie fundamentul procedurii penale, D. Ostavciuc sesizează o diversitate de opinii privind definirea și sistematizarea acestora, dezvăluirea sensului unor principii luate în parte, identificarea criteriilor de clasificare, atribuirea unor sau altor principii la categoria de fundamentale, de ramură sau interramurale, speciale, precum și la alte aspecte [2, p. 9]. Mai mult, ideea vizează și întrebarea dacă principiile fundamentale ale procesului penal sunt caracteristice pentru sistemul de drept, la general, sau doar pentru fieca-

re țară în parte, care, la rândul său, în funcție de specificul ce-i revine, definește principiile care îi sunt caracteristice. Deci se impune problema conținutului calitativ al noțiunii de principiu al procedurii penale față de conținutul noțiunii de principiu fundamental al dreptului. În acest context autorul consemnează: „Fiind componente ale unui sistem unic, fiecare principiu în parte caracterizează diferite laturi ale procesului penal. Conținutul fiecărui principiu capătă eficiență datorită existenței celorlalte reguli de bază, după cum aplicarea consecventă a unuia dintre ele nu se poate face decât în condițiile respectării riguroase a tuturor celorlalte principii din sistem. Justiția penală contemporană funcționează pe două sisteme de principii, consfințite în normele dreptului internațional și dreptului național” [2, p. 9].

Indiferent de definițiile teoretice ale principiilor fundamentale ale legii procesual penale, aceste principii, prin sine înseși, au importanță majoră pentru orientarea practică a procesului, conducând la aplicarea corectă a normelor juridice procesual penale în cauzele concrete supuse urmăririi penale și judecării, prin includerea în întreaga economie a reglementării procesual penale a unor norme care reprezintă transpunerea principiilor fundamentale prin concretizarea acestora în instituții ale dreptului procesual penal de natură să demonstreze că regulile de bază nu au rămas simple anunțuri plasate la începutul reglementării acestei ramuri a dreptului [30, p. 38]. Pe bună dreptate, principiile procesului penal reprezintă fundamentul pe care este construit întregul edificiu al normelor de procedură penală. Ele nu constituie simple idei teoretice, fără relevanță practică, ci își fac simțită prezența până și în cele mai nesemnificative acte ale organelor judiciare [31, p. 11]. În această ordine de idei, referindu-se la principiile procesului penal, autorul cercetării monografice, dl D. Ostavciuc, concretizează rolul acestora [2, p. 11]:

a) asigură organizarea și funcționarea procesului penal în general, toate etapele acestuia, procedurile speciale și instituțiile procesului penal;

b) sunt linii directoare normative atunci când este necesară folosirea analogiei legii sau a legii care este respinsă de doctrina oficială;

c) în cazul în care anumite prevederi ale legii procesual-penale sunt în contradicție cu principiile procesului penal, supremația (preferința) ar trebui acordată acestora din urmă.

Dezvăluind în continuare însușirile principiilor procesului penal, autorul lucrării, dl D. Ostavciuc, subliniază: „[...] în cursul procesului penal, principiile acționează într-o interdependență și condiționare reciprocă” [2, p. 9]. De asemenea, autorul consemnează: „În acest sens, trebuie să se țină cont de două lucruri: 1) Toate principiile sunt independente și echivalente; 2) Datorită caracterului obiectiv-subiectiv al oricărei legislații în ansamblu, diverși autori „construiesc” adesea un sistem de principii la propria discreție, găsind justificări adecvate în legislația procesual penală” [2, p. 10]. Bineînțeles, abordând principiile procesului penal, ar trebui să ținem cont de faptul că principiile ca idei de bază, teze fundamentale, repere diriguitoare sunt transversale întregului sistem al dreptului, iar între principiile dreptului se înregistrează interacțiuni sistemice substanțiale. Mai mult, principiile se află în relație de interdependență și condiționare reciprocă, unele le presupun pe altele, iar nerespectarea unuia dintre ele poate afecta realizarea altor principii. Astfel, în totalitatea lor, principiile procesului penal formează un sistem - ansamblul unitar de norme, în care sunt consfințite principiile fundamentale ale procesului penal, ce servesc nu numai la buna înțelegere a instituțiilor reglementate de aceste norme, dar și la corecta lor aplicare. Or, fiecare dispoziție din Codul de procedură penală trebuie interpretată și aplicată, în mod concret, din perspectiva întregului sistem de principii ale procesului penal.

Constatarea lui D. Ostavciuc, conturată puțin mai sus, precum că diverși autori „construiesc” adesea un sistem de principii la propria discreție, găsind justificări adecvate în legislația procesual penală, constituie o preocupare pentru doctrina dreptului și sesizează

diverse opinii. În acest context prezintă interes evidențierea principiilor care guvernează administrarea probelor – principiul „libertății probei” și principiul „loialității în administrarea probelor” [32, p. 115-122]. Potrivit autorului A. Negru, „respectarea regulilor directoare ale procesului penal prin aplicarea acestora și materiei probelor care, așa cum s-a susținut, reprezintă nervul central al procesului penal, ține întreg procesul penal departe de arbitrar și dă întregii proceduri caracterul echitabil impus atât de legislația națională, prin Constituție și legea procesual penală, cât și de Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și jurisprudența propagată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Autorul constată că există principii care sunt specifice în materia probelor; în primul rând *principiul libertății probei* ce poate fi abordat dintr-o triplă perspectivă: în primul rând, din perspectiva libertății mijloacelor de probă, mai apoi din perspectiva libertății obiectului probei, și, într-un final, din perspectiva liberei aprecieri a probelor. În ceea ce privește *principiul loialității administrării probelor*, autorul constată că acesta asigură respectarea „regulilor jocului” prin interzicerea oricăror tertipuri și stratageme care pot determina caracterul inechitabil al procedurilor în ansamblul lor, sens în care s-a pronunțat și Curtea Europeană a Drepturilor Omului” [32, p. 115-122]. Cu referire la principiile enunțate – principiul „libertății probei” și principiul „loialității în administrarea probelor”, cele consemnate de dl D. Ostavciuc în monografie explică formularea acestora. Or, la originea acestor principii se regăsește „caracterul obiectiv-subiectiv al oricărei legislații în ansamblu” [2, p. 10]. În ce ne privește vis-à-vis de principiile ce guvernează administrarea probelor – principiul „libertății probei” și principiul „loialității în administrarea probelor” evidențiate de autorul A. Negru, reiterăm poziția noastră, consemnată ceva mai înainte, constând în împărtășirea accepțiunilor doctrinare:

– „[...] Principiile dreptului sunt determinate de relațiile sociale, fiind expresia valorilor promovate și apărate de drept [...]” [33, p. 114];

– „[...] Principiile reprezintă ideile-cheie ale dreptului, care definesc și exprimă plenar conținutul lui, și că acestea reprezintă calitatea obiectivă a dreptului, exprimând legitățile dezvoltării sociale, în funcție de condițiile reale ale vieții, și constituie menirea lor socială [...]” [11, p. 149];

– „[...] Doctrina și jurisprudența au formulat aceste principii generale. Ele însă nu le-au creat. Ele le-au găsit în spiritul dreptului, așa cum au fost relevate de unele texte fragmentare [...]” [12, p. 155]. Prin urmare, la definirea unor sau altor principii trebuie de avut în vedere că ele nu reprezintă rezultatul cercetărilor subiective ale oamenilor de știință. Știința doar le scoate la suprafață, le motivează, le studiază, le sistematizează. Ea nu inventează principii noi, ci le descoperă, le pune în evidență rolul, importanța, conținutul și funcționalitatea.

În literatura juridică nu găsim o listă-tip și un număr determinat de principii ale dreptului. Câți autori, atâtea păreri. „Numărul principiilor diferă de la un sistem de drept la altul, ceea ce e un semnal că nu avem de a face cu principii ale dreptului; astfel, dacă științele juridice revendică pentru sistemul roman de drept contemporan 125 de principii, [...] pentru sistemul argentinian de drept 138 de principii, iar pentru sistemul irakian de drept 98 de principii, se ivește întrebarea ce înseamnă, la propriu vorbind principiu, și câte or fi oare pentru domeniul dreptului de descoperit [...]” – se întreabă profesorii Gh. Mihai și R. Motica, care sunt convinși că mai mulți autori, când „descoperă” noi „principii”, de fapt se referă la principii-reguli de metodă, deduse din temeiurile sistemului dreptului, adică din principiile generale ale dreptului” [17, p. 126]. Bineînțeles, cele remarcate de onorații profesori universitari Gh. Mihai și R. Motica se referă nu numai la principiile generale și/sau fundamentale ale dreptului, dar și la principiile de ramură ale instituțiilor juridice și normelor de drept; fără îndoială că privesc și ramura dreptului procesual penal. Or, formularea în prezent a principiilor procesului penal se află sub influența unor factori de importanță majoră. În primul

rând, noile realități sociale, economice, politice la nivel național, regional și internațional și, în al doilea rând, influențele legislației externe, în special a celei europene, inclusiv pe plan procesual penal, iar în al treilea rând războiul din Ucraina, care va avea un impact simțitor asupra sistemului de drept internațional, cu repercusiuni și asupra dreptului statelor.

Evoluția sistemului principiilor procesului penal din ultimii ani este în măsură să confirme modelul european de proces penal, construit în acord cu prevederile Convenției Europene pentru Drepturile Omului și pe baza jurisprudenței Înaltei Curții de la Strasbourg. Însăși jurisprudența extrem de diversă a Curții Europene pentru Drepturile Omului, precum și legislația Uniunii Europene, obligă sistemele procesuale la o deschidere permanentă spre noi reguli, unele chiar cu valență de principii, context în care în monografie se subliniază: „Principiile fundamentale reprezintă structura unei arhitecturi complexe (procesul penal), care, prin valorile din care izvorăsc, se încadrează în modelul de proces european în care protecția drepturilor omului joacă un rol preeminent” [34, p. 5; 2, p. 9].

Efortul științific principal al autorului D. Ostavciuc a fost centrat pe tratamentul principiilor generale ale procesului penal, conținute în Capitolul II, Titlul I din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, art.7-28, tratament fundamentat pe un vast suport bibliografic, reprezentat de monografii, tratate, cursuri, studii juridice, de acte normative naționale și internaționale în materie, de multiple spețe din jurisprudența națională și ale Curții Europene pentru Drepturile Omului. D. Ostavciuc a reușit într-o manieră științifică accesibilă să opereze o analiză minuțioasă a normelor-principii din Codul de Procedură penală al Republicii Moldova, să prelucreze o multitudine de surse doctrinare naționale și din și în alte state aferente tematicii principiilor în procesul penal, să dezvolte polemici științifice în raport cu diverse viziuni doctrinare, să formuleze opinii proprii susținute cu argumente și jurisprudență,

să identifice probleme privind funcționalitatea principiilor procesului penal și să elaboreze soluții și propuneri, inclusiv de lege-ferenda, în vederea perfecționării normelor-principii din legislația procesual-penală națională. Cele remarcate denotă înalta valoare teoretică și aplicativă a lucrării.

Monografia „Principiile procesului penal” reclamă un caracter interdisciplinar, principiile fiind tratate nu doar în cadrul dreptului procesual-penal, dar și prin prisma teoriei generale a dreptului, dreptului constituțional, dreptului penal, dreptului european, fapt care amplifică valențele teoretice și aplicative ale lucrării. Cercetarea monografică pune în evidență un șir de teze novatorii și contribuții științifice ale lui D. Ostavciuc, care se înscriu reușit în aria științei dreptului procesual-penal și vin să completeze și să dezvolte doctrina acesteia, precum și să proiecteze noi deschideri pentru cercetări științifice de perspectivă. Dintre aceste numeroase contribuții teoretico-științifice ale autorului am remarca următoarele:

– Interpretarea multi-aspectuală a principiului legalității, fundamentată pe doctrină, pe jurisprudența națională și a CtEDO. Identificarea unor incoerențe și discordanțe privind funcționalitatea principiului legalității în partea ce ține de atribuțiile organului de urmărire penală și a procurorului, precum și propunerea soluției de remediere prin modificarea normelor procesuale împincinate: art. 7 alin. (6); art. 52 alin. (1) pct. 2) și pct.3) C.pr.pen. al RM;

– Tratatamentul judicios al principiului prezumției de nevinovăție, susținut cu doctrină și jurisprudență. Explicarea celor mai tipice și răspândite încălcări ale acestui principiu și promovarea soluțiilor de prevenire, inclusiv prin propuneri de lege-ferenda: modificarea și completarea art. 8 C.pr.pen., prin interzicerea întocmirii și motivării actelor procesuale cu texte și expresii care lasă să se înțeleagă că cel urmărit penal sau cel trimis în judecată este persoana vinovată;

– Dezvăluirea principiului egalității și consecințelor încălcării acestuia. Preveni-

rea potențialelor încălcări ale principiului egalității prin stabilirea sancțiunii nulității sau inadmisibilității și respectiv modificarea și completarea art. 94 și 251 din C.pr.pen.al RM;

– Analiza și interpretarea extinsă a principiului respectării drepturilor, libertăților și demnității umane pe surse doctrinare, normative și jurisprudențiale, inclusiv CtEDO. Promovarea unor propuneri de lege-ferenda privind perfecționarea normelor procesuale în vederea consolidării regimului de protecție a drepturilor minorilor. Modificarea și completarea art. 10 alin. (6) pentru a se asigura același regim tuturor minorii implicați în procesul penal, indiferent de statutul procesual, în spiritul prevederilor constituționale;

– Tratatamentul consistent și multilateral al principiului inviolabilității persoanei ca garanție legală a securității personale și a libertății fiecărui individ. Fundamentarea constatărilor și concluziilor pe surse doctrinare și jurisprudențiale. Identificarea unor curențe și discordanțe în reglementările procesual-penale aferente și promovarea unor modificări și completări în vederea perfecționării normelor în cauză, după cum urmează: aducerea în concordanță a prevederilor art. 166 alin. (7) C.pr.pen. al RM cu cele stipulate la art. 308 alin.(12), C.pr.pen al RM; prevenirea unor interpretări ambigue prin modificarea și completarea art. 152 alin. (1) și art. 174 alin. (2), C.pr.pen al RM;

– Comentariul practico-aplicativ privind principiul inviolabilității domiciliului, a condițiilor de restrângere a dreptului constituțional respectiv, a consecințelor violării acestui drept, precum și promovarea unor soluții privind perfecționarea normelor procesuale aferente, modificarea și completarea art. 128 C.pr.pen. al RM, percheziția în cazurile de delict flagrant și cele ce nu suferă amânare;

– Interpretarea judicioasă a principiului inviolabilității proprietății în procesul penal, identificarea unor curențe în reglementările aferente din C.pr.pen al RM și promovarea soluțiilor de îmbunătățire a acestora, inclusiv: modificarea și completarea art. 52, art. 51 alin.

(2), art. 76, art. 205 alin.(2), art. 207/2 alin. (2), art. 210 alin. (2), art. 219;

– Tratatul principiului secretului corespondenței, inclusiv prin abordarea comparativă a reglementărilor naționale cu actele internaționale și europene, cu exigențele CtEDO, identificarea unor curențe de reglementare și aplicare a normelor în materie și propunerea soluțiilor de perfecționare a acestora în vederea prevenirii intervenției abuzive a organelor de urmărire penală și de violare a secretului corespondenței. Propuneri de lege-ferenda privind modificarea și completarea normelor ce țin de informarea persoanelor în privința cărora s-a efectuat interceptarea convorbirilor și comunicațiilor, dar și alte măsuri speciale de investigații cu caracter intruziv;

– Argumentarea particularităților funcționării principiului protecției datelor cu caracter personal la diverse etape ale procesului penal, în corelație cu dreptul la respectarea vieții private, identificarea punctelor vulnerabile și promovarea soluțiilor de perfecționare a normelor procesuale aferente;

– Analiza și caracterizarea principiului inviolabilității vieții private, susținută cu multiple comentarii, cu viziuni doctrinare, cu spețe ale jurisprudenței CtEDO, însoțită de identificarea situațiilor de violare a principiului dat, curențelor de reglementare, precum și promovarea soluțiilor privind consolidarea cadrului procesual de protecție a vieții private, inclusiv prin propunerea de lege-ferenda privind modificarea și completarea normelor aferente – art. 15 alin. (2) și alin.(3) din C.pr.pen. al RM;

– Abordarea principiului garanției și respectării limbii în care se desfășoară procesul penal și dreptului la interpret prin prisma standardelor CEDO, identificarea unor curențe de reglementare și formulare a soluțiilor și propunerilor de lege-ferenda în vederea perfecționării normelor procesuale, respectiv: art. 16 alin. (4); art. 85 alin. (4), pct. 2; art. 229 alin. (2); art. 250 și art. 401 alin. (1), C.pr.pen.al RM;

– Tratatul complex și consistent al dreptului la apărare, fundamentat pe normativul

procesual, pe surse doctrinare, pe jurisprudența CtEDO, însoțit de multiple polemici științifice, de constatări și concluzii. Identificarea unor lacune și curențe în reglementarea dreptului la apărare și promovarea unor soluții și propuneri de lege-ferenda în vederea consolidării acestui drept, inclusiv prin operarea unor modificări și completări a normelor stipulate la: art. 6 pct. 30); art. 17 alin. (2) și alin.(4);

– Comentariul extensiv al principiului publicității ședinței de judecată, atât ca drept individual al acuzatului, cât și ca garanție procesuală, precum și analiza consecințelor violării acestui principiu – sancțiunea nulității absolute a actului procedural întocmit cu nerespectarea principiului publicității ședințelor de judecată. Punerea în evidență a curențelor de reglementare și formulare a propunerilor de lege-ferenda în vederea perfecționării normelor procesuale aferente, respectiv art. 18 alin. (2¹) și art. 316 alin. (4);

– Interpretarea multi-aspectuală a principiului accesului liber la justiție, fundamentată pe legislația procesual-penală, pe doctrină și jurisprudența CtEDO, susținută cu polemici științifice și argumente plauzibile. Stabilirea unor curențe și discordanțe în cadrul normativ și promovarea soluțiilor și propunerilor de lege-ferenda privind perfecționarea normelor vizate la art. 19 alin. (1) și alin.(3) și la art. art. 254 C.pr.pen. al RM;

– Analiza și evaluarea principiului desfășurării procesului penal în termen rezonabil, întemeiate pe legislația procesual-penală, pe doctrină și jurisprudența CtEDO, suplinite cu viziunile cercetătorilor autohtoni și din alte țări și cu argumentele autorului. Identificarea curențelor în cadrul procesual-penal, a normelor susceptibile de interpretare arbitrară și promovare a soluțiilor de perfecționare a normelor procesuale stipulate la art. 20 alin. (1), art. 63, art. 259 alin. (3) și alin. (4) și art. 296 alin. (1), dar și altor norme sesizate în lucrare din perspectiva ajustării acestora la standardele europene;

– Elaborarea propunerilor de lege-ferenda privind perfecționarea normativului proce-

sual-penal în vederea asigurării dreptului de a nu fi urmărit sau judecat de mai multe ori, respectiv modificarea și completarea normelor vizate la art. 22 alin. (3) C.pr.pen. al RM;

– Elaborarea propunerilor de lege-ferenda privind perfecționarea normativului procesual-penal în vederea asigurării drepturilor victimei în urma infracțiunilor, abuzurilor de serviciu și erorilor judiciare, respectiv modificarea și completarea normelor vizate la art. 23 alin. (1), art. 58 alin. (2) și art. 58 alin. (3) pct.1), pct.2), pct.4), pct. 8), art. 60, art. 93 alin. (2) pct. 1), art. 111, art. 112 alin. (2), art. 298 alin. (1), art. 313, art. 401 alin. (1) și altor norme din C.pr.pen. al RM;

– Elaborarea propunerilor de lege-ferenda privind dezvoltarea principiului contradictorialității prin modificarea și completarea art. 24 alin. (1) și altor norme procesuale aferente din C.pr.pen. al RM;

– Comentariul teoretico-aplicativ al principiilor înfăptuirii justiției ca atribuție exclusivă a instanțelor judecătorești, independen-

ței judecătorilor și supunerea acestora numai legii, liberei aprecieri a probelor și oficialității procesului penal, susținut cu argumente de sorginte doctrinară și jurisprudențiale și suplinit cu soluțiile și argumentele autorului.

Cercetarea de amplitudine înfățișată în monografia „Principiile procesului penal”, autor Dinu OSTAVCIUC, doctor în drept, conferențiar universitar, poate servi drept suport de asistență pentru factorii decizionali la elaborarea politicilor publice în domeniul justiției penale și armonizarea legislației naționale la standardele europene. Lucrarea poate servi și drept suport de asistență angajaților cu atribuții în domeniul justiției penale – judecători, procurori, ofițeri de urmărire penală, ofițeri de investigație, avocați, polițiști. Totodată, lucrarea poate fi de interes și utilitate pentru cei antrenați în activitatea didactică și cea de cercetare – cercetători științifici și cadre universitare, studenți, masteranzi și doctoranzi, dar și pentru toți cei care manifestă interes față de tematica justiției penale.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

- Mohorea E., Botnari E., Eșanu R. *Dreptul ca sistem și sistemul dreptului: Studiu teoretic*. Bălți: Presa Universitară Bălțeană, 2009.
- Ostavciuc Dinu. *Principiile procesului penal*. Chișinău, 2022.
- Craiovan I. *Tratat elementar de teoria generală a dreptului*. București: Ed. ALL, 2001.
- Bagdasar N., Bogdan V., Narly C. *Antologie filosofică*. Chișinău, 1996.
- Kant I. *Critica rațiunii pure*. București: Editura Științifică, 1969.
- Barac L. *Elementele de teoria dreptului*. București: Ed. All Beck, 2001.
- Popa N., *Teoria generală a dreptului*. București: Ed. All Beck, 2002.
- Djuvara Mircea. *Teoria generală a dreptului (enciclopedia juridică): Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*. București: Ed. All Beck, 1999.
- Ceterchi I., Craiovan I. *Introducere în teoria generală a dreptului*. București, 1999.
- Borodac A. *Manual de drept penal. Partea generală*. Chișinău, 2005.
- Матузов А.И., Малько Н.В., Цибулевская О.И. *Теория государства и права*. М., 1997.
- Carbonnier J. *Dreptatea și valorile culturii*. București.
- Iordache Magdalena, *Judecata în primă instanță în noul Cod de procedură penală*. București: Ed. Universul Juridic, 2014.
- Constituția Republicii Moldova din 29-07-1994. M. Of. Nr. 78 art. 140 din 29-03-2016.
- Dogaru I., Dănișor Dan Cl., Dănișor Gh., *Teoria generală a dreptului*. București, 1998.
- Negru B. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău, 1999.
- Mihai, Gh., Motica, R., *Fundamentele dreptului. Teoria și filosofia dreptului*. București:

- Ed. ALL, 1997.
18. Федоров, Г.К. Теория государства и права: Уч. Кишинев: Пресса, 1998.
 19. Мартынчик Е.Г., Уголовная юстиция в Республике Молдова: понятие, структура, конституционные основы деятельности. În: Statul. Societatea. Omul: realizări și probleme ale tranziției. Materialele conferinței științifice organizată de Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept al Academiei de Științe a Moldovei. Chișinău. 09 decembrie 1998.
 20. HCC nr. 3 din 23.02.2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală.
 21. Codul de procedură penală al României.// <https://lege5.ro/Gratuit/geztkobvha/aflarea-adevarului-codul-de-procedura-penala?dp=gqztimbyhazdc//> Vizitat: 12.04.2023.
 22. Buneci P., *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universitară, București, 2008, cu trimitere la Dongoroz V. (coord.), *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei Române, București, 1975.
 23. Volonciu N., *Tratat de procedură penală*, vol. I, 1998.
 24. Dongoroz V. ș.a., *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, vol. I, București: Editura Academiei Române, 1975.
 25. Aristotel, *Metafizica*, București: Editura Academiei, 1965.
 26. Descartes R., *Discurs asupra metodei*, București, Editura Științifică, 1957.
 27. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Nr. 122 din 14-03-2003. Publicat: 05-11-2013 în M.Of. Nr. 248-251 art. 699, art.19;
 28. Gheorghe Teodor-Viorel. *Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal*. București: Ed. Hamangiu, 2021.
 29. Theodoru Gr. Gr., *Tratat de Drept procesual penal*, ed. a 3-a, București: Ed. Hamangiu, 2013.
 30. Theodoru Grigore, Plăeșu Tudor, *Drept procesual penal. Partea generală*. Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 1986.
 31. Ghigheci Cristinel, *Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală*, București: Ed. Universul Juridic, 2014.
 32. Negru Anca Ioana. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. Teză de doctorat. Univ. „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, 2020.
 33. Dogaru I. *Elemente de teorie generală a dreptului*. Craiova, 1994.
 34. Udroi M. (coord.) *Codul de procedură. Comentariu pe articole*. Ediția II-a, București, 2017.

**ACTIVITATEA SPECIALĂ DE INVESTIGAȚII ȘI PROCESUL PENAL:
ASPECTE COMUNE ȘI DELIMITĂRI**
(autor: Boris Glavan, dr., conf.univ.)

Igor DOLEA,
dr. hab., prof. univ.

Recenzie

Lucrările de integrare a activității speciale/operative de investigații și a procesului penal în țara noastră au început mai bine de un deceniu în urmă și continuă până în prezent, căutându-se insistent soluții viabile ce ar oferi, pe de o parte, oportunități de investigare eficientă a infracțiunilor prin aplicarea măsurilor speciale de investigații, iar pe de altă parte, garanții cu privire la respectarea drepturilor persoanei la aplicarea unor astfel de măsuri.

Complexitatea acestui proces este dictată de mai mulți factori, printre aceștia fiind și opiniile contradictorii cu privire la diverse chestiuni legate de raportul dintre cele două genuri de activitate, locul și rolul ofițerului de investigații în procesul penal, natura juridică a măsurilor speciale de investigații, valoarea probatorie a rezultatelor activității speciale de investigații, respectarea drepturilor la realizarea măsurilor speciale de investigații și încă multe alte subiecte de actualitate.

Anterior, întreaga bază teoretico-metodologică a procesului penal a fost clădită pe fundamentul conceptului de neadmitere a activității operative/speciale de investigații ca sursă de probă. Măsurile speciale de investigații multă vreme au îndeplinit rolul oportunităților neoficiale de identificare a unor astfel de surse pentru a obține posibilitatea de a lucra în continuare cu acestea. Discuțiile cu privire la utilizarea în procesul probator a informațiilor obținute prin mijloace operative s-au intensificat pe măsura

schimbărilor suportate de fenomenul criminal, influențat fiind de progresul tehnico-științific și noile tehnologii de comunicare specifice acestui secol. Dificultățile întâmpinate în ultima perioadă privind cercetarea infracțiunilor și probarea prin procedeele tradiționale a crimei organizate, corupției, traficului de ființe umane, droguri, arme și alte forme de manifestare a fenomenului criminal au înclinat balanța spre acceptarea, în ultima instanță, de către legiuitor a rezultatelor activității operative/speciale de investigații în procesul probator.

Astfel, subiectul raportului dintre activitatea specială de investigații și procesul penal nu poate fi considerat unul epuizat, actualitatea cercetării acestuia rămânând în continuare valabilă pentru doctrina moldovenească. În acest context, lucrarea semnată de dl Boris Glavan este nu doar actuală, ci și necesară atât pentru mediul academic din domeniile vizate, cât și pentru tânăra generație de cercetători, doctoranzi, masteranzi și, nu în ultimul rând, licențiați în drept, viitori practicieni și buni apărători ai valorilor constituționale și ai statului de drept.

Chiar din cuprinsul lucrării se evidențiază aspectul istoric al raportului dintre activitatea specială de investigații și procesul penal. Cu un conținut foarte bogat și suficient de explicit, autorul reușește într-o formă coerentă să sistematizeze în mai multe etape consecutive întreg procesul de relaționare dintre cele două genuri de activitate, începând cu antichitatea și fina-

lizând cu zilele noastre. Punctele de reper ce marchează începutul unei noi etape în evoluția respectivului raport sunt selectate foarte abil, reprezentând evenimente istorice importante de valorificare și dezvoltare a instituției drepturilor omului; or, recunoașterea și dezvoltarea ulterioară a conceptului drepturilor omului a produs schimbări esențiale la nivelul raportului dintre procesul penal și activitatea specială de investigații. De fapt, necunoașterea istoriei înseamnă calea spre repetarea greșelilor din trecut.

Aspect de noutate și mare interes pentru doctrina națională reprezintă și analiza unui bogat număr de reglementări juridice externe, ceea ce oferă cititorului posibilitatea să înțeleagă mai bine locul sistemului juridic național în raport cu cel internațional. Analiza dreptului comparat a servit în permanență o sursă importantă de inspirație în contextul căutării oportunităților de dezvoltare ulterioară a sistemului de drept autohton.

Identificarea, evidențierea și analiza unui șir întreg de probleme legate de înțelegerea principiilor de activitate a instituțiilor fundamentale de proces penal, în ceea ce ține de conținutul și începutul acestuia, de probe, mijloace de probă și procedee probatorii în raport cu reglementările juridice privind activitatea specială de investigații, conferă lucrării coloritul necesar pentru alimentarea în continuare a dorinței de lectură a prezentei monografii.

Un loc aparte în lucrare autorul i-a conferit analizei principalelor drepturi ale persoanei, restrângerea cărora este vizată în mod direct de efectuarea măsurilor speciale de investigații, fiind vorba despre dreptul la inviolabilitatea vieții private, a secretului corespondenței și

inviolabilitatea domiciliară, drepturi care în cadrul procesului penal sunt consacrate la nivel de principii.

Analizând instituția măsurilor speciale de investigații din perspectiva reglementărilor Codului de procedură penală și a Legii nr.59/2012 cu privire la activitatea specială de investigații, pe de o parte, și prin prisma unui număr impunător de surse bibliografice autohtone și din străinătate, pe de altă parte, autorul a reușit nu doar să completeze baza metodologică pe acest segment de cercetare, ci și să ofere o mai bună înțelegere a naturii lor juridice, a conținutului acestora, a temeiurilor și condițiilor de efectuare și nu în ultimul rând de valorificare a rezultatelor obținute prin acestea în calitate de probe în procesul penal.

O muncă asiduă din partea autorului se remarcă în partea lucrării ce ține de competențele subiecților antrenați la autorizarea, efectuarea, controlul și legalizarea măsurilor speciale de investigații.

În concluzie, se poate spune cu cea mai mare încredere, că prin stilul fluent și inedit de expunere din aproape în aproape a propriilor viziuni cu privire la problematica abordată, prin profunzimea analizei acestora, prin selecția abilă a unei liste foarte bogate de surse bibliografice de specialitate din țară și de peste hotare, prin îmbinarea iscusită a metodelor științifice de investigație, autorul prezentei lucrări, Boris Glavan, a demonstrat vocații de veritabil doctrinar. Prezenta monografie oferă o gamă largă de clarificări de ordin conceptual și metodologic, având meritul de a oferi soluții concrete de rezolvare a problemelor teoretico-practice de aplicare a măsurilor speciale de investigații.

**ACTIVITATEA SPECIALĂ DE INVESTIGAȚII ȘI PROCESUL PENAL:
ASPECTE COMUNE ȘI DELIMITĂRI**
(autor: Boris Glavan, dr. conf.univ.)

Valeriu CUȘNIR,
dr. hab., prof. univ.

Recenzie

Una dintre direcțiile prioritare ale politicii interne a statului în etapa actuală este asigurarea siguranței cetățenilor, apărarea drepturilor și a intereselor lor legitime, menținerea ordinii de drept, protejarea valorilor supreme de atentatele criminale. În actualele condiții, criminalitatea este una dintre principalele cauze ale tensiunilor sociale în comunitatea moldovenească, amenințând la propriu securitatea națională și devenind un obstacol serios în calea implementării reformelor politice și social-economice. Criminalitatea actuală se remarcă prin consolidarea grupurilor infracționale, integrarea criminalității generale cu cea economică, opunerea de rezistență activă organelor de drept, sporirea și dezvoltarea gradului de specializare penală a infractorilor. Situația actuală necesită noi abordări în organizarea luptei împotriva criminalității, iar rolul cel mai important este atribuit activității speciale de investigații și procesului penal.

Dezvoltarea dinamică din ultimii ani a legislației procesuale penale și a celei privind activitatea specială de investigații reflectă clar dorința legiuitorului moldav de a optimiza procesul de combatere a infracțiunilor, de a face mai transparent sistemul de acțiuni care vizează realizarea sarcinilor activității speciale de investigații și ale procesului penal. Schimbările sistemice au afectat, în sens pozitiv, multe instituții aparent „de nezdruncinat” ale procesului penal: procesul probator, sistemul mijloacelor de probă și al procedurilor probatorii,

începutul procesului penal și al urmăririi penale etc. Se observă tendința legiuitorului de a se îndepărta de la vechile stereotipuri, admitând noi abordări ale sistemului procedural penal stabilit. Această tendință este pe deplin justificată, reflectând noile realități juridice și demonstrând receptivitatea statului la schimbarea condițiilor de dezvoltare a societății civile.

Lucrarea elaborată de dl Boris Glavan „Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări” este răspunsul la necesitatea tot mai acută în ultimii ani de cercetare complexă a problematicii activității speciale de investigații în raport cu procesul penal. Or, încercările de integrare a acestor două sfere de activitate absolut diferite ca formă de realizare au pus în dificultate înțelegerea și aplicarea unitară a unor norme de drept.

Desigur, este nevoie de o nouă viziune asupra vechilor canoane de combatere a criminalității, dar este necesară și o limită rezonabilă. „Procesualizarea” generală a activității speciale de investigații nu întotdeauna este benefică pentru societate, principalul lucru care are de suferit fiind eficiența însăși a activității operative/speciale de investigații. Competiția dintre „procedural” și „neprocedural” într-adevăr există în sistemul de drept moldovenesc, și nu doar la nivel teoretic. În acest context, pare inacceptabilă înlocuirea artificială a formei neprocedurale cu cea procedurală și invers. Activitatea neprocedurală ar trebui doar să

completeze, să însoțească activitatea procesuală, dar nu să o înlocuiască. În aceeași măsură, „procesualizarea” excesivă a procedeeleor, care nu necesită o procedură exactă și detaliată, nu duce la nimic altceva decât la regresie, la stagnarea procedurilor judiciare. Acesta este mesajul pe care autorul încearcă să-l transmită prin abordarea diferitelor aspecte ale unei singure probleme: raportul dintre activitatea specială de investigații și procesul penal, fiind vorba de aspectul istoric, aspectul de drept comparat, aspectul normativ, doctrinar și practico-judiciar.

Meritul lucrării se remarcă și prin evidențierea activității speciale de investigații ca fiind singurul gen eficient de activitate a organelor statului de ocrotire a normelor de drept ce permite, chiar din primele clipe de desfășurare a activității infracționale, identificarea făptuitorului, prevenirea apariției unor consecințe irecuperabile și stoparea infracțiunii. Astfel, găsim binevenită evidențierea faptului că în condițiile societății contemporane, în care nivelul de profesionalism și organizare a mediului infracțional este foarte înalt, eficacitatea luptei împotriva criminalității depinde în mare măsură de utilizarea, în primul rând, a măsurilor speciale de investigații care permit prevenirea în timp util și descoperirea rapidă a acțiunilor ilegale preplanificate și pregătite.

În virtutea metodologiei folosite și a abordărilor deosebite în elucidarea subiectelor propuse în cercetare, prezenta lucrare se remarcă

ca fiind una științifică, de un real interes și, fără îndoială, de o importanță teoretică și practică majoră. Tema selectată de autor pentru cercetare este foarte interesantă, de-a lungul ultimelor decenii la acest subiect acumulându-se o mulțime de contradicții rămase nerezolvate până în prezent, fiind vorba despre incoerențele dintre prevederile Legii nr.59/2012 „Cu privire la activitatea specială de investigații” și cele ale Codului de procedură penală.

Consider că această lucrare elaborată de dl Boris Glavan merită să se regăsească în biblioteca personală a tuturor celor interesați de activitatea specială de investigații și de procesul penal, fiind o bogată sursă de inspirație și creativitate. Sunt sigur că aprecierile, constatările și concluziile reflectate în conținutul acestei monografii vor deschide noi orizonturi și direcții de cercetare. Prevederile, concluziile și propunerile din prezentul studiu monografic pot fi utilizate în activitatea de legiferare pentru îmbunătățirea cadrului normativ privind activitatea specială de investigații și în procesul penal, precum și în practica judiciară a organelor implicate în cele două sfere de activitate. Recomandările științifice și practice ale autorului, în opinia noastră, pot influența optimizarea activităților subiecților implicați în domeniul activității speciale de investigații și a procesului penal, inclusiv creșterea nivelului de legalitate a acestora și asigurarea drepturilor individuale.

DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE OMULUI ÎN CONTEXTUL
ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE
(autor: Ianuș ERHAN, dr., conf.univ.)

Rodica CIOBANU,
dr. hab., conf. univ.

Recenzie

Secolul în care trăim a demonstrat tot mai mult caracterul precar al ordinii și securității într-o lume tot mai globalizată, în societăți tot mai tehnologizate, în condiții de crize, conflicte, războaie etc. Această realitate impune și reactualizează cercetări care să vină cu o nouă perspectivă și abordare asupra drepturilor omului, ordinii și securității. În acest context, deloc întâmplător este conceptul unui proiect de cercetare care vine să realizeze o analiză pertinentă, argumentată și susținută de dovezi în vederea structurării și înaintării de soluții, capabile de a aduce îmbunătățiri pe dimensiunea ordinii, securității și protejării drepturilor omului. Plasarea în centrul atenției a triadei drepturile omului - ordinea - securitatea este o perspectivă a abordării conjugate a individualului și instituționalului, a localului și globalului.

Lucrarea elaborată în cadrul proiectului de postdoctorat Arhitectura juridică a mecanismelor naționale de ordine și securitate publică se prezintă ca un studiu ce acoperă un areal vast de problematici, care au menirea de a contribui la înțelegerea conceptelor și modului în care acestea se dezvoltă în contextul actualelor provocări, dar și a tendințelor de raliere a Republicii Moldova la standardele europene.

Lucrarea este construită în spiritul convingerii potrivit căreia ordinea și securitatea publică sunt pilonul de bază în ceea ce ține de garantarea legalității și stabilității atât pentru cetățenii Republicii Moldova, cât și pentru

cetățenii din UE. Perspectiva dată este cea care se prezintă ca o tranziție permanentă de la național la european și viceversa, ce oferă posibilitatea de a prezenta aspecte comparative și de transfer de priorități în vederea dezvoltării capacităților de asigurare a securității și ordinii publice. În același timp se realizează conexiuni dintre dreptul național, în primul rând făcându-se referință la prevederile constituționale, și dreptul internațional, pentru ca autorul lucrării să reitereze importanța pentru Republica Moldova a ordinii și securității, a necesității de avea o viziune și înțelegerea clară a unui mecanism eficient de punere în aplicare a prevederilor legale.

Prin luarea în calcul a provocărilor și problemelor actuale cu care se confruntă Republica Moldova și cetățenii acesteia, Ianuș Erhan menționează că fenomenul infracțional se află într-un proces de continuă schimbare, ce provoacă lipsa de siguranță și încălcarea drepturilor cetățenilor, fapt ce determină ca asigurarea ordinii publice să reprezinte o necesitate socială, căreia trebuie să-i răspundă autoritățile ce dețin competențe și atribuții în această perspectivă, și pentru care drepturile și libertățile sunt și trebuie să fie o prioritate. Astfel, cadrul legal și cel instituțional sunt definitorii în realizarea ordinii și securității publice, precum și abordarea bazată pe drepturile omului se identifică în cheia prioritară a cercetărilor și a activităților instituțiilor cu competență.

Potrivit cercetătorilor care au considerat

de mare importanță a fi puse în centrul preocupărilor drepturile și libertățile fundamentale, ele se manifestă cu necesitate din considerentul că în Republica Moldova am sesizat nu o singură dată că acestea au fost încălcate. De aceea intenția de a cerceta și a pune în valoare rolul unor autorități chemate să aplice politicile statului, cu misiunea de a proteja cetățenii, de a respecta drepturile și libertățile acestora, de a aplica legea, realiza controlul și prevenirea criminalității, menținerea și asigurarea ordinii publice sunt acele sarcini prioritare asumate de autorul lucrării.

Luând în considerare aspectele problematice înregistrate în Republica Moldova, Ianuș Erhan menționează necesitatea unor eforturi de creștere a calității activității instituțiilor chemate să asigure ordinea și securitatea. În același timp menționez plusvaloarea adusă studiului de accentuarea faptului că organele de drept, cu accent pe activitatea și competența poliției, trebuie să se realizeze conducându-se de supremația legii. „Deoarece poliția reprezintă statul în modul cel mai vizibil, încrederea în poliție echivalează cu încrederea în stat”, menționează autorul, opinie ce nu poate fi contestată.

Monografia este bine argumentată ca structură și este însoțită de un studiu introductiv, ce pune într-o lumină favorabilă și explicită prioritățile urmărite de cercetător, argumentele și perspectivele prin care se realizează abordările compartimentate în cele șase capitole

Astfel, partea de început, capitolul I și II, prezintă clarificări cu referire la noțiunile cu care se operează în cercetare, prin stabilirea conexiunilor și dependențelor dintre acestea, dar și referințe la modul în care acestea se regăsesc în conținutul reglementărilor naționale și ale celor internaționale. Capitolul III vine să ofere o imagine de ansamblu asupra modului în care a evoluat domeniul ordinii și a securității

publice, fiind trecute în revistă politicile din domeniu, cu scoaterea în evidență a provocărilor actuale, a amenințărilor înregistrate, dar și din perspectiva angajamentelor Republicii Moldova în contextul integrării europene.

Cel de-al IV-lea capitol, vine să conecteze obiectivele de asigurare a ordinii și securității la activitatea instituțiilor abilitate. Astfel, nu doar că se prezintă sistemul național de ordine și securitate, dar se face și o evaluare din punct de vedere organizațional și funcțional, indicându-se prin analiză comparativă că poliția este autoritatea responsabilă de ordine și securitate, iar Inspectoratul General de Carabinieri are competențe în acest domeniu.

Astfel se realizează tranziția spre capitolele V și VI, care se preocupă, în formulă generică, de asigurarea protecției drepturilor omului. Partea finală a lucrării indică o problemă mult discutată în contextul tendințelor de consolidare a statului de drept și a democrației în Republica Moldova. În acest sens se accentuează cu necesitate strategii de consolidare a eforturilor spre dezvoltarea capacităților instituțiilor de drept de a implementa în practică legislația, de a realiza și asigura ordinea și securitatea. Capitolul final dezvoltă soluții ce ar contribui la acest exercițiu absolut necesar, astfel încât cetățenii să se simtă în siguranță.

În concluzie, menționez că lucrarea este o cercetare consistentă din punct de vedere al conținutului, bine documentată și se referă la un subiect important atât pentru abordarea științifică, cât și pentru realitatea socio-statală actuală. De asemenea, aceasta se prezintă ca o cercetare ce vine cu soluții și recomandări formulate de către autor. Astfel, lucrarea „Drepturile și libertățile omului în contextul ordinii și securității publice”, autor doctor în drept Ianuș Erhan, se recomandă pentru a fi publicată.

OPINII

CZU 343.2

UNII INDICATORI DE MĂSURARE A ROADELOR MUNCII DE AVOCAT
ÎN DOMENIUL PENAL

Octavian BEJAN,

doctor în drept, criminolog,

Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată
din Republica Moldova

Deși avocatul participă în chip însemnat la înfăptuirea justiției, nu găsim cercetări științifice care privesc măsurarea roadelor acestei munci. Pentru a umple acest gol, am înfăptuit o cercetare științifică, cu ajutorul metodei observării, metodei analizei de conținut și a metodei construcției abstracte. Ca urmare a cercetării științifice făcute, am descoperit că munca avocatului poate să fie măsurată ca orice altă muncă. Ea poate să fie măsurată atât sub latura cîttimească, cît și sub latura buneții. Măsurarea muncii de avocat este de folos la adevărarea și la îmbunătățirea acesteia. Munca făcută de avocat poate să fie măsurată după participanții la proces, adică apărarea pătimitului (și a părții vătămate), apărarea făptuitorului (bănuț, învinut și inculpat), partea civilă și partea civilmente responsabilă. Unii indicatori sînt generali, cuprinzîndu-i pe toți participanții numiți. După părerea noastră, munca de avocat are o mare însemnătate pentru prevenirea criminalității, deopotrivă pe cale represivă și nerepresivă.

Problema. Orice meserie sau muncă cere o măsurare a celor făcute. Această măsurare are două sarcini: a) adevărarea muncii și b)

îmbunătățirea muncii. Deopotrivă cel care face și cel în folosul căruia se face au nevoie de o adevărare că s-a făcut ceea ce trebuia să se facă și că ceea ce s-a făcut a fost făcut așa cum trebuia să se facă. Măsurarea aduce, sub această latură, o adevărare a încheierii muncii. Cel care face știe, datorită acestei măsurări, că și-a îndeplinit sarcina și că poate acum să treacă la îndeplinirea unei alte sarcini. Întrucît cunoașterea omului este mărginită și din pricina schimbării neîncetate a împrejurărilor de viață și de muncă, meseriașul tinde neîncetat spre o desăvîrșire a muncii sale. Măsurarea roadelor muncii este o călăuză prețioasă pentru această desăvîrșire. Datorită ei, meseriașul vede cît de bine îi iese ceea ce el face și știe, astfel, că trebuie să caute o altă cale de îndeplinire a îndatoririlor sale, atunci cînd roadele muncii sînt mici, sau să urmeze aceeași cale, atunci cînd roadele muncii sînt mari.

Actualitatea temei de cercetare. Are nevoie de o măsură și munca de prevenire a criminalității și, mai îngust, cea de cîrcio-gar (avocat), ca participant la această muncă obștească. Sarcinile deosebite care sînt puse în seama avocatului cer măsuri deosebite a celor înfăptuite. În ceea ce privește prevenirea re-

* Articolul este publicat în regia autorului.

presivă, se cere să spunem că unii lucrători ai organelor de drept sînt puși pe folosirea precumpănitoare a pedepsei, scăpînd din vedere faptul că au îndatorirea să nu o folosească acolo unde săvîrșirea crimelor poate să fie prevenită altfel. Cu alte cuvinte, prevenirea nerepresivă rămîne întîistătătoare chiar și atunci cînd a fost săvîrșită o crimă, în măsura în care este cu putință, bineînțeles.

Scopul și sarcinile cercetării. Ținta cercetării noastre științifice a fost descoperirea unor indicatori de măsurare a muncii îndeplinite de avocat (cîrciogar) în domeniul penal. Pentru a atinge această țintă, a fost gîndită îndeplinirea următoarelor *sarcini*: a) a desface munca de avocat în părțile ei alcătuitoare și b) a căuta indicatori de măsurare a lucrului făcut de avocat sub fiecare latură desprinsă.

Metodele aplicate și materialele folosite. În timpul îndeplinirii cercetării științifice, ale cărei descoperiri sînt împărțite lumii științifice în lucrarea de față, am folosit metoda observării, aplicată prin tehnica observării (munca de avocat), metoda analizei de conținut (codul de procedură penală, codul penal și codul execuțional; legea cu privire la avocatură și statutul profesiei de avocat, în vigoare în timpul cercetării științifice îndeplinite; acte procesuale), metoda construcției abstracte (desprinderea indicatorilor, tîlmăcirea normelor de drept).

Rezultatele obținute și dezbateri. Pentru a măsura bine munca avocatului, este nevoie să deosebim părțile alcătuitoare ale procesului penal, și anume: a) latura procesuală, b) latura penală, c) latura criminalistică și d) latura criminologică. Aceste laturi nu sînt despărțite. Ele se întrepătrund adînc și des.

Socotim că găsirea întregului este la îndemîna tuturor, așa că vom vorbi numai despre părțile (pondere, proporție...).

Sub latura cîtimească (cantitativă), indicator (măsură) este **numărul sarcinilor îndeplinite** de avocat. Vedem aici două puțințe: a) numărarea pricinilor la care a lucrat avocatul și b) numărarea acțiunilor pe care le-a întreprins, adică la cîte ședințe de judecată a participat, cîte cereri a întocmit, la cîte audieri sau percheziții a participat, cîte apeluri sau recur-

suri a făcut ș.a.m.d.

Bunețea (calitatea) muncii îndeplinite de avocat poate să fie măsurată cu ajutorul unui șir de indicatori (măsuri).

Se cere o măsurare după participanții la procesul penal a roadelor muncii de avocat.

A. *Apărarea pătimitului (și a părții vătămate).* Cei mai însemnați indicatori sînt, după părerea noastră, **părtimea pricinilor penale care s-au sfîrșit cu tragere la răspundere sau cu osîndire a făptuitorului și părtimea pricinilor penale care s-au sfîrșit cu o împăcare a părților.** Putem să privim mai adînc lucrurile și să numărăm numai pricinile în care tragerea la răspundere sau osîndirea s-a datorat avocatului (de pildă, acesta a găsit dovezi hotărîtoare). Pot să fie înlăturate și pricinile în care împăcarea a fost făcută în dauna pătimitului.

Un alt indicator este **părtimea pricinilor în care a fost înăspriată răspunderea sau pedeapsa.** Vorbim despre o înăsprire față de ceea ce a cerut procurorul și făptuitorul. Cineva ar putea să spună că spusele noastre se bat cap în cap. Noi plecăm, ceea ce este firesc, de la presupunerea că judecata va lua o hotărîre dreaptă. Dacă judecata a dat dreptate avocatului, atunci răspunderea și pedeapsa nu este nici mai mică și nici mai mare decît cea care previne săvîrșirea unor noi crime, fără a chinui omul și a cheltui banii obștii, amîndouă lipsite de folos. În această privință, în Codul de procedură penală este prevăzut, în alin. (2) al art. 1 „Noțiunea și scopul procesului penal”, că „Procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvîrșite, astfel ca orice persoană care a săvîrșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată” (îngroșările au fost făcute de noi).

Pentru o parte însemnată din pătimiți, au însemnătate măsurile preventive care se iau față de făptuitor. Bunăoară, pătimitul se simte mai apărat, atunci cînd făptașul este pus în stare de arest. Este îndreptățit astfel și următorul

indicator: **părtimea pricinilor penale în care au fost luate măsuri preventive față de făptuitor** (bănuț, învinut sau inculpat). Avocatul are datoria să ceară luarea unor asemenea măsuri organelor de drept, atunci cînd el sau partea vătămă vede o asemenea nevoie și să le susțină cu dovezi.

B. Apărarea făptuitorului (bănuț, învinut sau inculpat). De căpătii sînt următorii indicatori: **părtimea pricinilor în care făptuitorul a fost găsit nevinovat și părtimea pricinilor penale** în care pătimitul s-a împăcat cu făptuitorul. Putem să adîncim această măsurătoare, lăsînd numai pricinile în care nevinovăția făptuitorului a fost dovedită de către avocat (dovezi găsite sau respinse). Punem aici și pricinile în care avocatul a găsit și a dovedit greșeli sau încălcări esențiale ale organelor de drept, care au dus la scoaterea de sub urmărire penală sau achitarea făptuitorului. O veche dezbatere privește îndreptățirea avocatului de a scoate basma curată făptuitorul vinovat de săvîrșirea crimei. Cu cît este mai sărac sau mai hapsîn avocatul, cu atît este mai puternică rîvna lui de a îndestula poftele celui pe care îl apără și care îl plătește în capitalism. Într-o orînduire comunistă, asemenea tendințe sînt mult mai slabe. Este adevărat că orice înfrîngere a organelor de drept le silește să-și dezvolte practicile, adică metodele și mijloacele. Plata cu viața, sănătatea sau mîndria unui om este, neîndoios, prea mare, dar ea se întîmplă mai des fără mîna avocatului.

O mare însemnătate o are și un alt indicator. Vorbim despre **părtimea pricinilor penale în care făptuitorul presupus a fost scos din izolator**. Omul își prețuiește foarte mult slobozenia, chiar dacă își dă în cea mai mare măsură seama despre acest fapt abia după ce o pierde. Mai mult decît atît, după cum arată cercetările noastre științifice, ale căror descoperiri urmează să fie publicate, a fi slobod este, pentru neamul nostru, mai presus de orice. Această nevoie sufletească dăinuie de mii de ani și s-a răsfrînt asupra felului în care a fost rînduită întreaga obște, sub toate laturile ei, adică economică, politică, ostășească... Adăugător, pot să fie prevăzuți indicatori care privesc **părtimea pricinilor penale** în care a fost retrace

sau ușurate măsurile preventive luate față de făptuitor. Astfel, măsurile preventive restrîng slobozenia făptuitorului sau îi aduc niște bătăi de cap adăugătoare.

La aceștia, trebuie să fie adăugat următorul indicator (măsură): **părtimea pricinilor penale în care a fost micșorată răspunderea sau pedeapsa**. Înlocuirea pedepsei, ca și fiecare an scăzut din ceea ce a înaintat procurorul este o ușurare mare pentru făptuitor. Putem să vorbim chiar despre o mare izbîndă, atunci cînd această micșorare nu împiedică sau chiar ajută la prevenirea unor purtări criminale din partea făptuitorului. Pe de-asupra, făptuitorul este lipsit de chinuri, iar obștea — de cheltuieli fără folos.

C. Apărarea părții civile. Întîistătător este următorul indicator (măsură): **părtimea pricinilor penale** în care dezdăunarea cerută a fost încuviințată. Putem să restrîngem această măsură pînă la pricinile în care avocatul a ajutat la hotărnicirea daunei cu socoteli și dovezi. Nu este lipsit de însemnătate nici indicatorul care presupune **părtimea pricinilor penale în care a fost recunoscută o daună mai mare decît cea stabilită la început**. Nu întotdeauna pătimitul își dă seama sau poate să dovedească mărimea daunei care i-a fost pricinuită prin crimă în cele dintîi mărturisiri. Avocatul poate să o ajute în această privință, astfel încît partea vătămă să nu rămînă cu părerea că nu i s-a făcut dreptate.

Împăcarea poate să aducă o dezdăunare deplină sau mulțumitoare a pătimitului. De aceea, este binevenit și un așa indicator: **părtimea pricinilor penale în care partea civilă s-a împăcat cu partea civilmente responsabilă**.

D. Apărarea părții civilmente responsabile. De căpătii este acest indicator (măsură): **părtimea pricinilor penale în care dauna recunoscută a fost încuviințată**. Și de această dată măsura poate să fie mărginită la pricinile în care avocatul a ajutat cu socoteli sau dovezi. Chiar dacă făptuitorul este parte civilmente responsabilă trebuie să se facă dreptate, adică el nu trebuie să plătească mai mult decît se întinde vinovăția lui. Vom adăuga, deci, următorul indicator: **părtimea pricinilor penale în care a fost micșorată dauna pusă în seama**

părții civilmente responsabile.

Este de spus că noi privim închipuit pricinile, adică punem aici și lămuririle juridice pe care le-a dat avocatul, chiar dacă participarea acestuia s-a oprit aici sau s-a mărginit la atât.

Unii indicatori sînt generali. Ei privesc toate pricinile în care participă avocatul, oricare este partea pe care acesta o apără.

Un indicator este **părtimea pricinilor penale în care au fost învederate și recunoscute încălcări săvîrșite de către organele de drept**. Avem în vedere orice fel de încălcare, de la neînceperea urmăririi penale pînă la lăsarea fără urmare a cererii de înmînare a unei copii de pe un act procesual. Este de spus că aceasta este o sarcină întîistătătoare a avocatului. Bunăoară, în art. 67 „Drepturile și obligațiile apărătorului” al Codului de procedură penală este prevăzut, ca să ne oprim numai la prevederile generale, că apărătorul are dreptul „să atenționeze persoana care efectuează acțiunea procesuală asupra încălcărilor legii comise de ea” (pct. 3 al alin. (1)), „să depună plîngerii împotriva acțiunilor și hotărîrilor organului de urmărire penală” (pct. 14 al alin. (1)).

Alt indicator este **părtimea pricinilor penale** în care avocatul a cerut și a căpătat schimbarea practicii de talmăcire sau a însăși prevederii. Într-un fel, acest indicator (măsură) are o mare însemnătate, căci această înfăptuire a avocatului poate să schimbe în bine viața a mii de oameni. Deși viața unui om slobod poate să cîntărească mai mult decît micile ușurări din viața a mii de oameni.

Un indicator (măsură) este și **părtimea pricinilor penale** în care au fost întreprinse măsuri de înlăturare a factorilor crimei. Îndatorirea de a învedera pricina și împrejurările faptelor criminale cade în sarcina organului de urmărire penală. Uneori însă poate și avocatul să își îndrepte privirea spre aceștia. Se întîmplă atunci cînd acești factori sînt strîns legați de făptuitor prin loc, îndatoriri sau altceva. Astfel, avocatul poate să îndreptățească purtarea făptuitorului și o pedeapsă mai blîndă prin înlăturarea factorilor care și-au spus cuvîntul în săvîrșirea crimei. Pentru aceasta, avocatul trebuie să scoată la iveală factorii purtării cri-

minale și să-i înștiințeze pe cei care au împuternicirea de a înlătura acești factori sau să ceară organului de urmărire penală să-i sesizeze în această privință. Bunăoară, avocatul poată să arate organului de urmărire penală că delapidările făcute de bănuît ori învinuit s-au datorat, în parte, plății întîrziate și micșorate a simbriei de către întreprinderea particulară dăunată și chiar să ceară înștiințarea cîrmuirii despre îndatoririle legale ale acesteia. O altă pildă este despărțirea bănuîtului sau învinuitului de soția sa și, deci, lipsa primejdiei unor noi purtări violente între aceștia, fapte care alcătuiesc obiectul procesului penal.

Putem să măsurăm și **părtimea pricinilor penale cîștigate la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului**, dat fiind faptul că pătimitul primește o dezdăunare mult mai mare.

Dacă privim dintr-un anumit punct de vedere lucrurile, atunci putem să spunem că toate aceste măsuri sînt o oglindire a sarcinilor și țintelor pe care le are un avocat (cîrciogar).

Vedem, din acestea, că munca avocatului are o mare însemnătate pentru prevenirea criminalității și trebuie să fie privită ca atare. Este vorba îndeosebi despre descoperirea unor crime, întărirea încrederii în justiție, alegerea răspunderii și pedepsei, lipsirea făptuitorului de cîștigul criminal, înlăturarea unor factori ai criminalității, precum și îmbunătățirea legilor.

În încheiere, vom spune că aceste măsuri îl vor ajuta pe avocat să își mărească măiestria și să se încredințeze că și-a făcut bine datoria.

Concluzii. Munca avocatului poate să fie măsurată ca orice altă muncă. Ea poate să fie măsurată atît sub latura cîtimească, cît și sub latura buneții. Măsurarea muncii de avocat este de folos la adevărarea și la îmbunătățirea acesteia. Munca făcută de avocat poate să fie măsurată după participanții la proces, adică apărarea pătimitului (și a părții vătămate), apărarea făptuitorului (bănuît, învinuit și inculpat), partea civilă și partea civilmente responsabilă. Unii indicatori sînt generali, cuprinzîndu-i pe toți participanții numiți. Munca de avocat are o mare însemnătate pentru prevenirea criminalității, deopotrivă pe cale represivă și nerepresivă.

INTERVIURI

Valeriu BUJOR,
președintele Asociației Independente
de Criminologie din Republica
Moldova, președinte al Institutului
de Științe Penale și Criminologie Aplicată,
doctor în drept, profesor universitar,
criminolog



SĂ LUPTĂ CU RĂUL PENTRU DREPTATE ȘI ECHITATE, AȘA ERAM EDUCAȚI ȘI FORMAȚI



Activând la Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, a pus în valoare spiritul de libertate, creativitate, colaborare, cooperare internațională, transparență, intoleranță la înșelăciune și multe alte calități pe cât de nobile, pe atât de entuziasmante.

În activitatea sa, Valeriu Bujor s-a manifestat ca un excelent organizator și manager cu experiență în domeniul învățământului și științei. A stat la temelia creării instituțiilor de învățământ și centrelor de cercetare cu profil criminologic, cum ar fi: Colegiul de Criminologie, Universitatea de Criminologie, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Centrul de studii comparative în științe juridice.

Domnul Valeriu Bujor a activat în perioada 1991-1999 la Academia „Ștefan cel Mare” a MAI și a fost cel care a pus bazele activității științifice în cadrul Academiei de Poliție, contribuind la afirmarea acestei instituții în calitate de centru de cercetare atât pe plan național, cât și internațional. Grație eforturilor dumnealui, în cadrul Academiei a fost fondat Centrul de cercetări științifice – prima unitate de cercetare științifică cu caracter criminologic din țară, cu cursuri de doctorat și de masterat.

Este colonel de poliție în rezervă, Doctor Honoris Causa al mai multor instituții din țară și de peste hotare, decorat cu Medalia „Nicolae Milescu Spătaru” a Academiei de Științe a Moldovei, Ordinul „Petru Movilă” de gradul II al Mitropoliei Moldovei, Cetățean de onoare al satului natal Sofia, Drochia.

În plan științific, aportul lui Valeriu Bujor constă în elaborarea unei teorii criminologice generale și formularea a două legi criminologice. A completat într-un mod substanțial conceptele de violență criminală, criminologie penitenciară, securitate criminologică, criminalitate în grup și organizată. De asemenea, a elaborat o serie de procedee de analiză și prognozare criminologică.

Aria intereselor omului de știință Bujor Valeriu a depășit criminologia, el realizând o serie de studii în dreptul penal și teoria generală a dreptului, formulând multiple propuneri de lege ferenda. Realizările savantului se înscriu în lista performanțelor de primă mărime în domeniul criminologiei din Republica Moldova.



D-le profesor, ați ajuns la o vârstă onorabilă de 65 de ani, dintre care 40 ați activat pe făgașul învățământului și științei. Cu această ocazie vă dorim La Mulți Ani! În discuție ne dorim să abordăm două componente ale activității Dumneavoastră: cea de conducător al unei instituții de învățământ și, altă latură – activitatea criminologică.

Cum ați caracteriza parcursul Dvs. profesional, unde au fost începuturile?

Mulțumesc mult pentru ocazia de a comunica cu publicul printr-o așa modalitate, cum este interviul.

Referitor la începuturi. Probabil că la baza formării viitorului criminolog Bujor a fost școala din satul de baștină Sofia, unde participam în activitățile unei organizații de tineret – Tânărușul prieten al miliției. Să lupti cu răul pentru dreptate și echitate, să vii în ajutorul celor intimidați și cărora li s-a făcut o nedreptate, să fii cinstit și onest, așa eram educați și formați. Următorul pas, după doi ani de serviciu militar, a fost deja încadrarea în organele de drept ca polițist, în Divizionul de patrulă și santinelă din Chișinău. Au urmat studiile la Școala superioară de anchetatori penali (Volgograd) și Academia MAI din URSS, două instituții de elită care m-au format deja ca profesionist în două domenii: administrarea învățământului și cercetării și cea de criminolog-cercetător.

Din toamna anului 1991 am revenit în țară la îndemnul patriotic de a ne crea singuri propriul viitor al neamului lui Ștefan cel Mare. Eu îmi vedeam sarcina în a transmite noi-

lor generații de juriști și polițiști cunoștințe și valori care ar ridica statutul social și prestigiul juristului și a polițistului la valoarea pe care o merită într-o societate care încearcă să construiască un stat de drept. O altă misiune pe care o formulasem era aceea ce ținea de criminologie. În acest domeniu, în anii 90 la noi în țară era o pustietate. Cu colegii mei, toți entuziasmați de vectorul schimbărilor din societate, ne-am pus pe treabă. Și am făcut totul ce ne-a fost cu putință în acele condiții. Mai târziu, când am simțit că în sistemul organelor de drept nu mă mai văd, că s-a format o nouă generație, care poate continua începuturile noastre, am plecat ca să încep o nouă etapă din viața mea. Am venit la conducerea Universității de Criminologie, unde împreună cu dl Mihail Lașcu am înscris o filă solidă a învățământului privat.

Anii trec fulgerător, deja foștii studenți au devenit conducători de cel mai înalt rang, parlamentari, savanți și profesori. Și îmi este plăcut să conștientizez, că la formarea lor am contribuit și eu. Acum educ viitorii miniștri, procurori și un președinte de țară.

Fiecare universitate are propria sa cultură care s-a format de-a lungul istoriei sale. La instituția condusă de Dvs. a evoluat o atmosferă de libertate, creativitate, colaborare, transparență, intoleranță la înșelăciune și multe altele. Aveți intenția să păstrați această cultură sau credeți că vremurile cer o schimbare?

Cultura corporativă este importantă. În pofida reformelor îndreptate spre unificare și standardizare, instituțiile de învățământ își mențin specificul, modul de realizare a activităților de instruire și cercetare, formele de relații între manageri și cadrele didactice și de cercetare, relațiile cu studenții. Apar așa relații și se instituționalizează treptat. Institutul de Criminologie are o istorie îndelungată, dacă luăm în calcul că s-a dezvoltat în baza altor instituții cu profil criminologic, Colegiul de criminologie (1995) și Universitatea de Cri-

minologie (1998), unde atmosfera de libertate academică, de creativitate și transparență, responsabilitate civică s-a format ca rezultat al activității în instituție a unor persoane competente, independente, disciplinate, dar cu caractere ce nu acceptau dictatul. Mai mult decât atât, în mare parte aceștia aveau și o bogată experiență de lucru în organele de drept. Care este sarcina unui conducător în așa condiții? Doar de a formula sarcini concrete și de a dirija procesul educațional și de cercetare, fără a împiedica profesionalismul să se manifeste.

Scopul – rezultatul! Aceste circumstanțe au determinat duhul unei instituții cu adevărat mo-

derne, unică în felul său. Sloganul nostru era și rămâne: *moralitate – disciplină – carte!*

Domnule profesor, ați menționat că la instituție activau personalități, să înțelegem, notorii?

Dacă e să trecem în revistă ce personalități (cu regret unii deja nu mai sunt în viață) au activat în cadrul instituțiilor noastre, da, constatăm că erau și rămân cu adevărat personalități extraordinare: Alexandru Borodac, Oleg Balan, Dumitru Baltag, Octavian Bejan, Eduard Baidaus, Victor Guțuleac, Tudor Osoianu, Vladimir Ohrimenco, Constantin Cunițchii, Valeriu Troienco, Ilie Lupu, Octavian Pop, Mihail Lașcu, Vladimir Balan, Nicolae Gîrbu, Raisa Tereșciuc, Nicolaie Saliu, Ion Ocrain, Victor Todica, Chiril

Crețu și mulți alții. Datorită lor, Universitatea de Criminologie a devenit un adevărat centru de instruire și cercetare cunoscut nu doar la noi în țară, ci și peste hotare, mai ales prin organizarea de manifestări științifice cu caracter criminologic. Alături de acești corifei erau zeci de tineri talentați, care astăzi de asemenea sau afirmat ca profesori, cercetători, practicieni: Larisa Buga, Irina Iacub, Djulietta Vasilo, Alexandra Tighineanu, Victor Felișcan, Alexandru Cimbriciuc, Veronica Popovici, Liuba Jignea-Suveică și alții.

Modernizarea învățământului superior este un proces complex și ocupă un loc prioritar pe agenda preocupărilor atât la nivel european, cât și național. Cum vedeți Dvs. acest proces?

Cunoașteți că activez în învățământul superior deja de 40 de ani, 32 din ei în învățământul din Republica Moldova. Activitatea mea a fost legată de mai multe instituții, de stat și private, din patru țări. Am avut onoarea să conduc și o instituție de învățământ din Ucraina. Spun aceasta ca să fie clar că cele afirmate au la bază o experiență îndelungată. De circa 30 de ani suntem într-un proces continuu a tot felul de modernizări, reforme și re-reformări în educație și știință.

Cu regret toate reformele, inițiate la noi, au adus doar la înrăutățirea situației și degradarea învățământului și cercetării din țară, în consecință la distrugerea potențialului intelectual al națiunii. Cauza ar fi că nobila intenție de a reforma învățământul superior de cele mai multe ori se făcea nesistemic, se realiza fără cunoașterea profundă a proceselor din societate, fără o strategie clară, fără consultarea largă cu specialiști din învățământul superior de către acele persoane interesate doar de im-

plementarea reformelor de dragul reformei. De cele mai multe ori autorii și promotorii reformelor rămân în anonim, iar reformele sunt croite după niște standarde poate benefice undeva, dar absolut străine nouă. Cu regret, această constatare se referă și la alte domenii pe care le tot reformează.

La ce să se atragă atenție? La OM, la cetățean! Se cere de ridicat statutul învățătorului și profesorului pe prim-plan în societate, de asemenea și al polițistului.

Apoi, învățământul superior trebuie de reformat în contextul unei profunde și complexe reforme a întregului sistem de educație și cercetare din țară. E timpul de înțeles că rețete magice de reformare socială încă nu au fost găsite. Nimeni nu ne va oferi soluții pentru problemele noastre, ale moldovenilor. Sfaturi – da! Recomandări – da! Exemple de urmat – da! Soluții gata de aplicat – nu!

Funcția de conducător al unei instituții presupune o activitate managerială de nivel superior, cu sarcini de planificare, organizare și control. Cum reușiți să îmbinați abilitățile de manager și cele de cercetător?

Deja de 23 de ani conduc instituții de învățământ. Și toată această perioadă nicide-

cum nu reușesc să îmbin activitatea managerială cu cea de cercetare. Cu regret, pierde cer-

cetătorul. Și dacă în activitatea managerială ai o echipă care realizează dispozițiile șefului, conducătorul axându-se pe probleme strategice, atunci savantul Bujor, stors de probleme cotidiene și de confruntări irositoare cu așa-zisii promotorii de reforme, nu mai e în stare să cre-

eze ceva substanțial. Cred că nicio treime din cele dorite să realizez ca criminolog-cercetător nu au fost duse la final. Sper să mai am zile date de Dumnezeu, în plină conștiință, și în viitorul apropiat, scăpând de jugul managerial să vă bucur cu noi studii criminologice fundamentale.

Domnul profesor, să trecem la domeniul pe care îl promovați cu atâta râvnă, la știința criminologică. Sunteți considerat părintele criminologiei autohtone – cum considerați o asemenea apreciere?

E plăcut când meritele sunt apreciate. În-să e necesar de precizat că eu nu mă consider cel mai criminolog dintre criminologi, ori că sunt primul dintre criminologi cu cele mai multe și mai valoroase lucrări sau cele mai importante descoperiri. Calificativul de părinte al criminologiei autohtone (de altfel criminologul Igor Ciobanu a fost cel care așa m-a botezat) îl accept doar în sensul că sunt primul care s-a autoidentificat și s-a semnat ca criminolog, primul care dețin pe acest meleag diploma de criminolog-

cercetător, că am promovat zi de zi criminologia, am stat la baza fondării primei asociații de criminologie și am organizat zeci de conferințe și mese rotunde, am creat școala criminologică esențialistă, am obținut includerea specialității de criminologie în nomenclator și a profesiei de criminolog în clasificatorul ocupațiilor. Cu alte cuvinte, am făcut totul pentru a promova criminologia, a-i ridica statutul social și prestigiul la noi în țară. În acest sens chiar mă simt părinte al criminologiei moldovenești.

Cum vede savantul-criminolog Valeriu Bujor evoluția criminologiei autohtone în contextul sistemului de drept național și practicii anticrimă?

Criminologia, după cum am afirmat cu o altă ocazie, este un test pentru deținătorii puterii, un test al democrației. Nicio pseudodemocrație, nicio tiranie nu a tolerat criminologia. Acest domeniu, ca învățământ, ca cercetare și activitate practică, prosperă doar într-o societate cu adevărat democratică. De asemenea vedem o criză a sistemului represiv de contracarare a infraționalității și contravenționalității, care impulsionează dezvoltarea domeniului de prevenire non-represivă a acestor fenomene negative. Și supra, în țară s-a format o pleiadă de noi specialiști care au pregătire și, ce-i mai important – posedă gândire, mentalitate criminologică. Cele spuse fac dezvoltarea și afirmarea criminologiei inevitabilă. Cunoștințele criminologice fiind necesare în toate domeniile obștii, se va ajunge la predarea criminologiei nu doar la specialitatea

Drept, dar și la sociologi, psihologi, pedagogi, asistenți sociali, economiști, politologi etc.

În țară va apărea în sfârșit un Centru național de criminologie, specialitatea Criminologie va deveni foarte atractivă și solicitată la toate facultățile de drept din țară, va fi concurs pentru admiterea la studii. Se vor realiza studii criminologice, prognoze și expertizări criminologice. Criminologia moldovenească va fi mult apreciată în lume. Noi avem potențialul respectiv, dar el se cere a fi realizat și valorificat.

Criminologia are viitor la noi în țară! Sau poate nu-l are! Aceasta deja depinde nu de criminologie și criminologi, ci de cei care dețin puterea, de guvernare. De altfel, anume statul este principalul beneficiar al criminologiei, doar funcția de bază a acestuia constă în asigurarea securității criminologice a persoanei și societății.

Oamenii măsoară succesul în mod diferit, în funcție de propria activitate și de propriile aspirații. Succesul depinde de ceea ce este important pentru fiecare dintre noi. Ce pre-

supune formula de succes în viziunea dlui Valeriu Bujor?

A fi un om de succes și a te considera un om de succes sunt chestiuni diferite. Dacă raportăm succesul la cele văzute ca realizări de oameni ce te înconjoară avem o formulă a succesului. Iar dacă e să vedem realizările din perspectiva așteptărilor proprii și a obiectivelor proiectate, atunci formula succesului e alta.

Pentru mine succesul coincide cu finalitatea râvnită. De aceea nu mă consider o persoană de succes. Un om fericit, da! Am o activitate care-mi aduce satisfacție, am ucenici cu care mă mândresc, am o familie frumoasă și buni prieteni. Sunt sănătos și în țară e pace!

Sunteți o persoană care își trasează scopuri și realizează obiectivele propuse. La ce lucrați în acest moment și ce V-ați propus în perspectiva următorilor ani?

Da, întotdeauna mi-am propus obiective mărețe. Am fost maximalist în ceea ce-mi doream. Poate de aceea multe am reușit să realizez. Ceea ce îmi doream și îmi doresc, nu le voiam pentru mine, ci pentru societate, pentru oameni, mai cu seamă pentru tinerii în căutarea rostului vieții. Viitorul e al tinerilor pe care azi noi îi plămădim. Și cum îi vom educa, forma și învăța, așa viitor ei își vor făuri pentru sine și pentru copii. De aceea, toate gândurile și planurile mele sunt legate de tineret, inclusiv de copiii proprii.

La ce lucrez acum? În primul rând încerc să înțeleg ce e criminologia. Glumesc. De fapt încerc să revăd paradigmele criminologice existente, care s-au statornicit în cadrul unor societăți care deja nu mai există. Nu mai avem nici capitalism, nici socialism, nici post-capitalism, suntem într-o altă dimensiune socială, cu un alt tip de relații de producere, de distribuire, schimb și consum, cu un alt tip de manifestare a puterii în condițiile globalizării, schimbului de valori și conflictului de culturi. În acest context îmi propun să formulez bazele conceptuale ale

unor noi abordări criminologice ce țin de viața socială și proceselor care derulează în obștea contemporană. Nu sunt singurul care se preocupă de așa probleme, și dacă nu eu atunci ucenicii mei vor duce la bun final aceste obiective.

O altă preocupare, deja mai concretă, ține de activitatea Colegiului de Criminologie. Această instituție de învățământ, fondată de mine în anul 2020, își deschide ușile și așteaptă la studii absolvenții de gimnazii care vor să îmbrățișeze o specialitate juridică. De altfel, mă întorc la ceea ce de unde am pornit, la învățământul mediu de specialitate, unde tinerii încă sunt la vârsta ce ne permite de a interveni în procesul de formare a lor nu doar pe plan profesional, dar și educațional în cel mai larg sens. Cred că perioada următoare va fi marcată de activitatea acestei instituții.

Al treilea obiectiv strategic pe care mi-l doresc este fondarea unui Consorțiu inter-universitar al instituțiilor private.

După cum vedeți este mult de lucru. Să avem puteri, sănătate și să fie pace pentru a le realiza!

Mulțumim mult pentru acest interviu și V-aș ruga, la final, să împărtășiți câteva gânduri celor care vor citi interviul în revista „Legea și Viața”.

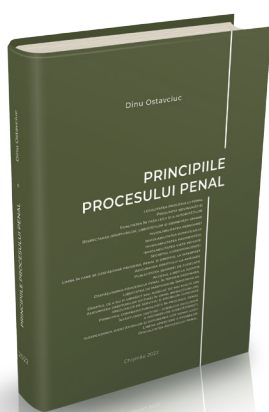
În primul rând, vă doresc ca mulți ani înainte să aveți posibilitatea de a citi revista noastră. În al doilea rând vă doresc să scrieți și să publicați cât mai mult în această revistă. Doresc cititorilor noștri, care constituie un con-

tingent specific, să vă formulați scopuri mărețe pentru binele tuturor, atunci succesul neapărat va veni la voi!

Mulțumesc pentru ocazia de a comunica cu cititorii și sunt deschis pentru alte discuții.

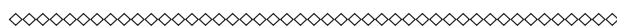
RECOMANDĂRI EDITORIALE

PRINCIPIILE PROCESULUI PENAL. Monografie (autor: Dinu OSTAVCIUC)



In lucrarea „Principiile procesului penal”, la nivel monografic, sunt abordate aspectele teoretice și practice legate de principiile procesului penal. Acest studiu dezvoltă o serie de prevederi teoretice referitoare la caracteristicile generale ale principiilor procesului penal examinând con-

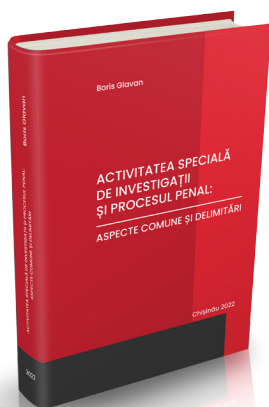
ceptul, sistemul principiilor procesului penal, precum și conținutul acestora. Sunt studiate de asemenea prevederile legale generale implementate în procesul penal, precum și normele constituționale consacrate ca principii ale procesului penal. Autorul propune opțiuni pentru principalele prevederi care pretind a fi principiile procesului penal, făcând o generalizare a înțelegerii naturii dreptului procesual cu principiile procesului penal. Studiul mai include și întrebări legate de natura juridică și esența principiilor procesului penal. O atenție deosebită este acordată principiilor consacrate în Legea procesuală a Republicii Moldova cât și tratatelor internaționale ratificate de Republica Moldova (Legalitatea procesului penal; Egalitatea tuturor în fața legii și a autorităților; Prezumția nevinovăției; Respectarea drepturilor, libertăților și a demnității umane, etc.).



ACTIVITATEA SPECIALĂ DE INVESTIGAȚII ȘI PROCESUL PENAL: ASPECTE COMUNE ȘI DELIMITĂRI. Studiu monografic (autor: Boris GLAVAN)

In acest studiu sunt cuprinse și analizate un șir de probleme actuale legate de natura juridică a activității speci-

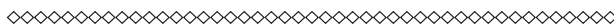
ale de investigații și a procesului penal, fiind stabilite aspectele comune și delimitările corespunzătoare dintre acestea. În același timp,



o atenție considerabilă se acordă: evoluției istorice a raportului dintre activitatea operativă/specială de investigații și procesul penal; abordării aspectului de drept comparat ca sursă de inspirație pentru dezvoltarea legislației autohtone; analizei aspectelor juridice și practice ale activității speciale de investigații și procesului penal; conceptului procesului penal, urmăririi penale și limitei de debut a acestora ca și condiție de efectuare a măsurilor speciale de investigații; teoriei probei, mijloacelor de probă

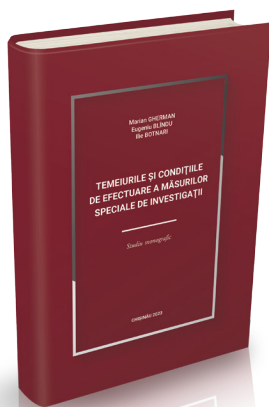
și procedeele probatorii ca bază metodologică de utilizare a rezultatelor activității speciale de investigații în procesul probator; conceptului, esenței și conținutului măsurilor speciale de investigație ca mijloace principale de stabilire a împrejurărilor săvârșirii infracțiunii în procesul de depistare și cercetare a infracțiunilor în legătură cu procedurile preliminare în cauzele penale, precum și altor subiecte.

Monografia este destinată studenților, masteranzilor, doctoranzilor, profesorilor facultăților de drept pentru studiul aprofundat al anumitor subiecte ale disciplinelor didactice „Bazele activității speciale de investigații”, „Dreptul procesual penal (Procedura penală)” și „Măsurile speciale de investigații în procesul penal”, precum și ca suport didactic suplimentar care asigură studiul disciplinelor înrudite sau legate de activitatea specială de investigații și procesul penal. Lucrarea poate fi de un real folos și pentru practicieni: ofițeri de investigații, ofițeri de urmărire penală, procurori, judecători, avocați, precum și alți subiecți interesați de problematica analizată.



TEMEIURILE ȘI CONDIȚIILE DE EFECTUARE A MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII. Studiu monografic

(autori: Marian GHERMAN, Eugeniu BLÎNDU, Ilie BOTNARI)



Având în vedere actualitatea subiectului privind reformarea sectorului justiției și a organelor de ocrotire a normelor de drept, doctrina juridică are sarcina identificării problemelor și lacunelor de drept și înaintarea propunerilor pentru îmbunătățirea cadrului normativ.

Efectele negative ale faptei infracționale impun la realizarea diferitor măsuri destinate identificării, demonstrării vinovăției și tragerii la răspundere penală a făptuitorului. Respectiva activitate este extrem de anevoioasă, fiind necesar a se desfășura cu o deosebită atenție pentru a nu se depăși cumva limitele ei, în condițiile în

care dreptul la viață privată, la respectarea demnității umane și inadmisibilitatea imixtiunii în viața personală au atins cote la înălțimea standardelor internaționale. Pe de altă parte, legiuitorul și organele de drept trebuie să țină cont de complexitatea măsurilor speciale de investigații și a celor procesuale ce se cer a fi realizate în vederea asigurării bazei probatoare necesare incriminării faptei. Or, prevenirea și descoperirea infracțiunilor constituie o activitate distinctă, indiferent dacă se desfășoară în cadrul unui proces penal sau în afara lui.

Prin urmare, măsurile speciale de investigații joacă un rol important în stabilirea adevărului în procesul cercetării infracțiunilor, dar nu numai, în prevenirea și surprinderea comiterii lor în fazele inițiale. De altfel, măsurile speciale de investigații sunt destinate să asigure nu doar cunoașterea în detaliu a evenimentelor care au avut loc în trecut, dar și a celor care se află în curs de pregătire sau de desfășurare, precum și a celor care datorită unor situații favorabile activității infracționale pot să survină pe viitor. Anume acest concept (formulat prin Legea nr.

59/2012) tinde a fi elucidat în lucrare, constituind și problematica actuală a activității speciale de investigație venită pe fondul restrângerii câmpului de acțiune prin „legarea” ei, în mare parte de procesul penal, unde temeurile dispunerii măsurilor speciale de investigație depind preponderent de prevederile procesului penal.

În lucrare sunt cercetate temeurile și condițiile efectuării măsurilor speciale de investigații în vederea identificării și înaintării propunerilor pentru modificarea și completarea textului Legii nr. 59/2012, dar și a Codului de procedură penală.

O contribuție semnificativă la cercetarea și studiarea domeniului în cauză au adus cercetările savanților autohtoni, români și ruși, precum și cunoștințele practicienilor acumulate pe parcursul efectuării activității speciale de investigații.

Autorii consideră că studiul conține recomandări și idei ce pot fi preluate de legiuitor în vederea unor eventuale modificări ale legislației de profil și este un suport în instruirea studenților și practicienilor antrenați în activitatea specială de investigații.



GHID ÎN EXERCITAREA DREPTULUI LA REPARAREA PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN INFRACTIUNI DE SUSTRAGERE (autori: Grigore ARDELEAN, Oxana EȘANU)



Prezenta lucrare metodică, elaborată în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, aduce un esențial suport în ceea ce ține de activitatea subiecților întregu-

lui sistem al organelor de drept, pe segmentul asigurării drepturilor victimelor infracțiunilor de sustragere și al reparării prejudiciului cauzat prin respectivele fapte antisociale. Or, problema asigurării unei protecții eficiente a drepturilor ce se înscriu în categoria celor patrimoniale i-a preocupat dintotdeauna pe cei învestiți cu competențe în a condamna fapta celor ce atențază la ele. Drept efect al respectivei atențări, are loc deposedarea de bunuri și de alte valori materiale, care, de obicei, se realizează prin acțiuni specifice sustragerii, calificate drept infracțiuni contra patrimoniului.

În majoritatea cazurilor, odată ce solicită intervenția organelor responsabile de înfăptuirea justiției, victima unei infracțiuni săvârșite

prin sustragere, după cum e și firesc, manifestă un interes prioritar față de posibilitatea repunerii sale în situația materială pe care a avut-o până la deposedare, adică față de recuperarea bunurilor și repararea prejudiciului astfel cauzat. În contextul dat, organele cărora le revine importanta misiune de asigurare a exercitării dreptului invocat de victimă urmează să facă uz de toate metodele și mijloacele ce garantează punerea în aplicare a normelor elaborate în acest scop. Prin urmare, complexitatea procedurii este necesară a fi aplicată întru exercitarea dreptului la acțiune în vederea reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune, generând ideea elaborării prezentei lucrări, în speranța că se va facilita munca subiecților responsabili de garantarea dreptului avut în discuție. Aici menționăm, înainte de toate, competența ofițerului de urmărire penală, care este considerată persoana „cheie” în constatarea prejudiciului, inițierea acțiunii în justiție și asigurarea exercitării dreptului la

repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune. Or, potrivit art. 57 alin. 2 pct. 13) al CPP, ofițerul de urmărire penală are obligația de a întreprinde măsuri, prevăzute de lege, pentru asigurarea reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune.

În mod evident, conținutul lucrării de față nu este străin nici altor categorii de subiecți responsabili de înfăptuirea justiției – ne referim aici la reprezentanți ai organelor procuraturii, avocați, judecători –, odată ce se tinde a conferi un caracter uniform aplicabilității legislației ce reglementează modul de reparare a prejudiciilor vizate.

În acest sens, textul prezentei lucrări reflectă rezultatul sistematizării legislației, ce în mod izolat aparține diferitelor domenii ale dreptului – cum ar fi dreptul penal, procesual penal, civil, procesual civil, execuțional, fiscal –, legislație care devine aplicabilă simultan atunci când se cere repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune, în cazul de față prin infracțiuni din categoria sustragerilor.



DISCRIMINAREA ȘI ASIGURAREA EGALITĂȚII DE GEN. Note de curs. Modul de instruire managerială (autor: Liliana CREANGĂ)



Știința dreptului fiind prin excelență de ordin social, orice text normativ nu poate fi pe deplin înțeles decât

dacă se au în vedere dinamica sa și efectele pe care el le determină în practică. În acest context, elementul timp devine important și aducerea la zi a oricărei cercetări în acest domeniu dobândește o importanță capitală. Aceasta este una dintre realizările prezentei lucrări.

Diversitatea situațiilor concrete trebuie să fie reflectată în norma juridică, ce trebuie să se adapteze diferitelor circumstanțe, fără a realiza discriminări. Acest delicat echilibru între egalitate și nediscriminare, noțiuni strâns împletite, dar care nu pot fi confundate, constituie esența cercetării.

Prin intermediul legislației privind nediscriminarea se dorește asigurarea tuturor persoanelor a unor perspective egale și echitabile de acces la oportunitățile disponibile în socie-

tate. Garanțiile juridice de asigurare a egalității și nediscriminării sunt esențiale, deoarece discriminarea poate avea un impact negativ semnificativ asupra victimelor, vizând starea socială și economică, bunăstarea și sănătatea lor. Experiențele privind actele de discriminare au dus la concluzia că acestea pot fi asociate la nivel individual, prin prisma efectelor, cu simptomele legate de stres și depresie. Discriminarea nu are un efect amenințător doar asupra victimelor, ci și asupra întregii societăți în general, ducând la disfuncționalități economice, la denaturarea concurenței între instituții și la subminarea coeziunii sociale.

Prevenirea discriminării și asigurarea egalității de gen este una dintre dimensiunile relevante ale societăților actuale, iar instituți-

ile din cadrul sistemului de ordine publică și de aplicare a legii trebuie să fie capabile să facă față noilor provocări și schimbărilor rapide din mediul politic, social, demografic ori economic.

Studiul este destinat funcționarilor publici cu statut special, în special celor care dețin funcții manageriale, care poartă responsabilitate în privința implementării politicilor nediscriminatorii la locul de muncă și stabilesc competențe și sarcini speciale pe care le exercită personalul său: în mod frecvent exercitarea competențelor de către polițiști interferează cu drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor.

De asemenea rezultatele cercetării pot fi utilizate de mediul academic (profesori, studenți, masteranzi, doctoranzi) și cercetători științifici în domeniu.

Culegere și paginare computerizată. Bun de tipar 29.03.2023. Formatul 60x84/8. Tipar offset.
Coli conv. de tipar 26.10. Imprimată la tipografia Departamentului editorial poligrafic
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, mun. Chișinău.